

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1963:64

SOU
1963:64

Inrikesdepartementet

**LANDSTINGENS ORGANISATION
OCH ARBETSFORMER M. M.**

BETÄNKANDE AVGIVET
AV LANDSTINGSUTREDNINGEN

Stockholm 1963

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1963

Kronologisk förteckning

1. En teknisk institution inom Stockholms universitet. Svenska Reproduktions AB. 114 s. E.
2. Kommunalförbundens lånerätt. Idun. 44 s. I.
3. Utrikesförvaltningens organisation och personalbehov. Idun. 90 s. U.
4. Administrativ organisation inom utrikesförvaltningen. Idun. 95 s. U.
5. Försvarskostnaderna budgetåren 1963—67. Idun. 130 s. Fö.
6. Indelnings- och samarbetsfrågor i Göteborgs- och Malmöområdena. Idun. 212 s. I.
7. Utlännings tillträde till offentlig tjänst. Svenska Reproduktions AB. 43 s. Ju.
8. Preliminär nationalbudget för år 1963. Marcus. IV + 97 s. Fi.
9. Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning. Hæggström. 509 s. E.
10. Universitetsväsendets organisation. Hæggström. 190 s. E.
11. Uppehållstillstånd m. m. för utländska studerande. Idun. 54 s. I.
12. Översättning av föredrag angående upprättandet av Europeiska ekonomiska gemenskapen och tillhörande dokument. Marcus. 228 s. H.
13. Utbildning av lärare för jordbruk och skogsbruk samt fortbildning av lärare i yrkesämnen. Idun. 269 s. E.
14. Undersökning av taxeringsutfallet. Idun. 155 s. Fi.
15. Vägen genom gymnasiet. Idun. 315 s. E.
16. Sveriges statsskick. Del 1. Lagförslag. Idun 206 s. Ju.
17. Sveriges statsskick. Del 2. Motiv. Idun. 522 s. Ju.
18. Sveriges statsskick. Del 3. Motiv. Förslag till riksdagsordning. Idun. 220 s. Ju.
19. Sveriges statsskick. Del 4. Bilagor. Idun. 311 s. Ju.
20. Bärjarlönens fördelning, sjöförklaring m. m. Idun. 111 s. Ju.
21. Sjukhus och öppen vård. Idun. 486 s. I.
22. Kraven på gymnasiet. Idun. 367 s. + 12 s. III. E.
23. Förslag till lag om vissa gemensamhetsanläggningar m. m. Idun. 290 s. Ju.
24. Mentalsjukhusens personalorganisation. Del. I. Intervju- och frekvensundersökningar m. m. Idun. 259. s. I.
25. Papper och annan skrivmateriel. Kihlström. 74 s. H.
26. Religionens betydelse som samhällsfaktor. AB Wilhelmssons Boktryckeri. 211 s. E.
27. Trafikmål. Beckman. 237 s. Ju.
28. Utsökningsrätt II. Norstedt & Söner. 119 s. Ju.
29. Kommunala renhållningsavgifter. Beckman. 81 s. I.
30. Den statliga konsultverksamheten på socialvårdens område. Beckman. 119 s. S.
31. Försvar och fiskenäring. Norstedt & Söner. 235 s. Fö.
32. Listerlandets ålfisken. Kihlström. 67 s. Jo.
33. Skadestånd I. Norstedt & Söner. 81 s. Ju.
34. U-länder och utbildning. Idun. 201 s. U.
35. Lärare på grundskolans mellanstadium. Idun. 91 s. E.
36. Malmen i Norrbotten. Svenska Reproduktions AB. 150. s. H.
37. Kommersiellt och handelspolitiskt utvecklingsbistånd. Idun. 151 s. U.
38. Arbetsföreliggande. Idun. 97 s. S.
39. Kyrkor och samfund i Sverige. Idun. 308 s. E.
40. Arbetslöshetsförsäkringen. Idun. 248 s. I.
41. Specialutredningar om gymnasiet. Beckman. 318 s. E.
42. Ett nytt gymnasium. Idun. 949 s. E.
43. Läroplan för gymnasiet. Hæggström. 776 s. E.
44. Akademikernas skuldsättning. Marcus. 107 s. E.
45. Befolkningsutveckling och näringsliv i Jämtlands län. Idun. 456 s. + 1 utvikskarta. I.
46. Yrkesmedicinska sjukhusenheter — behov och organisation. Kihlström. 91 s. I.
47. Åldringsvårdens läge. Idun. 295 s. + 20 s. III. S.
48. Bättre studiehjälp. Idun. 220 s. E.
49. Aktiv lokaliseringspolitik. Bilaga I. Idun. 392 s. + 2 st. utvikskartor. I.
50. Fackskolan. Hæggström. 782 s. E.
51. De offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt. Marcus. 115 s. C.
52. Om åtgärder mot skatteflykt. Idun. 288 s. Fi.
53. Studentrekrytering och studentekonomi. Kihlström. 131 s. E.
54. Några valfrågor. Kihlström. 75 s. Ju.
55. Reviderat förslag till jordabalk m. m. Norstedt & Söner. 459 s. Ju.
56. Domstolsväsendet. 1. Rådhusrätternas förstatligande. Idun. 261 s. Ju.
57. Översättning av föredrag angående upprättandet av Europeiska kol- och stålgemenskapen. Marcus. 157 s. H.
58. Aktiv lokaliseringspolitik. Betänkande. Idun. 457 s. I.
59. Tillfällig hastighetsbegränsning i motortrafiken under åren 1961 och 1962. Idun. 163 s. K.
60. Svenska handelsflottans krigsförluster under det andra världskriget. Marcus. 185 s. H.
61. Organisatoriska åtgärder för rymdverksamhetens främjande. Kihlström. 119 s. E.
62. Aktiv lokaliseringspolitik. Bilaga II. Idun. 455 s. + 3 st. utvikskartor. I.
63. Utvecklingsstendenser i modernt skogsbruk. Idun. 80 s. Jo.
64. Landstingens organisation och arbetsformer m. m. Kihlström. 195 s. I.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1963:64

Inrikesdepartementet

LANDSTINGENS ORGANISATION
OCH ARBETSFORMER M. M.

BETÄNKANDE AVGIVET
AV LANDSTINGSUTREDNINGEN

EMIL KIHLSSTRÖMS TRYCKERI AKTIEBOLAG
STOCKHOLM 1963

Innehåll

Skrivelse till statsrådet	5
Utredningsuppdraget m. m.	7
Kap. I. Historisk översikt	11
Kap. II. Landstingens organisation och arbetsformer	19
1. Landstingens storlek	20
2. Sammanträdesformer och sammanträdestider	21
3. Sammanträdesort	25
4. Kungörelse av sammanträde	26
5. Deltagandet i sammanträde	28
6. Ärendenas anhängiggörande	32
7. Ärendenas mångfaldigande	39
8. Ärendenas beredning	39
9. Interpellationsrätten	51
10. Landstingets sammanträden m. m.	53
Kap. III. Den landstingskommunala styrelsen m. m.	55
1. Förvaltningsutskottets kompetens	55
2. Organisation och arbetsformer	61
3. Förvaltningsutskottet som nämnder för särskilda förvaltnings- och verkställighetsbestyr i övrigt	82
4. Arvodesanställda landstingsmän m. m.	83
5. Delegationsrätten	91
6. Förvaltningsutskottets information till landstingsmännen	100
Kap. IV. Kritik mot landstinget och den landstingskommunala styrelsen m. m.	101
Kap. V. Landstingsutredningens överväganden och förslag	117
1. Allmänna synpunkter	117
2. Landstingens organisation och arbetsformer	122
3. Den landstingskommunala styrelsen m. m.	138
Författningsförslag jämte specialmotiveringar	
Förslag till lag om ändring i landstingslagen den 14 maj 1954	157
Förslag till lag om ändring i lag om införande av landstingslagen den 14 maj 1954	175
Förslag till lag om ändring i sjukvårdslagen den 6 juni 1962	177
Sammanfattning	183

BILAGOR

- Bil. 1.* Antalet invånare, valkretsar och landstingsledamöter i landstingskommunerna 1959/62 och 1963/66 192
- Bil. 2.* Landstingskommunernas förvaltningsutskott samt hälso- och sjukvårdsstyrelser m. m. år 1963 193

Förkortningar

FRF	Författningsutredningens förslag till regeringsform (enkammaralternativet)
FRO	Författningsutredningens förslag till riksdagsordning (enkammaralternativet)
KFL	1957 års kommunalförbunds lag
KL	1953 års kommunallag
KLS	1957 års kommunallag för Stockholm
KVL	Kommunal vallag
LL	1954 års landstingslag
OST	Ordningsstadga för första (andra) kammaren
RF	1809 års regeringsform
RO	1866 års riksdagsordning
RSt	1949 års riksdagsstadga
SjL	1962 års sjukvårdslag
SjSt	1963 års sjukvårdsstadga

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Inrikesdepartementet

Genom beslut den 9 februari 1962 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för inrikesdepartementet att tillkalla högst sju sakkunniga jämte experter för utredning rörande landstingens organisation och verksamhetsformer. Med stöd av detta bemyndigande tillkallade Herr Statsrådet den 2 mars 1962 såsom sakkunniga landshövdingen Thorwald Bergquist, ordförande, kammarrådet Agnar Arfvidson, förbundsdirektören Ivar Dahlgren, ledamoten av första kammaren, lantbrukaren Yngve Nilsson, ledamoten av första kammaren, lantbrukaren Ernst Olsson, ledamoten av andra kammaren, filosofie doktorn Hilding Johansson och ledamoten av andra kammaren, överlantmätaren Erik Tobé. Såsom expert tillkallades den 26 april 1962 byråchefen Fredrik Lindencrona. Under tiden den 26 april 1962 till den 17 juni 1963 tjänstgjorde direktörsassistenten Sven Gösta Thulin såsom sekreterare.

De sakkunniga har antagit benämningen landstingsutredningen.

Sedan uppdraget numera slutförts får utredningen härmed överlämna sitt betänkande med förslag till ändringar i 1954 års landstingslag och 1962 års sjukvårdslag m. m.

Stockholm den 22 november 1963.

Thorwald Bergquist

Agnar Arfvidson

Ivar Dahlgren

Hilding Johansson

Yngve Nilsson

Ernst Olsson

Erik Tobé

/Fredrik Lindencrona

Utredningsuppdraget m. m.

I anförande till statsrådsprotokollet den 9 februari 1962 yttrade chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Johansson, bl. a. följande.

När landstingsorganisationen utformades genom 1862 års förordning om landsting var detta en betydelsefull nyhet på kommunallagstiftningens område. Det fanns inte såsom i fråga om de samtidigt utfärdade förordningarna om kommunalstyrelse på landet och i stad någon gammal tradition att bygga på. Tillkomsten av landstingen innebar att det kommunala systemet byggdes ut med ett nytt led. Landstingens uppgift angavs helt allmänt vara att rådslå och besluta om angelägenheter, som var gemensamma för landstingsområdet. De ämnesområden, som nämndes särskilt som föremål för verksamheten, avsågs inte begränsa landstingens kompetens. Under förarbetena uttalades, att landstingen borde vara mäktiga en stark utveckling och att de alltmer skulle öka föremålen för sin verksamhet.

Landstingen har i hög grad visat sig äga den utvecklingskraft som förutspåddes. Till de uppgifter landstingen redan i begynnelsekedet tog på sig har efter hand kommit nya, påkallade av utvecklingens växande krav på ingripanden från det allmänna sidan. I betydande mån har till expansionen av landstingens verksamhet bidragit att staten lagt stora och viktiga uppgifter på landstingen. Verksamheten har redan från början varit koncentrerad till hälso- och sjukvårdens område. Sålunda har landstingen sedan sin tillkomst ombesörjt lasarettsvård, och verksamhetsområdet har successivt utbyggt med bl. a. tuberkulossjukvård, epidemisjukvård, vård av långvarigt kroppssjuka, undervisning och vård av psykiskt efterblivna, barnmorskeväsende, distriktsvård, förebyggande mödra- och barnavård, dispensärvård, folktandvård och psykisk barn- och ungdomsvård. På senare tid har vidare beslutats att provinsialläkarväsendet skall överflyttas på landstingen, och en motsvarande huvudmannaskapsreform på mentalsjukvårdens område torde kunna emottas i en nära framtid. På undervisningens område har landstingen gjort stora insatser t. ex. i fråga om folkhögskolor och yrkesutbildningen. En del landsting bedriver upplysningsverksamhet inom jordbruksnäringen och understöd lämnas för landsbygdens elektrifiering. Inom socialvården ingår barnhemsverksamhet, arbetsträning för partiellt arbetsföra m. m. i landstingens uppgifter. Även på andra områden bedriver landstingen betydelsefull verksamhet.

Som jag nyss sagt har landstingens verksamhet ständigt ökat i omfattning. Särskilt markant har ökningen varit under 1950-talet. Så steg landstingens samlade bruttoutgifter från 1950 till 1958 från 458 miljoner kronor till 1 300 miljoner kronor eller omräknat i fasta priser med ungefär 92 procent. Den största utgiftsposten har givetvis varit hälso- och sjukvården, som varje år tagit cirka 85 procent av bruttoutgifterna. Investeringarnas andel i bruttoutgifterna steg under samma tid från i runt tal 10 till omkring 18 procent. Man torde få antaga att denna hastiga expansion inom landstingens hittillsvarande verksamhetsområden kommer att fortsätta under 1960-talet. Därtill kommer den väsentliga utvidgningen

av landstingens uppgifter som blir en följd om mentalsjukvården överflyttas på landstingen.

Landstingsförordningens reglering av landstingens organisation och verksamhetsformer innehöll i stort sett bestämmelser endast om den beslutande församlingens sammansättning och sammanträden samt om ingivande av förslag till landstinget och om hur beslut skulle fattas. I övrigt överlämnades åt landstingen att själva besluta om organisationen och verksamhetsformerna. Föreskrifter härom skulle landstinget ge i ett reglemente. Efter hand som vissa enhetliga verksamhetsformer utbildats inom landstingen har dessa i vissa fall stadfästas genom lagstiftning. Förvaltningsutskottet, som redan tidigt inrättats av åtskilliga landsting och i början av 1900-talet reglerats i landstingsförordningen såsom ett fakultativt organ, blev sålunda genom 1924 års lag om landsting ett obligatoriskt organ. 1940 stadfästes det i praxis redan utbildade förvaltningsorganet för hälso- och sjukvården. Införandet av den nu gällande landstingslagen den 14 maj 1954 innebar att landstingslagstiftningen anpassades till övrig kommunallagstiftning men medförde inga genomgripande ändringar i landstingens organisation och verksamhetsformer. Den i det närmaste 100 år gamla landstingsorganisationen har sålunda i väsentliga stycken förblivit i huvudsak oförändrad.

Under förarbetena till 1954 års landstingslag uttalades, att det torde vara en allmän uppfattning att den reglering landstingens organisation och arbetssätt fått i stort sett visat sig vara tillfredsställande och att lagstiftningen då alltså på det hela taget erbjöd ändamålsenliga former för verksamheten. Det är naturligt att bedömningen härav i dag kan vara en annan med hänsyn till den utveckling som skett det senaste årtiondet och de nya uppgifter som nu väntar landstingen. Kritik mot landstingens nuvarande organisation och verksamhetsformer har inte heller saknats. Vad man framförallt funnit otillfredsställande har varit de praktiska svårigheterna för landstingsmännen att på några få dagar före det lagtida landstingsmötet sätta sig in i den mångfald ärenden — ofta flera hundra — i vilka landstinget skall fatta beslut under den vecka mötet i allmänhet varar. Från denna synpunkt har det ansetts önskvärt att landstingsmännen får tillfälle att mera kontinuerligt än nu följa förvaltningen på de skilda verksamhetsområdena. Man har framhållit att t. ex. flera möten årligen — ett på våren och ett på hösten eller ett varje kvartal — skulle öppna sådan möjlighet och därigenom förtaga intrycket att landstingets avgöranden i realiteten fattas av det fåtal landstingsmän, som genom ledamotskap av förvaltningsutskottet är tillräckligt insatta i ärendena. Till stöd för sådana uttalanden har vidare åberopats formerna för den beredning som sker under landstingsmötena av särskilt tillsatta utskott. För denna beredning disponeras endast kort tid, eftersom ärendena skall hinna avgöras under landstingsmötet. På grund härav saknar också utskottsledamöterna ofta möjlighet att tränga in i ärenden, särskilt då fråga är om fastställande av den alltmör invecklade utgifts- och inkomststaten. Man har menat att det folkvalda beslutande organet, landstinget, på detta sätt fått allt mindre möjligheter att träffa de reella avgörandena.

För egen del anser jag denna kritik vara i vissa avseenden befogad, särskilt som landstingens verksamhet i fortsättningen blir än mer omfattande än hittills. I första hand måste man enligt min mening se till att landstingets beslut i landstingskommunens angelägenheter inte sjunker ned till en ren formalitet. Det är här givetvis av stor betydelse att landstingsmännen får tillfälle att mer fortlöpande än nu behandla och debattera uppkommande frågor. Så kan t. ex. flera landstingsmöten hållas varje år, något som redan prövats inom en del landstings-

kommuner. Lika angeläget synes det emellertid vara att landstingets särskilda utskott för beredning får större möjligheter än f. n. att grundligt sätta sig in i och överväga ärendena. I sistnämnda hänseende skulle det kunna vara lämpligt, att de särskilda utskotten tillsattes å sådan tid att de före landstingsmötet kunde få informationer om de ärenden som skall upptagas vid möte. Andra frågor som förtjänar att övervägas i detta sammanhang är, vilka möjligheter som finns att avlasta förvaltningsutskottet vissa uppgifter samt i vilken omfattning det skulle kunna vara lämpligt att inom landstinget använda sig av heltidstjänstgörande förtroendemän, motsvarande exempelvis borgarråden i Stockholm. Landstingskansliernas organisation och verksamhet synes däremot böra lämnas oreglerade.

Förebilder för en ändrad organisation och ändrade arbetsformer inom landstingen saknas inte. Såväl kommunallagarna som riksdagsordningen erbjuder alternativ till nuvarande bestämmelser i dessa hänseenden. Även andra alternativ bör kunna komma ifråga, men man torde i första hand böra söka komma till rätta med problemen utan att införa helt nya, oprövade former.

Med utgångspunkt i det anförda bör enligt min mening utredas i vilken utsträckning ändrad organisation och ändrade arbetsformer för landstingskommunernas beslutande, förvaltande och verkställande organ är påkallade. Jag förordar att en sådan utredning nu kommer till stånd. I den mån gällande bestämmelser i angivna hänseenden finnes otillfredsställande bör utredningen omfatta en undersökning av vilka ändringar i nuvarande bestämmelser på området som bör ske för att organisationen och arbetssättet skall få en sådan ändamålsenlig och enkel utformning som möjligt. Utredningen bör utmyнна i förslag till erforderliga lagstiftningsåtgärder. Någon detaljreglering bör ej ske utan landstingen bör liksom hittills kunna närmare utforma sin verksamhet efter eget be-
dömande.

Redan den expansion av landstingens uppgifter som f. n. kan överblickas utgör som nämnts tillräckligt skäl för en översyn av landstingens organisation och arbetsformer. Det torde emellertid inte vara otänkbart att en reform i dessa hänseenden kan sätta landstingen i stånd att åtaga sig än flera arbetsuppgifter. Gällande regler om landstingens kompetens hindrar inte att landstingen på eget initiativ söker nya föremål för sin verksamhet. I vilken omfattning nya uppgifter framdeles bör åläggas landstingen är inte enbart en fråga om huruvida landstingen med hänsyn till organisation och arbetssätt kan handha uppgifterna, men de överväganden, som är påkallade ur andra synvinklar, synes böra göras i samband med översyn av bestämmelserna ifråga om varje ämnesområde för sig. Den utredning jag nu förordat bör därför inte taga upp frågan, vilka konkreta nya uppgifter som landstingen efter en organisatorisk reform bör kunna åläggas. Däremot bör det ingå i utredningsuppdraget att söka utforma organisationen och verksamhetsformerna så att landstingen blir i stånd att handha ytterligare uppgifter.

För att fullgöra det åt landstingsutredningen överlämnade uppdraget har densamma från landstingskommunernas förvaltningsutskott och kanslier inhämtat uppgifter om och synpunkter på företrädesvis landstingens och förvaltningsutskottens organisation och arbetsformer m. m. Muntliga överläggningar har hållits med företrädare för landstingen i Stockholms, Uppsala, Gotlands, Örebro, Gävleborgs och Västernorrlands län.

Utredningen, som inleder betänkandet med en kort historisk översikt över tillkomsten av äldre bestämmelser reglerande landstingets organisation och

arbetsformer m. m. (kapitel I), har i övrigt bedrivit sitt arbete så, att en genomgång har skett av gällande rätt och praxis beträffande organisation och arbetsformer för dels landstinget, dels den landstingskommunala styrelsen m. m. Utredningens sammanställning häröver återfinnes i kapitel II och III. Redogörelserna för gällande praxis avser i regel förhållandena vid årsskiftet 1962/63. I anslutning till de olika bestämmelserna och praxis återgives i tillämpliga delar motiveringar ur förarbetena till nu gällande 1954 års landstingslag. Med hänsyn till att det i direktiven påpekats, att förebilder för en ändrad organisation och ändrade arbetsformer inte saknas och att såväl kommunallagarna som riksdagsordningen erbjuder alternativ till nuvarande bestämmelser i dessa hänseenden har i anslutning till de olika redogörelserna för gällande rätt och praxis jämväl i tillämpliga delar bestämmelser i sistnämnda lagar jämförts med landstingslagens. Till begreppet kommunallagar har i detta sammanhang hänförs kommunallagen den 18 december 1953, kommunallagen för Stockholm den 1 mars 1957 samt lagen om kommunalförbund den 31 maj 1957. Vad angår jämförelsen med riksdagsordningen har i förekommande fall hänsyn tagits till författningsutredningens betänkande VI »Sveriges statskick del 1. Lagförslag» (SOU 1963: 16).

Den kritik mot ävensom önskemål om ändringar i övrigt i landstingslagen, som framförts till utredningen, redovisas i kapitel IV. Därpå följer utredningens överväganden och förslag — kapitel V — vartill kommer förslag till ändringar i 1954 års landstingslag och 1962 års sjukvårdslag med specialmotiveringar. Förutom bilagor ges sist i betänkandet en sammanfattning av detsamma.

KAPITEL I

Historisk översikt

Några utvecklingsdrag i landstingens organisation och arbetsformer

Det moderna svenska landstinget, som bortsett från namnet saknar anknytning till det medeltida landstinget, är en produkt av 1860-talet kommunallagstiftning. 1862 års landstingsförordning gav den rättsliga grunden för den länsrepresentation, som enligt dåtida åskådning skulle utgöra en motvikt mot den centraliserade statsmakten men även bli en valkorporation för valen till en övre kammare i riksdagen. Under den tid som närmast föregick tillkomsten av landstingsförordningen hade delade meningar rått mindre om behovet än arten av en provinsiell självstyrelse. 1858 års ständer hade fastslagit, att det föreslagna landstinget borde göras till verklig representation för länsmenigheten i länets gemensamma ekonomiska angelägenheter. Landstingen borde vara mäktiga en stark utveckling och det förutsades, att de alltmer skulle öka föremålet för sin verksamhet. 1859 års kommunallagstiftningskommitté, vars förslag till landstingsförordning i stort sett oförändrat bibehölls i 1862 års landstingsförordning, angav också uttryckligen, att gränserna för landstingets verksamhet inte syntes lämpligen kunna uttryckas i bestämda ordalag eller punktvis uppdragas genom uppräkningsav ärendena. Man hade, såsom kommittén uttryckte sig, valt att avfatta stadgandet härom i allmänna ordalag med ett ganska rymligt omfång.

Redan kommunalförfattningssakkunniga kunde i sitt betänkande med förslag till den första lagen om landsting m. m. (SOU 1923: 18) konstatera, att det var ett välkänt faktum, att landstinget i mycket hög grad visat sig äga den utvecklingskraft, för vilken lagstiftningen om landsting sålunda från början berett utrymme, och som hade förutsagts i samband med landstingsinstitutionens införande. Detta uttalande äger även i dag sin giltighet inför den kraftiga expansion som under de gångna årtiondena markerat landstingsverksamheten. Landstingen har själva bidragit härtil genom egna initiativ på olika samhällsområden. Men de har även till betydande del varit beroende av olika åtgärder från statsmakternas sida bl. a. innebärande, att landstingen ålagts nya uppgifter.

En för statsmakterna ofta avgörande anledning till en »övervältring» av statliga uppgifter på landstingen var tidigare behovet av en kommunal

förvaltningsenhet med verksamhet syftande till utjämning i det primärkommunala skattetrycket. Undan för undan har emellertid motiven för överflyttning av olika åligganden på landstinget varit, att det utgör en representation och ett förvaltande organ, som i högre grad än staten har förutsättningar att överskåda förvaltningsområdet och tillgodose de enskilda medborgarnas intressen och önskemål. Särskilt under senare tid har betydande, hittillsvarande statliga uppgifter föreslagits bli överförda till landstingssektorn. Här må sålunda erinras om den pågående reformverksamheten inom hälso- och sjukvården syftande till att all hälso- och sjukvård i princip skall ombesörjas av landstingen. Som ett led i denna verksamhet har staten fr. o. m. den 1 juli 1963 till landstingskommunalt huvudmannaskap överlåtit provinsialläkarväsendet. Enligt förslag i proposition nr 171 till 1963 års riksdag skall landstingskommunerna fr. o. m. den 1 januari 1967 övertaga statens mentalsjukvård m. m.

Landstingets och den landstingskommunala styrelsens organisation och verksamhetsformer har varit föremål för omfattande utredningar, som föregått 1924 och 1954 års landstingslagar. Härtill kommer bl. a. införandet av ett särskilt organ för ledningen av landstingskommunens hälso- och sjukvårdande verksamhet år 1940 samt framflyttningen av tiden för lagtima möte år 1949. Förarbetena till de båda landstingslagarna ger en intressant bakgrund till utvecklingen på området och av den anledningen skall här något redovisas ur motiven till lagarna ifråga.

I likhet med de primärkommunala förordningarna innehöll 1862 års landstingsförordning föreskrifter om den beslutande församlingen och formerna för dess arbete. De förra innehöll bestämmelser, som förpliktade kommunerna att utse särskilda kommunala organ för ärendenas beredning, innan de företogs till avgörande och för beslutens verkställighet. Vidare gav de rätt utförliga regler för de primärkommunala organens verksamhet. Landstingsförordningen saknade emellertid dylika bestämmelser. Detta förhållande var så mycket mera anmärkningsvärt, menade kommunalförfattningssakkunniga, som den förvaltningsorganisation, vilken författningsmässigt anvisats åt primärkommunerna, i sina huvuddrag redan förut tillämpats inom dessa och i stort sett funnits lämpad för sin uppgift. Enligt de sakkunniga hade denna förvaltningsorganisation bort kunna i mångt och mycket tjäna till förebild även vid skapandet av landstingsrepresentationen. Då 1859 års kommittébetänkande med förslag till landstingsförordning innehöll uttalanden, som vittnade om en stark övertygelse, att landstingsverksamheten skulle bli mycket omfattande, kunde enligt kommunalförfattningssakkunniga bristande förutseende härav inte vara skälet till frånvaron i landstingsförordningen av bestämmelser i berörda hänseende. Betänkandets motivering lämnade visserligen inte någon upplysning i saken. En vid det samma fogad reservation antydde dock, att frågan, såsom man kunnat vänta, varit föremål för 1859 års kommunallagstiftningskommittés upp-

märksamhet, men att majoriteten av den ej ansett särskilda föreskrifter i ämnet erforderliga. Reservanten, som härom hyst en avvikande mening, föreslog för sin del, att länsstyrelsen skulle ha att tillse, att landstingets beslut skulle verkställas genom kronobetjäningen eller socken-nämnderna, där så lämpligen kunde ske, eller också genom de särskilda styrelser och befattningsmän, som landstinget kunde utse för sådant ändamål.

Enligt kommunalförfattningssakkunniga fanns även anledning anta, att lagstiftarnas avsikt varit, att de åtgärder, som kunde bli erforderliga mellan den beslutande representationens möten, ärendenas beredning och beslutens verkställande, i allt väsentligt skulle ombesörjas av länsstyrelsen. Denna skulle således inom den länskommunala förvaltningen fullgöra de funktioner, som i primärkommunen tillagts magistraten och drätselkammaren eller kommunalnämnden.

Allt eftersom landstingsverksamheten utsträcktes över nya områden, delvis vitt skilda från det område, inom vilket länsstyrelsens ämbetsutövning rörde sig, blev dennas funktioner i förhållande till landstinget i allt högre grad av rent formell beskaffenhet. Redan kommunalförfattningssakkunniga kunde konstatera, att funktionerna väsentligen bestod i att utan vidare åtgärd förmedla förslags ingivande till landstinget. I stället hade vid sidan av den beslutande representationen vuxit fram en allt vidlyftigare organisation för tillgodoseende av beredningsuppgifterna och de rena förvaltningsbestyren.

Landstinget fick från början stor frihet att besluta om sina arbetsformer och sin organisation. 1862 års landstingsförordning begränsade sig i allt väsentligt till — förutom vissa ordningsföreskrifter — att bestämma om sättet för förslags ingivande och besluts fattande. Behovet av beredning vid mötena av de framställda förslagen ägnades såtillvida uppmärksamhet som landstinget medgavs rätt att för beredning hänskjuta ärende till särskild delegation. I övrigt ägde landstinget genom ett reglemente bestämma sin arbetsordning.

Det var i främsta rummet tack vare denna landstinget tillerkända befogenhet, som med avseende på landstingsmötenas arbetssätt vissa regler efter hand utbildade sig i syfte att anpassa desamma efter de växande uppgifternas fordringar. Huvudvikten kom därvid att läggas på anskaffande av garantier för att de framställda förslagen under landstingsmötena underkastades en såvitt möjlig tillfredsställande handläggning, innan de bringades till avgörande. Bestämmelser om beredningsdelegationer inrycktes följaktligen tid efter annan i arbetsordningarna. Därigenom sökte man åstadkomma ett effektivt utskottsarbete vid landstingsmötena, i den mån så lät sig göra med hänsyn till den begränsade tid, som stod till förfogande för dessa. I viss mån sökte även den allmänna lagstiftningen tillgodose ut-

vecklingens krav. Åt 1913 intogs nämligen bl. a. bestämmelser i landstingsförordningen, att de till landstinget ingivna förslagen skulle, såvitt ske kunde, i tryckt form delgivas landstingsmännen redan några dagar före mötets början.

Ehuru 1924 års lag i viktiga hänseenden kom att skilja sig från 1862 års landstingsförordning innefattade den, i vad den berörde landstingens arbetsformer och förvaltningsorganisation, i det väsentliga inte något nytt, endast en anpassning till de inom ett stort antal landsting redan då bestående förhållandena. Vid revisionen eftersträvade de sakkunniga i enlighet med sina direktiv, att åt lagbestämmelserna ge en avfattning, som skulle möjliggöra för landstingen att välja de organisationsformer som lämpade sig för förhållandena inom de olika länen. De sakkunniga underströk att landstinget självt skulle äga bestämma hur det ville ordna sitt arbete under landstingsmötet. Därför infördes inga bestämmelser om beredningsförfarandet, men väl att beredning skulle vara obligatorisk, om inte landstinget på därom framställt yrkande enhälligt beslutade annorlunda.

Genom 1924 års lag upphävdes den i landstingsförordningen stadgade tidsbegränsningen för landstingets sammanträde. Enligt denna kunde landstingets lagtima möte fortfara sex helgfria dagar, vilken tid efter särskilt med två tredjedels majoritet av landstinget fattat beslut kunde förlängas med ytterligare högst fyra helgfria dagar. Visserligen torde den tillmätta tiden enligt kommunalförfattningssakkunniga i allmänhet ha visat sig tillräcklig för landstingsarbetet. Men då det var möjligt — synnerligen inom de större länen och vid tillfällen då särskilt viktiga frågor förelåg till avgörande — att behov av något längre sammanträdestid kunde komma att yppa sig, fann de sakkunniga det vara önskvärt, att tidsbegränsningen borttogs.

Under landstingsinstitutionens första halvsekel tillskapades i stor utsträckning olika organ för speciella verksamhetsgrenar, ej sällan med ur landstingssynpunkt lokalt begränsade funktioner. Behovet av ett centralt organ gjorde sig emellertid snart mer eller mindre gällande, inte minst ifråga om den finansiella tillsynen av landstingsverksamheten. På sina håll kom ganska tidigt tanken på en central styrelse, förvaltningsutskottet, att mogna till beslut. Men först år 1913 reglerades förvaltningsutskottets ställning i landstingsförordningen. Då intogs i denna en bestämmelse som uttryckligen fastslog landstingets befogenhet — men inte skyldighet — att årligen utse ett förvaltningsutskott för den befattning med landstingskassans förvaltning och för handhavande i övrigt av de åligganden, som landstinget förskrev. Först med 1924 års lag fick emellertid förvaltningsutskottet den starka ställning, som sedan dess varit kännetecknande för den landstingskommunala verksamheten. Den stegrade expansionen av landstingens uppgifter gjorde nämligen behovet av en enhetlig ledning av de skiftande förvaltningsåtgärderna och en förbättrad beredning av de föreliggande ären-

dena så påtagligt, att åtgärder för dess tillgodoseende syntes kommunalförfattningssakkunniga och riksdagen alldeles ofrånkomliga.

I 1924 års lag infördes även den bestämmelsen, att förvaltningsutskottet skulle äga befogenhet och skyldighet att företräda landstinget mellan mötena. Ett sådant ställföreträdarskap låg såväl i landstingets som i tredje mans intresse, menade kommunalförfattningssakkunniga. Ställföreträdarskapet var dessutom ägnat att främja en snabbare behandling av ärenden, som var av allmän betydelse och beroende av offentlig myndighets prövning. Inskränkning i denna befogenhet kunde ske genom lagstiftning eller landstingets beslut. Arbetsfördelningen inom utskottet ansåg de sakkunniga böra i stort sett helt överlåtas till landstingets eget avgörande. I samband med det obligatoriska införandet av förvaltningsutskottet fick detsamma rätt att vid landsting väcka frågor och förslag, vilket tidigare endast tillkommit länsstyrelsen och enskild landstingsman.

Organisationen av förvaltningsutskottet åsyftade sålunda enligt kommunalförfattningssakkunniga att med lagfästade av den redan i många landsting skedda utvecklingen göra förvaltningsutskottet till ett — som det hette i 1923 års betänkande — landstingets regeringsorgan, vilket utredde ärenden och framlade förslag till landstingets utgifts- och inkomststat, handhade landstingets penningväsende, utövade kontroll över den ekonomiska förvaltningen vid landstinget underlydande anstalter, samt vilket verkställde landstingets beslut och som företrädde detsamma mellan dess möten.

Huru landstinget inom förvaltningsutskottet skulle fördela och organisera arbetet samt tillse att de olika grenarna av förvaltningsområdet sammanhölls under enhetlig ledning borde enligt kommunalförfattningssakkunniga ankomma på landstinget självt att efter de lokala förhållandena bestämma. Vad särskilt angick hjälpmedlen vid arbetets utförande hade den av de sakkunniga föreslagna lagstiftningens uppgift blivit, att, med undanröjande av befintliga hinder, lämna öppet för landstingen att välja de medel, som de kunde finna lämpliga. Det stod följaktligen landstingen fritt att anställa tjänstemän eller anlita förtroendemän som föredragande i förvaltningsutskottet eller eventuellt anordna någon kombination av dessa båda system. Ifråga om anlitage av förtroendemän erinrade kommunalförfattningssakkunniga om att större möjligheter därtill skulle vinnas genom bestämmelsen om rätt för landstinget att besluta om arvode åt bl. a. föredragande ledamot i förvaltningsutskottet.

Att 1924 års lag på det hela taget erbjudit ändamålsenliga former för landstingets verksamhet framgår — enligt kommunallagskommitténs betänkande IV med förslag till landstingslag m. m. (SOU 1952: 48) — därav, att varken de ändringar som efter år 1924 vidtagits i lagen eller de önskemål om ändrade bestämmelser, som framförts, berört huvudgrunderna i lagen. De viktigaste ändringarna efter år 1924, var införandet år 1940 av ett sär-

skilt organ för ledningen av landstingets hälso- och sjukvårdande verksamhet samt höjningen av det befolkningstal, som berättigade stad att utträda ur landsting. År 1949 tillkom bestämmelsen om framflyttningen av tiden för lagtima landstingsmöte till första måndagen i oktober månad. Här kan inskjutas, att fram till år 1910 sammanträdde landstinget till lagtima möte sista måndagen i september, från år 1910 till år 1922 började det lagtima mötet tredje måndagen i september och från år 1922 den första måndagen i samma månad. Den successiva förskjutningen mot månadens tidigare del motiverades med hänsyn till uppbörden av skattemedel. Anledningen till att det lagtima mötet från och med år 1949 flyttades till första måndagen i oktober månad berodde närmast på den under årens lopp kraftigt ansvallda beredningen av ärenden till landstinget.

Vid sin översyn av 1924 års lag om landsting inriktade sig kommunallagskommittén i första rummet på att till det landstingkommunala området överföra de nyheter av saklig eller formell art som föreslagits för primärkommunernas del i kommitténs förslag till ny lagstiftning för de borgerliga primärkommunerna (betänkande III, SOU 1952: 14). Men även i sådana ämnen, beträffande vilka kommunallagen inte innehöll några direkta nyheter, hade kommunallagskommittén strävat efter att närma landstingslagen till kommunallagen.

I systematiskt och terminologiskt avseende innefattar 1954 års landstingslag ett starkare framhävande av landstingsgemenskapens karaktär av en särskild kommunbildning än vad 1924 års lag gjorde. Detta har kommit till synes bl. a. genom användning av uttrycket landstingskommun, där 1924 års lag hade beteckningen landstingsområde eller endast landsting. Ordet landsting kom genom nu gällande lag uteslutande att användas som namn på det representativa organet i landstingskommunen.

1954 års landstingslag medförde bl. a. att län och landstingskommun i princip kom att sammanfalla. Möjligheten att dela upp län på två eller flera landstingsområden försvann, och bestämmelsen, att stad, som uppnått viss folkmängd, skulle kunna utträda ur landstingskommun, borttogs. I de fall där, enligt äldre bestämmelser, mer än ett landsting fanns inom ett län eller där det fanns stad, som ej tillhörde landsting, bibehölls denna ordning tillsvidare.

Kommunallagskommitténs strävan att bringa landstingslagen i överensstämmelse med kommunallagen gällde inte bara systematiska och terminologiska frågor utan även flera av sakliga skäl betingade önskemål om likformighet mellan landstingslagen och kommunallagen. I överensstämmelse härmed infördes bl. a. den nyheten, att landstingskommunens olika specialnämnder uttryckligen tillerkändes förslagsrätt vid landstingsmöte. Utomstående fick rätt att delta i landstingets överläggningar på så sätt, att dylik rätt tillades ordföranden eller vice ordföranden i förvaltningsutskottet ävensom landstingsdirektören. Ordföranden eller vice ordföranden i hälso-

och/eller sjukvårdsstyrelsen fick rätt att yttra sig i de ärenden, som beretts av nämnden, ävensom vid besvarande av interpellation. Yttranderätt tillerkändes också revisor vid den av honom avgivna revisionsberättelsen.

Beredningsförfarandet reglerades mer ingående än i 1924 års lag. Förvaltningsutskottet blev — i likhet med den primärkommunala styrelsen — obligatorisk beredningsinstans i så måtto, att utskottet alltid skall ges tillfälle att yttra sig i alla ärenden som beretts annorledes än av utskottet. Landstingets rätt att befria sig självt från beredningstvänet borttogs och det dubbla beredningsförfarandet genom både förvaltningsutskott och beredningsutskott under landstingsmöte fastslogs. De undantag härifrån som föreslogs anknöt till de primärkommunala bestämmelserna. För bordläggning av ärende första gången uppställdes krav på anslutning från minst fem ledamöter mot tidigare två. Vidare infördes regler om interpellation och äldre bestämmelser om kvalificerad majoritet för fattande av beslut borttogs. Bestämmelserna om protokollföring omarbetades i skilda avseenden. Bl. a. borttogs tidigare gällande förbud mot diskussionsprotokoll. Tiden för protokolljusteringen förkortades och i anslutning till vissa ändringar i besvärsreglerna intogs den bestämmelsen i landstingslagen, att justeringen av protokollet skall tillkännages på en landstingskommunens anslagstavla och dagen för anslåendet kungöras i en eller flera av länets mest spridda tidningar.

Ifråga om dagtraktamente åt landstingsman utgick tidigare bestämmelse, att beloppet skulle vara fixerat i lagen. Det skulle i stället få ankomma på landstinget självt att fastställa traktamentets storlek.

Angående förvaltningsutskottets allmänna ställning och uppgifter skedde i första hand en formell överarbetning av kommunallagskommittén. Utskottets uppgift att vara den ledande, initiativtagande och övervakande instansen i landstingsförvaltningen har dock understrukits starkare än i 1924 års lag. Beträffande utskottets tillsättning, organisation och verksamhetsformer utgjorde den viktigaste nyheten att landstinget skall välja förvaltningsutskottet för fyra år i sänder i stället för från tiden för slutet av lagtima landstingsmöte till slutet av nästa lagtima möte. Valet skall för rättas efter det allmänna landstingsmannaval ägt rum och avse de fyra närmaste kalenderåren. Minimiantalet ledamöter bibehölls vid fem men den tidigare gällande begränsningen upp till femton borttogs. Landstinget skall i stället för utskottet utse ordförande och vice ordförande i förvaltningsutskottet. I övrigt medförde 1954 års lag, att bestämmelser i en rad ämnen som tidigare varit reglerade i förvaltningsutskottens reglementen i stället gavs i själva lagen.

Organisatoriska föreskrifter meddelades jämväl för övriga administrativa organ, såsom för hälso- och sjukvårdsstyrelser samt nämnder som för handhavande av särskilda förvaltnings- och verkställighetsbestyr i övrigt må tillsättas av landstinget. Formerna för uppdelning av förvaltningsutskottet

på avdelningar lagfästes och vidare infördes i likhet med vad som är fallet i kommunallagen möjligheter till delegation av beslut.

Efter år 1954 har vissa smärre ändringar skett, av vilka här blott den bör nämnas, att landstingen fr. o. m. år 1963 på friare grunder än tidigare äger besluta om traktementen och arvoden till landstingsman.

KAPITEL II

Landstingens organisation och arbetsformer

Landstingets organisation och arbetsformer är i första hand avhängiga av *dels* landstingets storlek, *dels* landstingslagens bestämmelser om landstingets sammanträden, ärendenas anhängiggörande hos landstinget och ärendenas beredning m. m. dylikt, *dels ock* i anslutning till dessa bestämmelser utfärdade arbetsordningar för landstingen ävensom praxis. I föreliggande kapitel skall redogörelse lämnas för gällande rätt och praxis i hithörande hänseenden. Därjämte skall i tillämpliga delar göras jämförelser med motsvarande bestämmelser i andra kommunallagar samt riksdagsordningen.

Enligt 38 § LL må landsting i en arbetsordning meddela de föreskrifter, som utöver vad i 19—37 §§ LL säges, anses nödvändiga för landstingets sammanträden och ärendenas behandling. Bestämmelsen om antagande av arbetsordning är inte tvingande. Arbetsordning måste givetvis stå i överensstämmelse med gällande författning.

Av de tjugofem landstingen har enligt uppgift till landstingsutredningen tjugotvå antagit arbetsordningar. Ett landsting, Norrbottens läns, saknar arbetsordning. Två landsting, Värmlands och Gävleborgs läns, har så starkt föråldrade arbetsordningar, att de anses vara inaktuella. I flera fall är arbetsordningarna antagna före ikraftträdandet av 1954 års landstingslag.

Arbetsordningarna är väsentligen inriktade på att reglera beredningsutskottens och valnämndernas verksamhet. Därutöver innehåller arbetsordningarna, generellt sett, bestämmelser om tidpunkt och plats för landstingens sammanträden, om val av ordförande och vice ordförande samt av sekreterare. Vidare förekommer bestämmelser om upprop, ordningen för ärendenas behandling och om sättet för upprättande av voteringsproposition ävensom bestämmelser angående landstingsbeslutens expedition m. m. dylikt. I stor utsträckning är dessa regler av självklara skäl identiska med lagbestämmelserna. En redogörelse för arbetsordningarnas innehåll i fråga om beredningsutskottens organisation och arbetsformer lämnas nedan i det avsnitt, i vilket avhandlas beredningen av ärenden vid landstingsmöte.

Eljest bör det påpekandet göras, att utredningen till behandling upptagit de väsentligare frågorna angående landstingets organisation och arbetsformer, medan ordningsföreskrifter och bestämmelser om beslutsförfarandet m. m. dylikt ej ansetts vara av betydelse för utredningsuppdragets fullgörande. Det bör observeras, att i berörda hänseende föreligger mestadels

överensstämmelse med motsvarande bestämmelser i kommunallagen. De skiljaktigheter som är för handen mellan landstingslagen och kommunallagen, exempelvis i fråga om protokollföring, protokolljustering, tryckning av protokoll m. m. spelar i sammanhanget inte någon större roll, även om det ur formell synpunkt kan anses motiverat att även i dessa hänseenden ytterligare en anpassning sker mellan landstingslagen och kommunallagen.

1. Landstingens storlek

För val av landstingsmän indelas landstingskommunen i valkretsar. Oavsett valkretsens folkmängd utses för densamma en landstingsman och därutöver efter folkmängden en landstingsman för varje påbörjat tal av 5 000. Valbarhet är ej inskränkt inom valkrets (10 § LL).

Valkrets skall omfatta en eller flera kommuner. För varje valkrets skall utses minst sju landstingsmän. Om ej särskilda skäl föreligger, får kommuner inte gemensamt utgöra en valkrets där flera än tretton landstingsmän skall utses (11 § LL). Stad med mer än 20 000 invånare bildar egen valkrets, för såvitt inte särskilda skäl finns att sammanföra staden med en eller flera andra kommuner till en valkrets. Stad med mindre folkmängd än vad nu sagts skall förenas med annan stad eller andra städer eller med angränsande landsbygd till en valkrets.

Där så lämpligen kan ske, skall valkretsindelningen på landsbygden verkställas efter domsaga eller tingslag. Annan valkrets än den, vari två eller flera städer ingår, skall såvitt möjligt så utformas, att den kan avslutas med en sammanhängande gränslinje.

Område med mindre invånarantal än vad ovan sagts må, om särskilda skäl är för handen, utgöra en valkrets; sådan valkrets skall dock ha mer än 15 000 invånare.

I fråga om landstingets storlek finns ingen maximiregel men väl en minimiregel. Uppgår inte antalet landstingsmän till tjugo, skall som grund för rättigheten att efter folkmängden välja landstingsmän bestämmas ett lägre tal än 5 000 i syfte att landstingsmännens antal för en landstingskommun skall uppgå till minst tjugo (12 § LL).

Indelningen i valkretsar jämte det antal landstingsmän, som skall utses för varje valkrets, bestämmas av landstinget. Länsstyrelsen skall dock till landstinget avgiva förslag till valkretsindelning, sedan kommunerna beretts tillfälle att yttra sig. Beslut om valkretsindelning skall för att vinna bindande kraft underställas Kungl. Maj:ts prövning och fastställelse (13 § LL).

Antalet valkretsar och landstingsmän ävensom invånarantalet i de tjugofem landstingen framgår av *bilaga 1*. Av densamma kan bl. a. utläsas, att Stockholms läns landsting under mandatperioden 1963—1966 har 115 ledamöter, vilket är 17 ledamöter mer än under nästföregående mandatperiod.

Malmöhus och Gävleborgs läns landsting har genom städerna Hälsingborgs och Gävles återinträde i respektive landstingskommun fått 96 respektive 71 landstingsmän från och med år 1963 mot tidigare 78 respektive 59 ledamöter. Minsta antalet landstingsmän har Kalmar läns norra landsting, som nu har 22 ledamöter mot förut 23. Gotlands läns landsting har 23 ledamöter. Förskjutningarna i befolkningsmängden framgår i övrigt av jämförelsen i bilagans tabell mellan antalet ledamöter under mandatperioderna 1959—1962 och 1963—1966.

En *jämförelse med kommunallagen* ger vid handen, att fullmäktiges antal bestämmas i förhållande till folkmängden. Som exempel kan nämnas, att för de minsta kommunerna med 2 000 invånare eller därunder utses 15—30 ledamöter under det att för kommuner med över 40 000 invånare utses 45—60 ledamöter (5 § KL). Fullmäktige beslutar med iakttagande av de olika folkmängdstalen, huru många fullmäktige det skall utses för kommunen. Länsstyrelsen skall underrättas om dylikt beslut.

Valkretsindelning skall göras i primärkommun med mer än 40 000 invånare. Är folkmängden mindre än nu sagts men överstiger 10 000 må valkretsindelning dock göras, där så befinnes lämpligt. Annan kommun får ej indelas i valkretsar, om inte synnerliga skäl härtill är för handen till följd av kommunens särskilt betydande utsträckning eller liknande förhållanden. Vid valkretsindelning skall iakttagas, att varje krets kan beräknas komma att utse minst tio fullmäktige (9 § KL).

Antalet *stadsfullmäktige i Stockholm* är i kommunallagen för Stockholm fastställt till ett hundra (5 § KLS). Staden indelas i valkretsar. Därvid skall iakttagas, att varje krets utser minst tio och högst trettio fullmäktige efter bl. a. den beräkningsgrunden, att inom varje krets en stadsfullmäktig utses för varje befolkningstal motsvarande en hundradel av stadens befolkningsmängd samt att antalet fullmäktige för hela staden, i den mån det kan ske utan olägenhet, fördelas lika på de särskilda valkretsarna (9 § KLS).

2. Sammanträdesformer och sammanträdestider

Landstinget sammanträder utan särskild kallelse till *lagtima möte* årligen den första måndagen i oktober månad (19 § LL). Mötets tidslängd är ej fixerad. Till *urtima möte* sammanträder landstinget, då landstinget eller förvaltningsutskottet beslutar därom eller Kungl. Maj:t omedelbart eller på framställning av länsstyrelsen förordnar om sådant möte. Urtima möte, som beslutas av landstinget eller förvaltningsutskottet, må ej äga rum förrän minst två månader efter det lagtima mötet avslutats (21 § LL).

Kommunallagskommittén föreslog i sitt betänkande IV med förslag till landstingslag m. m. (SOU 1952: 48), att uttrycken lagtima och urtima möte

skulle ersättas med ordinarie och extra möte. Anledningen till förslaget var framför allt att uttrycket urtima enligt kommittén ledde tanken på en sammankomst av mycket extraordinär och osedvanlig natur, medan, hette det vidare i kommitténs betänkande, »man numera torde få räkna med extra landstingssessioner såsom allt vanligare företeelser». Det erinrades om att ökade möjligheter till urtima landstingsmöte skapats genom sloandet av äldre regler om krav på kvalificerad majoritet för landstings beslut om urtima möte samt genom den till förvaltningsutskottet givna befogenheten att besluta sådant möte. Kommunallagskommittén anförde även som skäl för sitt förslag till annan terminologi, att uttrycken ordinarie och extra sammanföll med dess motsvarande förslag i den primärkommunala lagstiftningen. Kommitténs förslag på denna punkt väckte starkt motstånd i remissyttrandena. Uttrycken lagtima och urtima ansågs hävdvunna och värda att bevaras. Någon bärande motivering för en ändring var inte förebragd. Departementschefen instämde i detta och erinrade dessutom om att beteckningarna ordinarie och extra sammanträden vid riksdagsbehandlingen av förslaget till ny kommunallag utgått ur denna lagstiftning.

Det antal dagar landstingen regelmässigt sammanträder under sina lagtima möten framgår av nedanstående sammanställning. Av denna framgår bl. a., att flertalet landsting efter införandet av 1954 års landstingslag ägnar 5 dagar åt lagtima möte. Endast i undantagsfall synes färre än 4 dagar tagits i anspråk för lagtima möte. Intet landsting sammanträder mer än 6 dagar. För studiebesök eller liknande är det vanligt, att landstingen under sina möten ägnar någon dag åt att resa inom landstingsområdena utöver de egentliga sammanträdesdagarna. Därtill kommer, att det är brukligt, att de politiska partierna har gruppsammanträden dagen innan det lagtima mötet börjar. Inom några landsting förekommer gruppsammanträden även mellan landstingsmötena.

Antalet sammanträdesdagar (inkl. studieresedagar) vid lagtima landstingsmöten samt antalet urtima landstingsmöten 1955—1962.

År	Antal landsting med lagtima möte omfattande				Antal landsting med urtima möte
	3 dagar	4 dagar	5 dagar	6 dagar	
1955	1	8	11	5	3
1956	1	6	10	8	4
1957	—	6	14	5	7
1958	1	7	12	5	4
1959	1	6	13	5	1
1960	—	9	11	5	5
1961	—	7	14	4	2
1962	—	3	14	8	9

De urtima mötena, vars antal också framgår av sammanställningen, brukar vanligtvis medhinnas på en dag. I undantagsfall kan de vara två eller tre dagar. Mötena brukar hållas under årets första fem månader.

Omfattningen av urtima möten är förhållandevis ringa. Endast Örebro läns landsting har efter införandet av 1954 års landstingslag satt i system att varje vår sammanträda till urtima möte. Även Uppsala läns landsting har regelbundet under tiden 1955—1962 med undantag för två år hållit urtima möten. I övrigt förekommer under nämnda tid två eller tre urtima möten i nio och ett möte i fem landstingskommuner. Nio landsting har inte funnit anledning att sammanträda utöver det lagtima mötet.

Tidpunkten för lagtima mötes öppnande är regelmässigt angiven i landstingens arbetsordningar, vanligtvis till klockan 10 f.m. I de fall föreskrift om tidpunkt för mötet saknas, brukar sådan vara angiven i föredragningslistan över de ärenden, som skall behandlas vid mötet. Vid urtima möte angives tiden för sammanträdet i kungörelsen om mötet.

Till skillnad mot landstinget beslutar *kommunalfullmäktige* själva, när de skall sammanträda (13 § KL). Sammanträde skall även hållas när länsstyrelsen därom förordnar men jämväl när kommunens styrelse eller de flesta av fullmäktige det begär eller ordföranden finner det erforderligt.

Någon uppdelning i ordinarie och extra sammanträden finns inte — såsom nyss sagts — men några sammanträden är nödvändiga genom att särskilda ärenden bör i princip avgöras inom vissa tider. Sålunda skall vid sammanträde före utgången av juni månad eller efter särskilt beslut av fullmäktige vid sammanträde senare under året fattas beslut i anledning av förvaltningsberättelse och räkenskaper för föregående år. I oktober månad fastställs vid sammanträde kommunens utgifts- och inkomststat. Denna regel är uppmjukad på så sätt, att skulle beträffande viss kommun utgifts- och inkomststaten inte kunna fastställas i oktober månad, skall vid sammanträde i denna månad fastställas grunder för utdebitering av den allmänna kommunalskatt, som ingår i preliminär skatt för inkomst under nästföljande år. Därefter skall vid sammanträde i december månad kommunens utgifts- och inkomststat fastställas. Om skäl föreligger, får därvid annan utdebiteringsgrund fastställas än som beslutats vid sammanträdet i oktober månad. Dessa bestämmelser har tillkommit med hänsyn till de svårigheter, som kan uppkomma i de större städerna att hinna med statbehandlingen i oktober månad. Val till de befattningar i kommunen, vilka vid årets slut bli lediga, skall förrättas vid sammanträde i december månad. För året näst efter det, då val av fullmäktige ägt rum skall valet av ordförande i fullmäktige hållas i januari månad (11 § KL). Före december månads utgång skall beslut fattas om, i vilken eller vilka tidningar tillkännagivande om fullmäktigesammanträde skall införas (14 § 1 mom. KL).

Fullmäktige anses i en arbetsordning kunna bestämma, att »ordinarie»

sammanträden skall hållas å viss dag och tid. Sammanträden däremellan torde då betecknas som »extra».

Stadsfullmäktige i Stockholm sammanträder i oktober månad på första helgfria dag efter tjänstgöringsårets början samt i övrigt enligt ordning, som bestämts av fullmäktige (14 § KLS). Tjänstgöringsåret börjar den 15 oktober (8 § KLS). Sammanträde skall även hållas, då överståthållarämbetet därom förordnar eller stadskollegiet eller minst en tredjedel av stadsfullmäktige det begär eller ordföranden finner det nödvändigt. Senast den 8 december skall sammanträde hållas för fastställande av stadens utgifts- och inkomststat. Val skall då även i princip äga rum. Stadsfullmäktige äger dock bestämma, att valen skall företagas vid sammanträde senare under månaden.

För *förbundsfullmäktige i kommunalförbund* gäller bestämmelser om sammanträde, som överensstämmer med kommunallagens (9 § KFL). En väsentlig skillnad föreligger dock i det hänseendet, att förbundsfullmäktiges sammanträde för beslut om revisionsberättelsen skall äga rum före utgången av juni månad samt för fastställande av utgifts- och inkomststaten skall ske i augusti månad. I det förra fallet är anledningen till avvikelser från kommunallagen att ett kommunalförbunds verksamhet inte anses kunna bli av den omfattningen att inte revisionsberättelsen utan svårighet kan avgivas i god tid för beslut i juni månad. Den andra avvikelser från kommunallagen är föranledd av att kommunalförbundets utgifts- och inkomststat bör vara färdig i sådan tid, att den kan vara styrelserna i medlemskommunerna tillhanda, då dessa enligt 54 § KL före september månads utgång skall upprätta sina förslag till stater i respektive kommuner.

Vid en jämförelse med de för *riksdagen* gällande bestämmelserna kan konstateras, att tidpunkten för riksdagens sammanträdande är fastställd i regeringsformen och riksdagsordningen. Riksdagen skall sålunda sammanträda den 10 januari, eller om helgdag då inträffar, dagen därefter. Konungen kan dock, när det befinnes nödvändigt, sammankalla riksdagen till tidigare dag (2 § RO).

Riksdagen sammanträder till en vårsession och till en höstsession. Vår-sessionen, som — efter var nyss nämnts — börjar den 10 januari, skall avslutas senast den 31 maj. Riksdagen kan dock besluta att sessionen skall pågå t. o. m. den 15 juni. Har riksdagen till en höstsession uppskjutit behandlingen av framlagda ärenden, skall talmännen kalla riksdagen till höstsession med början å dag efter den 15 oktober, som prövas lämplig. Höstsessionen skall pågå så länge det befinnes erforderligt, men skall dock vara avslutad den 31 december. Konungen äger under tid, då session eljest inte pågår, inkalla riksdagen till extra session, därest detta konstateras vara erforderligt. Under samma tid kan riksdagens ledamöter själva begära riksdagens inkallande till extra session. Härför kräves, att 65 ledamöter av första kammaren eller 100 ledamöter av andra kammaren gör framställning härom.

Utöver vad nu angivits kan riksdagen sammankallas med anledning av vissa särskilda omständigheter (91—94 §§ och 108 § RF).

Skall riksdagen enligt riksdagsordningen sammanträda på hösten, skall talmännen fastställa tiden för sessionens början tidigast till sjunde dagen efter den då kallelsen blivit kungjord i de allmänna tidningarna och sist till tjugonde dagen efter samma dag (1 § RSt). Enligt den för de båda kamrarna i riksdagen gällande ordningsstadgan sammanträder kammare utan föregående kallelse varje riksdags första söckendag klockan 11 f.m. (1 § Ost).

Författningsutredningen föreslår i sitt betänkande VI med *förslag till riksdagsordning*¹ (Sveriges statsskick Del 1. Lagförslag, SOU 1963: 16), att riksdagens sammanträde skall kallas för riksmöte. Riksmöte är lagtima eller urtima. Urtima riksmöte skall hållas endast under tid då lagtima riksmöte icke pågår (1 kap. 1 § FRO). Lagtima riksmöte skall inledas varje år den 15 oktober. Om urtima val har beslutats får under återstående tid av valperioden lagtima riksmöte ej inledas. Efter urtima val skall lagtima riksmöte inledas på tjuogoandra dagen efter valet (1 kap. 2 § FRO). Till urtima riksmöte kallas riksdagen av regeringen eller riksdagens talman. Begär minst en tredjedel av riksdagens ledamöter, med angivande av skälet härför, urtima riksmöte, skall talmannen kalla riksdagen till urtima riksmöte att inledas inom tjuugo dagar (1 kap. 3 § FRO). Riksmöte skall pågå så länge riksdagen finner det erforderligt. Beslut att riksmöte skall avslutas fattas av riksdagen på yrkande av talmannen eller ledamot. Lagtima riksmöte som inletts den 15 oktober skall avslutas senast den 15 maj följande år, såvida riksdagen icke beslutar annorlunda (1 kap. 4 § FRO). Riksdagens första sammanträde under riksmöte skall hållas på riksmötets första dag eller, om talmannen med hänsyn till infallande helg så beslutar, på riksmötets andra eller tredje dag (1 kap. 5 § FRO). I tillägsbestämmelse har föreskrivits, att första sammanträdet under lagtima riksmöte skall börja klockan 11 och under urtima riksmöte på tid som anges i kallelse.

3. Sammanträdesort

Sammanträdesplatsen är för *landstingets* del principiellt fixerad till länets residensstad, men landstinget kan bestämma annan sammanträdesort. Länsstyrelsen må utsätta särskild sammanträdesort, då så till följd av utomordentliga händelser anses påkallat (19 § LL).

Fattar landstinget sålunda inte särskilt beslut om sammanträdesorten är residensstaden automatiskt sammanträdesort. Förvaltningsutskottet kan inte bestämma sammanträdesort. Länsstyrelsens beslutanderätt om sammanträdesplats avser extraordinära fall. Vid urtima möte skall i kungörelsen

¹ Med förslaget till riksdagsordning avses i det följande det i betänkandet angivna s. k. enkammaralternativet.

härom utsätts stället för mötet (21 § 2 mom. LL), varvid skall vad i 19 § LL är föreskrivet med avseende å lagtima möte äga motsvarande tillämpning.

Särskilda beslut om annan sammanträdesort än residensstaden föreligger ifråga om Malmöhus läns landsting och Kalmar läns norra landsting. I båda fallen tillhör inte residensstaden landstingsområdet. Landstingen sammanträder i stället i de städer, i vilka landstingskommunernas kanslier är belägna, nämligen i Lund respektive Västervik. I prop. nr 119 till 1954 års riksdag med förslag till landstingslag m. m. framhöll föredragande departementschefen, att det kan föreligga särskilda omständigheter, som gör det befogat att landstingsmöte vid ett eller flera tillfällen hålles annorstädes än i residensstaden, exempelvis på en ort, där landstingskommunen har stora anläggningar. Även i dylika fall står det landstinget fritt att självt utsetta sammanträdesorten. Att i lagen uppställa särskilda förutsättningar för ett dylikt beslut torde enligt departementschefen inte vara erforderligt.

Fullmäktige i primärkommun och kommunalförbund bestämmer själva sammanträdesställe (12 § KL, 5 § KFL). Kan fullmäktige på grund av lokal-svårigheter eller andra särskilda orsaker inte besluta om platsen för visst eller vissa sammanträden anses de oförhindrade att uppdraga åt ordföranden att bestämma var sammanträdet eller sammanträdena skall hållas.

Riksdagen sammanträder i huvudstaden utom i de fall då fiendens in-trängande eller pest eller andra lika viktiga hinder gör det omöjligt eller för riksdagens frihet och säkerhet vådligt. I dessa fall tillkommer det Konungen att, efter samråd med riksbanksfullmäktige och riksgäldsfullmäktige, utsätta och kungöra annan riksdagsort (50 § RF och 31 § RO).

Enligt författningssakkunnigas *förslag till regeringsform* skall riksdagens ledamöter sammankomma till riksmöte i rikets huvudstad (6 kap. 9 § FRF). Vid krig eller krigsfara eller då andra utomordentliga förhållanden för-anleder därtill, äger regeringen efter samråd med riksdagens talman besluta att riksdagen skall sammanträda på annan ort än i huvudstaden (10 kap. 4 § FRF).

4. Kungörelse av sammanträde

Till *lagtima möte* sammanträder *landstinget* utan särskild kallelse (19 § LL). Däremot måste kallelse ske till *urtima möte*. Kungörelsen härom är anförd i länsstyrelsen (21 § 2 mom. LL). Kallelsen skall innehålla uppgift om tid och ställe för mötet och de ärenden, som därvid skall handläggas. Minst fjorton dagar före mötet införes kungörelsen i en eller flera av länets mest spridda tidningar, varjämte samtliga landstingets ledamöter inom samma tid skall särskilt underrättas om mötet.

Ingående bestämmelser finns om kallelse till sammanträde med *fullmäktige* (14 § KL, 5 § KFL). Kungörelse om fullmäktigesammanträde utfärdas av ordföranden eller, vid hinder för honom, av vice ordföranden.

Kungörelsen skall innehålla uppgifter om tid och ställe för sammanträdet samt om de ärenden, som skall behandlas.

Fullmäktigesammanträde kungöres på tre olika sätt. Det första är, att kungörelsen anslås på en av kommunen å lämplig plats anordnad anslagstavla — »kommunens anslagstavla» — och, om fullmäktige så beslutar, även annorstädes. Det andra är, att tid och plats för sammanträde skall tillkännagivas i en eller flera ortstidningar. Med hänsyn till annonseringskostnaderna behöver tillkännagivande om ärenden ej införas, för såvitt inte fullmäktige så bestämt. För båda dessa sätt av kungörelseförfarande gäller, att kungörandet skall ske senast en vecka före sammanträdet. Den omständigheten, att kungörelse om sammanträde inte blivit anslagen annorstädes än på kommunens anslagstavla eller att tillkännagivandet inte blivit infört i tidning utgör ej hinder för sammanträdets hållande.

Såsom förut omnämnts beslutar fullmäktige vid sammanträde före utgången av december månad i vilken eller vilka ortstidningar tillkännagivande om sammanträden skall införas. De tidningar bör väljas, som genom spridning inom olika grupper av kommunens medlemmar bringar tillkännagivandet till de flestas kännedom. Har minst en tredjedel av fullmäktige vid omröstning föreslagit, att tillkännagivande skall införas i viss tidning, skall tillkännagivandet också införas i densamma.

Det tredje sättet för kungörande av sammanträde är den personliga kallelsen till envar fullmäktig. Kungörelsen skall ske senast fyra dagar före sammanträdet och delgivas envar fullmäktig senast nämnda dag.

I stället för att delgivas fullmäktige inom förut nämnd tid må kungörelse översändas till honom med posten så tidigt att den kan antagas komma honom till handa inom samma tid.

För *Stockholms stad* gäller även enligt 15 § KLS, att överståthållar-ämbetet skriftligen skall underrättas om stadsfullmäktiges sammanträde.

Vad angår *riksdagen* skall ifråga om kungörelse Konungen offentligen kungöra den tid som bestäms för riksdagens öppnande. Denna tid får ej utsättas senare än på andra söckendagen efter riksdagens början (34 § RO). I det fall riksdagen skall sammanträda till höstsession kallas den härtill av talmännen (2 § RO). I kallelsen skall talmännen fastställa tiden för sessionens början tidigast till sjunde dagen efter den, då kallelsen blivit kungjord i de allmänna tidningarna och sist till tjugonde dagen efter samma dag. I de fall riksdagsledamöter enligt 2 § RO begärt, att riksdagen skall in kallas till extra session, skall talmännen utfärda kallelsen. Tiden för sessionens början må därvid fastställas tidigast till dagen efter den, då kallelsen blivit kungjord i de allmänna tidningarna, och sist till tjugonde dagen efter det nämnd begäran framställdes (1 § RSt).

Kallelse till kammares sammanträde skall anslås senast klockan sex eftermiddagen föregående dag och kungöras på det sätt vardera kammaren för sig stadgat (2 § RSt). I kamrarnas ordningsstadgor finns detaljerade

bestämmelser om hur kallelse till sammanträde skall publiceras. Förutom på platser inom riksdagens hus och på de platser i övrigt talmännen beslutar, skall kallelse till sammanträde där så ske kan införas i en eller flera av de större dagligen utkommande tidningarna.

Skall sammanträde hållas inom lyckta dörrar utfärdas kallelse på det sätt talmannen beslutar (10 § OSt).

Enligt det av författningsutredningen avgivna *förslaget till riksdagsordning* skall riksdagen utan kallelse sammanträda på riksmötets första dag. Med hänsyn till infallande helg kan talmannen dock besluta att första sammanträdet skall hållas på riksmötets andra eller tredje dag (jfr. sid. 25). Kallelse till annat sammanträde än det första sammanträdet under riksmötet skall utfärdas av talmannen. Har kallelse ej utfärdats minst 12 timmar före sammanträdet, får detta hållas endast om mer än hälften av riksdagens ledamöter medger det (1 kap. 9 § FRO). I tillägsbestämmelser har föreslagits, att kallelse till sammanträde bör anslås senast kl. 13 dagen före sammanträdet samt införas i en eller flera tidningar. Kallelse till sammanträde inom stängda dörrar skall meddelas på det sätt talmannen bestämmer.

5. Deltagandet i sammanträde

För *beslutförhet* — quorum — fordras i *landstinget*, att minst två tredjedelar av landstingsmännen är närvarande (27 § LL). Såvitt kunnat utrönas har det i praxis icke förelegat några svårigheter att iakttaga quorumbestämmelsen. I *fullmäktige* måste mer än hälften av ledamöterna vara tillstädes (15 § KL, 5 § KFL, 16 § KLS).

För *landstingets* ledamöter finns *suppleanter* (6—9 §§ LL). Avgår landstingsman under den för honom bestämda tjänstgöringstiden, skall länsstyrelsen till ordinarie landstingsman inkalla den närmast i ordningen varande suppleanten (22 § LL). Vid tillfälligt förfall skall landstingsman eller inkallad suppleant ofördröjligen underrätta länsstyrelsen härom och så fort ske kan skriftligen anmäla förhindret till landstingskommunens kansli. Länsstyrelsen inkallar därefter den närmast i ordningen varande, till sådan tjänstgöring förut ej inkallade suppleanten. Skulle sådant förfall uppkomma under möte, att landstingsman eller suppleant inte vidare kan tjänstgöra vid mötet, skall hindret ofördröjligen anmälas till landstingets ordförande. Denne skall i sin tur skyndsamt underrätta länsstyrelsen som därefter ofördröjligen inkallar suppleant.

Omfattningen av inkallandet av suppleanter skiftar av självklara skäl. Dock torde kunna sägas, att det är förhållandevis få som behöver inkallas till tjänstgöring.

För *fullmäktige* utses inte suppleanter. Avgår fullmäktig före den bestämda tjänstgöringstidens utgång, skall fullmäktige därom göra anmälan

hos den valförrättande myndigheten, som verkställer ny sammanräkning för utseende av en ny ledamot i den avgångnes ställe (52 § 2 mom., 53 § KVL).

Det må här tilläggas, att kommunallagskommittén i sitt förslag till kommunallag m. m. (SOU 1952:14) behandlade frågan om införandet av suppleanter i de primärkommunala fullmäktigeförsamlingarna. Kommunallagskommittén ansåg sig emellertid inte kunna föreslå några bestämmelser om fullmäktigsuppleanter. Av de olägenheter, som var förenade med suppleantsystemet, hade kommittén ansett den betydelsefullaste vara faran av ansvarskänslans försvagande hos fullmäktige. Det kunde ligga nära till hands för en ledamot, som av bekvämlighetsskäl eller för att slippa ansvaret för visst avgörande ville utebli från sammanträde, att anmäla förhinder och påkalla inkallande av suppleant. Kommittén framhöll, att det inte torde vara möjligt att effektivt hindra en sådan användning av suppleantinstitutionen med aldrig så stränga villkor för godkännande av utevaro. Det anfördes vidare av kommittén, att suppleanterna kunde antagas inte på samma sätt som de ordinarie fullmäktige bli i tillfälle att sätta sig in i de föreliggande frågorna. Deras insats syntes därför inte bli av högre värde. Kommittén konstaterade även, att kommunerna intagit en avvisande hållning till suppleantinstitutionen. Den främsta orsaken härtill var att man i kommunerna överlag inte känt något praktiskt behov av suppleanter och sålunda ej uppfattat det som en brist i den kommunala organisationen att suppleanter saknades.

I proposition nr 210 till 1953 års riksdag med förslag till kommunallag m. m. uttalade föredragande departementschefen, att han delade kommunallagskommitténs och kommunernas syn på frågan om suppleanter. I anledning av att det i remissyttrandena bl. a. hänvisats till att suppleantinstitutionens användning i landsting och kommunala nämnder icke gett belägg för farhågan att införandet av suppleanter för fullmäktige skulle undergräva de ordinarie ledamöternas ansvarskänsla, erinrade departementschefen, att jämförelsen med landsting och nämnder knappast kunde ge någon ledning i detta avseende. Normalt torde landstingsmännens personliga intresse av att vara närvarande i det i regel endast en gång om året sammanträdande landstinget vara en borgen för att de icke uteblev därifrån utan tvingande skäl. Och vad jämförelsen med nämnderna angick var enligt departementschefen att märka inte blott att fullmäktige och nämnder har artskilda uppgifter — vilket ej var betydelselöst i sammanhanget — utan också att fullmäktiges arbete på ett annat sätt än nämndernas försiggick under offentlig insyn och lättare kunde göras till föremål för offentlig debatt och kritik.

I något remissyttrande hade påpekats olägenheten av att suppleant inte fanns att tillgå för fullmäktig, som ej kunde närvara vid fullmäktigsammanträde på grund av riksdagsmannauppdrag. Även om detta skäl för suppleantinstitutionen fortfarande kunde anses ha berättigande, hade det enligt departementschefen med hänsyn till kommunikationernas fortgående utveck-

ling fått allt mindre betydelse. Departementschefen erinrade också om att införandet av fria resor för riksdagens ledamöter underlättade deras deltagande i hemortens kommunala angelägenheter.

En nyhet i författningsutredningens förslag är, att i *riksdagen* ersättare skall kunna inkallas för riksdagsledamot. Då ledamot beviljas ledighet från riksdagsarbetet, skall talmannen inkalla ersättare, om så erfordras. För ledamot som valts till talman skall ersättare inkallas. Tjänstgör vice talman som talman må ersättare inkallas (1 kap. 20 § FRO). Författningsutredningens motivering för suppleantsystemets införande i riksdagen är, att detta utgör en garanti för att medborgarnas vid val uttryckta vilja åter speglas i riksdagens beslut, oberoende av om någon eller några av de ordinarie representanterna är förhindrade att delta i besluten. Det föreligger numera också, framhåller författningsutredningen, ett påtagligt praktiskt behov av ersättare för riksdagsledamöter. Bl. a. gäller, att åtskilliga ledamöter innehar uppdrag i internationella sammanhang och därför under långa perioder är hindrade att delta i riksdagsarbetet. Därtill kommer enligt författningsutredningen, att rekryteringen till riksdagen bör underlättas om det genom ett ersättarsystem blir möjligt för ledamot att vara frånvarande från riksdagsarbetet för att t. ex. delta i en viktig förhandling eller träffa en viktig affärsuppställning.

Utomståendes närvarorätt vid sammanträde är reglerad i 29 § LL, som i primärkommunalt hänseende skall jämföras med 17 § KL.

Landstingets speciella ställning som en hela länet omfattande kommun har i sammanhanget markerats därigenom, att landshövdingen i länet må övervara landstingets sammanträden och delta i dess överläggningar men ej i besluten. Denna rätt kan vid förhinder för landshövdingen utövas av den avdelningschef i länsstyrelsen, landshövdingen därtill förordnar, eller därest förordnande icke meddelats, av den i tjänsten äldste avdelningschefen. Den sistnämnde utövar rätten, då landshövding ej är tillsatt eller förordnad. Någon motsvarande rätt föreligger inte i fråga om *fullmäktiges* sammanträden, jfr. 17 § KL. I *Stockholms stadsfullmäktige* äger överståthållaren eller i hans ställe underståthållaren rätt att delta i överläggningarna men ej i besluten (18 § KLS).

Generell yttranderätt tillkommer inom *landstinget* ordföranden eller vice ordföranden i förvaltningsutskottet även om dessa ej är landstingsmän. Samma rätt är tillförsäkrad landstingsdirektören.

Denna yttranderätt korresponderar i *fullmäktige* med presidiet i kommunens styrelse och den ledande kommunaltjänstemannens rätt att vara tillstädes och delta i fullmäktiges överläggningar. I *Stockholm* skall borgarråd, som ej är stadsfullmäktig, närvara vid sammanträde, där ej förfall som godkännes av fullmäktige föreligger. Borgarrådet äger delta i överläggningarna och framställa förslag samt få sin mening antecknad i

protokollet men inte deltaga i besluten. Eljest äger ej utomstående rätt att deltaga i stadsfullmäktiges överläggningar.

Utöver vad nu sagts har vissa andra personer begränsad närvarorätt. Inom *landstinget* har således ordföranden eller vice ordföranden i hälso- och sjukvårdsstyrelsen, även om vederbörande ej är landstingsman, rätt att yttra sig vid behandling av ärende som beretts av styrelsen ävensom vid besvarande av interpellation, som framställts till styrelsens ordförande. Motsvarande rätt är i *fullmäktige* utsträckt till ordföranden eller vice ordföranden i annan kommunal nämnd eller beredning än kommunens styrelse vid behandling av ärende, som beretts av nämnden eller beredningen ävensom vid besvarande av interpellation (detta gäller dock inte i Stockholm). Skälet till denna skillnad är närmast att finna i kommunallagskommitténs åsikt, att den för primärkommunen gällande yttranderätten för ordförande eller vice ordförande i annan nämnd eller beredning vid behandling av ärende som beretts av nämnden eller beredningen, inte borde efterbildas i landstingslagen i vidare mån än såvitt angick ordföranden i landstingskommunens hälso- och sjukvårdsstyrelse. Landstingets till cirka en vecka under året koncentrerade förhandlingar kunde nämligen enligt kommittén av praktiska skäl inte tillåtas stå öppna för deltagande av utomstående i samma utsträckning som fullmäktigesammanträdena i primärkommunerna.

En annan skillnad i fråga om yttranderätten ligger däri, att enligt 17 § sista st. KL må annan i kommunens tjänst anställd befattningshavare än den, som enligt 7 § andra st. KL intager en ledande ställning, vara närvarande vid fullmäktigesammanträde för att tillhandagå fullmäktige med erforderliga upplysningar. Fullmäktige skall dock för varje fall fatta beslut härom.

Denna bestämmelse lämpade sig, menade kommunallagskommittén, av olika skäl mindre väl för landstingets del. Bl. a. kunde, hette det, inkallandet av tjänstemän från olika orter inom landstingsområdet möta svårigheter på grund av de stora avstånden därstädes. För övrigt erinrade kommunallagskommittén att en liknande av kommunalförfattningssakkunniga i deras förslag av år 1923 till lag om landsting upptagen bestämmelse, möttes av stark kritik under förslaget remissbehandling och därför ej medtogs i propositionen med förslag till landstingslag vid 1924 års riksdag (proposition nr 188).

Det förtjänar här tilläggas, att bestämmelserna om närvaro- och yttranderätt enligt kommunallagen är tillämpliga med avseende på kommunalförbunds fullmäktige (5 § KFL jämförd med 17 § KL). Om landstingskommun deltagar i kommunalförbund kommer i dylikt fall indirekt de primärkommunala reglerna att bli tillämpliga i landstingssammanhang.

För både *landstinget* och *fullmäktige* gäller att revisor äger yttranderätt vid granskning av den av honom avgivna revisionsberättelsen.

Landshövdingarna, eller vid förhinder för dem vederbörande avdelningschefer vid länsstyrelserna, brukar regelmässigt närvara vid landstingens olika möten. Det förekommer, att landshövdingar deltagar i överläggningar, som sammanhänger med vederbörandes speciella intresse i olika ärenden, som är föremål för landstingens behandling, exempelvis vid behandlingen av bidragsansökan från en länsförening, i vilken vederbörande landshövding är ordförande.

Angående den allmänna närvarorätten för ordföranden eller vice ordföranden i förvaltningsutskottet har konstaterats, att eftersom det är kutym att enbart landstingsmän inväljas i förvaltningsutskottet har dess praktiska betydelse hittilldags inskränkts till de fall då vederbörande ordförande eller vice ordförande lämnat sitt landstingsmandat men kvarstått i förvaltningsutskottet under den för detta organ löpande mandatperioden. Det sagda gäller även innehavarna av presidieposterna i hälso- och sjukvårdsstyrelserna, antingen dessa är gemensamma eller fristående.

I ungefär hälften av landstingen är landstingsdirektörerna sekreterare och är av den anledningen närvarande. Det torde ligga i sakens natur, att övriga landstingsdirektörer är närvarande vid landstingsmötena. Däremot torde dessa befattningshavare efter vad som är känt utnyttja sin generella yttranderätt mycket olika och i stort sett sparsamt. Landstingens revisorer lär blott i undantagsfall ha deltagit i landstingens överläggningar.

Slutligen bör även i detta sammanhang något erinras om motsvarande förhållande i *riksdagen*. Denna får inte rådpläga eller besluta i något ämne i Konungens närvaro. Statsrådets ledamöter äger tillträde i vardera kammaren med rättighet att deltaga i överläggningarna men ej i besluten, i de fall de ej är ledamöter av kammaren (53 § RO).

Författningsutredningen har i sitt förslag till riksdagsordning föreslagit, att statsråd i princip skall fritt äga rätt att yttra sig i alla frågor som är under överläggning och om lagligheten av allt som tilldrager sig vid sammanträdet (1 kap. 15 § FRO). I tilläggsbestämmelser har även föreslagits, att statsråd skall äga bemyndiga statssekreterare att i hans ställe vid sammanträde lämna riksdagen upplysningar. Dylikt bemyndigande skall meddelas till talmannen och må utnyttjas endast på statsrådets anmodan i varje särskilt fall.

6. Ärendenas anhängiggörande

Rätt att väcka förslag vid landstingets lagtima möte tillkommer enligt 20 § 1 mom. LL länsstyrelsen, förvaltningsutskottet och annan landstingsnämnd samt ledamot av landstinget. Förslag skall avfattas skriftligen och tryckas.

Vid *urtima möte* må ej andra ärenden företagas till avgörande än de, för vilkas handläggning landstinget blivit sammankallat eller som länsstyrelsen särskilt hänskjutit till landstingets prövning enligt den om mötet utfärdade kungörelsen (21 § 3 mom. LL). Då även Konungen omedelbart kan förordna om *urtima möte*, kan Konungen till avgörande hänskjuta ärende till landstinget. Annan nämnd än förvaltningsutskottet äger inte väcka förslag till *urtima möte*, till vilket ej heller motion får lämnas.

Beträffande *länsstyrelsens förslagsrätt* erinrade departementschefen i proposition nr 119 till 1954 års riksdag med förslag till landstingslag m. m. att den praxis utbildat sig, att bl. a. föreningar och enskilda till länsstyrelsen ingav framställningar om åtgärder från landstingets sida och att länsstyrelsen utan närmare granskning vidarebefordrade framställningarna till landstinget med påföljd att landstinget ansåg sig ha behandlat framställningarna som länsstyrelsens egna förslag. Denna praxis hade givit landstinget och länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län anledning föreslå, att det i landstingslagen infördes ett stadgande att framställning från annan än länsstyrelse, nämnd eller landstingsledamot skulle inges till förvaltningsutskottet och att framställningen därifrån skulle vidarebefordras till landstinget, om ej utskottet enhälligt beslutade avvisa densamma. Departementschefen fann en sådan utvidgning av förslagsrätten inte befogad samt framhöll, att den tillämpning av bestämmelsen om länsstyrelsens förslagsrätt som ifrågasvarande praxis innebar säkerligen inte varit avsedd av lagstiftaren vid bestämmelsens tillkomst. Visserligen borde länsstyrelse enligt departementschefen, om skäl därtill ansågs föreligga, upptaga en inkommen framställning som sitt eget förslag och överlämna detta förslag till landstinget. Ärendets karaktär av länsstyrelsens förslag borde därvid framgå. Om länsstyrelsen däremot inte ville behandla framställningen på detta sätt eller ej ingå i närmare prövning av saken, kunde den lämpligen av länsstyrelsen överlämnas till förvaltningsutskottet i stället för till landstinget. På utskottet skulle sedan få ankomma att i vanlig ordning pröva, om framställningen skulle läggas fram för landstinget.

Av landstingsutredningen verkställd undersökning rörande länsstyrelsernas anhängiggörande av ärenden hos landstingen framgår, att länsstyrelserna endast sällan väcker egna förslag vid landstingsmöte. I dylika fall är det vanligtvis fråga om förslag till ändrad valkretsindelning. Beträffande vidarebefordran till landstinget av framställningar från enskilda och föreningar varierar praxis. Enligt uppgifter från landstingskommunernas kanslier finns det länsstyrelser som i ej få fall överlämnar framställningarna utan särskilt yttrande. I en del fall överlämnas framställningarna med ett summariskt »biträdes» eller »tillstyrkes». Som exempel på behandlingen av framställningarna kan följande anföras. Inom Gotlands läns landstingskommun upptager förvaltningsutskottet framställning vidarebefordrad av länsstyrelsen såsom utskottets eget ärende, om länsstyrelsen tillstyrkt fram-

ställningen. I annat fall förelägges i allmänhet ärendet ej landstinget. I några landstingskommuner, däribland Kronobergs läns landstingskommun, överlämnar länsstyrelsen till landstinget framställningar från organisationer m. fl. antingen med tillstyrkan eller med resolution, att framställningen överlämnas till förvaltningsutskottet. I det senare fallet prövar utskottet, huruvida framställningen skall vidarebefordras till landstinget eller ej. Länsstyrelsen i Göteborg och Bohus län överlämnar framställningarna till landstingskommunens förvaltningsutskott »för åtgärd vartill förvaltningsutskottet kan finna framställningen föranleda». Länsstyrelsen i Skaraborgs län brukar utan eget yttrande överlämna vissa yttranden till landstinget. Förvaltningsutskottet vidarebefordrar i princip inte dessa, om ett enhälligt utskott avstyrker bifall.

Från flera landstingskommuner har meddelats, att framställningar via länsstyrelse endast förekommer i ringa utsträckning. I stor utsträckning uppgives förvaltningsutskotten själva direkt pröva inkomna framställningar från andra organ än landstingets nämnder. Till landstingskommunens kansli i Östergötlands län brukar sådana inkomna framställningar returneras till förslagsställaren med upplysning om att framställning skall ingivas till länsstyrelsen eller bli föremål för enskild landstingsledamots motion. Inom Jönköpings och Hallands läns landstingskommuner brukar kanslierna översända direkt inkomna framställningar till respektive länsstyrelse för vederbörlig resolution. I Gävleborgs läns landstingskommun överlämnas sådan inkommen framställning till länsstyrelsen för yttrande, därest framställning i samma ärende tidigare prövats av landstinget. Eljest avgör förvaltningsutskottet om framställningen skall upptagas till prövning av landstinget. Det kan även nämnas, att förvaltningsutskottet i Älvsborgs läns landstingskommun i sin verksamhetsberättelse till landstinget redovisar utskottets beslut om att icke till landstinget vidarebefordra inkomna framställningar.

Beträffande *förslag från annan nämnd än förvaltningsutskottet* gäller det självfallna, att förslagsrätten begränsas av ramen för nämndens verksamhet.

Vad angår förslag av enskild landstingsledamot, dvs. väckande av *motion*, kan följande redovisas.

Några landsting har i sina arbetsordningar infört vissa bestämmelser rörande motionernas utformning. Enligt arbetsordningarna för Södermanlands och Örebro läns landsting bör sålunda motion innefatta förslag om bestämd åtgärd, som motionären anser landstinget bör vidta. Motion bör ej omfatta flera ämnen av olika beskaffenhet. Vidare stadgas, att motion när som helst kan återtagas innan landstinget fattat beslut i ärendet. I arbetsordningen för Kristianstads läns landsting är den bestämmelsen införd, att vid återkallande av motion kan annan landstingsman i omedelbart samband med återkallandet upptaga förslaget som sitt.

Antalet motioner är efter vad utredningen funnit mycket skiftande. Bl. a. kan detta vara beroende av i vilken utsträckning framställningar från föreningar och organisationer upptages som motioner i stället för att ingivas till länsstyrelse för vidarebefordran till landstinget. Det är inte möjligt att direkt hänföra motionernas antal till landstingsledamöternas egen aktivitet och än mindre att sätta antalet i förhållande till landstingens storlek. I de stora landstingsrepresentationerna i Stockholms och Älvsborgs län pendlade antalet motioner under tiden 1955—1961 mellan 4 och 9 respektive 3 och 13. Samtidigt förekom i Blekinge läns landsting, som hör till de minsta i landet, mellan 26 och 33 motioner. I Östergötlands och Kopparbergs läns landsting har antalet motioner varierat mellan 41 och 57 respektive 31 och 44.

Företrädesvis väckes motioner i ärendena rörande hälso- och sjukvården samt den landstingskommunala undervisningen och socialvården.

Formerna för *anhängiggörande av ärende hos fullmäktige* regleras i 18 § KL (5 § KFL). Enligt denna skall fullmäktige meddela beslut i ärenden, som hänskjutits till dem av högre myndigheter, ävensom i fråga, som väckts genom framställning av kommunens styrelse eller annan kommunal nämnd eller genom motion av fullmäktig. Krav föreligger inte på att förslag till fullmäktige skall vara skriftligt. Föreskrift i arbetsordning, att motion skall vara skriftlig anses dock vara bindande. Tryckning är ej heller föreskriven. För *stadsfullmäktige i Stockholm* gäller dessutom att även borgarråd äger rätt att väcka förslag (19 § KLS).

Skiljaktigheterna i bestämmelserna om förslagsrätt i landstinget och fullmäktige är till det materiella innehållet mindre än det formella. En jämförelse mellan landstingslagen och kommunallagen ger här närmast vid handen, att de centrala myndigheterna inte kan väcka förslag hos landsting, men väl hos fullmäktige (»högre myndighet»). Med högre myndighet har i kommunallagen avsetts Kungl. Maj:t, centralt ämbetsverk och länsstyrelse. För att centralt ämbetsverk skall kunna underställa landstinget ett förslag synes det formellt behöva överlämnas genom länsstyrelsen såsom dess förslag försävt framställningen icke vidarebefordras genom förvaltningsutskottet.

Vad angår förslag från föreningar e. d. torde dessa även i primärkommunala sammanhang ha möjlighet att via länsstyrelsen få förslag prövade av fullmäktige. Någon skillnad torde följaktligen inte i detta hänseende vara tillfinnandes mellan landstingets och fullmäktiges skyldighet att pröva dylika genom länsstyrelsen väckta förslag.

Om *ärendenas anhängiggörande i riksdagen* torde det ur jämförelsesynpunkt räcka med att erinra om att det i princip sker genom Konungens propositioner samt genom enskilda riksdagsmäns motioner (54 och 55 §§ RO jämförd med 2 kap. 1 och 4 §§ FRO). Motion bör alltid avlämnas skriftligen. Vidare gäller att motion icke bör innehålla flera mål av olika beskaffenhet. Viss förslagsrätt finns dock även för riksdagsutskott.

Enligt förslaget till riksdagsordning skall regeringen avgiva förslag till riksdagen genom proposition. Proposition skall vara åtföljd av redogörelse för ärendets tidigare behandling och av motivering samt i förekommande fall av lagrådets yttrande (2 kap. 1 § FRO). Riksdagsledamot avger förslag till riksdagen genom motion. I liket med vad nu är fallet bör i en och samma motion icke sammanföras förslag som hör till skilda utskotts beredning (2 kap. 4 § FRO).

Inom landstingskommunen är *tiden för avgivande av förslag till lagtima möte* enligt 20 § 1 mom. LL olika beroende på vem som har rätt att väcka förslag. Sålunda skall förslag av annan nämnd än förvaltningsutskottet ingivas till utskottet före den 1 juli. Förvaltningsutskottet äger dock bestämma annan tid. Utskottet kan sålunda skönsmässigt begränsa eller utsträcka förslagstiden för annan landstingskommunal nämnd. I övrigt skall förslag avlämnas senast den 15 augusti. Förvaltningsutskottet har dock möjlighet att väcka förslag senast fjorton dagar före mötets början. Men landstinget äger, då synnerliga säl därtill föranleder, till behandling upptaga förslag, som blivit väckt senare, dock sist första dagen av landstingets möte.

Det förutsattes av kommunallagskommittén, att förlängning av förslags-tiden borde medges sjukvårdsstyrelsen, vilken skulle behandla sjukhusdirektionernas förslag, innan dessa i sin tur prövades av förvaltningsutskottet. Departementschefen framhöll i propositionen nr 119 till 1954 års riksdag med förslag till landstingslag, att det med hänsyn till förvaltningsutskottets allmänna ställning i landstingsförvaltningen syntes naturligt, att utskottet fick befogenhet att bestämma förslagstiden för specialnämnderna. Detta fann departementschefen ge en smidig anpassning efter olika behov.

I likhet med kommunallagskommittén ansåg departementschefen i nyss-nämnda proposition, att det inte fanns någon anledning att frånga motions-tiden senast den 15 augusti eller för förvaltningsutskottet senast fjorton da-gar före landstingsmötes början. Åtskilliga remissinstanser hade nämligen ifrågasatt en förkortning av motionstiden till den 1 augusti eller den 15 juli och hade därvid bl. a. åberopat, att förvaltningsutskotten behövde få längre beredningstid samt att tiden för tryckning och delgivning av landstingens handlingar var väl knapp. Departementschefen erinrade emellertid om att riksdagen så sent som år 1946 och år 1949 prövat frågan om motionstidens längd. Den avvägning som därvid skett borde enligt departementschefen inte redan då rubbas, helst som förslaget att bibehålla denna avvägning i fler-talet remissyttranden hade lämnats utan erinran.

Landstingsutredningen har funnit, att förvaltningsutskotten i allmänhet bestämt annan tid än den 1 juli för andra nämnders avgivande av förslag. Förvaltningsutskotten har ansett, att behandlingen av statförslagen från olika anstalter och institutioner kräver ett mycket omfattande arbete såväl på tjänstemannaplanet som i övrigt. Härtill kommer svårigheten att i god

tid trycka och utsända landstingshandlingarna. Huvudsakligen dessa skäl har legat till grund för en förkortning av förslagstiden i så gott som alla landstingskommuner. Någon förlängning av förslagstiden som kommunallagskommittén förutsatt har däremot i princip inte skett, även om det förekommer att nämnderna under hand medgives rätt att inkomma med sina förslag även efter den stipulerade tiden. Det är endast i Kalmar läns södra, Gotlands och Blekinge läns landstingskommuner, som den 1 juli kvarstår oförändrad som senaste dag för avgivande av stafförslag. I övrigt varierar tiden härför mellan den 1 april (Södermanlands läns landstingskommun, i Stockholms läns landstingskommun den 15 april) och den 15 juni i Kalmar läns norra och Hallands samt Örebro läns landstingskommuner. Differentierade tider har fastställts i vissa landstingskommuner, exempelvis Kronobergs läns, där stafförslag skall vara ingivna senast den 1 juni och övriga framställningar senast den 15 augusti. I övrigt kan nämnas, att den 1 maj är senaste dag i sex landstingskommuner, den 15 maj i fyra landstingskommuner och den 1 juni i sju landstingskommuner för avgivande av stafförslag.

Förslag må ej komma under behandling vid lagtima möte i annan ordning än vad i det föregående sagts, såvida inte förslaget hänskjutits till landstinget av Konungen eller härleder sig från och står i sammanhang med förut i behörig ordning väckt förslag.

Vid *urtima möte* får — som ovan anförts — ej andra ärenden avgöras än de, för vilkas handläggning landstinget blivit sammankallat, eller som länsstyrelsen enligt kungörelsen om mötet särskilt hänskjutit till landstingets prövning (21 § 3 mom. LL).

För avgivande av förslag till *fullmäktige* finns icke i kommunallagen angivna några tidsbestämningar. Motion kan således ingivas när som helst, både vid fullmäktiges sammanträden och däremellan.

Från *riksdagens* organisation och arbetsformer kan nämnas, att propositioner i princip bör avlämnas till riksdagen så snart sig göra låter (54 § RO). Propositioner, som ej avser statens inkomster och utgifter och som Konungen finner böra behandlas under riksdagens vårsession, bör avlämnas inom 90 dagar från riksdagens öppnande.

Motion i riksdagen skall göras inom femton dagar från den dag då propositionen angående statsverkets tillstånd och behov kom vederbörande kammare tillhanda (55 § RO). Motion, som föranledes av proposition, vilken, avlämnats efter riksdagens öppnande, får emellertid väckas sist vid det sammanträde, som infaller näst efter tio dagar från det propositionen kom kammaren tillhanda. I sistnämnda fall äger dock kammare, därest den med hänsyn till infallande helg eller ärendes synnerliga omfattning finner sådant nödvändigt, medge utsträckning av motionstiden. Denna utsträckning kan dock längst ske till det sammanträde, som infaller näst efter femton dagar från det propositionen kom kammaren tillhanda. Fråga om sådan utsträckning får inte väckas senare än vid andra sammanträdet efter det, då proposi-

tionen kom kammaren tillhanda. Har behandlingen av proposition eller framställning från något riksdagens verk uppskjutits till höstsession, får motion, som föranledes av propositionen efter framställningen, väckas senast dagen efter höstsessionens början.

I frågor som rör någondera kammaren enskilt, samt i frågor, som omedelbart föranledes av redan inom någondera kammaren fattat beslut eller annan under riksdagen inträffad händelse får motion framställas, så länge session pågår.

Enligt *författningsutredningens förslag* skall budgetsproposition, dvs. proposition med förslag till statsbudget, avlämnas senast den 15 december eller, om helgdag då inträffar dagen därefter (2 kap. 2 § FRO). Annan proposition, som avser statens inkomster och utgifter för det närmast följande budgetåret, skall inte få avlämnas senare än den 1 mars, såvida regeringen inte finner synnerliga skäl därtill föranleder. Proposition, som ej avser statens inkomster och utgifter för det närmast följande budgetåret, skall avlämnas under riksmöte på tid som regeringen prövar lämplig.

Motion skall enligt förslaget till riksdagsordning vid lagtima riksmöte avlämnas inom två veckor från den dag då riksmötet inletts (2 kap. 5 § FRO).

I anledning av budgetpropositionen må dock motion avlämnas inom trettioen dagar och motion med anledning av annan proposition inom två veckor eller den längre tid, högst fyra veckor, som riksdagen med hänsyn till infallande helg eller ärendets synnerliga vikt eller omfattning beslutar. Motionstiden räknas från den dag då propositionen eller framställningen anmäls vid sammanträde med riksdagen. Om riksdagen finner, att det föreligger synnerliga skäl för skyndsamt avgörande av ett ärende, skall riksdagen på regeringens förslag kunna besluta om förkortning av motions tiden.

I frågor som omedelbart föranleds av något av riksdagen fattat beslut eller av annan under riksmöte inträffad händelse får motion avlämnas så länge riksmöte pågår. I förslag till tilläggsbestämmelser har bl. a. angivits att yrkande om förlängning av motionstiden inte får framställas senare än det andra sammanträdet efter det, då propositionen eller framställningen anmäldes. Beslut om förlängning skall fattas senast vid närmast därefter följande sammanträde.

Beträffande motion vid urtima riksmöte skall bestämmelserna om motionstid ifråga om lagtima riksmöte äga motsvarande tillämpning (2 kap. 6 § FRO). I de fall urtima riksmöte sammanträder på grund av anhållan av riksdagens ledamöter enligt 1 kap. 3 § andra st. FRO må motion i fråga som föranlett kallelsen avlämnas inom fyra dagar från den dag då riksmöte inletts. Beslutar riksdagen att vid urtima riksmöte uppta från föregående riksmöte uppskjutet ärende må motion i ärendet avlämnas senast inom en vecka från dagen för beslutet.

7. Ärendenas mångfaldigande

Enligt 20 § 2 mom. LL skall till *landstinget* i behörig ordning inkomma förslag tryckas och, såvitt ske kan, minst åtta dagar före mötets början översändas till länsstyrelsen ävensom till samtliga landstingsmän. Förvaltningsutskottet skall upprätta föredragningslista över de ärenden som skall förekomma på mötet. Listan skall utdelas på samma sätt som landstingstrycket, men den behöver ej tryckas. För *fullmäktiges* del saknas motsvarande bestämmelse.

I allmänhet brukar förvaltningsutskotten låta förslagen till landstingen tryckas i olika delar, som successivt utsändas till ledamöterna. Tiden för utsändandet varierar starkt, alltifrån juni månad till en vecka före mötets början. I åtta landstingskommuner erhåller landstingsmännen landstingets handlingar i ett tryck omkring fjorton dagar före mötet. Någon enhetlig praxis kan inte konstateras varken ifråga om tidpunkten för handlingarnas utsändande eller om dispositionen av ärendena i handlingarna.

Landstingslagen innehåller inte några bestämmelser om skyldighet att trycka och att viss tid före urtima möte utsända handlingar innehållande de ärenden som skall förekomma till behandling vid mötet. Kungörelsen om mötet skall dock, som förut nämnts, innehålla uppgift om de ärenden som skall handläggas vid mötet (21 § 2 mom. LL). I allmänhet brukar dock även handlingarna och föredragningslistan vid de urtima mötena mångfaldigas genom tryckning.

8. Ärendenas beredning

För både *landstinget* och *fullmäktige* gäller att de ärenden, som skall företagas till avgörande, skall vara vederbörligen beredda av den nämnd eller beredning, dit ärendet efter sin beskaffenhet hör (30 § LL resp. 19 § KL och 20 § KLS). Beredningen kan även företagas av en eller flera personer, som därtill särskilt utsetts. Vidare gäller för båda representationerna, att innan ärende, som beretts annorledes än av den nämnd eller beredning dit ärendet hör, företagas till avgörande, skall tillfälle lämnas nämnden eller beredningen att avgiva yttrande däröver. Förvaltningsutskottet respektive kommunens styrelse skall alltid ges tillfälle att yttra sig över ärende, som beretts annorledes än av utskottet respektive styrelsen. För beredning av ärenden inom förbundsfullmäktige gäller samma bestämmelser som för fullmäktige i primärkommun (5 § KFL). För stad med stadskollegium gäller, att stadskollegiet skall bereda de ärenden, som skall behandlas av stadsfullmäktige (47 § KL). I *Stockholms stadsfullmäktige* gäller dessutom, att drätselnämnden skall lämnas tillfälle att yttra sig över ärende, som näm-

den inte berett och som avser avhändande eller inköp av fast egendom eller som eljest är av särskild vikt för stadens ekonomi (20 § KLS).

För *landstinget* gäller emellertid *dubbelt beredningstvång*, därigenom att ärende ej må företagas till avgörande, innan det under landstingets möte blivit berett av särskilt utskott, som landstinget för ändamålet utsett bland sina ledamöter.

Om utskottsberedningen av ärendena under landstingsmöte uttalade kommunallagskommittén i sitt förslag till landstingslag bl. a., att landstingsledamöterna därigenom fick tillfälle att mera ingående än vad som var möjligt under landstingets egna förhandlingar tränga in i föreliggande frågor. Detta var av vikt med hänsyn till att landstingsledamöterna inte på samma sätt som fullmäktige i primärkommunerna kunde följa förvaltningen mellan representationernas sammanträden. Lika angeläget syntes det emellertid kommittén vara, att varje ärende underkastades beredning av den styrelse eller nämnd, inom vars verksamhetsområde ärendet föll, samt att intet ärende avgjordes utan att förvaltningsutskottet fick möjlighet att avge yttrande i frågan. Härigenom vanns full garanti för att ärendet dels blev föremål för erforderlig fackmässig granskning och dels bedömdes med hänsyn till dess betydelse för landstingskommunens ekonomi och ur allmän förvaltningssynpunkt.

Bortsett från beredningstvånget i landstinget har de nuvarande beredningsbestämmelserna anpassats till motsvarande bestämmelser i kommunallagen. Tidigare hade landstinget rätt att dispensera sig självt från beredningstvånget. De undantag som nu är tillåtna anknyter direkt till den primärkommunala regeln. Kommunallagskommittén framhöll, att de nya bestämmelserna i viss mån torde innebära minskade möjligheter för landstingen att slutligt behandla ärenden, som till följd av att de anhängiggjorts efter den lagstadgade motionstidens utgång inte hunnit beredas av de administrativa organen. Till en del syntes detta verka i motsatt riktning mot kommitténs förslag att borttaga kravet på kvalificerad majoritet för beslut att företaga ärende som inkommit efter motionstidens slut. Avsikten med sloandet av detta krav var emellertid inte i och för sig att mjuka upp villkoren för behandling av sent inkomna ärenden utan borde enligt kommittén ses såsom ett led i avskaffandet av reglerna om kvalificerad majoritet över huvud taget. I den mån beredningsreglerna de facto skulle komma att innefatta en viss spärr, när det gällde behandlingen av ärenden, som inkommit efter den ordinarie förslagstidens utgång, så torde detta, menade kommunallagskommittén, i så måtto vara till fördel, som det utgjorde en erinran till förslagsställarna att iakttaga den i lagen bestämda tiden. Det framhölls emellertid, att spärren inte var absolut. Skulle t. ex. ett förslag som väckts av enskild motionär så sent som första dagen av landstingets möte, undantagsvis röra fråga av den art, att ärendet måste avgöras vid samma möte, torde möjligheter finnas att under mötet bereda detsamma

— förutom i beredningsutskott — i vederbörande nämnd samt att ge förvaltningsutskottet tillfälle att yttra sig.

Beträffande beredningen av ärenden, som skall avgöras av *fullmäktige*, bör erinras om att kommunens styrelse i princip alltid är sista instans. Det finns visserligen inget formellt hinder för s. k. allmänna eller speciella beredningsorgan, vilka kan framföra självständiga åsikter men ej förslag som går utanför den ram ärendet har fått vid beredningen inom den kommunala styrelsen.

Undantag från beredning är för såväl landsting som fullmäktige medgivet i fråga om val och ärende, som kräver skyndsam behandling och ej är ekonomiskt förpliktande. Inom fullmäktige gäller dessutom enligt 21 § KL, att fråga, som fordrar skyndsam handläggning, får — med iakttagande av vad i 19 § KL är stadgat — avgöras på sammanträde då samtliga närvarande fullmäktige beslutar, att den skall upptagas, även om frågan ej angivits i kungörelsen.

Beredningstvång föreligger även inom *riksdagen* (58 § RO samt 3 kap. 1 § FRO). Praktiskt taget alla frågor är föremål för behandling i de olika riksdagsutskotten. Frågor, som rör någondera kammaren enskilt, får dock genast avgöras.

Det står landstinget fritt att bestämma om beredningsutskottens organisation och verksamhetsformer. De närmare bestämmelserna härom finns i flertalet landstingskommuner intagna i landstingens arbetsordningar. Om så ej är fallet regleras organisationen och arbetsformerna i enlighet med särskilda landstingsbeslut, varjämte en viss oregerad praxis torde ha utbildats.

Så gott som samtliga landsting har i sina arbetsordningar bestämt vilka beredningsutskott, som skall tillsättas vid *lagtida möte*. I de fall arbetsordning saknas eller inte tillämpas har — såsom nyss antytts — viss praxis utbildat sig. Även om det ligger i sakens natur att vissa typer av beredningsutskott är överensstämmande hos olika landsting ävensom att likheter i fråga om utskottens verksamhetsformer m. m. kan konstateras, saknas enhetlighet, emedan utskottsorganisationen i stor utsträckning torde ha vuxit fram efter vad som lokalt bedömts erforderligt eller eljest torde ha sin grund i en på traditioner vilande organisation.

I arbetsordningarna brukar man vanligtvis skilja mellan »beredningsutskott» och »valnämnder» eller »valutskott». Beredningsutskotten kan sägas vara dels ordinarie, dels tillfälliga eller särskilda, dels ock sammansatta utskott.

De *ordinarie beredningsutskotten* är vanligtvis ett eller två för beredning av hälso- och sjukvårdsärenden, ett för beredning av undervisningsärenden samt ett för beredning av finans- och allmänna ärenden. Inom några landstingsförsamlingar förekommer utskott för beredning av jordbruks- och

andra näringsfrågor ävensom sociala frågor. Jämväl andra typer av ordinarie utskott förekommer.

Som regel brukar de ordinarie utskotten vara fixerade i arbetsordningarna. Det förekommer också, att landsting enligt sin arbetsordning äger att vid varje lagtima möte besluta om vilka utskott, som skall tillsättas. I några fall föreligger stående landstingsbeslut härom.

Övervägande antalet landsting kan enligt arbetsordningarna tillsätta *tillfälliga* eller *särskilda beredningsutskott* för behandling av frågor, vars vikt och omfattning påkallar sådana beredningsutskott.

Sammansatta beredningsutskott kan sägas vara för handen i de fall flera beredningsutskott sammanträder för gemensam beredning. Det är emellertid endast i tio arbetsordningar, som det finns regler för dylika utskott. I den för Stockholms läns landsting gällande arbetsordningen heter det sålunda, att remitteras ärende av landstinget till flera utskott eller anser ett utskott nödvändigt att sammanträda med annat utskott om något ärende av vikt, skall det sammansatta utskottet avge gemensamt utlåtande till landstinget. Överenskommelse härom förutsättes i sådant fall träffas mellan ordförandena i utskotten. Uppsala läns landstings arbetsordning innehåller den bestämmelsen, att om annat ordinarie utskott än finansutskottet bereder ett ärende som leder till ett nytt eller väsentlig ökat anslagsbelopp eller avlöningsbelopp än vad som är framställt, skall utskottet hos finansutskottet hemställa om sammanträde för gemensamt yttrande i ärendet. Snarlik bestämmelse finns i andra arbetsordningar.

På något undantag när har samtliga landsting för beredande av valärenden *valnämnder* eller *valutskott*. I något fall fungerar valnämnd även för beredning av andra ärenden.

Vad angår beredningsutskott och valnämnder vid *urtima möte* kan nämnas, att i åtta arbetsordningar uttryckligen stadgas, att bestämmelserna om lagtima möte är i tillämpliga delar gällande vid urtima landstingsmöte. Flertalet arbetsordningar innehåller eljest bestämmelse om att vid urtima möte tillsättes det antal utskott, som vederbörande landsting anser erforderligt. Tre arbetsordningar saknar helt bestämmelse av hithörande slag.

Antalet ledamöter i de olika utskotten varierar givetvis från landsting till landsting. I allmänhet synes man dock försöka engagera alla ledamöter i beredningsarbetet. Det stora antalet landstingsmän har dock lagt praktiska hinder härför inom en del landsting. På några håll löses detta problem genom ett suppleantsystem. Suppleanterna äger övervara beredningsutskottens förhandlingar samt deltaga i överläggningarna men ej i besluten. Sättet för inkallande av suppleant är på något undantag när oreglerat. Inom framförallt de mindre landstingen kan viss dubbling av mandat ske i valnämnd och annat beredningsutskott.

Som exempel på mer särpräglade bestämmelser om *utskottens sammanställning* kan följande nämnas.

Ledamöterna i Södermanlands läns landstings valnämnd utses på så sätt, att ombuden för en var av länets valkretsar inom sig väljer ett antal ledamöter i förhållande till antalet landstingsmän från respektive valkrets (för valkrets med 5—7 landstingsmän väljs två ledamöter, 8—10 landstingsmän 3 ledamöter osv.). Denna bestämmelse gäller inte om valet skall ske proportionellt eller om landstinget fattar beslut om att valet skall förrättas av landstinget i sin helhet. Vid utseende av valnämnd inom Älvsborgs läns landsting gäller, att nämnden såvitt möjligt bör tillsättas så, att representanter i den finns för såväl länets städer som för varje domsaga inom länet. I regel föreslås ledamöterna i beredningsutskotten av valnämnderna, men i Örebro läns landsting föreslås de av en delegation bestående av en ledamot från varje i landstinget representerat politiskt parti.

De fyra beredningsutskotten i Västernorrlands läns landsting består vart och ett av det antal ledamöter, som erhålles genom att antalet landstingsmän — landstingets ordförande inte medräknad — delas med fyra. Eventuellt överskjutande antal landstingsmän fördelas mellan utskotten med en ledamot för varje utskott i ordningsföljd. Västerbottens läns landsting bestämmer vid varje möte antalet ledamöter i beredningsutskotten. Val skall dock ske proportionellt, därest det begäres av minst så många väljande, som motsvarar det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser, ökat med 1.

Beträffande sammansättningen av beredningsutskotten förekommer det med hänsyn till deras antal och storlek ofta att förvaltningsutskottens samt hälso- och sjukvårdsstyrelsernas ledamöter deltagar i beredningsutskottens verksamhet. På några håll är detta även satt i system, då det anses värdefullt, att beredningsutskotten har tillgång på ledamöter från landstingskommunens styrelse för att härigenom erhålla information om förvaltningsutskottets synpunkter på de frågor beredningsutskotten har att handlägga. Det är vidare i praktiken inte ovanligt, att ledamöter av förvaltningsutskotten besätter ordförandeposter i beredningsutskotten. Som exempel kan nämnas, att alla beredningsutskotten i Skaraborgs läns landsting under senaste åren haft ledamöter av förvaltningsutskottet som ordförande. Det händer även att förvaltningsutskottets ordförande är ordförande i beredningsutskott. Ordföranden i Gotlands läns landsting är f. n. både ordförande i beredningsutskott och förvaltningsutskott. I Värmlands läns landsting deltagar inte ordföranden i förvaltningsutskottet i beredningsarbetet. I Västerbottens läns landsting är förvaltningsutskottets fungerande ordförande ledamot av valutskottet och undervisningsutskottet. Åtskilliga landsting bestämmer för varje möte det antal ledamöter som skall väljas i beredningsutskotten. Detta är även fallet i fråga om val av ledamöter i tillfälliga eller särskilda utskott. I några arbetsordningar stadgas, att då särskilda skäl därtill föranleder kan landstinget utan hinder av det eljest fixerade antalet

ledamöter jämka detsamma. Vanligen brukar inte ordförandena i landstingen deltaga i beredningsarbetet. I något fall förekommer dock att landstingets ordförande leder eller eljest deltagar i beredningsutskotts eller nämnds arbete. Undantag från regeln att ledamöter av förvaltningsutskottet skall deltaga i beredningsarbetet som ordförande finns dock. Sålunda har Malmöhus läns landsting vid urtima möte i januari 1963 beslutat ändra sin arbetsordning därhän, att ledamot av förvaltningsutskottet inte bör vara ordförande i beredningsutskott.

Någon enhetlig praxis finns icke heller ifråga om landstingens fördelning av ärendena på de olika utskotten. Några landsting hänskjuter ärendena till utskotten efter förslag av valnämnden eller valutskottet medan det i andra landsting förekommer, att detta är reglerat i arbetsordningarna. I samband med beslut om remiss av ärendena till utskotten hålles mera regelbundet i ett tiotal landsting någon form av *remissdebatt*. Inom flera landsting är det dock icke fråga om någon allmän debatt utan om en överläggning kring ett visst antal ärenden i samband med remissbeslutet. På ett par håll lämnar landstingsdirektören i anslutning till frågan om remiss redogörelse för landstingsverksamheten och förslaget till utgifts- och inkomststat. Så är fallet i Göteborgs- och Bohus läns landsting, där eljest partiledarna inleder remissdebatten. I Skaraborgs läns landsting inleder förvaltningsutskottets ordförande remissdebatten medan den i Norrbottens läns landsting traditionellt föregås av ett anförande av landshövdingen, som därvid berör aktuella frågor på länsplanet. Inom sju landsting förekommer endast sporadiskt någon form av remissdebatt och i åtta landsting anställs alls ingen sådan debatt.

Arbetet med ärendenas beredning försiggår vid utskottssammanträden med överläggningar och beslut under de fyra till sex dagar som landstingen är samlade till lagtima möte. I regel föreligger inte några bestämmelser om hur utskottens utlåtanden skall vara avfattade. Den knappa tiden, som står till buds för beredningsförfarandet, torde knappast medge några särskilda utredningar från beredningsutskottens sida. Beredningsutskotten torde som regel bereda ärendena på grundval av föreliggande landstingstryck och de handlingar, som eljest står till förfogande. Givetvis förekommer, att utskotten inhämtar kompletterande upplysningar, varvid befattningshavare och andra vid behov kan kallas till utskottssammanträden.

Huvudregeln för landstingens valnämnder respektive valutskott är att de skall bereda alla på landsting förekommande val med undantag av val av ordförande och vice ordförande i landsting, ledamöter av riksdagens första kammare och justeringsmän av protokollet vid landstingsmöte. Det finns även bestämmelser i arbetsordningarna, att valnämnd ej heller skall avge förslag till val eller tillsättande av tjänstemän. Ovan har nämnts, att det finns valnämnder, som upprättar förslag till ledamöter i beredningsutskottet ävensom förslag beträffande ärendenas fördelning på dessa utskott.

I ett par fall kan konstateras att valnämnd betrotts med uppgiften att å landstingets vägnar förrätta val. Sålunda tillsätter landstinget i Kronobergs län valnämnd bestående av nio ledamöter och tre suppleanter, vilken nämnd kan förrätta val som ankommer på landstinget, såframt inte landstinget beslutar, att valen skall ske av landstinget samfällt. Vid landstingets första sammanträde genomgås listan över förestående val samt prövas, vilka av dem som bör överlämnas åt valnämnden, därvid valets hänvisande till nämnden anses beslutat, såframt inte dess anställande genom samfällid omröstning av minst en tredjedel av landstinget påkallas. Överlåtelse av val gäller enligt arbetsordningen inte val av ordförande och vice ordförande i landstinget samt av landstingets sekreterare och justeringsmän. Dessa val förrättas av landstinget.

Enligt arbetsordningen för Älvsborgs läns landsting åligger det valnämnden att, i den mån landstinget uppdrager åt nämnden, upprätta förslag till ledning för de val, vilka landstinget skall förrätta, men det är landstinget obetaget att i den utsträckning landstinget finner skäligt, uppdraga åt valnämnden att utöva valbefogenhet. Enligt underhandsmeddelande brukar landstinget inte ge valnämnden dylikt uppdrag.

Sammankallande till beredningsutskottens och valnämndernas konstituerande sammanträden brukar antingen vara den till levnadsåren äldste ledamoten av respektive utskott eller den som landstinget därtill utsett. Andra bestämmelser förekommer dock.

Stockholms läns landstings beredningsutskott sammanträder sålunda på kallelse av den, som därtill utsetts av landstingets förvaltningsutskott. Utskottet äger sedan själv välja sin ordförande, varvid i praktiken väljes den sammankallande.

Enligt Jönköpings läns landstings arbetsordning sammanträder utskott första gången på kallelse av den bland ledamöterna vars namn står främst bland de valda. I Kronobergs läns landsting tillämpas den ordningen, att valnämnd eller utskott sammanträder på kallelse av den som därtill utsetts av landstingets ordförande. Sammankallande i Älvsborgs läns landsting är den utskottsledamot, som deltagit i de flesta landstingsmötena. Arbetsordningen i Skaraborgs läns landsting saknar bestämmelse om sammankallande; omedelbart efter tillsättandet sammanträder valnämnds och utskotts ledamöter för val av ordförande. Motsvarande bestämmelse finns i Västerbottens läns landstings arbetsordning.

Ordförande och vice ordförande väljes eljest av beredningsutskotten och valnämnderna själva, vilka också som regel torde utse sina egna sekreterare.

Utskottsordförandena bestämmer *tid och plats för utskottssammanträdena*. I något fall har det dock uttryckligen sagts ifrån, att utskott inte får sammanträda under landstingssammanträde. I arbetsordningen för Västmanlands läns landsting stadgas emellertid att sammanträde med beredningsutskott äger rum på det ställe och på de tider utskottet bestämmer och

däremellan så ofta ordföranden finner det nödvändigt ävensom då minst halva antalet av utskottets ledamöter göra framställning därom.

I tio landstings arbetsordningar förekommer bestämmelser om *besluts-
mässighet* inom beredningsutskotten. Tre fjärdedelar av utskottsledamö-
terna skall sålunda vara närvarande i utskott tillhörande Södermanland,
Malmöhus, Hallands, Skaraborgs, Örebro, Kopparbergs och Jämtlands läns
landsting. I utskott tillhörande Östergötlands läns landsting fordras när-
varo av halva antalet ledamöter och i Västernorrlands läns landsting av
två tredjedelar. För utskott tillhörande Gotlands läns landsting gäller för
beslutförhet att minst tre av ledamöterna är närvarande.

I flertalet arbetsordningar finns särskilda bestämmelser om *närvarorätt*
vid utskottssammanträde för andra än utskottets ledamöter. I närvarorätten
ingår rätten att deltaga i överläggningarna men ej i besluten. Denna bestäm-
melse gäller exempelvis för motionär, när av honom väckt fråga skall be-
handlas i utskottet. Detta är fallet i arbetsordningarna för landstingen i
Uppsala, Östergötlands, Kalmar, Gotlands, Blekinge, Hallands, Skaraborgs,
Kopparbergs och Jämtlands län. Närvarorätten för motionär i Västerbottens
läns landsting har fått den utformningen, att utskottet äger att vid behand-
ling av motion väckt av landstingsman, tillkalla denne för att deltaga i över-
läggningen. Enligt arbetsordningen för Östergötlands läns landsting bör
utskottsordförande underrätta motionär om tid då motion skall behandlas av
utskott. I Gotlands, Skaraborgs, Kopparbergs och Jämtlands läns landsting
gäller — utöver vad som ovan sagts — att samtliga landstingsmän äger
närvara vid utskottssammanträdena som åhörare. Detsamma är fallet i
Västernorrlands läns landsting.

För landstingets ordförande föreligger närvarorätt i utskott inom Kalmar
läns södra landsting, Blekinge, Kristianstads samt Hallands läns landsting.
Vice ordförande i landstinget är även tillförsäkrad närvarorätt i Hallands
läns landsting.

Närvarorätt för förvaltningsutskottets ordförande är föreskriven i arbets-
ordningarna för Kalmar läns södra landsting, Blekinge, Kristianstads och
Västmanlands läns landsting.

Enligt Kristianstads läns landstings arbetsordning äger landstingets sek-
reterare rätt att närvara vid utskottssammanträde och deltaga i överlägg-
ningarna.

Landstingsdirektörerna har enligt några landstings arbetsordningar rätt
att deltaga i utskottens sammanträden. Detta är fallet i Kalmar läns södra
landsting, Blekinge, Kristianstads och Västmanlands läns landsting. I sist-
nämnda landsting gäller rätten att närvara vid överläggningarna och där-
vid lämna erforderliga upplysningar. Enligt Södermanlands och Örebro läns
landstings arbetsordningar äger landstingets ordförande samt landstingsdi-
rektören rätt att närvara vid utskottens förhandlingar, om utskottet inte
annorlunda beslutar.

Ifråga om andra personers närvarorätt föreskrives i arbetsordningarna för Kristianstads och Västmanlands läns landsting att utskotten äger för hörande tillkalla de personer utskotten önskar.

I alla arbetsordningar finns mer eller mindre utförliga bestämmelser om *sättet för fattande av beslut m. m.* Som regel gäller, att omröstning skall ske öppet och att ordföranden har utslagsröst vid lika röstetal. Vid val och för valnämnderna gäller att omröstning skall vara sluten och att lotten skiljer vid lika röstetal. Avvikelse finns dock. Enligt arbetsordningen för Stockholms läns landsting skall exempelvis varje fråga i utskott eller valnämnden avgöras genom omröstning, då meningsskiljaktighet föreligger. Vid lika röstetal gäller den mening ordförande biträder utom vid val då lotten skiljer.

Några arbetsordningar stadgar, att ifråga om ärendes handläggning inom utskott skall vad om jäv och förfarandet vid fattandet av beslut är bestämt för landstinget enligt 27, 28 och 32 §§ LL äga motsvarande tillämpning.

Enligt för utredningen tillgängliga arbetsordningar kan ledamot i utskott reservera sig emot utskotts beslut, vilket skall ske senast vid justering av utskottsutlåtande. I arbetsordningen för Västmanlands läns landsting hänvisas beträffande reservation till bestämmelsen härom i 35 § LL.

Bestämmelser om *mångfaldigande av utskottsutlåtande* förekommer som regel i arbetsordningarna, men det är inte någon allmän regel, att utskottsutlåtande över huvud taget skall mångfaldigas. I t. ex. arbetsordningen för Stockholms läns landsting heter det sålunda, att utskottsbetänkande skall, om det till sin innebörd avviker från förvaltningsutskottets förslag eller berör fråga, vari förvaltningsutskottet ej uttalat sig, så ock då utskottet eller landstinget eljest beslutar, tryckas eller på annat sätt mångfaldigas för att till landstingets ledamöter utdelas före det sammanträde där utlåtandet är avsett att behandlas.

I arbetsordningen för Östergötlands läns landsting stadgas, att utskottsutlåtande, som avges inför landstinget genom utskottets ordförande eller vice ordförande, skall vara skriftligt och i korthet avfattat samt om möjligt ha varit en timme före sammanträdet tillgängligt i landstingets samlings-sal. Om landstinget beslutar tryckning av utskottsutlåtande i något särskilt ärende, skall tryckt utlåtande senast en timme före början av det sammanträde, varunder utlåtandet skall behandlas, finnas tillgängligt i samlings-salen. Yrkande om tryckning får dock inte framställas senare än vid ärendets hänskjutande till utskott. Även vederbörande utskott må, därest något föreliggande ärendes vikt, omfattning eller särskilda omständigheter därtill föranleder, fatta beslut om tryckning eller mångfaldigande på annat sätt av något visst utlåtande. I praxis stencileras numera utlåtandena.

För utskott i Blekinge läns landsting gäller, att till varje fråga som blivit till utskott hänskjuten, skall till landstinget avges skriftligen avfattat ut-

låtande. Utskottsutlåtande skall, om det till sin innebörd avviker från förvaltningsutskottets förslag, så ock då utskottet och landstinget eljest beslutar, mångfaldigas för att utdelas till landstingets ledamöter i god tid före det sammanträde vid vilket utlåtandet är avsett att behandlas. Beträffande valutskottets förslag stadgas att det skall mångfaldigas och dagen innan val skall förrättas vara tillgängligt för landstingsledamöterna.

Utskottsförslagen i Västerbottens läns landsting skall innehålla en kortfattad motivering samt tryckas. Dock är förslaget till utgifts- och inkomststat undantaget från bestämmelsen om tryckning.

I Norrbottens läns landsting mångfaldigas enligt uppgift endast enstaka utskottsutlåtanden.

Slutligen bör omnämnas, att vissa landsting i sina arbetsordningar har bestämmelser att utskott, som tillstyrker beviljande av anslag samtidigt skall avgiva förslag om anslaget bör utgå av tillgängliga medel eller om erforderligt belopp bör uttaxeras eller anskaffas genom upplåning.

Den redogörelse som här ovan givits torde i allt väsentligt täcka de bestämmelser och den praxis, som tillämpas vid ärendenas beredning under landstingsmöte. Landstingens dubbla beredning saknar — såsom förut påtalats — motsvarighet på den primärkommunala sidan. Vissa beröringspunkter finns emellertid ur jämförelsesynpunkt mellan beredningsförfarandet hos landstinget och *riksdagens beredning* av sina ärenden, varom följande översiktligt kan nämnas. De ständiga utskott, som skall tillsättas av riksdagen, är i princip fastställda till antal och sammansättning (36 § RO). Utöver de ständiga, i riksdagsordningen namngivna utskotten kan även särskilda utskott tillsättas. Utan hinder av vad som är stadgat om hänvisning av ärende till visst utskott, kan ärende hänvisas till annat utskott därest ärendet har nära samband med ämne som tillhör detta utskott. Gemensam beredning mellan två eller flera utskott kan ske genom deputerade på sätt utskotten överenskommer (47 § RO). Utskottsledamot som är förhindrad att närvara vid sammanträde bör anmäla detta till utskottets ordförande eller sekreterare så tidigt att suppleant kan inkallas. Suppleanterna inkallas med beaktande av partitillhörighet i den ordning de valts (12 och 16 §§ Rst). Statsråd, justitieråd och regeringsråd får ej utses till ledamöter av utskott. Ej heller får riksdagsman, av vilken riksdagen kan fordra redovisningsansvar inväljas i sådant utskott där redovisning för hans egna ämbetsåtgärder kan förekomma. Utskottens huvuduppgift är frågornas beredning till avgörande i kamrarna. De ständiga utskotten har erhållit sina grupper av frågor men om så anses nödvändigt kan särskilt utskott tillsättas för upptagande av frågor, som tillhör ständigt utskotts behandling. I regel upptager utskotten frågorna allenast på order av kamrarna i remiss. Då remiss sker har varje riksdagsledamot rätt att i »målet avgiva yttrande» (58 § RO). Tre av de ständiga utskotten, konstitutionsutskottet, bevillnings-

utskottet och bankoutskottet, har i viss utsträckning rätt att själva väcka frågor. Vissa av de ständiga utskotten har en granskande och kontrollerande uppgift. Så är exempelvis fallet med konstitutionsutskottet, statsutskottet och lagutskotten. Konstitutionsutskottet och bankoutskottet har även befogenhet att avgöra vissa frågor.

Alla utskott skall sammanträda inom två dagar från den dag, då de blivit utsedda (45 § RO). Talmännen kallar i princip utskotten till första sammanträde (14 § RSt). Utskotten väljer inom sig ordförande och vice ordförande. Intill dess val skett föres ordet av den ledamot, som bevisat de flesta riksdagarna. Har två eller flera deltagit i lika många riksdagar föres ordet, tills val förrättats, av den till levnadsåren äldste (45 § RO). Utskott får ej sammanträda på tid, då riksdagen sammanträder (15 § RSt).

Beträffande utskottens organisation kan nämnas, att vissa av dem arbetar på avdelningar, vilkas verksamhet helt vilar på praxis och saknar rättslig reglering. Avdelningarnas ställning brukar variera efter arbetsuppgiften. I de fall denna utgöres av en granskning är det endast den granskande läsningen som förekommer i avdelningarna medan däremot beslutet fattas av utskotten in pleno, så är t. ex. fallet inom konstitutionsutskottet. I andra fall brukar avdelningarna avge förslag till betänkande.

Omröstning inom utskott skall ske öppet. Befinnes de avgivna rösterna lika delade sker avgörandet genom lottning (48 § RO). Ledamot som ej instämt i utskotts beslut, äger reservera sig mot detsamma.

Behöver riksdagsutskott inhämta muntliga eller skriftliga upplysningar av någon ämbetsman eller av allmänt verk, äger utskottet att genom sin ordförande hos den statsrådets ledamot som Kungl. Maj:t därtill vid varje riksdag förordnar, begära Kungl. Maj:ts befallning till vederbörande att de begärda upplysningarna skall meddelas (46 § RO).

Uppskov med behandling av ärende må beslutas av riksdagen på framställning av vederbörande utskott, som har att i frågan inhämta yttrande från talmanskonferensen (58 § 3 st. RO).

I riksdagsstadgan finns för närvarande bestämmelse om utskotts prövning av sin kompetens (17 § RSt). Anser nämligen annat ständigt utskott än lagutskott att ett till utskottet hänvisat ärende inte bör av detsamma handläggas, skall utskottet senast inom fjorton dagar efter det ärendet inkom till utskottets kansli, avge utlåtande till riksdagens kamrar, vilka skyndsamt bör besluta, om frågan skall behandlas av samma utskott eller överlämnas till annat utskott. Kan kamrarna ej enas om till vilket utskott frågor och ämnen bör hänvisas, skall konstitutionsutskottet träffa det slutliga avgörandet till vilket utskott remiss skall ske (38 § 4 mom. RO).

I riksdagsstadgan förekommer även andra bestämmelser reglerande utskottens arbetsformer. Beslutar kamrarna sålunda tillsätta särskilt utskott för behandling av något ärende, skall underrättelse därom ofördröjligen meddelas det eller de ständiga utskott, som eljest skulle handlagt ärendet.

Har, innan beslutet fattades, ärendet av enahanda eller av likartad beskaffenhet blivit hänvisat till ständigt utskott, skall sådant utskott, inom åtta dagar efter det underrättelse härom inkom till utskottets kansli, hos kamrarna göra framställning om dylikt ärendes överlämnande till det särskilda utskottet (18 § 1 mom. RSt). Då inom ständigt utskott fråga uppstår om inbjudan till annat sådant utskott att utse deputerade för gemensam behandling av visst ärende, skall innan beslut om sådan inbjudan fattas, från sistnämnda utskott inhämtas upplysning, om detta utskott anser skäl föreligga för sådan behandling av ärendet. Om så ej är fallet, skall efterhöras huruvida utskottet finner anledning att från de synpunkter, detsamma har att företräda, göra något uttalande i ärendet (19 § 2 mom. RSt). Kan utskott som skall sammanträda med varandra genom deputerade ej överenskomma om de deputerades antal, skall desamma utgöras av sex ledamöter från varje utskott (19 § 3 mom. RSt). Särskilda regler gäller dock beträffande deputerade från lagutskotten (20 § RSt).

Talmännen äger tillträde i utskotten men har inte rätt att deltaga i överläggningarna och besluten (22 § RSt).

I kamrarnas ordningsstadgar föreskrives, att den som blivit utsedd till ledamot eller suppleant i utskott inte får undandraga sig sådant uppdrag utan respektive kammares bifall (9 § Ost). Utskotten bör så fort sig göra låter avge de yttranden, som ankommer på dem (45 § RO). Ärende, vari utskott avgivit betänkande, bör, såvitt ske kan, inte företagas till slutligt avgörande med mindre kamrarnas ledamöter dessförinnan fått mottaga tryckta exemplar av betänkandet (19 § Ost).

Om ärende i vilket utskott avgivit utlåtande kan anses fordra ytterligare utredning skall kammaren återförvisa detsamma till utskottet (63 § RO).

Stannar riksdagens kammare vid olika beslut i fråga i vilket ständigt eller särskilt tillsatt utskott yttrat sig, skall utskottet söka såvitt möjligt är sammanjämka de olika meningarna och därom avgiva förslag till kamrarna (63 § RO).

Huvuddragen av de nu gällande bestämmelserna för beredning av ärendena i riksdagen återfinnes i *författningsutredningens förslag* till riksdagsordning. Utredningens förslag innehåller väsentliga nyheter ifråga om de olika beredningsutskottens antal, sammansättning och benämningar. I stor utsträckning har de ständiga utskotten föreslagits erhålla rätt till självständiga initiativ. Vidare föreslås, att statsråd på framställning av utskott eller på egen hemställan efter bifall av utskottet, personligen eller genom tjänsteman skall få lämna upplysningar vid sammanträde med utskottet. Statlig myndighet skall, om utskottet finner det erforderligt för att fullgöra sina uppgifter, tillhandagå utskottet med upplysningar och yttrande (3 kap. 15 § FRO). I fråga om underrättelse vid förhinder att deltaga i utskottssammanträde föreslås, att ledamot bör underrätta suppleant, som kan inträda i hans ställe. Suppleanterna skall liksom nu inträda i den ordning de valts

eller om valet förrättats med gemensam lista, i den ordning de uppförts på listan, med iakttagande av att suppleant, tillhörande samma partigrupp som ledamot, äger företräde framför övriga (3 kap. 19 § FRO). Omröstning i utskott skall ske öppet. Är rösterna lika delade gäller den mening som ordföranden biträder (3 kap. 20 § FRO). Enligt författningsutredningens förslag skall utskott efter samråd med talmannen äga rätt föreslå riksdagen att till närmast följande lagtima riksmöte under valperioden uppskjuta avgörande av ärenden, som hänvisats eller överlämnats av utskottet, så ock att vid urtima riksmöte uppta till utskottet hänvisat eller överlämnat uppskjutet ärende (3 kap. 18 § FRO).

Från remiss till beredningsutskott har författningsutredningen undantagit ärende angående misstroendeförklaring eller medgivande att framställa interpellation (3 kap. 1 § FRO). Före hänvisning till utskott skall ärende bordläggas vid sammanträde, såvida riksdagen inte beslutar omedelbar hänvisning. Ärende vari utskott avgivit betänkande må hänvisas till utskott för ytterligare beredning.

Ärende, som inte avgjorts under valperiod, förfaller om ej annat följer av vad är särskilt stadgat. Enligt tvåkammaralternativet i författningsutredningens förslag föreslås i de fall kamrarna kommit till olika beslut och utskottet finner sammanjämkning möjlig, att utskottet skall framlägga sammanjämkningsförslag. Utskottet äger härvid inbjuda kammare att biträda medkammarens beslut (4 kap. 9 § FRO).

9. Interpellationsrätten

Interpellationsrätten har beröring med motionsrätten. Formerna för interpellation är analoga i *landstinget* och *fullmäktige* (33 § LL resp. 23 § KL). Interpellation skall vara skriftlig och avlämnas till landstingets respektive fullmäktiges ordförande. I landstinget skall interpellation avlämnas senast första dagen av landstingets möte. I fullmäktige skall den avlämnas före det sammanträde, vid vilket den är avsedd att framställas. Båda representationerna beslutar utan föregående överläggning, om interpellationens framställande skall medgivas. Interpellation i landstinget bör besvaras vid mötet, medan den i fullmäktige bör besvaras senast vid nästa sammanträde.

Den väsentliga skillnaden mellan de båda lagarna ligger däri, att interpellationsinstitutet beträffande möjliga adressater är mera begränsat i landstinget än hos fullmäktige. Sålunda kan i *landstinget* interpellation ställas, förutom till ordföranden i förvaltningsutskottet, endast till ordföranden i hälso- och/eller sjukvårdsstyrelsen, däremot inte till ordförande i någon annan nämnd. Inom *fullmäktige* kan interpellation riktas ej endast till ordföranden i kommunens styrelse utan även till ordföranden i annan kom-

munal nämnd eller beredning. Observeras bör, att interpellation kan framställas till ordförande i särskilt tillsatt beredning inom fullmäktige. För *stadsfullmäktige i Stockholm* gäller att interpellation endast kan riktas till borgarråd (24 § KLS). Interpellationen skall ingivas senast fem dagar före det sammanträde, vid vilken den avses bli väckt.

Att kretsen av dem, till vilka interpellation inom landstinget kan framställas inte gjordes lika vid som för primärkommunerna, har sin grund i kommunallagskommitténs önskemål om begränsning av utomståendes yttranderätt vid landstingets förhandlingar (jfr 29 § LL resp. 17 § KL).

Ett par landsting har i sina arbetsordningar infört regler rörande interpellations framställande. Sålunda föreskrives i Örebro läns landstings arbetsordning att interpellation skall föredragas vid det sammanträde som hålles närmast efter dess avlämnande. Om landstinget lämnar medgivande till interpellationens framställande, skall den besvaras senast vid sista sammanträdet under pågående landstingsmöte. I Västmanlands läns landsting skall interpellation avlämnas till landstingets ordförande senast tio dygn före landstingsmötets början.

Utnyttjandet av interpellationsrätten har av allt att döma inte varit särskilt omfattande vid landstingsmötena efter införandet av 1954 års lag. I Malmöhus, Skaraborgs och Värmlands läns landsting lär sålunda inte några interpellationer ha framställts under tiden 1955—1962. I övriga landsting har interpellationsinstitutet kommit till användning sporadiskt. Ett undantag utgör dock Västerbottens läns landsting, där under ovannämnda period 19 interpellationer framställts.

För *riksdagen* gäller utförliga interpellationsbestämmelser. Här torde kunna räcka med att erinra om att riksdagsledamot må till ledamot av statsrådet framställa spörsmål i ämne utom föredragningslista. Sådana spörsmål är antingen interpellationer eller enkla frågor för upplysningars inhämtande (52 § RO, 20 § OST jämfört med 2 kap. 11 och 12 §§ FRO). Enligt ordningsstadgan skall interpellation vara skriftligen uppställd och av bestämt innehåll samt vara försedd med särskild motivering. Interpellation skall uppläsa och i tre exemplar avlämnas i kammaren. Kammaren beslutar, om interpellationen må framställas eller icke. Sådant beslut skall fattas utan föregående överläggning. Har interpellationen begärts på bordet, skall den vila till nästa sammanträde, då kammaren ovillkorligen skall avgöra om den må framställas eller icke. Har kammaren medgivit interpellationens framställande skall talmannen låta vederbörande statsråd ofördröjligen få del av interpellationen.

Enkel fråga skall också vara skriftligen uppställd och av bestämt innehåll dock utan att vara försedd med särskild motivering. Enkel fråga skall tillställas talmannen i fyra exemplar. Talmannen skall ofördröjligen låta vederbörande statsråd få del av frågan.

Vid besvarande av enkel fråga må endast den ledamot, som framställt

spörsmålet, och det statsråd som lämnat svaret, delta i överläggningarna. Denna inskränkning i yttranderätten kan dock upphävas.

10. Landstingets sammanträden m. m.

De bestämmelser som i övrigt finns rörande landstingets arbetsformer och för vilka här ovan inte har redogjorts överensstämmer i stor utsträckning med anförda kommunallagars bestämmelser. Sålunda gäller i princip samma bestämmelser för landstinget som för fullmäktige ifråga om sättet för fattande av beslut, om jäv och om reservation samt om protokollföring m. m. dylikt. De särskilda bestämmelser som gäller ifråga om inkallande av suppleant saknar givetvis motsvarighet på den primärkommunala sidan. Dock föreligger ett par skiljaktigheter vilka här något skall beröras. Med bordläggning avses enligt 31 § LL liksom i 20 § KL (21 § KLS) uppskjutande av ärendes vidare behandling. Det är alltså inte fråga om uppskovsbeslut i förening med remiss till beredningsorgan. Minoritetsbordläggning kan inte ske ifråga om val eller mer än en gång i samma ärende. Minoritetsbordläggning i landsting föranleder dock inte längre ovillkorligt uppskov än en dag. För fullmäktige gäller att ärende skall uppskjutas till annan dag, som ordföranden har att bestämma och i vanlig ordning kungöra. Vidare gäller den skiljaktigheten att bordläggning i fullmäktige måste yrkas av minst en tredjedel av de närvarande medan minoritetsantalet i landstinget har satts så lågt som en tiondel av de närvarande.

Även ifråga om tidsfrist för protokollsjustering föreligger skillnad mellan bestämmelserna i landstingslagen och kommunallagen. Sålunda är tidsfristen i landstingslagen 14 dagar under det att den i kommunallagen är 10 dagar (34 § LL respektive 24 § KL och 25 § KLS). Till skillnad mot kommunallagen stadgar landstingslagen vidare att justeringsmeddelande skall lämnas inte blott på anslagstavla utan även i en eller flera av länets mest spridda tidningar. Bestyret med kungörandet behöver i landstinget ej såsom enligt kommunallagen anförtros ordföranden utan kan uppdragas åt landstingets sekreterare eller annan tjänsteman. I motsats till de primärkommunala representationernas protokoll föres landstingens protokoll undantagslöst av särskilda tjänstemän. Kommunallagen för Stockholms stad har dock i här berörda hänseende regler som överensstämmer med landstingslagens.

Landstingets protokoll skall tryckas och i erforderliga delar tillställas förvaltningsutskottet och de övriga nämnder, åt vilka uppdragits verkställighet av landstingets beslut (36 § LL). Det tryckta protokollet och landstingets tryckta handlingar skall översändas till länsstyrelsen och samtliga landstingsmän samt utdelas till kommunerna för att genom kommunens styrelses försorg hållas tillgängliga för kommunens medlemmar. Inom pri-

märkommunerna behöver protokollen från fullmäktige blott tillställas kommunens styrelse och de andra nämnder åt vilka uppdragits verkställighet av fullmäktiges beslut (26 § KL och 27 § KLS). Någon skyldighet att trycka fullmäktiges protokoll eller handlingarna på den primärkommunala sidan finns ej enligt kommunallagen.

KAPITEL III

Den landstingskommunala styrelsen m. m.

En genomgång av den landstingskommunala styrelsens, dvs. förvaltningsutskottets organisation och arbetsformer bör lämpligen inledas med en redogörelse för förvaltningsutskottets kompetens. I anslutning därtill synes med hänsyn till överensstämmelsen mellan landstingslagen och kommunalagen jämförelse kunna göras med de bestämmelser, som gäller för den primärkommunala styrelsens kompetens. Vad gäller förvaltningsutskottets organisation och allmänna arbetsformer behandlas dessa i ett därpå följande avsnitt, i vilket bl. a. redogöres för hur de olika landstingskommunernas förvaltningsutskott är organiserade på avdelningar m. m. ävensom hur landstingskommunernas centrala ledning av sjukvården är ordnad. I det tredje avsnittet följer redovisning av förvaltningsutskotten som nämnder för särskilda förvaltnings- och verkställighetsbestyr, varefter följer en redogörelse för bestämmelserna om arvodesanställda landstingsmän m. m., till vilken knutits en översikt över borgarrådsberedningen i Stockholm och motsvarande system i Göteborg och Malmö. Delegationsrättens utformning i praxis framgår av det femte avsnittet. Slutligen redogöres för förvaltningsutskottets information till landstingsmännen.

1. Förvaltningsutskottets kompetens

Enligt 40 § LL skall i landstingskommun såsom dess styrelse finnas ett *förvaltningsutskott*. För primärkommunen finns motsvarande bestämmelse i 29 § första mom. KL, enligt vilken en *kommunalnämnd* skall finnas såsom kommunens styrelse i landskommun och köping. I stad skall finnas *drätselkammare*, vilken skall vara stadens styrelse, såvida icke Kungl. Maj:t på förslag av stadsfullmäktige förordnat, att det skall finnas ett *stadskollegium* som kommunens styrelse. Om ej annat säges i det följande avses med kommunalnämnd eller kommunens styrelse även drätselkammare och stadskollegium. För kommunalförbunds styrelse gäller i tillämpliga delar vad som är föreskrivet för kommunens styrelse (12 § KFL).

De allmänna uppgifterna för de båda styrelserna återfinnes i 41 § LL respektive 30 § KL. Generellt gäller, att båda skall leda förvaltningen av landstingskommunens respektive primärkommunens angelägenheter och ha

inseende över övriga nämnders verksamhet. De skall med uppmärksamhet följa de frågor, som kan inverka på respektive kommuns utveckling och ekonomiska ställning. De skall hos respektive representation och övriga nämnder ävensom hos andra myndigheter göra de framställningar, som är påkallade. Vidare gäller gemensamt för förvaltningsutskottet och kommunens styrelse att de skall bereda de ärenden, som skall förekomma till behandling hos landstinget respektive fullmäktige. Beredningen skall ske enligt 30 § LL respektive 19 § KL. De båda styrelserna skall handha drätseln inom respektive kommun och därvid själv förvalta dess egendom, i den mån sådan förvaltning ej uppdragits åt annan nämnd. Där inte verkställigheten uppdragits åt annan, skall båda styrelserna verkställa de representativa organens beslut. Därtill gäller gemensamt för förvaltningsutskottet och den kommunala styrelsen, att de har att ta befattning med de ärenden, vilkas handläggning enligt särskilda författningar ankommer på utskottet respektive styrelsen. Gemensamt för de båda förvaltningsorganen är även, att de äger från övriga nämnder, beredningar och befattningshavare infordra de yttranden och upplysningar, som erfordras för fullgörande av sina uppgifter. Förvaltningsutskottets speciella ställning markeras i det sammanhanget genom att det vid behov av upplysningar från ämbets- eller tjänstemän i övrigt inom länet må vända sig till länsstyrelsen med begäran om infordrande av sådana upplysningar. Även andra skiljaktigheter finns i bestämmelserna för de båda organen. Förvaltningsutskottet skall — heter det i 41 § LL — enligt vad i 60 § LL stadgas uppgöra förslag till utgifts- och inkomststat. I sistnämnda paragraf upprepas bestämmelsen, att statförslaget skall uppgöras av utskottet. Motsvarighet finns inte i 29 § KL men väl i 54 § KL, som är parallell till 60 § LL. En annan skillnad mellan förvaltningsutskottet och kommunens styrelse är, att förvaltningsutskottet skall avge berättelse över sin verksamhet under tiden från senaste lagtima möte. I primärkommun behöver dess styrelse inte avge någon verksamhetsberättelse.

Förvaltningsutskottet skall vårda och förteckna landstingets och de landstingskommunala nämndernas protokoll och övriga till deras arkiv hörande handlingar, i den mån de för sådant ändamål överlämnats till utskottet. För primärkommunens del stadgas, att det tillkommer kommunens styrelse att vårda och förteckna de kommunala arkiven i den mån sådant ej enligt kommunallagen ankommer på annan (t. ex. ordföranden i kommunens styrelse enligt 40 § KL).

Vidare är av intresse att nämna, att det tillkommer förvaltningsutskottet att avgiva förklaring i anledning av besvär över landstingets beslut. Kommunens styrelse har inte författningsmässigt anförtrots sådan uppgift. För förvaltningsutskottet gäller vidare den betydelsefulla regeln, att det i andra hänseenden än vad ovan nämnts företräder landstinget mellan dess möten, i den mån annorlunda inte föreskrivits genom lag eller författning eller

landstingets beslut. De allmänna befogenheterna för den primärkommunala styrelsen är inte lika vidsträckt utformade; kommunens styrelse har att själv eller genom ombud föra sin kommuns talan i alla mål och ärenden där detta inte på grund av lag eller fullmäktiges beslut ankommer på annan samt att — utöver vad ovan sagts — i övrigt fullgöra de uppdrag, som av fullmäktige överlämnas till kommunalnämnden respektive drätselkammaren.

I stad med stadskollegium är kollegiet stadens styrelse under det att drätselkammaren är ett förvaltningsorgan med uppgift att föra stadens räkenskaper och handlägga övriga drätselärenden samt att fullgöra uppdrag från stadsfullmäktige eller stadskollegiet (47—49 §§ KL). Drätselkammaren är sålunda närmast att betrakta som en specialnämnd och i stort sett likställd med dylika nämnder. Syftet med stadskollegiet är att åstadkomma en från löpande förvaltningsbestyr i möjligaste mån frigjord kommunens styrelse. För stadskollegiet och drätselkammaren skall finnas ett gemensamt reglemente, som antages av stadsfullmäktige och fastställs av Kungl. Maj:t. I *Stockholms stad* finns i stället för drätselkammaren en drätsel-nämnd med i huvudsak samma ställning som drätselkammare i stad med stadskollegium (47 § KLS). De ärenden, som ankommer på stadskollegiets i Stockholm handläggning, föredrages i kollegiet av borgarråd (44 § KLS).

De f. n. nio borgarråden skall till vinnande av enhetlighet i förvaltningen bilda en borgarrådsberedning (46 § KLS). Denna beredning har till uppgift att bereda de ärenden, som skall föredragas av borgarråd i stadskollegiet ävensom att i övrigt åvägabringa planmässighet i utredningsarbetet och verka för enhetlighet inom förvaltningen. Se i övrigt härom sid. 87.

Mot bakgrunden av den nu tecknade, till väsentliga delar överensstämmande kompetensen för den landstingskommunala och primärkommunala styrelsen bör erinras om att enligt kommunallagskommittén (SOU 1952: 48) skulle förvaltningsutskottet inom landstingsorganisationen intaga i stort sett samma ställning som avsågs tillkomma primärkommunens styrelse. Kommittén påpekade sålunda, att såväl förvaltningsutskottet som kommunens styrelse var tilldelade uppgiften att vara ledande, initiativtagande och övervakande instanser samtidigt som de var specialorgan för vissa uppgifter, framförallt dräselförvaltningen. En anpassning av landstingslagen till de av kommittén föreslagna bestämmelserna för primärkommunerna syntes, menade kommittén, även i förevarande avseende dels tillgodose behovet av enhetlighet och konsekvens i lagstiftningen och dels medföra lättnader och förenkling vid lagstiftningens tillämpning särskilt för de många förtroendemän, som var verksamma både i primärkommuner och landstingskommuner. Med hänsyn härtill hade kommittén utformat reglerna om förvaltningsutskottet i nära anslutning till vad som föreslagits för primärkommunens styrelse.

Kommitténs förslag beträffande förvaltningsutskottets olika uppgifter in-

nebar ett kraftigare understrykande av utskottets ledande ställning inom landstingsförvaltningen än vad 1924 års landstingslag innefattade. I proposition nr 119 år 1954 med förslag till landstingslag erinrade departementschefen om att de nya bestämmelserna i stort sett godtagits av remissinstanserna och att han för egen del kunde helt ansluta sig till kommittén. I några remissyttranden hade framförts den åsikten, att förvaltningsutskottet borde tillerkännas särskild befogenhet att meddela underordnade nämnder och styrelser anvisningar och att de hinder härför som kunde föreligga i annan lagstiftning borde undanröjas. Departementschefen fann dessa åsikter sakna berättigande och underströk, att det enligt hans mening icke kunde komma ifråga att förvaltningsutskottet skulle äga ingripa i verksamhet som en i specialförfattning reglerad nämnd enligt särskild författning utövade. Såsom kommunallagskommittén framhållit måste enligt departementschefen förvaltningsutskottets tillsyn väsentligen hänföra sig till de olika specialnämndernas ekonomiska förvaltning. Om utskottet på detta område konstaterade brister eller felaktiga åtgärder, kunde utskottet — framhävde departementschefen vidare — givetvis som ett led i tillsynen meddela erforderliga råd och anvisningar.

Kommunallagskommittén hade ifråga om kommunens styrelse bl. a. påpekat (SOU 1952: 14), att styrelsen — utan att inkräkta på fullmäktiges beslutanderätt — skulle utgöra kommunens styrelseorgan, en verklig regering, som inför fullmäktige i främsta rummet bar ansvar för den kommunala förvaltningen. Styrelsen skulle icke blott tjänstgöra som allmänt berednings-, förvaltnings- och verkställighetsorgan utan även ha vissa styrelsefunktioner i egentlig bemärkelse. Beträffande överinseendet över för särskilda förvaltnings- och verkställighetsbestyr utsedda nämnders verksamhet uttalade kommittén, att detta överinseende i första hand innebar en tillsyn över förvaltningens fortgång i allmänhet. Om styrelsen därvid fann, att vederbörande kommunala organ gjort sig skyldiga till brister i förvaltningen eller vidtagit felaktiga eller mindre önskvärda åtgärder, borde påpekanden härom göras samt råd och anvisningar meddelas. Därest så erfordrades, skulle styrelsen påkalla ingripanden av fullmäktige i de fall då dessa hade befogenheter härtill eller ock hos annan vederbörlig myndighet. Det tillkom däremot inte styrelsen att besluta, att viss åtgärd skulle vidtagas av nämnd, och den hade naturligtvis inte heller rätt att ingripa i verksamhet som en i särskild specialförfattning reglerad nämnd utövade enligt denna författning. Styrelsen skulle med uppmärksamhet följa de frågor, som kunde inverka på kommunens utveckling och ekonomiska ställning. I alla ämnen, som tillhörde kommunens kompetensområde, ägde styrelsen givetvis rätt till initiativ hos fullmäktige.

Vidare framhöll kommunallagskommittén, att kommunens styrelse i princip skulle vara sista instans för beredning av ärenden, som företogs till avgörande av fullmäktige. Om styrelsen inte själv berett ett sådant ärende,

skulle styrelsen alltid lämnas tillfälle att yttra sig däröver. Styrelsen fick härigenom ingående kännedom om kommunalförvaltningens olika grenar och borde därför erhålla möjlighet att på bästa sätt samordna kommunens hela hushållning. I de större kommunerna hade väl ärendena i regel förberetts av särskilda nämnder. Det blev då en speciell uppgift för kommunens styrelse att behandla ärendena ur allmänt kommunala synpunkter framförallt med hänsyn till kommunens ekonomi och att därvid åstadkomma en lämplig avvägning mellan olika intressen. Beredningstvånget avsåg ej val och vissa ärenden av brådskande natur. Något hinder för fullmäktige att i den utsträckning de fann lämpligt anlita ett allmänt beredningsutskott förelåg inte. I regel torde det dock, underströk kommunallagskommittén, vara tillräckligt att ett ärende behandlades hos vederbörande fackstyrelse och kommunens styrelse. En längre instanskedja medförde gärna en uttunning av ansvaret — i förlitande på varandra lade de olika beredningsorganen måhända en alltför lätt hand vid beredningen — och innebar också att ärendena fördröjdes på sin väg till fullmäktige. Det kunde för övrigt i vissa fall, menade kommunallagskommittén, möta svårighet att för flera olika beredningsinstanser finna ledamöter med tillräckliga kvalifikationer och därför också ur denna synpunkt vara lämpligt att beskära antalet instanser. Vad kommunallagskommittén i nu nämnda spörsmål uttalade mötte inte någon erinran från vederbörande departementschefs eller riksdagens sida.

I nyss nämnda proposition med förslag till landstingslag år 1954 erinrades om att i uppräknigen av speciella uppgifter hade angivits förvaltningsutskottets åligganden som allmänt beredningsorgan, som drätselvårdande och förvaltande myndighet, som verkställighetsorgan och som arkivvårdande myndighet, allt i nära överensstämmelse med motsvarande stadganden beträffande kommunens styrelse. Från 1924 års landstingslag hade dock överförts vissa uppgifter som saknade motsvarighet beträffande kommunens styrelse, nämligen åliggandena för utskottet att till landstinget avge verksamhetsberättelse, att avge förklaring i anledning av besvär över landstingets beslut samt att i andra hänseenden företräda landstinget mellan dess möten, i den mån annorlunda icke föreskrivits genom lag eller författning eller landstingets beslut. Då det från remisshall påpekats, att sistnämnda stadgande skulle komma att föranleda tolkningssvårigheter och att ett klarläggande borde ske framhöll departementschefen, att det otvivelaktigt förhöll sig så, att förvaltningsutskottet intog en ställning, vilken i viss omfattning skilde sig från den som enligt kommunallagen tillkom kommunens styrelse, och att denna skillnad framförallt betingades av att landstinget som regel sammanträdde endast en gång om året. Den ifrågasvarande skillnaden hade fått sitt främsta uttryck just i bestämmelsen om förvaltningsutskottets uppgift som ställföreträdare för landstinget mellan dess möten. Departementschefen erinrade om att under förarbetena till

1924 års landstingslag kommunalförfattningssakkunniga (SOU 1923: 18) hade framhållit i sin motivering till bestämmelsen ifråga, att erinringar möjligen kunde göras mot ett så omfattande ställföreträderskap som lagtextens formulering skulle skapa men att det var antagligt, att landstingen inte skulle underlåta att genom reglemente eller annorledes, om behov yppades, göra nödiga begränsningar för att hindra att representationernas rätt trädde för nära. Kommunalförfattningssakkunniga hade ansett det självfallet, att begreppet »företräda» inte medförde rätt för utskottet t. ex. att förvärva eller sälja fast egendom och än mindre kunde omfatta funktioner som enligt grundlagsbud ankom på landstinget, såsom utövande av beskattningsrätten eller val av riksdagsmän. I proposition nr 188 år 1924 hade föredragande departementschefen förklarat sig anse, att tillbörlig trygghet förelåg för att förvaltningsutskottet ej obehörigen skulle inkräkta på landstingets egen ställning, eftersom utskottet var ansvarigt inför landstinget och landstinget ägde befogenhet att genom reglemente eller beslut i särskilda fall göra inskränkningar i utskottets ställföreträdande verksamhet. Detta uttalande lämnades av riksdagen utan erinran.

Sålunda framgick det, sade departementschefen i 1954 års proposition, att lagens mening var att förvaltningsutskottet som regel skulle kunna utöva ett verkligt ställföreträderskap och inte blott handha de löpande ärendena. Begränsningar i ställföreträderskapet kunde enligt lagens stadgande ha föreskrivits i lag eller i författning eller i beslut som landstinget meddelat. I viss utsträckning torde också begränsningar framgå av förhållandenas egen natur i olika fall. Det torde emellertid vara oundvikligt, att osäkerhet understundom uppstod om hur långt förvaltningsutskottets befogenhet sträckte sig. Att i lagen draga upp närmare riktlinjer för befogenhetens omfattning syntes departementschefen vara ogörligt. En möjlighet att undvika osäkerhet var givetvis, att landstinget uttryckligen delegerade vissa befogenheter till förvaltningsutskottet. Så hade exempelvis skett, erinrade departementschefen, då landstingen uppdragit åt förvaltningsutskottet att på grundval av preliminära överenskommelser som landstingens centrala lönenämnd ingått träffa definitiva uppgörelser i löne- och avtalsfrågor. En annan möjlighet var, att landstinget — såsom förutsatts vid bestämmelsens tillkomst — fastställde direkta begränsningar för utskottets ställföreträdande verksamhet. Enligt departementschefens mening var det emellertid av stor praktisk betydelse, att på sätt som hittills varit fallet en viss frihet rådde ifråga om bedömningen av förvaltningsutskottets möjligheter att i oförutsedda situationer, som inträffade mellan landstingets möten, fatta beslut på landstingets vägnar. Den främsta garantien mot missbruk från förvaltningsutskottets sida syntes departementschefen ligga i det ansvar som utskottet slutligen hade emot landstinget. Några verkliga olägenheter av det hittillsvarande systemet hade såvitt departementschefen visste inte givit sig tillkänna. Departementschefen ansåg följaktligen att

det liksom hittills borde anförtros åt landstingskommunernas förtroendemän och i sista hand åt rättspraxis att med hänsynstagande till vad som var rimligt och ändamålsenligt draga upp gränserna för förvaltningsutskottens befogenheter i förevarande fall. Uttalandet möttes ej av någon gensaga vid riksdagsbehandlingen av propositionen.

Vidkommande drätselkammarens roll såsom kommunens styrelse uttalade kommunallagskommittén, att det var fara värt åtminstone i de största städerna, att drätselkammarens arbetsbördan blev alltför betungande, om den skulle tjänstgöra både som kommunens styrelse och som förvaltningsorgan. Därför ansågs behov av ett särskilt centralorgan föreligga för de större städerna. Stadskollegiet skulle såsom en stadens regering för fullmäktige i främsta rummet bära ansvaret för den kommunala förvaltningen. En mycket viktig uppgift för stadskollegiet var att vara sista beredningsinstans för stadsfullmäktigeärendena, även om den egentliga utredningen i allmänhet skulle komma att ske inom specialstyrelserna. Kollegiets uppgift blev därför framförallt att behandla ärendena ur allmänt kommunala och finansiella synpunkter. Det var ej meningen, betonades det i kommunallagskommitténs betänkande, att kollegiet skulle tjänstgöra såsom förvaltnings- eller verkställighetsorgan i någon större utsträckning, utan dess huvuduppgift skulle vara att fungera såsom ett organ för beredning, översyn och samordning. Det ansågs inte lämpligt att i lagtexten precisera förutsättningarna för inrättande av stadskollegium. Vid prövningen skulle emellertid tillses, att anordningen var ändamålsenlig.

2. Organisation och arbetsformer

Ifråga om de bestämmelser som avsåg de centrala förvaltningsorganens organisation och arbetsformer hade, påpekade kommunallagskommittén i sitt förutnämnda betänkande med förslag till landstingslag, i förslaget till kommunallag använts en annan metodik än i 1924 års landstingslag. Kommunallagsförslaget reglerade ingående de organisatoriska frågorna, medan däremot 1924 års lag i stor utsträckning överlämnat åt landstinget att meddela de bestämmelser om organisations- och arbetsformer i reglemente för förvaltningsutskottet. Vid valet mellan de båda alternativ, som sålunda närmast kom ifråga vid utformningen av de organisatoriska föreskrifterna för förvaltningsutskottet, hade kommittén stannat för det, som innefattade en tämligen ingående reglering i själva lagen. Något speciellt skäl som motiverade en annan ordning i detta hänseende för landstingsförvaltningens del än den som föreslagits för primärkommunerna syntes nämligen inte föreligga, framhöll kommunallagskommittén. Dock hade bestämmelsen om obligatoriskt reglemente för förvaltningsutskottet fått kvarstå (41 § LL). Med hänsyn bl. a. till att den på flertalet håll rådande ordningen med upp-

delning av utskottet på avdelningar torde komma att bibehållas i fortsättningen och grunderna för en sådan uppdelning under alla förhållanden måste angivas i reglemente, torde, menade kommunallagskommittén, bestämmelsens efterlevnad ej innebära någon olägenhet för landstingen. Lagförslagets utförliga reglering av de organisatoriska frågorna i övrigt medförde emellertid enligt kommittén att åtskilliga föreskrifter i de hittillsvarande reglementena kunde utgå.

Ledamöter och suppleanter i förvaltningsutskottet väljs av landstinget till det antal landstinget bestämmer (42 § LL). Antalet ledamöter får dock inte vara under fem. Väljs suppleanterna inte proportionellt skall den ordning bestämmas, i vilken de skall inkallas till tjänstgöring. Motsvarande bestämmelser finns för primärkommunernas del såväl i fråga om kommunalnämnd som stadskollegium och drätselkammare (31, 47 och 48 §§ KL). Det bör observeras, att något minimiantal för suppleanter ej fastställts. För kommunalförbund gäller, att antalet ledamöter och suppleanter i förbundsstyrelsen skall bestämmas i förbundsordningen (4 § KFL). Stadskollegiet i Stockholm har tolv ledamöter och lika många suppleanter (31 § KLS). Antalet ledamöter och suppleanter i Stockholms drätselråd bestäms av stadsfullmäktige (47 § KLS).

Vad angår *valbarheten* till ledamot (suppleant) i förvaltningsutskottet ävensom verkan av valbarhetens upphörande och rätt till avsägelse gäller vad i 8 § LL är stadgat om landstingsman (43 § LL). Vederbörande skall sålunda vara röstberättigad vid val av landstingsmän och vara boende inom landstingskommunen samt uppnått tjugotre års ålder. Han får inte vara omyndig eller i konkurstillstånd. Landshövding, landssekreterare, landskamrerare samt i landstingskommunens tjänst anställd landstingsdirektör eller motsvarande befattningshavare kan inte väljas som ledamot eller suppleant av förvaltningsutskottet. Motsvarande bestämmelse finns i kommunallagen (32 § jämförd med 7 § KL) men med den utvidgningen, att ej heller i kommunens tjänst anställd befattningshavare, som är chef för något till styrelsens förvaltningsområde hörande verk, må utses till ledamot eller suppleant i styrelsen. I Stockholm väljer stadsfullmäktige bland sig ledamöter i stadskollegiet (31 § KLS). Stadsfullmäktig, som är borgarråd eller chef för något till kommunalförvaltningen hörande verk, får ej utses till ledamot eller suppleant i stadskollegiet (32 § KLS). Om valbarhetsvillkor m. m. dylikt för ledamotskap i Stockholms stads drätselråd gäller samma bestämmelser som för stadsfullmäktig med det tillägget, att ej heller i stadens tjänst anställd befattningshavare, som är chef för något till kommunalförvaltningen hörande verk, kan utses till ledamot eller suppleant i drätselrådet (47 § KLS).

Att den vidare inskränkningen i kommunallagen i fråga om ledamotskap i kommunens styrelse ej infördes i landstingslagen berodde på att kommunallagskommittén ansåg, att behovet av en dylik bestämmelse torde vara

väsentligt mindre i landstingskommunerna än i primärkommunerna. Ej heller ansågs det behöfligt att såsom 1924 års lag gjorde uttryckligen ange, att till ledamot av förvaltningsutskottet och andra organ kunde utses annan än landstingsman.

Förvaltningsutskottet och kommunens styrelse väljs för fyra år, räknade fr. o. m. den 1 januari året näst efter det, då valet skett (44 § LL och 33 § KL). Valet av förvaltningsutskottet förrättas vid det lagtima landstingsmöte, som hålles året näst efter det, då allmänna val av landstingsmän ägt rum. Valet av ledamöter i kommunens styrelse förrättas i december månad året näst efter det, då allmänna val av fullmäktige ägt rum. I Stockholm väljs stadskollegiet årligen på första sammanträdet efter den 15 oktober, då tjänstgöringsåret för fullmäktige börjar (33 § KLS). Drätselnämnden i Stockholm väljs för en tid av två år, räknade från och med den 1 januari året efter det valet skett (47 § KLS).

Jämväl i fråga om *val av ordförande och vice ordförande* i förvaltningsutskottet överensstämmer landstingslagen med kommunallagen (45 § LL och 34 § KL), i det att dessa utses av det representativa organet bland ledamöterna i utskottet respektive styrelsen. I Stockholm får inte ordföranden eller vice ordföranden i stadsfullmäktige utses till ordförande eller vice ordförande i kollegiet (34 § KLS). Ordförande i Stockholms stads drätselråd är ordförande i borgarrådsberedningen (50 § KLS).

Förvaltningsutskottet respektive kommunens styrelse sammanträder på det ställe och på de tider respektive organ bestämmer och däremellan så ofta ordföranden finner det nödvändigt, ävensom då minst halva antalet av utskottets respektive styrelsens ledamöter för uppgivet ändamål gör framställning därom (46 § LL och 35 § KL). I Stockholm räcker det dock med att en tredjedel av stadskollegiets ledamöter begär sammanträde (37 § KLS).

Suppleanterna i förvaltningsutskottet respektive den primärkommunala styrelsen bör kallas till tjänstgöring i den vid valet bestämda ordningen, i den mån det erfordras till följd av förhinder för ledamot eller vid uppkommen ledighet, som ännu inte kunnat fyllas efter ledamot, som ej utsetts vid proportionellt val. Suppleant äger rätt att även eljest närvara vid utskottets sammanträden och skall därför underrättas om tid för sammanträde (47 § LL och 36 § KL). Nu nämnd närvarorätt föreligger även för suppleant i stadskollegium och drätselkammare, dock att så ej är fallet för suppleant för ledamot i stadskollegiet i Stockholms stad (38 § jämförd med 47 § KLS). Även i fråga om de båda organens beslutförhet gäller samma bestämmelser, nämligen att minst hälften av ledamöterna skall vara närvarande (48 § LL, 37 § KL och 39 § KLS).

Vad angår *förfarandet vid fattandet av beslut* gäller vad därom är stadgat för landstinget respektive fullmäktige (49 § LL, 38 § KL och 40 § KLS). Detsamma är förhållandet beträffande protokollföring m. m. (50 § LL,

39 § KL och 41 § KLS). Justering av förvaltningsutskottets protokoll verkställes senast fjorton dagar efter sammanträdet (50 § LL) men senast tio dagar efter sammanträde med kommunens styrelse (39 § KL resp. 41 § KLS).

Utöver vad ovan nämnts kan här redovisas några *ytterligare skiljaktigheter mellan landstingslagen och kommunallagen*. Sålunda skall underrättelse om val av ordförande och vice ordförande i kommunens styrelse ofördröjligen insändas till länsstyrelsen för intagande i länskungörelserna. (34 § KL resp. 34 § KLS). Någon motsvarande bestämmelse finns ej i landstingslagen.

Enligt kommunallagen skall kommunens styrelse på lämpligt sätt kunna göra varest och på vilka tider till styrelsen ställda framställningar emottages. Vidare har föreskrivits, att styrelsens skriftväxling skall ombesörjas av ordföranden eller under hans inseende (40 § KL resp. 42 § KLS). Styrelsens protokoll och övriga till dess arkiv hörande handlingar skall på ordförandens ansvar ordnas och förtecknas (40 § KL). I fråga om värden av protokoll och andra arkivhandlingar tillhörande stadskollegiet i Stockholm samt stadens övriga nämnder skall gälla vad därom finns föreskrivet i arkivstadga som utfärdas av Kungl. Maj:t (52 § KLS). Därjämte skall kommunens styrelse för varje kalenderår utse inom eller utom sig en kassaförvaltare, där ej styrelsens medelsförvaltning är ordnad på ett sätt, som gör sådan kassaförvaltare obehövlig (41 § KL). Landstingslagen innehåller inte några motsvarande föreskrifter för förvaltningsutskottet.

Det återstår i sammanhanget att omnämna, att ordföranden i stadskollegiet i Stockholm på kollegiets vägnar har inseende över förvaltningen av stadens angelägenheter (35 § KLS) samt att stadsfullmäktiges ordförande och vice ordförande äger, även om de inte är ledamöter av stadskollegiet, övervara kollegiets sammanträden och delta i överläggningarna men ej i besluten (36 § KLS). Till stadskollegiets arbetsformer utöver vad förut nämnts skall utredningen återkomma i samband med redogörelsen för borgarrådsinstitutionen (se sid. 87).

Enligt 52 § första stycket LL må i reglemente för förvaltningsutskottet bestämmas, huruvida och i vilken omfattning de utskottet tillkommande bestyren skall fördelas på två eller flera *särskilda avdelningar* av utskottet. Där utskottet skall vara uppdelat på avdelningar, må landstinget i reglementet kunna föreskriva att dessa avdelningar skall av landstinget utses genom särskilda val. Vad i 45—50 §§ LL är stadgat med avseende på förvaltningsutskottet skall äga motsvarande tillämpning i fråga om avdelningarna. Avdelning har dock att själv inom sig utse ordförande och vice ordförande.

Har uppdelning på avdelningar skett, ankommer enligt 52 § andra stycket LL på det samfälliga utskottet att uppgöra det förslag till ut-

gifts- och inkomststat, som skall föreläggas landstinget. Det samfällda utskottet har inseende över hälso- respektive sjukvårdsstyrelsen, och skall med eget yttrande till landstinget överlämna de framställningar från sådan nämnd, vilka ankommer på landstingets handläggning.

På den primärkommunala sidan finns inte något hinder mot att inrätta särskilda avdelningar inom kommunens styrelse för enbart beredande eller verkställande uppgifter. Men en primärkommunal avdelning äger inte någon självständig, omedelbart från ett reglemente härledd beslutanderätt. Detta framgår av 43 § KL, i vilken lämnas vissa föreskrifter om vad reglementet för kommunens styrelse må innehålla. Den väsentliga skillnaden mellan 52 § LL och 43 § KL ligger däri, att för en avdelning inom förvaltningsutskottet i princip gäller samma bestämmelser som för utskottet självt medan en avdelning inom den primärkommunala styrelsen enbart anförtros vissa i reglementet specificerade uppgifter, i den mån inte särskilda bestämmelser eljest meddelas i kommunallagen. En avdelning inom kommunens styrelse har sålunda inte såsom en avdelning inom förvaltningsutskottet någon egen delegationsrätt. För stad med stadskollegium och drätselkammare gäller motsvarande bestämmelser ifråga om uppdelning av drätselkammare på avdelning (49 § KL och 48 § KLS).

Förbudet mot helt självständiga avdelningar av den primärkommunala styrelsen stod enligt departementschefen i proposition nr 210 år 1953 i full överensstämmelse med tanken på att styrelsen skulle vara ett enhetligt och fast sammanhållet organ för ledningen av kommunens förvaltning. Vad angår förvaltningsutskottets uppdelning på avdelningar uttalade kommunallagskommittén, att det med hänsyn till den relativt självständiga ställning, som borde tillkomma avdelning, ej ansetts lämpligt att för utskottets del i sak efterbilda de jämförelsevis restriktiva bestämmelserna för kommunens styrelse i denna del. I stället hade de enligt 1924 års landstingslag gällande föreskrifterna om utskottsavdelningar i stort sett oförändrade överförts till det av kommittén förordade lagförslaget. Vad kommittén anförde mötte inte någon erinran från statsmakternas sida.

Vad angår ledningen av landstingskommunens hälso- och sjukvårdande verksamhet skall denna enligt 53 § 1 mom. första stycket LL enligt landstingets bestämmande utövas av en gemensam nämnd, *hälso- och sjukvårdsstyrelsen*, eller ock av en särskild hälsovårds- och en särskild sjukvårdsstyrelse, allt i den mån inte genom lag eller författning annorlunda föreskrives. De bestämmelser som finns intagna i 42—51 §§ LL rörande valbarhet, valperiod, val av presidium och sammanträden m. m. är även tillämpliga med avseende å hälso- och/eller sjukvårdsstyrelse.

Enligt 53 § 2 mom. LL må landstinget besluta, där det finner sådant lämpligt, att styrelsen skall utgöras av förvaltningsutskottet eller avdelning därav.

Till sammanträde med styrelsen skall förste provinsialläkaren eller som

det numera heter länsläkaren kallas med rätt för honom att deltaga i överläggningarna men ej i beslutet samt att få sin mening antecknad till protokollet (53 § 3 mom. LL). Beträffande hälso- och sjukvårdsstyrelsens verksamhet gäller i övrigt vad därom stadgas i lag eller författning (53 § 4 mom. LL), vilket närmast skett i 1962 års sjukvårdsdag och 1963 års sjukvårdsstadga, varom mera nedan.

Kommunallagskommittén framhöll i sitt betänkande med förslag till landstingslag att bestämmelserna om hälso- och sjukvårdsberedning såtillvida innefattade en avvikelse från kommunallagarnas vanliga systematik, som dessa författningar inte brukade ge direkta föreskrifter om förvaltningsorgan för specialreglerade verksamhetsgrenar. En sådan avvikelse syntes emellertid kommittén berättigad i förevarande fall med hänsyn till hälso- och sjukvårdens dominerande roll i landstingskommunernas verksamhet. Att till följd härav vissa formella olikheter uppkom mellan landstingskommunerna å ena sidan och de städer, som inte deltog i landstingskommun, å den andra, fann kommittén inte böra tillmätas någon större betydelse. Av den anledningen bibehöll kommittén bestämmelser i ämnet i sitt förslag till landstingslag. Beträffande nämnder för oreglerad förvaltning framhöll kommunallagskommittén att de föreslagna bestämmelserna härom utformats efter förebild av kommitténs förslag till kommunallag. Vad kommittén uttalat möttes ej av någon erinran vid lagförslagets behandling vid 1954 års riksdag. I propositionen påpekades dock, att när bestämmelserna om hälso- och sjukvårdsberedning, som var den tidigare gällande benämningen på hälso- och sjukvårdsstyrelsen, år 1940 infördes i 1924 års landstingslag (40 a §), innebar detta en av de mer betydelsefullare ändringarna i lagstiftningen om landsting. Därmed betonades starkt den dominerande roll som hälso- och sjukvården spelar i landstingsförvaltningen.

Beträffande sjukvårdsstyrelse inom landstingskommun har i sjukvårdslagen (SFS 242/1962) endast en hänvisning till landstingslagens bestämmelser om sjukvårdsstyrelsens organisation och arbetsformer ansetts erforderlig. (9 § 1 mom. Sjl). För stad, som inte tillhör landstingskommun, innehåller dock sjukvårdslagen bestämmelser om stadens sjukvårdsstyrelse. Anledningen härtill är givetvis den, att den allmänna kommunallagen och kommunallagen för Stockholm förutsätter, att nämnder för specialreglerad förvaltning i huvudsak regleras i den författning, på vilken skyldigheten att utöva verksamheten fotas.

Tillförsäkrandet av medicinsk sakkunskap åt sjukvårdsstyrelsen har — förutom vad ovan anförts om länsläkaren — reglerats i sjukvårdslagen, som stadgar att till sammanträde med sjukvårdsstyrelse, vid vilket ärende av större vikt är avsett att förekomma, skall beroende av ärendets art kallas antingen en överläkare eller en provinsialläkare eller stadsdistriktsläkare (9 § 2 mom. Sjl). Styrelsen skall för viss tid utse en överläkare och en provinsialläkare eller stadsdistriktsläkare att stå till förfogande för detta

ändamål. Till sammanträde med sjukvårdsstyrelse i stad som ej tillhör landstingskommun skall jämväl kallas sjukvårdsdirektör, om sådan finns, samt förste stadsläkaren eller motsvarande läkare ävensom efter stadsfullmäktiges bestämmande annan, som har att inför stadens styrelse föredraga sjukvårdsärenden.

De personer, som sålunda särskilt kallas, äger rätt att deltaga i överläggningarna men inte i besluten samt att få sin mening antecknad till protokollet. Den ursprungliga bestämmelsen om närvarorätt för överläkare i sjukvårdsstyrelsens sammanträden tillkom i samband med införandet av 1959 års sjukhuslag. I proposition nr 19 till 1959 års riksdag med förslag till sjukhuslag anförde departementschefen i frågan om den medicinska sakkunskapen i sjukvårdsstyrelsen, att överläkarens medverkan borde avse frågor rörande planläggning i stort av sjukvården i länet, utvidgning av lasarett, anordnande av nya sjukvårdsavdelningar för specialiserad vård, anskaffning av nya typer av apparater o. dyl. Däremot borde skyldigheten att kalla sjukhusläkare inte omfatta frågor av mindre vikt eller ärenden i vilka sakkunigförslag förelåg, såsom fallet var med vissa personalärenden — dvs. läkartillsättningar — ävensom andra personalfrågor m. m. Det ankommer på sjukvårdsstyrelsen själv att bestämma vilken överläkare som skall kallas, men detta får inte bestämmas från fall till fall utan överläkaren skall utses »för viss tid». Samråd borde enligt departementschefen äga rum med överläkarna inom sjukvårdsområdet innan överläkare utsågs. I samband med landstingskommunernas övertagande av provinsialläkarväsendet och därmed ansvaret för den öppna vården utanför sjukhusen ansågs det vid tillkomsten av sjukvårdslagen lämpligt medgiva sjukvårdsstyrelse rätt att allteftersom ärendet rör sjukhusväsendet eller den öppna vården utanför sjukhusen ha valmöjlighet mellan en överläkare och en tjänsteläkare. Även den senare bör alltså utses för viss tid att på kallelse deltaga i styrelsens sammanträden.

För sjukvårdsstyrelse i annan stad som ej deltagar i landsting än Stockholm gäller bestämmelserna i 32—42 §§ KL avseende kommunens styrelse ävensom i 45 § andra och tredje st. KL i fråga om där avsedd nämnd. Det är dock ej erforderligt för sjukvårdsstyrelse i stad att protokoll upptager annat än förteckning av närvarande ledamöter och beslut i varje ärende (9 § 3 mom. Sjl). Beträffande sjukvårdsstyrelsen i Stockholm gäller bestämmelserna i 51 § KLS, varjämte skall gälla vad stadsfullmäktige med iakttagande av vad sistnämnda lag föreskriver.

Om sjukvårdsstyrelsens allmänna ledning av sjukvården stadgas i sjukvårdslagen, att sjukvårdsstyrelsen med uppmärksamhet skall följa sjukvårdens behov och utveckling samt för landstinget eller stadsfullmäktige framlägga de förslag rörande sjukvården som finns påkallade (10 § Sjl). Styrelsen skall verka för främjande av största möjliga planmässighet i sjukvården. Sjukvårdsstyrelsens kompetens framgår eljest av 7 § SjSt

(SFS nr 70/1963). Det åligger sjukvårdsstyrelse bl. a. att avge utlåtande och förslag angående åtgärd på sjukvårdens område, varom landstinget eller stadsfullmäktige har att besluta samt att föreslå erforderliga utvidgningar och ändringar av sjukhusen ävensom, i den mån landstinget eller stadsfullmäktige ej bestämt annat, ombesörja beslutade nya, till- och ombyggnadsarbeten, som ej är av den ringa omfattning att de kan hänföras till ordinarie underhåll. Vidare äger sjukvårdsstyrelsen bestämma på vilka sjukhuskliniker och andra sjukhusavdelningar öppen vård skall meddelas, i den mån inte landstinget eller stadsfullmäktige beslutat därom liksom att avge förslag angående sjukvårdsområdets indelning i läkardistrikt. Sjukvårdsstyrelsen kan jämväl, om inte annat bestämts, anordna gemensam upphandling m. m. för flera sjukhus. Dessutom äger styrelsen till sjukhusets direktioner göra de framställningar och erinringar samt ge de anvisningar rörande sjukhusens förvaltning som finns påkallade. För att främja planmässighet i sjukvården bör sjukvårdsstyrelsen efter samråd med berörda myndigheter uppgöra översiktsplaner för olika grenar av sjukvården.

Det bör också erinras om att landsting äger besluta, att sjukvårdsstyrelsen skall utgöra direktion för förvaltningen av sjukhus. I stad som inte tillhör landstingskommun äger stadsfullmäktige motsvarande befogenhet (11 § 1 mom. SjL).

Har inom landstingskommun anställts sjukvårdsdirektör såsom högsta chef närmast under sjukvårdsstyrelsen för förvaltning av sjukvården, må befattningshavare som anställts såsom biträde åt sjukvårdsdirektören efter sjukvårdsstyrelsens bestämmande självständigt fullgöra vissa på sjukvårdsdirektör ankommande uppgifter (14 § SjL).

Sjukvårdsstyrelsen kan uppdraga åt sjukvårdsdirektören att bereda och föredraga ärenden i direktion och att vara dess verkställande tjänsteman (10 § SjSt). Vidare äger sjukvårdsstyrelsen uppdraga åt sjukvårdsdirektören att i den utsträckning styrelsen bestämmer för angivna ändamål förfoga över sjukhusets anslag samt ansvara för vården av sjukhusets fastigheter och inventarier ävensom fullgöra på lokal sjukhusledning eljest ankommande uppgifter av organisatorisk och administrativ art.

Genom att den öppna vårdens sjuksköterskor och barnmorskor inordnats i sjukvårdslagen har administrationen av dem övergått från hälsovårdsstyrelsen till sjukvårdsstyrelsen. Därigenom har i stort sett hälsovårdsstyrelsens uppgifter kommit att inskränkas till folktandvårdens administration. Någon större räckvidd har inte den genom sjukvårdslagen införda ändringen fått, eftersom särskilda hälsovårdsstyrelser blott finns i några få landstingskommuner.

Vad angår nämnder för särskilda förvaltnings- och verkställighetsbestyr i övrigt regleras deras verksamhet enligt 54 § LL. Inledningsvis erinras i denna paragraf att om utseende av nämnder för vissa i särskilda författ-

ningar angivna förvaltnings- eller verkställighetsbestyr gäller vad därom för varje fall finnes stadgat. För handhavande av särskilda förvaltnings- eller verkställighetsbestyr i övrigt må landstingskommun tillsätta de nämnder, som är erforderliga. Beträffande nämnd av sistnämnda slaget, dvs. styrelse eller nämnd för s. k. oreglerad förvaltning, skall vad som är föreskrivet i 42 § andra stycket, 43 §, 44 § andra stycket samt 46—51 §§ LL med avseende på förvaltningsutskottet ävensom i 53 § 1 mom. tredje stycket LL ifråga om hälso- och sjukvårdsstyrelse äga motsvarande tillämpning. Vad som i organisatoriskt hänseende gäller för förvaltningsutskottet gäller sålunda även för de nu ifrågavarande nämnderna med undantag för föreskrifterna om ledamotsantal, mandattid, tidpunkten för nämndens utseende, val av ordförande samt reglemente.

I kommunallagen finns inte — som förut anförts — någon nämnd av det slag som hälso- och sjukvårdsstyrelsen representerar, varför 53 § LL saknar motsvarighet i kommunallagen. Däremot finns motsvarighet till 54 § LL i 44 och 45 § KL samt 49 och 51 §§ KLS. Sålunda gäller även på det primärkommunala området att för nämnd som skall handha oreglerad förvaltning ävensom verkställighet gäller flertalet för kommunens styrelser meddelade bestämmelser. I beslut om tillsättande av sådan nämnd eller för dylik nämnd antaget reglemente får ej intagas bestämmelser som strider mot dessa regler. Fullmäktige får följaktligen inte föreskriva annan tillsättningsmetod än den i 22 § KL angivna eller uppställa andra valbarhetsvillkor eller avsägelsegrunder för ledamotskap i sådan nämnd än de i 32 § KL stadgade. Ej heller får införas andra beslutförhets- eller jävsregler än de som anges i 37 § KL. Dessutom kan nämnas, att fullmäktige inte får antaga från 42 § KL avvikande regler om ledamots ansvar och skadeståndsskyldighet. Eljest har fullmäktige frihet att bestämma om nämnds sammansättning, mandatperiodernas längd samt om val av ordförande m. m.

Vad angår nämnd för oreglerad förvaltning i Stockholms stad gäller dock att tjänstgöringstiden för de av stadsfullmäktige valda ledamöterna och suppleanterna är två år, räknade från och med den 1 januari året efter det, då valet skett. Vidare äger suppleant i sådan nämnd — till skillnad mot vad som eljest stadgas för suppleant i stadskollegiet — alltid rätt att närvara vid sammanträde och skall alltid underrättas om tid för sammanträde (51 § KLS).

I samband med 1954 års landstingslags ikraftträdande framlade svenska landstingsförbundets styrelse *sex alternativa huvudformer för förvaltningsutskottets samt hälso- och sjukvårdsstyrelsens organisation och verksamhet*, nämligen:

Alt. 1. Förvaltningsutskottet är odelat och utgör tillika hälso- och sjukvårdsstyrelse.

- Alt. 2. Förvaltningsutskottet är delat på två avdelningar, varav en utgör sjukvårdsstyrelse och en hälsovårdsstyrelse.
- Alt. 3. Förvaltningsutskottet är delat på två avdelningar, varav en utgör hälso- och sjukvårdsstyrelse samt en finansavdelning.
- Alt. 4. Förvaltningsutskottet är delat på tre avdelningar, varav en utgör sjukvårdsstyrelse, en hälsovårdsstyrelse samt en finansavdelning.
- Alt. 5. Förvaltningsutskottet är odelat; landstinget utser en fristående gemensam hälso- och sjukvårdsstyrelse.
- Alt. 6. Förvaltningsutskottet är odelat och utgör tillika sjukvårdsstyrelse; landstinget utser en fristående hälsovårdsstyrelse.

Förslag till reglemente för de olika alternativen utarbetades av förbundet till landstingens tjänst.

I landstingsförbundets normalförslag till reglementen ingår bestämmelser om utskottets samt hälso- och sjukvårdsstyrelsens sammansättning, presidieval, befogenheter och sammanträden, oaktat att landstingslagen innehåller uttömmande, tvingande regler härom. Dock har inte i reglementsförslagen medtagits omröstnings- och protokollsbestämmelser. I fråga om dessa har det nämligen ansetts kunna räcka med hänvisningar till lagen. Samma gäller beträffande lagbestämmelserna om reservation och jäv. I landstingsförbundets reglementsförslag har emellertid principbestämmelser intagits om delegationsrätt för förvaltningsutskotten och avdelningarna, till vilken fråga utredningen återkommer i följande avsnitt av detta kapitel.

Förvaltningsutskottets arbete och arbetsformer varierar beroende på vilket av ovannämnda reglementen som fastställts. Här följer sammanfattningsvis en redogörelse över vissa av reglementsbestämmelserna.

Förvaltningsutskottet och dess avdelningar sammanträder på det ställe och på de tider utskottet bestämmer och däremellan så ofta ordföranden finner det nödigt ävensom då minst halva antalet av utskottets ledamöter för uppgivet ändamål gör framställning därom. Skriftlig kallelse så långt möjligt upptagande de ärenden som skall förekomma å sammanträdet skall i god tid förut tillställas varje ledamot och suppleant av utskottet.

Är ledamot förhindrad tillstädeskomma vid sammanträde åligger det honom att därom skyndsamt underrätta utskottets sekreterare som ombesörjer inkallandet av suppleant.

Suppleanterna skall i den vid valet bestämda ordningen kallas till tjänstgöring. Suppleant äger rätt att även eljest närvara vid utskottets sammanträden.

Beredning och föredragning inom utskottet och dess avdelningar sker av ordföranden eller på dennes uppdrag av någon landstingskommunens tjänsteman. Utskottet eller avdelningen äger dock uppdraga beredning och föredragning av visst ärende eller viss grupp av ärenden åt en eller flera särskilda ledamöter eller åt någon landstingskommunens tjänsteman.

I sitt arbete biträdes förvaltningsutskottet och dess avdelningar av en direktör, som är chef för landstingskommunens kansli ävensom av de befattningshavare i övrigt för vilkas anställande medel anslagits av landstinget.

Utöver vad i landstingslagen föreskrivits i fråga om åligganden skall förvaltningsutskottet även handlägga ärende som av landstingets övriga styrelser och nämnder hänskjutits till utskottet med rätt dock för utskottet att visa ärende åter till styrelsen eller nämnden. Utgör förvaltningsutskottet även hälso- och sjukvårdsstyrelse åligger det utskottet att, såvitt angår landstingskommunens anstalter för vård av kroppsligt sjuka, sinnessjuka, sinnesslöa och fallandesjuka ävensom landstingskommunens förlossningsanstalter, ha överinseende över de för särskilda verkställighetsbestyr utsedda direktioners, styrelser och personers ekonomiska förvaltning samt i enlighet med de föreskrifter som för de olika verksamhetsområdena lämnats i gällande lagar och allmänna författningar eller fastställda instruktioner handha ledningen av och verkställa landstingets beslut rörande inom landstingskommunen anordnad distriktsvård, dispensärvård, förebyggande mödra- och barnavård, folktandvård och epidemivård ävensom landstingskommunens barnmorskeväsende. Det åligger även förvaltningsutskottet att med uppmärksamhet följa sjukhusväsendets och berörda socialhygieniska verksamhetsgrenars behov och utveckling inom landstingskommunen. Utskottet skall bereda och framlägga förslag om inrättande av nytt eller ändring av befintligt sjukhus ävensom utbyggnad eller förändring av inom landstingskommunen bedriven socialhygienisk verksamhet. Det åligger även utskottet, att då inom sjukhusväsendet eller landstingskommunens socialhygieniska verksamhet uppkommer fråga av beskaffenhet att böra underställas landstinget och landstingets beslut i frågan ej utan synnerlig olägenhet kan avvaktas, vidtaga erforderliga åtgärder. När behov därav föreligger, skall utskottet, efter direktionernas hörande till landstinget avgiva förslag angående ändrade grunder för legosängsavgifternas utgående, samt till direktionerna göra de framställningar och erinringar rörande sjukhusens administration och ekonomiska förvaltning som av omständigheterna påkallas. Utskottet skall i övrigt fullgöra vad som enligt lag eller annan allmän författning eller landstingets beslut tillkommer hälso- och sjukvårdsstyrelse.

Är förvaltningsutskottet uppdelat på avdelningar handlägger vardera avdelningen sin grupp av ärenden.

Sjukvårdsstyrelsen behandlar sålunda frågor som angår landstingskommunens anstalter för vård av kroppsligt sjuka, sinnesslöa, sinnessjuka och fallandesjuka samt förlossningsanstalter enligt vad som nämnts ovan beträffande odelat förvaltningsutskott.

Hälsovårdsstyrelsen har enligt reglementsförslaget motsvarande uppgift beträffande landstingskommunens distriktsvård, dispensärvård, förebyg-

gande mödra- och barnavård, folktandvård samt barnmorskeväsende. Jämför i övrigt vad som sagts om hälsovårdsstyrelsen ovan sid. 68.

Finansavdelningen åligger att öva tillsyn över landstingskommunens bokföring och kassa genom en av avdelningen utsedd kassakontrollant. Avdelningen skall utom i fråga om hälso- och sjukvården, ha överinseende över de för särskilda verkställighetsbestyr utsedda styrelsers eller personers ekonomiska förvaltning samt bereda och handlägga förekommande frågor som berör undervisning, socialvård, jordbrukets och andra näringars utveckling ävensom de ärenden i övrigt, vilka icke enligt reglementet skall handläggas på annat sätt. I detta hänseende tillkommer det förvaltningsutskottet samfällt att, förutom vad som tidigare nämnts, utse ledamöter och suppleanter i varje avdelning samt i fall varom olika meningar råda bestämma, vilkendera av utskottets avdelningar det tillkommer att behandla visst ärende eller viss grupp av ärenden. Utskottet samfällt åligger att handlägga ärenden och besluta i frågor som av landstinget, Kungl. Maj:t eller länsstyrelsen hänskjutits till utskottet med angivande att samfällda utskottets beslut påkallas.

Landstinget kan även utse fristående hälso- och/eller sjukvårdsstyrelse, varvid landstinget utser ordförande och vice ordförande enligt samma principer som gäller för förvaltningsutskott. Fristående hälso- och sjukvårdsstyrelse sammanträder och handlägger ärenden enligt vad som angivits beträffande förvaltningsutskott och avdelning därav i dess egenskap av hälsorespektive sjukvårdsstyrelse.

Alternativ 1 har följts av femton landsting, alternativen 2 och 3 samt 5 och 6 av vardera två landsting under det att ett landsting har valt alternativ 4. Endast ett landsting har beslutat om en annan form för den landstingskommunala styrelsens ledning än landstingsförbundets förslag.

I *bilaga 2* har en sammanställning gjorts över de olika förvaltningsutskottens organisation med angivande av antalet ledamöter m. m. En närmare redogörelse skall här följa för organisationen enligt de olika alternativa former, som legat till grund för landstingsförbundets härovan omnämnda förslag till normalreglementen.

1. Förvaltningsutskottet är odelat och utgör tillika hälso- och sjukvårdsstyrelse

Rubricerade organisationsform tillämpas för förvaltningsutskotten i Stockholms, Östergötlands och Kronobergs läns, Kalmar läns norra och Kalmar läns södra samt Gotlands, Blekinge, Hallands, Göteborgs och Bohus, Västmanlands, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens läns landsting. För samtliga gäller det av landstingsförbundet rekommenderade reglementet för denna alternativform av förvaltningsutskott. Några avvikelser finns dock.

Stockholms läns landsting har sålunda i princip antagit landstingsför-

bundets förslag till reglemente enligt alternativ 1 men av reglementet framgår dock ej, att utskottet är uppdelat på fyra beredningar, som ej endast bereder ärenden till förvaltningsutskottet utan även äger beslutanderätt i vissa ärenden. De två första beredningarna handlägger ärenden rörande hälso- och sjukvård samt den tredje ärenden angående undervisning o. d., löne- och pensionsfrågor, kansliförvaltningen samt rättshjälpsanstalten. Den fjärde beredningen sysslar med finans- och budgetfrågor, fastighetsförvaltning samt verkställighet av central byggnation och utrustning. De tre förstnämnda beredningarnas verksamhet omfattar såväl drift som planering av anvisade ärenden. Inom första och andra beredningen uppdelas planeringsverksamheten på två grupper: 1) Planering, som enbart berör den egna beredningens verksamhetsområde (enskild planering, dvs. i realiteten smärre planeringsärenden. 2) Planering, som helt eller delvis kan beröra den andra beredningens verksamhetsområde (gemensam planering).

Planering, som enbart berör den egna beredningens verksamhetsområde (enskild planering) skall helt och utan påverkan från den andra beredningen, handläggas av första respektive andra beredningen. Härigenom anses ledamöterna inom respektive beredning få den önskade helhetskontakten med den verksamhet de har att ombesörja. Ärendet kommer således allt från sin början, t. ex. genom behovsplanering, och senare genom driftfrågorna att handläggas av en och samma beredning, varigenom kontinuiteten i arbetet upprätthålles.

Planering, som helt eller delvis berör den andra beredningens verksamhetsområde (gemensam planering) sker i direkt samarbete mellan de två beredningarna. I motiveringen till beredningsorganens införande hette det härom:

»Till följd av den moderna landstingsverksamhetens ytterligt komplicerade nätverk torde ett flertal planeringsärenden inom hälso- och sjukvården komma att hänföras till denna grupp. Genom den gemensamma planeringen når man otvivelaktigt vissa värdefulla fördelar. Således föreligger det icke längre samma behov av en ur vårdsynpunkt sakligt motiverad uppdelning av verksamheten på de båda beredningarna. Eftersom samplanering skall ske i frågor, som berör de båda beredningarna, torde man ur såväl administrativ- som vårdsynpunkt kunna fördela ärendena efter betydligt friare linjer (än vad som var fallet i det tidigare med nr 1 betecknade förslaget.) Härtill kommer jämväl den fördelen, att de i de två beredningarna ingående ledamöterna tillsammans kan överblicka större delen av hälso- och sjukvårdsverksamheten, vilket bör kunna ha till följd en bättre anpassning och fördelning av tillgängliga resurser för vårdområdets verksamhetsgrenar.

Gemensam planering skall således äga rum i planeringsfråga, som berör båda beredningarnas verksamheter.»

I egenskap av chef för landstingets kansli har landstingsdirektören att remittera inkomna ärenden till vederbörande beredning. Landstingsdirektören har då även att taga ställning till om gemensam beredning skall äga rum. Därest sådan beredning bedömes nödvändig skall remisskrivelsen klargöra

i vilka avseenden ärendet berör såväl första som andra beredningen. I tvksammanfall skall landstingsdirektören hänskjuta ärendet till förvaltningsutskottets ordförande för avgörande.

Varje ordinarie ledamot i förvaltningsutskottet äger att efter överenskommelse med vederbörande ordförande närvara vid annan berednings sammanträde. Ledamoten skall i sådant fall i princip närvara såsom »tyst åhörare», för såvitt ej överenskommelse om annat träffas med den sammanträdande beredningens ordförande. Rätt att deltaga i beredningens beslut föreligger dock inte.

Vid sammanträde med fjärde beredningen för behandling av det statförslag, som skall föreläggas landstingsmöte, äger partigrupp, som är företräd i förvaltningsutskottet men inte representerad i fjärde beredningen, att med en representant deltaga i sammanträdet. Representanten äger härvid rätt att deltaga i överläggningen, men ej i besluten, samt att få sin mening antecknad till protokollet.

Varje i beredningarna representerad partigrupp äger för sin eller sina i beredningen ingående ledamöter utse suppleanter i den ordning gruppen själv bestämmer. Suppleanterna utses dock bland förvaltningsutskottets ordinarie ledamöter.

Förvaltningsutskottet i Västmanlands läns landsting utgör byggnadsberedning. I denna dess egenskap gäller särskild arbetsordning: Ordföranden i styrelsen eller direktionen för den inrättning, vars byggnadsfråga behandlas, skall kallas till sammanträde med rätt att deltaga i överläggning och beslut rörande sagda byggnadsfråga. Det ankommer på beredningen att bereda och framlägga förslag, som avser ny- eller ombyggnad.

Då det gäller omändringsarbeten i befintliga byggnader kan förvaltningsutskottet uppdraga åt respektive direktion eller styrelse att utreda dessa arbeten. Reparationsarbeten, som kan hänföras till ordinarie underhåll, verkställas genom vederbörande direktions eller styrelses försorg. Direktion och styrelse har att hos förvaltningsutskottet skriftligen väcka förslag till ny-, till- och ombyggnadsarbeten för de inrättningar de har att övervaka och förvalta.

För landstingsdirektören gäller samma bestämmelser, som gäller för honom i förvaltningsutskottet. Han äger deltaga i överläggningar men ej i besluten samt anteckna avvikande mening till protokollet. Förste byggnadsingenjören, som tjänstgör som föredragande, äger rätt deltaga i beredningens överläggningar men ej i dess beslut samt att anteckna avvikande mening till protokollet.

Vid sammanträde med byggnadsberedningen skall föras protokoll som om möjligt senast 14 dagar efter sammanträdesdagen skall justeras av ordföranden jämte en av beredningen utsedd ledamot. Avskrift av protokollet skall tillställas ledamöterna samt de direktions och styrelser, vars frågor behandlats vid sammanträdet.

Entreprenader utlysas av beredningen och anbuden infordras till landstingets kansli. Anbud öppnas i fastställd ordning. Beredningen antager entreprenörer. Upprättade entreprenadkontrakt undertecknas av beredningens ordförande och landstingsdirektören.

Även Norrbottens läns landsting har antagit landstingsförbundets reglemente alternativ 1, men bl. a. med det tillägget att utskottet tillika är centralstyrelse för undervisning och vård av psykiskt efterblivna samt hemhjälpstyrelse och husmoderssemesternämnd. Utskottet är enligt reglementet också central byggnadskommitté för landstinget. Till och med år 1961 var förvaltningsutskottet även direktion för landstingets sjukhus.

Förvaltningsutskottet har med stöd av landstingets beslut uppdragit åt vissa personer, att på *utskottets vägnar* fatta beslut i olika ärenden gällande driften och förvaltningen inom olika verksamhetsgrenar. För detta ändamål har olika nämnder tillsatts som synes kunna ha både beredande, beslutande och verkställande uppgifter. Det kan vara lämpligt att redogöra för dessas verksamhet i detta sammanhang med undantag för bestämmelserna om viss beslutanderätt (se härom sid. 96). För nämnderna gäller av förvaltningsutskottet antagna arbetsordningar.

För distriktsvården, den förebyggande mödra- och barnavården, dispensärverksamheten för tuberkulosens bekämpande och barnmorskeväsendet inom landstingsområdet utses en s. k. distriktsvårdsnämnd. Denna består av två av förvaltningsutskottet inom utskottet eller bland landstingskommunens befattningshavare valda ledamöter, därav en tillika ordförande, samt erforderligt antal av förvaltningsutskottet inom utskottet eller bland utskottets suppleanter eller bland befattningshavarna valda suppleanter för dem, jämte länsläkaren och första distriktssköterskan, den senare tillika sekreterare.

Vid sammanträde med nämnden bör biträdande första distriktssköterskan beredas tillfälle närvara, med rätt för henne att delta i överläggningarna men ej i besluten samt att få sin mening antecknad i protokollet. Enahanda rätt tillkommer centraldispensärläkare vid behandling av frågor, som berör sådan läkares verksamhet.

För folktandvården, omfattande jämväl centraltandpolikliniken och tandregleringsavdelningen, har utsetts en s. k. folktandvårdsnämnd, bestående av tre av förvaltningsutskottet inom utskottet eller bland landstingskommunens befattningshavare valda ledamöter, därav en tillika ordförande, jämte tandvårdsinspektören och sysslomannen för folktandvården, den senare tillika sekreterare. Suppleanter utses på samma sätt som inom distriktsvårdsnämnden.

Vid sammanträde med nämnden bör landstingsassistenten vid folktandvårdsavdelningen beredas tillfälle närvara, med rätt att delta i överläggningarna men ej i besluten samt att få sin mening antecknad till protokollet.

Enahanda rätt tillkommer lasarettstandläkaren och länsortodontisten vid behandling av frågor, som berör sådan tandläkares verksamhetsområde.

För handhavandet av landstingets familjesociala verksamhet har tillsatts en s. k. familjesocial nämnd, bestående av tre av förvaltningsutskottet inom utskottet eller bland landstingskommunens befattningshavare valda ledamöter, därav en tillika ordförande. I nämnden ingår länsläkaren, barnavårdsombudet samt den landstingsassistent som inom kansliets allmänna avdelning handlägger sociala ärenden, den sistnämnda tillika sekreterare. Suppleanter utses på samma sätt som i distriktsvårdsnämnden.

För hörcentralen i Boden och därmed sammanhängande verksamhet inom landstingsområdet har utsetts en s. k. hörselvårdsnämnd, bestående av två av förvaltningsutskottet inom utskottet eller bland landstingets befattningshavare valda ledamöter, därav en tillika ordförande. Även i denna nämnd ingår lasarettsläkaren vid centrallasarettets öronklinik samt därjämte första hörselvårdsassistenten, den senare tillika sekreterare. Suppleanter i nämnden utses på samma sätt som i distriktsvårdsnämnden.

För kliniken för tal- och röstrubbningar samt därmed sammanhängande verksamhet inom landstingsområdet finns en s. k. talvårdsnämnd, bestående av två av förvaltningsutskottet inom utskottet eller bland landstingets befattningshavare valda ledamöter, därav en tillika ordförande. Vidare ingår i nämnden lasarettsläkaren vid centrallasarettets öronklinik samt föreståndaren för foniatriska kliniken, den senare tillika sekreterare. Suppleanter utses på samma sätt som i distriktsvårdsnämnden.

Specialskolnämnden handhar landstingets verksamhet i fråga om specialskola och vård m. m. för motoriskt handikappade barn och ungdomar. Nämnden består av fyra av förvaltningsutskottet inom utskottet eller bland landstingskommunens befattningshavare valda ledamöter, därav en tillika ordförande. Vidare är överläkaren vid barnsjukhuset i Boden ledamot av nämnden och såsom adjungerad skoldirektören i Luleå skolstyrelse. Sekreterare är den landstingsassistent, som inom kansliets allmänna avdelning handlägger hithörande ärenden. Nämndens suppleanter utses på samma sätt som distriktsvårdsnämndens.

2. Förvaltningsutskottet är delat på två avdelningar, varav en utgör sjukvårdsstyrelse och en hälsovårdsstyrelse

Landstingen i Jönköpings och Kristianstads län har antagit det som alternativ 2 betecknade reglementet.

Emellertid förekommer i de båda förvaltningsutskottens reglementen även andra organ omnämnda, vilkas verksamhet inte synes ske inom ramen för eller i anslutning till respektive förvaltningsutskott. Enligt reglementet för förvaltningsutskottet i Jönköpings läns landstingskommun skall jämväl finnas lönenämnd, upphandlingsnämnd, undervisningsnämnd och socialnämnd. Den förstnämnda består av ordföranden i förvaltningsutskottet, ord-

föränderna i de båda avdelningarna, dvs. hälsovårds- respektive sjukvårdsstyrelsen samt två av utskottet utsedda ledamöter. Upphandlingsnämnden, som består av förvaltningsutskottets ordförande, landstingsdirektören samt två av utskottet utsedda ledamöter fullgör den upphandling förvaltningsutskottet uppdrager åt nämnden. Socialnämnden, som skall ha fem ledamöter, har aldrig trätt i funktion. Undervisningsnämnden består även den av fem ledamöter, som utses av förvaltningsutskottet. Om dessa nämnders befogenheter se sid. 97.

Förvaltningsutskottet i Kristianstads läns landstingskommun tillsätter en löne- och pensionsnämnd inom utskottet, i vilken både hälso- och sjukvårdsstyrelsen skall vara representerade. En byggnads- och/eller inköpskommitté utses av landstinget samtidigt som förvaltningsutskottet väljes. Särskild inköpskommitté har ej tillsatts och byggnadskommittén handlägger blott vissa inköpsärenden i samband med byggnadsärenden. En i reglementet omtalad stipendiedelegation har år 1960 efter särskilt beslut ersatts av en undervisningsnämnd, som även den väljes av landstinget samtidigt med förvaltningsutskottet. Förvaltningsutskottet har fastställt reglemente för nämndens verksamhet. Om nämndernas beslutanderätt se även sid. 97.

3. Förvaltningsutskottet är delat på två avdelningar, varav en utgör hälso- och sjukvårdsstyrelse samt en finansavdelning

Rubricerade organisation finns inom förvaltningsutskotten i Södermanlands och Malmöhus läns landstingskommuner.

Det av Södermanlands läns landsting antagna reglementet för förvaltningsutskottet överensstämmer principiellt med landstingsförbundets reglemente alternativ 3, men för beredning och handhavande av ärenden avseende byggnadsverksamheten, gällande såväl planering som verkställighet av landstingets beslut härutinnan, äger förvaltningsutskottet utse en central byggnadskommitté. Denna består av sex ledamöter jämte personliga suppleanter samt, för att närvara vid sammanträde vid handläggning av frågor rörande av direktion eller styrelse förvaltrad anstalt, en av respektive direktion eller styrelse utsedd ledamot jämte sjukhusdirektör, styresman, rektor eller motsvarande befattningshavare vid berörd anstalt. Vid byggnadskommitténs sammanträden äger landstingsdirektören närvara samt deltaga i överläggningarna men ej i beslutet.

Byggnadskommittén skall till förvaltningsutskottet i god tid före den årliga statbehandlingen avgiva förslag rörande landstingskommunens kommande byggnadsföretag samt redogörelse för av kommittén enligt förvaltningsutskottets uppdrag verkställda sådana. Kommittén äger vid fullgörandet av sitt uppdrag anlita erforderlig expertis.

För beredning av sådana löne- och pensionsfrågor, som skall föreläggas förvaltningsutskottet, äger detta utse en lönenämnd om fyra personer. Nämndens yttrande skall bl. a. inhämtas innan förvaltningsutskottet fast-

ställer lönegradsplacering eller löneförmåner för befattning, som inte är reglerad genom centrala avtal.

I reglementet stadgas också att landstinget må utse en central barnhemsstyrelse för administrationen av landstingskommunens barnhem och handläggning av därmed sammanhängande frågor. Ledamöterna och suppleanterna, vars antal bestämmes av landstinget, väljes, om ej annat beslutas, för fyra år.

4. *Förvaltningsutskottet är delat på tre avdelningar, varav en utgör sjukvårdsstyrelse, en hälsovårdsstyrelse samt en finansavdelning*

Blott Älvsborgs läns landsting har i princip antagit landstingsförbundets reglemente alternativ 4 för sitt förvaltningsutskott. Ett par väsentliga tillägg kan dock nämnas. Sålunda har för finansavdelningen år 1960 intagits en bestämmelse, att den skall handlägga alla löne- och pensionsärenden. Därvid gäller följande instruktion:

»A. Avdelningen åligger:

1) att efter granskning till landstinget, samfällda utskottet eller vederbörande styrelse avgiva yttrande i alla till landstingets behandling hänskjutna ärenden rörande befattningshavarnas anställnings- och tjänstgöringsvillkor, avlöningsförhållanden och pensionering.

2) att för landstinget framlägga förslag till de ändringar i nyssnämnda förhållanden, som kan anses nödiga;

3) att noggrant vaka över tillämpningen av gällande avlönings- och pensionsreglementens bestämmelser samt att till behandling upptaga de ärenden, vilka med anledning av dessa reglementen kan uppkomma, med rätt dessutom för avdelningen att mellan landstingets sammanträden fatta beslut i sådana anställnings- och lönefrågor, vilkas avgörande ej lämpligen kan uppskjutas till nästkommande landstingssammanträde; samt

4) att i övrigt avgiva yttranden i de ärenden, som till avdelningen av landstinget eller hälsovårdsstyrelsen hänskjutas.

För det fall avdelningens ledamöter vid beslut, som i punkt 3 omnämnes, är av delade meningar, äger ledamöt, som är av annan mening än den, beslutet innefattar, påfordra samfällda förvaltningsutskottets prövning och fastställande av beslutet.

B. Landstingets direktioner, styrelser och nämnder äger årligen bland sina ledamöter utse en representant jämte en eller flera suppleanter för denne att, efter av avdelningens ordförande i varje särskilt fall utfärdad kallse, närvara vid avdelningens sammanträden, då där behandlas ärende, berörande respektive myndighets förvaltningsområde. Dylik representant äger rätt att vid ärendets behandling deltaga i avdelningens överläggningar men ej i besluten samt att erhålla sin mening antecknad till protokollet.

Underrättelse om val till representant skall före det kalenderårs början, för vilket han är utsedd, samt eljest så snart ske kan delgivas avdelningen.

C. Befattningshavare äger i den ordning avdelningen fastställer, årligen utse representanter jämte suppleanter för dem att, efter kallelse i varje särskilt fall av avdelningens ordförande, närvara vid avdelningens sammanträden, då där behandlas ärende av beskaffenhet att beröra befattningshavare i allmänhet eller någon viss grupp av dem. Sålunda utsedda representanter äger rätt att i ärenden

av här ifrågavarande slag deltaga i avdelningens överläggningar men ej i besluten samt att erhålla sin mening antecknad till protokollet, vilket, i vad detsamma berör i paragrafen omförmälda frågor, i bestyrkt avskrift skall tillställas vederbörande representanter. Skulle någon av dessa för frågornas ytterligare behandling, önska ny överläggning med avdelningen, äger han rätt påkalla sådan, vilket dock skall hava skett hos landstingets expedition senast 8 dagar efter mottagandet av protokollsutdraget. Dylik framställning må dock ske endast en gång under behandlingen av varje särskilt ärende.

Underrättelse om val av representant skall före det kalenderårs början, för vilket han är utsedd, eller eljest så snart ske kan, delgivas avdelningen.»

För både sjukvårds- och hälsovårdsstyrelsen gäller, att de vid behandling av löne- och pensionsfrågor före avgörandet skall inhämta finansavdelningens yttrande.

Det bör också nämnas, att reglementet stadgar, att av förvaltningsutskottets femton ledamöter måste minst nio ledamöter eller suppleanter vara närvarande, därav tre från vardera avdelningen, för att utskottet skall vara beslutsmässigt. Avdelning är beslutsmässig då minst tre ledamöter eller suppleanter är närvarande och om beslutet är ense.

Jämväl föreskrives, att förvaltningsutskottet äger göra sig underrättat om redovisningsskyldiga befattningshavares ekonomiska ställning samt att tjänsteman måste ha förvaltningsutskottets medgivande för att inneha annan avlönad befattning m. m.

5. Förvaltningsutskottet är odelat, landstinget utser en fristående gemensam hälso- och sjukvårdsstyrelse

Både Uppsala och Kopparbergs läns landsting tillämpar i princip för sina utskott och styrelser de av landstingsförbundet utarbetade reglementena, betecknade som alternativ 5.

6. Förvaltningsutskottet är odelat och utgör tillika sjukvårdsstyrelse; landstinget utser en fristående hälsovårdsstyrelse

Skaraborgs och Värmlands läns landsting har för sina centrala organ antagit de av landstingsförbundet utarbetade reglementena enligt alternativ 6. Dock har för förvaltningsutskottet i Skaraborgs läns landsting införts en bestämmelse om att utskottet inom eller utom sig skall utse en lönenämnd, bestående av fyra för förvaltningsutskottets valperiod valda ledamöter jämte lika många suppleanter. Om så befinnes erforderligt äger utskottet utfärda instruktion för lönenämnden.

7. Förvaltningsutskottet är odelat; landstinget utser fristående hälsovårdsstyrelse, sjukvårdsstyrelse, undervisningsnämnd samt socialnämnd

Örebro läns landsting har vid sidan av odelat förvaltningsutskott samt fristående hälsovårds- respektive sjukvårdsstyrelser skapat ytterligare två cen-

trala organ, nämligen en undervisningsnämnd och en socialnämnd. För samtliga har landstinget fastställt särskilda reglementen och arbetsordningar. Dessa reglementen är identiskt uppbyggda och överensstämmer i stort sett med de av landstingsförbundet utarbetade reglementet för förvaltningsutskott med fristående hälso-, respektive sjukvårdsstyrelse. Där förbundets reglementen hänvisat till landstingslagen har dock i här berörda reglementen lagens bestämmelser i större omfattning fått inflyta in extenso. De från landstingsförbundets normalreglementen i sammanhanget väsentligare avvikelserna är följande.

Förvaltningsutskottet tillkommer bl. a. att handlägga ärende, vilket av landstingets hälsovårdsstyrelse, sjukvårdsstyrelse, undervisningsnämnd eller sociala nämnd hänskjutits till utskottet, med rätt dock för utskottet att visa ärendet åter till styrelsen.

Till skillnad mot andra berörda reglementen finns här även intaget landstingslagens bestämmelser om medelsförvaltning (65 § LL) med tillägg om kassakontroll. Kassan skall inventeras minst en gång i månaden av landstingsrevisorn. Inventering av kontrakt och övriga värdehandlingar verkställas årligen under januari månad av ordföranden och en ledamot i närvaro av vederbörande tjänsteman.

Om sjukvårds- resp. hälsovårdsstyrelserna kan nämnas, att deras uppgifter är identiska med andra hälso- och sjukvårdsstyrelser med de undantag, som är betingade av sociala nämndens uppgifter.

Undervisningsnämnden handhar ledningen av landstingskommunens undervisnings- och bildningsverksamhet. I angivna hänseenden och i övrigt tillkommer det nämnden:

»att såvitt angår landstingskommunens skolor och anläggningar för utbildnings- och kulturell verksamhet ha överinseende över de för särskilda verkställighetsbestyr utsedda styrelser och personers ekonomiska förvaltning;

att med uppmärksamhet följa yrkesutbildningens, folkhögskoleundervisningens och folkbildningsarbetets behov och utveckling inom landstingskommunen;

att, i den mån icke annorlunda bestämts av landstinget, bereda och framlägga förslag, som avser inrättande av ny eller ändring av befintlig skola, därvid det skall särskilt tillkomma nämnden att söka främja största möjliga planmässighet i landstingskommunens undervisnings- och bildningsverksamhet samt för sådant ändamål söka samarbete med kommuner, statliga myndigheter och bildningsorganisationer;

att till landstinget avgiva utlåtande och förslag i anledning av såväl de särskilda för landstingskommunens skolor tillsatta styrelser förslag till avlönings- samt utgifts- och inkomststater som ock övriga av styrelserna gjorda framställningar, vilka avser åtgärd av landstinget;

att till landstinget avgiva utlåtanden över motioner och framställningar i övrigt, som avser folkhögskoleundervisning, yrkesutbildning, folkbildningsarbete, teater, musik, konst och övrig kulturell verksamhet;

att då någon undervisnings- och bildningsverksamheten berörande fråga av beskaffenhet att böra underställas landstinget förekommer, vari landstingets beslut icke utan synnerlig olägenhet kan avvaktas, vidtagna erforderliga åtgärder;

beslut av sådan innebörd må dock icke gå i verkställighet, innan det godkänts av landstingets förvaltningsutskott;

att till styrelserna göra de framställningar och erinringar rörande skolornas administration och ekonomiska förvaltning, som av omständigheterna påkallas, samt därutinnan meddela styrelserna råd och anvisningar;

att även i övrigt fullgöra vad som enligt landstingets eller förvaltningsutskottets beslut tillkommer nämnden.»

Enligt beslut av 1960 års landsting är undervisningsnämnden gemensam styrelse för landstingets yrkesskola, centrala verkstadsskolan i Örebro, samt landstingets centrala yrkesskolor i övrigt jämte handelsgymnasiet i Örebro.

Vad angår sociala nämnden, handhar denna ledning av landstingskommunens socialvårdsverksamhet. Nämnden tillkommer:

»att såvitt angår landstingskommunens socialvårdsverksamhet ha överinseende över för särskilda verkställighetsbestyr tillsatta styrelser och personers ekonomiska förvaltning och därvid göra de framställningar och erinringar, som av omständigheterna påkallas, samt meddela råd och anvisningar;

att med uppmärksamhet följa socialvårdens behov och utveckling inom landstingskommunen;

att, i den mån icke annorlunda av landstinget bestämts, bereda och framlägga förslag som avser inrättande av nya eller ändring av befintliga anläggningar för sociala uppgifter, varvid det särskilt skall tillkomma nämnden att främja största möjliga planmässighet i landstingskommunens sociala verksamhet. För sådant ändamål skall nämnden söka samarbete med kommuner, statliga myndigheter och frivilliga organisationer, som är verksamma inom området;

att till landstinget avgiva utlåtanden och förslag i anledning av för landstingskommunens sociala anläggningar särskilt tillsatta styrelser förslag till avlöningssamt utgifts- och inkomststater och av dessa styrelser gjorda framställningar i övrigt ävensom över motioner och övriga framställningar avseende barnavård, social hemhjälp, husmoderssemester, hörselvård, nykterhetsvård och övrig social verksamhet;

att, då någon socialvården berörande fråga av beskaffenhet att böra underställas landstinget förekommer, vari landstingets beslut icke utan synnerlig olägenhet kan avvaktas, vidtaga erforderliga åtgärder; beslut av sådan innebörd må dock icke gå i verkställighet innan det godkänts av förvaltningsutskottet;

att i förekommande fall till landstinget avgiva förslag angående ändrade grunder för uttagande av vårdavgifter;

att handha ledningen av landstingskommunens barnhem och fullgöra de uppgifter, som tillkomma styrelse för barnhem;

att handha de landstinget tillkommande uppgifter ifråga om hemhjälpsverksamhet, som enligt gällande författning åligger hemhjälpsstyrelse;

att handha ledningen av husmoderssemesterverksamheten inom landstingskommunen och fullgöra de uppgifter, som enligt gällande författningar tillkommer husmoderssemester-nämnd;

att även i övrigt fullgöra vad som enligt landstingets beslut eller förvaltningsutskottets uppdrag tillkommer nämnden.»

Styrelserna och nämnderna utser inom eller utom sig sekreterare och biträdes i övrigt av befattningshavare på landstingskommunens kansli. De äger tillkalla särskilda sakkunniga för speciella uppdrag eller utredningar. Deras räkenskaper handhaves av kansliet, dock ej under landstingsdirektö-

rens ansvar såsom är föreskrivet i de av landstingsförbundet utarbetade reglementena.

Av den lämnade redogörelsen framgår att man inom flera landstingskommuner »byggt ut» landstingsförbundets normalreglementen för förvaltningsutskotten att omfatta både nämnder som har ställning närmast som avdelning inom förvaltningsutskottet, och nämnder, som är fristående från utskottet. Särskilt märks här byggnadskommittéer och lönenämnder. Det bör i sammanhanget nämnas, att det också förekommer byggnadskommittéer och lönenämnder, som tillsättes utan att deras verksamhet regleras i förvaltningsutskottens reglementen.

3. Förvaltningsutskotten som nämnder för särskilda förvaltnings- och verkställighetsbestyr i övrigt

Av den redogörelse som tidigare lämnats över förvaltningsutskottets kompetens och ställning som landstingskommunens centrala styrelse torde framgå, att då förvaltningsutskottet tillskapades knappast varit avsikten, att utskottet skulle ägna sig åt sådana förvaltnings- och verkställighetsbestyr, som var av lokal och av underordnad betydelse för den centrala ledningen av landstingsverksamheten. (Med lokal nämnd eller lokal verksamhet förstås i landstingskommun nämnd eller verksamhet, som är inriktad på en inom landstingskommunen lokalt begränsad uppgift.) Inte desto mindre har femton förvaltningsutskott — utöver vad förut nämnts — sedan lång tid belastats med uppgifter av sådan natur.

I det fall förvaltningsutskotten tillika är hälso- och sjukvårdsstyrelse finns följande exempel på att de jämväl är nämnder för särskilda förvaltnings- och verkställighetsbestyr. Förvaltningsutskottet i Gotlands läns landstingskommun är sjukhemsdirektion. I Kronobergs läns landstingskommun är förvaltningsutskottet även direktion för både sjukhem för lättskötta psykiskt sjuka och långvarigt sjuka ävensom styrelse för en vårdanstalt för psykiskt efterblivna. Därtill fungerar utskottet som barnhemsstyrelse. Blekinge läns landstingskommuns förvaltningsutskott är direktion för hem för långvarigt sjuka samt styrelse för hörselskola. I Hallands läns landstingskommun är förvaltningsutskottet direktion för ett sjukhem för lättskötta psykiskt sjuka. Förvaltningsutskottet i Västmanlands läns landstingskommun är direktion för ett konvalescenthem samt styrelse för ett jordbruk. I Gävleborgs län är landstingskommunens förvaltningsutskott styrelse för arbetsträningsinstitut, hörselskola och cp-skola. I Västernorrlands län lyder rättshjälpsanstalten under landstingskommunens förvaltningsutskott som även är barnhemsstyrelse. Förvaltningsutskottet i Västerbottens läns landstingskommun fungerar som direktion för två sjukhem för lättskötta psykiskt sjuka ävensom för två sjukhem för långvarigt sjuka. Norrbottens läns landstingskommuns förvaltningsutskott är såväl centralstyrelse för under-

visning och vård av vissa psykiskt efterblivna som barnhemsstyrelse. Tidigare var utskottet direktion för alla landstingskommunens sjukhem.

De båda förvaltningsutskott, som är uppdelade på dels hälso- och sjukvårdsstyrelse dels finansavdelning har även uppgifter som nämnder för särskilda förvaltnings- och verkställighetsbestyr. Sålunda är förvaltningsutskottet i Södermanlands läns landstingskommun direktion för sjukhem för lättskötta psykiskt sjuka. Detsamma är fallet i Malmöhus läns landstingskommun, vars hälso- och sjukvårdsstyrelse också är direktion för olika sjukhem för långvarigt sjuka. Den är också barnhemsstyrelse.

I Älvsborgs läns landstingskommuns förvaltningsutskott, det enda som är uppdelat på hälsovårdsstyrelse, sjukvårdsstyrelse respektive finansavdelning, är uppdraget åt hälsovårdsstyrelsen att vara direktion för tre sjukhem för lättskötta psykiskt sjuka ävensom att vara styrelse för barnhemmen. Sjukvårdsstyrelsen är direktion för två epidemisjukhus, nio sjukhem för långvarigt sjuka samt för förlossningshem.

Skaraborgs och Värmlands läns landstingskommuner har förvaltningsutskott, som tillika är sjukvårdsstyrelser medan hälsovårdsstyrelserna är fristående. Förvaltningsutskottet i den förra landstingskommunen är direktion för sjukhem för långvarigt sjuka ävensom för lättskötta psykiskt sjuka i de fall sjukhemmen ej är anslutna till lasarett eller annat sjukhus. Förvaltningsutskottet i Värmlands läns landstingskommun är även barnhemsstyrelse.

Förvaltningsutskottet i Örebro läns landstingskommun är styrelse för centraltvätt, regionplanekontor och för kemisk station.

Inom övriga, här ej nämnda landstingskommuner, har förvaltningsutskotten inte belastats med sådana förvaltnings- och verkställighetsbestyr, som ankommer på lokala nämnder eller styrelser.

4. Arvodestillda landstingsmän m. m.

Bestämmelserna om traktamente och arvode till landstingsmän är reglerade i 39 § LL enligt lydelse av den 11 maj 1962 (SFS 156). Enligt dessa bestämmelser äger landstinget besluta om de grunder som skall gälla för landstingsmans rätt till traktamente för särskilda av uppdraget föranledda kostnader för uppehälle samt resekostnader och andra med uppdraget förenade utgifter. Landstinget må jämväl bestämma om arvode till landstingsman för det arbete, som är förenat med uppdraget. Arvodet får inte överstiga vad som är skäligt med hänsyn till göromålets omfattning och art samt den tid, som kan beräknas åtgå för uppdraget.

I fall som avses i författningen om allmän försäkring äger landstinget träffa överenskommelse att utgående arvoden skall anses som inkomst av anställning då särskilda skäl är för handen äger landstinget även bevilja landstingsman, som under en följd av år på grund av uppdrag utfört arbete

av betydande omfattning, pension i form av ålderspension, förtidspension och familjepension.

Det nu sagda äger även tillämpning på ledamot av beredning, som avses i 30 § första stycket LL, samt suppleant för sådan ledamot.

Samtidigt med de nya bestämmelserna i 39 § LL infördes i 55 § LL en föreskrift, att vad som stadgats i 39 § LL skall äga motsvarande tillämpning med avseende på ledamot av förvaltningsutskottet och utsedd ledamot av annan nämnd samt suppleant för sådan ledamot.

Motsvarande bestämmelser finns för fullmäktige och för ledamot av kommunens styrelse (28 och 46 §§ KL, 29 och 53 §§ KLS).

Med hänsyn till att anförda bestämmelser är nya må lämpligen erinras att tidigare gällande bestämmelser medgav landstinget att bestämma beloppen i de dagtraktamenten som utgick under landstingsmöte. I övrigt gällde att blott traktamente och under vissa betingelser resekostnadsersättning kunde utgå i samband med landstingsmöte.

Beträffande ledamot (respektive suppleant) av förvaltningsutskottet och av annan nämnd gällde tidigare att denne för deltagande i sammanträde eller förrättning ägde åtnjuta traktamente och resekostnadsersättning enligt landstingets beslut, dock högst med det belopp som i motsvarande fall utgick till landstingsman. Efter landstingets bestämmande kunde ledamot av förvaltningsutskottet eller annan nämnd, som utsetts till ordförande eller som eljest i viss befattning inom utskottet eller nämnden efter särskilt uppdrag utförde arbete av mera betydande omfattning, erhålla dels arvode för med uppdraget förenat arbete och dels ersättning med visst belopp för utgifter. Arvodets belopp kunde bestämmas för högst ett år i sänder och fick ej överstiga vad på grund av göromålens omfattning och art kunde anses skäligt. Ersättningen för utgifter kunde ävenledes fastställas för högst ett år i taget.

För fullmäktige respektive ledamot av kommunens styrelse gällde i viss mån avvikande bestämmelser. Av dessa torde här kunna nämnas, att fullmäktige ägde rätt att bestämma om arvode för ett år i sänder till fullmäktiges ordförande. I princip utgick inte traktamente men väl resekostnadsersättning till fullmäktige. För ledamot av kommunens styrelse och annan kommunal nämnd utgick förutom reseersättning ett traktamentsbelopp om i princip tio kronor för sammanträdes- eller förrättningsdag. I övrigt kunde arvode bestämmas på samma sätt som i landstingslagen, dock med den vidare rätten att fullmäktige kunde fastställa arvoden för fyra år i sänder. En annan skillnad förelåg också därigenom, att pension kunde utgå. Beslut om pension till förtroendeman skulle dock fastställas av länsstyrelsen.

Kommunallagskommittén diskuterade varken i sitt förslag till landstingslag eller till kommunallag frågan om inrättande av borgarrådsbefattningar eller motsvarande. Anledningen till att kommittén ej gick in på detta ämne

i betänkandet med förslag till kommunallag torde enligt propositionen med förslag till kommunallag (nr 210 år 1953) ha varit, att kommittén ansett möjligheter att inrätta sådana befattningar förelåg inom den förordade kommunallagens ram och att det alltså skulle tillkomma kommunen att i detta avseende välja den organisation den fann lämplig. Enligt departementschefens mening skulle möjligheterna att ge ledamot av kommunens styrelse en ställning, påminnande om den som tillkom borgarråden i Stockholm, kunna ökas, om städerna fick rätt att bestämma arvode åt sådan ledamot för längre tid åt gången än den dittills medgivna ett år. Departementschefen förordade därför sådan ändring i bestämmelserna om arvode och ersättning för utgifter, att beloppet därför måtte bestämmas för högst fyra år i sänder, vilket också blev riksdagens beslut.

Mot den tecknade bakgrunden av landstingens möjligheter att mot arvode ersätta landstingsmän för uppdrag som ordförande i förvaltningsutskott eller i andra landstingskommunala nämnder kan upplysas att intill hösten 1963 tre landsting beslutat om arvoden till i princip heltidssysselsatta landstingsmän.

Gävleborgs läns landsting har sålunda sedan år 1957 årligen tillerkänt ordföranden i förvaltningsutskottet (som även är landstingets ordförande) ett arvode av sådan storleksordning, att vederbörande helt kan ägna sig åt sitt uppdrag. I motiveringen till anordningen anförde föredragande beredningsutskottet vid 1957 års landstingsmöte bl. a. att utskottet ansåg det nödvändigt,

»att förvaltningsutskottets ordförande gavs tillfälle att ägna nödig tid åt arbetet med att samordna och underlätta de olika förvaltningsorganens arbete. Den alltmer ökade arbetsbördan inom landstingsförvaltningen gör det nödvändigt, att förvaltningsutskottets ordförande så vitt möjligt är anträffbar på landstingets kansli under dess öppethållande. Förvaltningsutskottets ordförande bör i egenskap av landstingets ledande förtroendeman noga följa utvecklingen inom landstingsförvaltningen. Han bör även så grundligt följa arbetet inom de olika verksamhetsområdena, att han kan självständigt bedöma behovet av uppkommande förändringar. Det är enligt civil- och finansutskottets uppfattning emellertid av vikt, att förvaltningsutskottets ordförande behåller sin ställning som förtroendeman. Hans främsta uppgift bör vara att ur de synpunkter, en förtroendeman har att företräda, delta i behandlingen av på förvaltningsutskottet ankommande frågor samt att förskaffa sig sådan insyn i landstingets angelägenheter, att han kan lämna övriga förtroendeman erforderliga informationer. Civil- och finansutskottet anser å andra sidan icke, att förvaltningsutskottets ordförande skall knytas till förvaltningen på sådant sätt, att han skall övertaga uppgifter, som åvila eller kunna komma att åvila någon landstingets tjänsteman».

Det andra landsting som beslutat om årsarvode för en ordförande är *Malmöhus läns landsting*, som vid lagtima mötet år 1961 beslutade om ett årligt arvode till ordförande i hälso- och sjukvårdsstyrelsen tillika ordförande i landstingskommunens byggnadskommitté för att denne helt skulle kunna ägna sin tid åt landstingskommunala uppgifter.

Även *Uppsala läns landsting* har numera en förtroendemän som anses heltidssysselsatt för landstingskommunens räkning. Det är förvaltningsutskottets ordförande, som efter beslut vid urtima landstingsmöte våren 1963 om inrättande av en central byggnadskommitté, av förvaltningsutskottet utsetts till kommitténs verkställande ledamot. Samtidigt har kommittén valt vederbörande till sin ordförande.

Byggnadskommittén består av fyra av landstinget för en tid av två år utsedda ledamöter, av vilka minst två bör tillhöra förvaltningsutskottet. Kommittén utser inom sig ordförande och vice ordförande, medan den verkställande ledamoten inom kommittén utses av förvaltningsutskottet för en tid av två år i sänder. Arvode till verkställande ledamot fastställs av förvaltningsutskottet. Dennes arbetsuppgifter och befogenheter regleras i särskild instruktion, enligt vilken det åligger ledamoten:

att företräda centrala byggnadskommittén vid projekteringen av byggnadsarbete, som faller inom kommitténs verksamhetsområde;

att därvid göra sig väl förtrogen med den planerade byggnadens ändamål för åstadkommande av största möjliga ändamålsenlighet ävensom besparingar såväl i fråga om byggnadens omfattning som utförande;

att hålla regelbundna sammankomster med byggnadens arkitekt och konstruktörer i syfte att samordna konstruktions- och ritningsarbetena samt medverka vid utarbetandet av material- och arbetsbeskrivningar. Frågor om avvikelser från byggnadsprogram och ritningar skall av verkställande ledamoten underställas centrala byggnadskommittén för prövning om avvikelserna är av större omfattning eller har principiell innebörd. I övriga fall äger verkställande ledamoten att på kommitténs vägnar lämna medgivande härtill;

att inför centrala byggnadskommittén svara för programhandlingars slutgiltiga framläggande och deltaga vid granskningen av inkomna entreprenadanbud;

att i övrigt fullgöra de göromål förvaltningsutskottet eller centrala byggnadskommittén anförtror åt honom.

Verkställande ledamoten är skyldig att ställa sig till efterrättelse de ytterligare föreskrifter eller ändringar av instruktionen som kan komma att beslutas. — Några instruktioner för här nämnda ordföranden finns inte.

På den primärkommunala sidan har systemet med heltidssysslor för kommunala förtroendemän under de senaste åren vunnit allt större spridning, särskilt i städerna. Det förekommer sålunda, att drätselkammarens ordförande i denna sin egenskap knutits till den centrala förvaltningens ledning och i samband därmed beretts så stor ekonomisk gottgörelse, att han odelat kan ägna sig åt den kommunala verksamheten. Som exempel på städer med heltidsanställda drätselkamarordförande (drätselordförande, drätselchef, drätsel direktör, kommunalråd, kollegieråd förekommer även som titulatur) må omtalas städerna Norrköping, Hälsingborg, Linköping, Borås, Halmstad, Södertälje, Katrineholm, Oxelösund, Kiruna, Landskrona, Uddevalla, Borlänge, Sandviken, Vänersborg, Ystad och Motala.

De tre största städerna Stockholm, Göteborg och Malmö har olika former av kommunal styrelse med därtill knutna heltidsanställda förtroendemän.

Vad angår *Stockholms stad* erinras om att till stadens styrelse finns knuten den s. k. borgarrådsberedningen, vars verksamhet är angiven i kommunallagen för Stockholm (46 § KLS). Med hänsyn till att direktiven för landstingsutredningen angivit, att borgarrådsinstitutionens lämplighet för den landstingskommunala förvaltningen bör undersökas, skall — utöver vad i det föregående anförts — ytterligare något redogöras för stadskollegiet och borgarrådsberedningen i Stockholm samt dess tillkomst.

Stadskollegiet är i Stockholm det främsta administrativa organet, dvs. stadens styrelse (30—43 §§ KLS). Det består av tolv ledamöter och tolv suppleanter, som väljs årligen inom stadsfullmäktige. Ordförande och vice ordförande väljs av stadsfullmäktige bland kollegiets ledamöter; ordförande och vice ordförande i stadsfullmäktige får ej utses härtill. Dessa senare äger dock närvara vid sammanträdena och deltaga i överläggningarna men ej i besluten. De ärenden, som ankommer på stadskollegiets handläggning, föredrages av borgarråden, där ej enligt reglementet för kollegiet annan ordning beslutats för visst ärendes föredragning. Ärendena föredras enligt rotelindelning av borgarråden, som dock inte får deltaga i besluten. Borgarråd får inte tillhöra kollegiet. Enligt instruktion för stadskollegiet äger stadssekreteraren (chefen för stadskansliets sekreteraravdelning), som är stadskollegiets sekreterare, deltaga i kollegiets överläggningar.

Borgarråden utses av stadsfullmäktige vid första sammanträdet under tjänstgöringsåret för fyra år och är förtroendemän med hög avlöning och pensionsrätt (44—46 §§, 50 § KLS). Val av borgarråd har inte i lagen upptagits bland val, som kan förrättas med proportionell metod. Emellertid äger dessa val, liksom alla andra förtroendemanna- och kvinnaval i Stockholm rum, som om proportionell metod skolat användas. Till borgarråd må endast utses personer med synnerlig insikt och erfarenhet i kommunala förvaltningsfrågor eller eljest i allmänna värv. Antalet borgarråd är för närvarande nio. De är ordförande i de viktigare nämnderna inom staden, var och en inom sin rotel. Borgarråden äger yttrande- och förslagsrätt i stadsfullmäktige även om de ej är ledamöter, vilket de dock i regel är. De är skyldiga närvara vid sammanträden med stadsfullmäktige och stadskollegiet. Utöver föredragnings- och närvaroskyldighet har några arbetsuppgifter inte angivits i lagen eller reglementet. Tillsammans bildar borgarråden »till vinande av enhetlighet i förvaltningen» en borgarrådsberedning. Stadsfullmäktige utser ett borgarråd till ordförande i beredningen och denne föredrar budgetförslaget i stadskollegiet. Föredragande borgarråds förslag skall, om det avviker från stadskollegiets beslut, alltid intagas i kollegiets protokoll. Reglementet för borgarrådsberedningen skall antagas av stadsfullmäktige och underställas Kungl. Mj:t: t provning (48 § KLS).

Borgarrådsberedningen har i praxis utbildats till ett självständigt beredningsorgan, hos vilket borgarrådens samfälliga inflytande koncentrerats. Beredningen kan sålunda i realiteten säges utgöra ett sammanhållande

organ för stadens administration. Såsom följd härav sägs borgarrådsberedningen övertagit den ställning av kommunens styrelse, som enligt lagens lydelse tillkommer stadskollegiet. Orsaken till denna utveckling har angivits vara den, att, fastän beredningen endast avsågs vara ett organ för att medverka till beslut enligt enhetliga linjer, tyngdpunkten redan från början lades på beredningen. Härtill kommer att, enär borgarråden är ordförande i de viktigaste fackstyrelserna och sålunda följer ärendena från början, stadskollegiet och stadsfullmäktige förutsättes lita på att ärendenas behandling varit sakligt riktig. Protokoll föres ej inom borgarrådsberedningen, men en förteckning upprättas över ärendena, ur vilken t. ex. kan läsas avvikande mening.

Den här ovan nämnda indelningen i borgarrådsrotlar är följande: a) drätselroteln, ordföranden är jämväl ordförande i borgarrådsberedningen och drätselnämnden m. m.; b) personalroteln, ordföranden är ordförande i lönenämnden; c) fastighetsroteln, ordföranden jämväl ordförande i fastighetsnämnden; d) stadsbyggnadsroteln, ordföranden är ordförande i byggnadsnämnden och gatunämnden m. m.; e) industriroteln, ordföranden är därjämte ordförande i industriverksstyrelsen, hamnstyrelsen, direktionen för rätts- och polisväsendet m. m.; f) socialroteln, ordföranden är jämväl ordförande i de sociala nämnderna; g) kulturroteln, ordföranden är ordförande i skoldirektionen m. m.; h) sjukvårdsroteln, ordföranden är därjämte ordförande i sjukvårdsstyrelsen, hälsovårdsnämnden och folktandvårdsstyrelsen; i) stor-stockholmsroteln, ordföranden är dessutom ordförande i delegationen för stor-stockholmsfrågor.

Stadskollegiet biträdes av stadskansliet, vars chef är borgarrådsberedningens ordförande.

Jämväl bör i sammanhanget erinras om Stockholms stads drätselråd, som består av — förutom ordföranden, tillika ordförande i borgarrådsberedningen — sex ledamöter med sex suppleanter. Nämnden har viss delegationsrätt. Dess yttrande skall inhämtas ifråga om ärende, som avser avhändande eller inköp av fast egendom eller därifrån hänflytande rättighet eller eljest är av särskild vikt för stadens ekonomi. Bestämmelsen tillämpas så extensivt, att inte blott alla anslagsärenden utan varje ärende, som kan ha ekonomiskt intresse, t. ex. angående stadsplan och expropriation, går genom drätselnämnden. För utredningar och verkställighet har nämnden under sig kammarkontoret med en drätseldirektör som chef.

Beträffande *Göteborgs stad* är dess styrelse stadskollegiet med elva ledamöter.

Under kollegiet inrättades år 1955 fyra befattningar, stadssekreterare, vilkas innehavare såsom stadskollegiets tjänstemän svarar för beredning och föredragning av kollegiets ärenden. Tjänstemannaställningen markeras genom att deras anställningsvillkor regleras i särskilda av stadsfullmäktige antagna tjänste- och pensionsreglementen för stadssekreterare, att speciella

kvalifikationer erfordras för erhållande av befattningarna samt att stadssekreterarna förutsatts få enbart beredande och föredragande uppgifter i stadskollegiet. Samtidigt anses man ha behållit förtroendemannakaraktären genom att låta stadssekreterarna utses av stadsfullmäktige efter nominering av de politiska partierna för fyra år i sänder med skyldighet att avgå, såvitt de ej återväljes.

Ursprungligen förutsattes i Göteborg, att stadssekreterarna jämlikt 7 § 2 st., 32 § och 45 § 1 st. KL ej var valbara såsom ledamöter av stadsfullmäktige, stadskollegiet eller andra stadens styrelser och nämnder. Efter närmare utredning fann man emellertid, att nämnda bestämmelser syftade endast på en tjänsteman i varje kommun och således ej var tillämpliga på de fyra stadssekreterarna.

Utöver vad ovan sagts skall stadssekreterarna biträda kollegiet vid fullgörande av dess utgifter. Således åligger det stadssekreterarna, var och en inom sitt verksamhetsområde, bl. a. att enligt av stadskollegiet givna riktlinjer övervaka förvaltningen av stadens angelägenheter och ha inseende över övriga nämnders verksamhet samt att i sådant syfte med uppmärksamhet följa de frågor, som kan inverka på stadens utveckling och ekonomiska ställning. De skall vidare verka för enhetlighet och följdriktighet inom förvaltningen samt för samarbete mellan stadens nämnder vartill kommer att de hos stadskollegiet skall göra de framställningar och väcka de förslag, som de finner påkallade. Deras skyldighet att bereda ärenden har formulerats så, att de ansvarar för att de ärenden, som överlämnas till dem, så fort ske kan föreläggas stadskollegiet i fullt utrett skick, varvid de skall avgiva yttrande med förslag till beslut samt föredraga ärendena inför stadskollegiet. Stadssekreterarna skall även övervaka verkställigheten av stadsfullmäktiges och stadskollegiets beslut samt i övrigt fullgöra de uppdrag, som lämnas dem av stadsfullmäktige och stadskollegiet. Därjämte skall de närvara vid sammanträden med stadsfullmäktige och stadskollegiet.

De fyra stadssekreterarna svarar för var sin avdelning: kulturavdelning, socialavdelning, stadsbyggnadsavdelning och industriavdelning. Någon stadssekreterare för finansärenden finns inte.

Stadskansliet förestås av en kanslichef, som även är stadsfullmäktiges sekreterare. Stadskollegiets ordförande och vice ordförande samt kanslichefen och stadssekreterarna — den s. k. presidieberedningen — håller regelbundna överläggningar angående fördelning av arbetsuppgifter och beredning av ärenden samt åtgärder för samordning och planmässighet inom förvaltningen. Överläggningarna är informella och protokoll föres ej. Stadskollegiet äger eljest rätt att för beredning och verkställighet tillsätta arbetsutskott, uppdelat sig på avdelningar eller anlita ledamot, tjänsteman eller annan.

I förslaget till stadssekreterarorganisation anförde vederbörande stadens utredningskommitté bl. a. följande.

»De till kollegiet inkommande ärendena skola — i den mån de icke äro av den karaktär, att de omedelbart böra bli föremål för kollegiets behandling — av kollegiets ordförande efter föredragning av kanslichefen fördelas mellan stadssekreterarna, därvid den av kollegiet fastställda gruppindelningen i första hand skall äga tillämpning. Skulle ett ärende icke vara hänförligt till någon av de fastställda grupperna ankommer det på kollegiet att bestämma ordningen för beredning och föredragning av dylikt ärende. Då ett ärende berör två eller flera stadssekreterares verksamhetsområden, äger kollegiet avgöra vem av stadssekreterarna, som skall föredraga ärendet i stadskollegiet. Vid hinder för stadssekreterare att föredraga på honom ankommande ärende äger kollegiet uppdraga ärendets föredragning åt annan. Utan hinder av gällande gruppindelning äger vidare kollegiet hänskjuta visst ärende till gemensam beredning och föredragning av flera stadssekreterare. Då det torde vara lämpligt, att stadskollegiet beredes möjlighet att till ordföranden delegera de kollegiet sålunda tillkommande befogenheterna med avseende å ärendenas fördelning, har en bestämmelse om delegationsrätt för stadskollegiet i berörda avseende intagits.

Stadssekreterarna skola ansvara för att till dem överlämnade ärenden föreläggas stadskollegiet i fullt utrett skick. I flertalet fall utgöras dessa ärenden av framställningar från stadens olika styrelser och nämnder. I övriga fall, bland vilka som exempel kan nämnas i stadsfullmäktige väckta motioner eller till stadsfullmäktige från statlig eller annan myndighet för yttrande överlämnade ärenden, måste enligt såväl den nu gällande som den nya kommunallagstiftningen tillfälle till yttrande beredas de styrelser eller nämnder, »dit ärendet efter sin beskaffenhet hör». Då de av vederbörande specialstyrelser avgivna yttrandena (vare sig de förelegat från början eller inhämtats remissvägen) helt naturligt äro begränsade till resp. styrelsens eget förvaltningsområde, ankommer det på vederbörande stadssekreterare att föranstalta om den ytterligare utredning, som ev. kan finnas påkallad av överblicken över hela kommunalförvaltningen och ur vidare kommunala synpunkter. Så snart ett ärende föreligger i fullt utrett skick, skall stadssekreteraren föredraga detsamma i stadskollegiet och därvid avgiva förslag till kollegiets beslut i ärendet.

I detta sammanhang bör även understrykas, att den föreslagna organisationen icke är avsedd att göra den särskilda föredragning överflödigt, som hittills praktiserats på så sätt, att en verksstyrelsens ordförande, chef eller båda tillsammans varit närvarande vid kollegiet och biträtt vid föredragningen av sådana frågor, som varit av särskild betydelse för resp. verk. Föredragning i denna form har visat sig synnerligen värdefull såväl för kollegiet, vars ledamöter fått taga del av de planer och önskemål, som resp. verksledningarna hyser, som för verksstyrelsernas ordförande och verkscheferna, vilka å sin sida blivit medvetna om de många gånger svåra samordningsproblem, som kollegiet har att lösa. Ifrågavarande föredragning bör därför bevaras och, i den mån så finnes möjligt och lämpligt, utvecklas i syfte att göra beredningen inom stadskollegiet så smidig och allsidig som möjligt.»

Något organ motsvarande borgarrådsberedningen i Stockholm ansågs med hänsyn till den föreslagna presidieberedningen ej erforderligt. En annan olikhet i förhållande till Stockholm framhölls även av kommittén; medan borgarråden var ordförande i styrelser och nämnder, skulle stadssekrete-

rarna ej intaga någon motsvarande ställning. I förhållande till verkscheferna skulle stadssekreterarna varken formellt eller reellt intaga överordnad ställning. Beträffande presidiet framhöll stadens utredningskommitté, att ordföranden fick en viktig funktion med avseende å ärendenas fördelning för beredning och riktlinjer för beredningen. Det ansågs vara viktigt, att presidiet redan på remisstadiet förankrade handläggningen i lekmanneinflytandet.

Malmö stad har sedan år 1961 infört en organisation motsvarande den för stadssekreterare i Göteborg. Organisationen omfattar sex kommunalråd, vilka bereder och föredrager ärendena i stadens styrelse, som är drätselkammaren. Kommunalrådets avdelningar är finans-, löne-, byggnads-, social-, undervisnings- och kultur- samt affärs- och industriavdelningarna.

I drätselkammarens förslag till kommunalrådinstitutionen anfördes bl. a. i fråga om drätselkammarens ställning, att det fick anses naturligt, att delegation av drätselkammarens beslutanderätt ofta kom att ske just till de olika kommunalråden var för sig eller till några gemensamt. Delegationsförfarandet, som infördes i och med ikraftträdandet av nuvarande kommunallag, hade — påpekades i drätselkammarens förslag — under de gångna åren prövats och befunnits ändamålsenligt. En utökad tillämpning av förfarandet — självfallet inom lagstiftningens ram — ansågs eftersträvansvärd.

En »drätselkammarberedning» har införts, dock utan att vara ett formellt organ. Vad man avser med beredningen är att kommunalråden i vissa hänseenden skall arbeta gemensamt med uppgift — förutom att i tveksamma fall fördela ärendena på kommunalråden — att åvägabringa planmässighet i utredningsarbetet och verka för enhetlighet inom förvaltningen samt att i viktigare ärenden för drätselkammaren framlägga förslag till beslut. Gemenskapen borde enligt drätselkammaren emellertid ej vara reglementsbestämd. Arbetssätt och arbetsform borde göras så enkla som möjligt för att icke tynga organisationen. Den genomgång av ärenden, som plägat föregå drätselkammarens sammanträden, ersattes av denna gemensamma behandling av ärendena och kunde således upphöra.

5. Delegationsrätten

I reglementet för förvaltningsutskott må enligt 52 § LL stadgas att utskottet eller avdelning därav må uppdraga åt ledamot av utskottet eller åt i landstingskommunens tjänst anställd befattningshavare att på utskottets eller avdelningens vägnar fatta beslut i vissa grupper av ärenden, vilkas beskaffenhet skall angivas i reglementet. På sådan grund fattat beslut skall anmälas vid utskottets eller avdelningens nästa sammanträde. Vad angår delegation av beslutanderätt inom hälso- och sjukvårdsstyrelse, skall beskaffenheten härav såsom ovan påpekats angivas i landstingets beslut (53 §

1 mom. tredje stycket LL). Anledningen till denna bestämmelse torde vara, att lagen inte stadgar skyldighet för landstinget att antaga reglemente för hälso- och sjukvårdsstyrelse. Det lär dock inte möta något hinder att, då reglemente och arbetsordning för fristående hälso- och sjukvårdsstyrelse skall antagas, i detta intages bestämmelse om vilka grupper av ärenden, i vilka ledamot eller befattningshavare äger fatta beslut. På grund härav intogs i svenska landstingsförbundets förutnämnda reglementsförslag bestämmelse om delegationsrätt jämväl för fristående hälso- och/eller sjukvårdsstyrelse.

I fråga om delegationsrätten gäller för kommunens styrelse enligt 43 § KL att i dess reglemente må bestämmas, att styrelsen äger uppdraga åt särskild inom densamma bildad avdelning eller åt ledamot av styrelsen eller åt i kommunens tjänst anställd befattningshavare att på styrelsens vägnar fatta beslut i vissa grupper av ärenden, vilkas beskaffenhet skall angivas i reglementet. Framställning eller yttrande till fullmäktige må dock inte beslutas annorledes än av styrelsen samfällt. Beslut som fattas efter delegation skall anmälas vid styrelsens nästa sammanträde. Motsvarande bestämmelser finns för drätselkammare i stad med stadskollegium ävensom för kommunalförbunds styrelse (49 § KL, 48 § KLS och 12 § KFL).

Delegationsrätten utgjorde en nyhet för 1950-talets kommunallagstiftning. Beträffande primärkommunerna var det enligt kommunallagskommitténs förmenande (SOU 1952:14) i varje fall för de större kommunerna av stor betydelse, om den mängd rutinärenden, som där ofta betungade sammanträdena, kunde avgöras på ett enklare sätt, t. ex. genom föredragning av en tjänsteman inför ordföranden. Det borde härigenom bli möjligt för kommunens styrelse att ägna mera tid och uppmärksamhet åt frågor av större betydelse. I åtskilliga kommuner hade, framhöll kommunallagskommittén, vid sidan av dittills gällande lagar utbildats en praxis i huvudsaklig överensstämmelse med vad kommittén föreslagit. I proposition nr 210 år 1953 med förslag till kommunallag uttalade departementschefen sin anslutning till vad kommunallagskommittén i princip hade anfört. Emellertid förordade departementschefen, att delegationsrätten även skulle omfatta yttranden till offentlig myndighet, eftersom dylika yttranden kunde röra allehanda rutinmässiga frågor. Departementschefen framhöll, att uppräknningen i reglementet av de olika grupper av ärenden, vari beslutanderätten överläts, i princip borde vara uttömmande. För att emellertid reglementet inte skulle behöva ändras varje gång behov uppkom av delegation i fråga om ärende, som inte var uttryckligen nämnt, syntes det böra vara tillåtet att till uppräknningen i reglementet foga en föreskrift av innebörd, att beslutanderätten därutöver fick överlåtas i ärenden, som till art och betydelse var jämförliga med de särskilt angivna.

Även i fråga om delegationsrätten följde kommunallagskommittén i sitt förslag till landstingslag vad som föreslagits i kommunallagsbetänkandet.

Det enda uttalandet kommittén gjorde i samband härmed var, att delegation inte borde kunna avse avgivande av yttrande till landstinget eller offentlig myndighet. Att uttryckligen erinra härom hade kommittén ej ansett erforderligt. Kommitténs uttalande föranledde inte någon erinran eller kommentar vid lagförslagets behandling i riksdagen.

Delegationsrättens omfattning enligt till utredningens förfogande ställda reglementen och andra handlingar i de skilda landstingskommunala styrelserna framgår av följande översikt med exempel. Beslutanderätten delegeras i vanligast förekommande fall enligt något eller några av följande alternativ: Landstingsdirektören eller annan tjänsteman, någon eller några ledamöter av förvaltningsutskottet i samråd med landstingsdirektören, arbetsutskott inom förvaltningsutskottet och annan styrelse eller nämnd. Delegationsklausul saknas helt i reglementena för förvaltningsutskotten i Gotlands, Blekinge, Malmöhus, Hallands, Skaraborgs och Värmlands läns landstingskommuner. Det är eljest känt att beslutanderätt delegeras av förvaltningsutskott i vissa särskilt angivna ärenden utan att detta föranlett någon reglering i reglementet. Eljest förekommer både i detalj gående uppräknningar av de ärenden i vilka beslutanderätten delegeras som mer generell utformade klausuler.

Generella delegationsklausuler finns bl. a. i reglementena för utskotten inom landstingskommunerna i Älvsborgs, Örebro, Jämtlands och Norrbottens län. Förvaltningsutskottet äger uppdraga åt ledamot av utskottet eller i landstingskommunens tjänst anställd befattningshavare att å utskottets vägnar inom ramen för av landstinget anvisade medel fatta beslut i ärenden angående den löpande driften och förvaltningen av landstingets anstalter och institutioner dock ej i ärenden av principiell natur. Olika delegationsformer kan finnas vid sidan om varandra, vilket framgår av det följande.

I flertalet landstingskommuner har viss beslutanderätt delegerats till landstingsdirektören eller annan befattningshavare i ärenden som till största delen är av rutinmässig karaktär. I vissa landstingskommuner har förvaltningsutskotten genom särskilt beslut fastställt omfattningen av ifrågavarande beslutanderätt. Som regel brukar landstingsdirektören få besluta i personalärenden angående semester, tjänstledighet och avtalsenliga löne-regleringar beträffande befattningshavare som sorterar direkt under förvaltningsutskottet eller landstingskommunens kansli. Vidare förekommer att landstingsdirektör antager och entledigar befattningshavare i de lägre löne-graderna.

Som exempel på delegationsrättens blandade utformning inom de *förvaltningsutskott som tillika utgör hälso- och sjukvårdsstyrelse* (alt. 1) må följande anföras.

Landstingsdirektören i Stockholms läns landstingskommun äger rätt att exempelvis utfärda tjänstgöringsbetyg för personal inom bl. a. förebyggande mödra- och barnavård, distriktsvård och dispensärvård samt fast-

ställa uppflyttning i lönegrad för distriktstandläkare. Vederbörande äger också besluta i fråga om bidrag till medicin, hörapparater, sjuktransporter, sjuktransportanordningar i taxibilar samt kommunala brandbilar. Vidare får han bevilja nedsättning i sjukvårdsavgift å sjukhus samt ställa ansvarsförbindelser till främmande sjukhus.

Tandvårdsinspektören i Stockholms läns landstingskommun äger antaga och entlediga elever och praktikanter inom folktandvården. Han utfärdar även tjänstgöringsbetyg för personalen inom folktandvården. Landstingskommunens s. k. förmedlingsläkare inom hemsjukvården fattar beslut i frågor angående hemsjukvårdsbidrag.

Bidrag till kommunala yrkesskolor och yrkeskurser fördelas av landstingskommunens yrkesskolstyrelse.

Ett exempel på blandad delegation mellan förtroendeman och befattningshavare utgör i denna landstingskommun rätten för förvaltningsutskottets ordförande att i samråd med landstingsdirektören fatta beslut om pension till befattningshavare ävensom i ärenden rörande landstingskommunens sjukvårdsberedskap. I landstingskommunen handlägger eljest förvaltningsutskottets första beredning personalfrågor beträffande distriktssköterskeväsendet och folktandvården såsom antagande och entledigande av personal, bidrag till tjänstebil och bidrag till tandreglering o. d. Tredje beredningen beslutar i frågor om anställning av överårig personal samt om vissa ålderstillägg. Beredningen delar även ut stipendier till bl. a. sjuksköterskeelever m. fl. Det kan även nämnas, att vederbörande styrelse eller direktion har rätt att besluta i lönefrågor enligt gällande kollektivavtal och tjänstereglemente för landstingskommunens befattningshavare.

Landstingsdirektören i Östergötlands läns landstingskommun har beslutanderätt i skilda personalärenden men även i sådana ärenden som hyror av mottagningsrum i den öppna vården, yrkesskadeanmälningar, antagande av offerter på textilier till centraltvätten, telefoninstallationer o. d. samt ärenden där principbeslut eller därmed jämställt beslut föreligger från förvaltningsutskottets sida. Beslutanderätten i dessa ärenden gavs av förvaltningsutskottet år 1960 till namngiven landstingsdirektör med rätt för denne att i sin tur överlåta beslutanderätten i ärendena till den eller de han i sitt ställe därtill förordnar. Förvaltningsutskottets ordförande och landstingsdirektören äger gemensamt fatta beslut i sådana brådskande ärenden, som ej utan våda kan anstå till nästkommande sammanträde. Sådana beslut skall dock — är det fastställt — anmälas vid utskottets nästa sammanträde.

Beträffande delegationsrätten i Kronobergs läns landstingskommun kan konstateras, att beslutanderätten uppdragits dels åt enbart förtroendemän och dels åt förtroendemän och tjänstemän gemensamt. Sålunda äger förvaltningsutskottet uppdraga åt

a) fyra ledamöter av utskottet jämte landstingsdirektören att å utskottets vägnar fatta beslut i löne- och pensionsärenden;

b) tre ledamöter av utskottet jämte tandvårdsinspektören och landstingsdirektören att å utskottets vägnar fatta beslut i ärenden angående folktandvården;

c) två ledamöter av utskottet jämte landstingsdirektören att å utskottets vägnar fatta beslut i ärenden angående arbetsvårdande åtgärder för partiellt arbetsföra;

d) två ledamöter av utskottet att å utskottets vägnar fatta beslut i ärenden angående den centrala upphandlingen till landstingskommunens anstalter;

e) tre ledamöter av utskottet att å utskottets vägnar fatta beslut i ärenden angående landstingskommunens sjukhem för lättskötta psykisk sjuka;

f) två ledamöter av utskottet jämte landstingsdirektören att å utskottets vägnar fatta beslut i ärenden angående landstingskommunens barnhem;

g) tre ledamöter av utskottet jämte landstingsdirektören att å utskottets vägnar fatta beslut i ärenden angående vissa sjukhem för långvarigt kroppssjuka;

h) två ledamöter av utskottet jämte landstingsdirektören att å utskottets vägnar fatta beslut i ärenden angående vissa personalfrågor såsom beviljande av tjänstledighet med eller utan lön åt befattningshavare o. d. och andra rutinmässiga beslut i lönefrågor, samt befrielse från eller nedsättning av vårdavgift enligt landstingets beslut.

I Kalmar läns norra landstingskommun äger förvaltningsutskottets ordförande och landstingsdirektören på utskottets vägnar fatta beslut i rutinärenden angående viss personals semester och tjänstledighet samt vidtaga de åtgärder som erfordras på grund av beviljade ledigheter. De äger även besluta om ersättning för utomlänsvård, stipendiegivning och sjukvårdsersättning enligt socialvårds- och barnvårdslagarna samt de övriga ärenden, som utskottet enligt särskilt beslut anser böra delegeras till dem.

Förvaltningsutskottet i Kalmar läns södra landstingskommun äger uppdraga åt ett arbetsutskott att å utskottets vägnar fatta beslut angående stipendier åt studerande, bidrag till partiellt arbetsföra eller andra individuella bidrag vartill medel anvisats. Vidare äger arbetsutskottet fatta beslut inom ramen för träffade löneöverenskommelser och utfärdade bestämmelser samt i samråd med tandvårdsinspektören besluta i löpande ärenden rörande folktandvården ävensom andra ärenden som förvaltningsutskottet enligt särskilt beslut anser bör delegeras till arbetsutskottet.

Förvaltningsutskottet i Göteborgs och Bohus läns landstingskommun äger uppdraga åt en central byggnadskommitté, i vilken flertalet ledamöter skall representera utskottet, att å utskottets vägnar och inom ramen för utskottets direktiv fatta beslut i ärenden angående landstingskommunens byggnadsverksamhet.

I Västmanlands läns landstingskommun har utskottsordföranden och landstingsdirektören rätt att i samråd bevilja underläkare entledigande på egen ansökan samt även bevilja lån till befattningshavare för inköp av bostadsrättslägenhet. Förvaltningsutskottet äger eljest uppdraga åt en landstingets lönenämnd att fatta beslut i ärenden angående tjänstledighet för befattningshavare. Enligt särskilt beslut av förvaltningsutskottet år 1960 har utskottets ordförande och vice ordförande i uppdrag att handlägga och besluta i alla folktandvårdsärenden med undantag av ärenden angående plan-

ändringar, inspektionsberättelser, tillsättning av tandläkare m. fl. eller andra ärenden av principiell betydelse. Uttryckligen stadgas, att beslut, som fattas med stöd av denna delegation, skall anmälas vid nästa sammanträde. Landstingsdirektören och två läkare har beslutanderätt beträffande beviljande av hemsjukvårdsbidrag.

Inom Gävleborgs läns landstingskommuns förvaltningsutskott kan delegation ske genom att förvaltningsutskottet äger uppdraga åt en särskild delegation inom utskottet å tre ledamöter att fatta beslut i frågor rörande antagande eller entledigande av befattningshavare, ålderstillägg, hyresavtal och smärre förvaltningsproblem och liknande.

I Västernorrlands läns landstingskommun äger förvaltningsutskottet uppdraga åt utskottets ordförande, landstingsdirektören samt vederbörande tjänstegrenschefer att fatta beslut i ärenden angående personalanställning m. m. inom distriktsvård, mödra- och barnavård, epidemivård, barnmorskeväsende och folktandvård. Med stöd härav har förvaltningsutskottet delegerat beslutanderätten till ordföranden och landstingsdirektören i fråga om beviljande av bl. a. tjänstledighet och löneklassplaceringar.

Inom Norrbottens läns landstingskommuns förvaltningsutskott har delegation skett inom dels förvaltningsutskottet som sådant dels olika speciellt sammansatta nämnder (se sid. 75). I egenskap av central byggnadskommitté utser förvaltningsutskottet lokala byggnadskommittéer med uppdrag att å utskottets vägnar ombesörja verkställighet av landstingets beslut i byggnadsfrågor. Om de speciella nämndernas befogenheter kan följande nämnas.

Distriktsvårdsnämnden äger handlägga vissa personalärenden såsom bevilja läkare vid centraldispensär semester, tjänstledighet och liknande, förordna vikarier på vakanta sjuksköterske- och barnmorsketjänster, samt i fråga om annan personal inom berörda verksamhetsområde antaga befattningshavare inom ramen för fastställd tjänsteförteckning. Det har även uppdragits åt distriktsvårdsnämnden att inom ramen för fastställda anslag och på fastställda villkor utdela stipendier till elever vid sjuksköterske- och andra skolor. Liknande uppgifter är anförtrodda folktandvårds-, talvårds-, hörselvårds- och specialskolnämnden samt familjesociala nämnden. Den sistnämnda handlägger även frågor angående barnhemsvård, arbetshemsvård, husmoderssemesterverksamhet och hemsamaritverksamhet. Nämnden beviljar också anslag för bidrag till fosterhemsvård för svårplacerad ungdom samt verkställer på förslag av barnavårdsombudet in- och utskrivning av barn vid barnhemmen. Det kan därtill nämnas, att nämnden äger antaga vissa befattningshavare vid barnhemmen. Hörselvårdsnämnden handhar även inköp och försäljning av hörapparater till klientelet vid hörcentralen, lämnar bidrag till hörapparater i ömmande fall samt anordnar labiologikurser inom länet.

Samtliga nämnder har i uppdrag att inom ramen för beviljade anslag och med iakttagande av gällande upphandlingsbestämmelser verkställa erforder-

liga inköp av förbrukningsartiklar, undervisningsmateriel, inventarier m. m. till verksamheten, om och i den mån sådan upphandling ej sker centralt, samt vidtaga övriga för driften erforderliga åtgärder. För den händelse överskridande av beviljade anslag kan befaras eller visar sig ofrånkomligt, bör nämnd anmäla detta till förvaltningsutskottet i god tid och om möjligt så snart, att, där åtgärder till begränsning av utgifterna kan ifrågakomma, rådruum finnes för dylika åtgärder; sådan anmälan bör åtföljas av en noggrann redogörelse för anledningen till överskridandet och närmare utredning om medelsbehovet samt såvitt möjligt av förslag till åtgärder för att undvika ett anslagsöverskridande. I övrigt bör nämnd låta verkställa erforderlig beredning samt avgiva yttrande i ärenden, som skall avgöras eller handläggas av förvaltningsutskottet, ävensom vidtaga de övriga åtgärder, som av förvaltningsutskottet påfordras. Nämnderna får dock inte besluta i ärenden av principiell natur.

I de två landstingskommuner, där *förvaltningsutskotten är delade på två avdelningar*, varav en utgör sjukvårdsstyrelse och en hälsovårdsstyrelse (alt. 2), har landstingen fastställt utförliga delegationsbestämmelser.

Enligt reglementet för Jönköpings läns landstingskommuns förvaltningsutskott gäller följande. Lönenämnden handlägger såada löneärenden som ej avgöres av landstingens centrala lönenämnd. Förvaltningsutskottet äger uppdraga åt upphandlingsnämnden att handha ärenden rörande upphandling av sådana varor, där central upphandling kan anses vara för landstinget mest fördelaktigt. Undervisningsnämnden äger handlägga ärenden angående sådan utbildnings- och bildningsverksamhet, som helt bekostas av landstinget eller till vilken landstinget lämnar bidrag och där för förvaltningen icke utsetts annat förvaltningsorgan. Socialnämnden ombesörjer ärenden angående sådan social verksamhet, som helt bekostas av landstinget eller till vilken landstinget lämnar bidrag och där för förvaltningen icke utsetts annat förvaltningsorgan. Nämnden har såsom ovan anförts ännu inte tillsatts.

I Kristianstads läns landstingskommun har viss delegation skett — förutom inom hälsovårds- respektive sjukvårdsstyrelsen — till de särskilda nämnderna (se sid. 77). Löne- och pensionsnämnden äger att å förvaltningsutskottets vägnar handha och besluta i samtliga landstingets löne- och pensionsärenden. Åt byggnads- och/eller inköpskommittén har uppdragits att verkställa beslutade byggen och inköp vartill landstinget eller förvaltningsutskottet anvisat medel. Undervisningsnämnden fördelar olika stipendier enligt givna direktiv och beslut. Sjukvårdsstyrelsen äger uppdraga dels åt en delegation att utanordna bidrag till specialsjukvård och läkemedel samt dels åt en delegation bestående av ordföranden, landstingsdirektören och länsläkaren att utfärda förordnanden för personal vid landstingskommunens sjukhus. Hälsovårdsstyrelsen kan för sin del uppdraga åt en delegation att besluta i ärenden angående husmoderssemesterbidrag och därmed sammanhängande frågor. Vidare äger styrelsen uppdraga åt ord-

föranden och landstingsdirektören att gemensamt utfärda förordnande för tandvårdspersonal samt åt en delegation bestående av ordföranden, landstingsdirektören och länsläkaren att utfärda förordnande för övrig hälsovårdsstyrelsen underställd personal.

Södermanlands läns landstingskommun har sitt *förvaltningsutskott delat på hälso- och sjukvårdsstyrelse respektive finansavdelning* (alt. 3). Landstinget har till förvaltningsutskottet delegerat rätten att besluta om köp, försäljning eller byte av vissa, av ändrade tomtindelningar eller dylikt berörda, mindre tomtområden i de fall landstingets beslut i dylika ärenden ej lämpligen bör avvaktas. I övrigt äger förvaltningsutskottet enligt sitt reglemente uppdraga åt landstingsdirektören att i förekommande fall vidtaga rättsliga åtgärder för indrivning av landstingskommunen tillkommande fordringar samt att härvid själv eller genom annan som av honom härtill förordnats företräda landstingskommunen samt besluta om avskrivning av fordringar om högst 500 kronor. Det är också bestämt, att landstingsdirektören äger företräda landstingskommunen vid gränsregleringar berörande landstingskommunens fastigheter och liknande förrättningar med rätt att sätta annan i sitt ställe samt, där förvaltningsutskottet ej annorlunda beslutat, själv eller genom annan som av honom förordnas i mål och ansökningsärenden föra landstingskommunens talan och bevaka dess rätt.

Hälso- och sjukvårdsstyrelsen äger uppdraga åt landstingsdirektören, annan befattningshavare eller styrelsen underställd direktion att i förekommande fall inom ramen för fastställda stater på styrelsens vägnar fatta beslut i ärenden angående den löpande förvaltningen av sjukhemmen för lättskötta sinnessjuka, förordnande av befattningshavare vid sådan verksamhet som är direkt underställd styrelsen, godkännande eller bestridande av vård å främmande sjukvårdsanstalter enligt av landstinget fastställda grunder samt frågor avseende sjukvård i fall då styrelsens beslut icke utan avsevärt men kan avvaktas. Styrelsen kan även uppdraga åt särskilt delegerade eller befattningshavare att fatta beslut i frågor avseende hemvårdsbidrag till kroniskt sjuka samt enligt 23 § sjukvårdslagen meddela föreskrifter angående intagning å sjukhem.

Förvaltningsutskottets finansavdelning äger uppdraga åt landstingsdirektören eller annan befattningshavare att på avdelningens vägnar fatta beslut i ärenden angående husmoderssemester, dispens för hemvårdarinnor, tillstyrkan respektive rekvisition av statsbidrag, utbetalning av landstingsbidrag samt besluta om utanordnande av anslag, som landstinget beviljat.

I Älvsborgs läns landstingskommun, där *förvaltningsutskottet är uppdelat på hälsovårdsstyrelse, sjukvårdsstyrelse och finansavdelning* (alt. 4), äger utskottet och avdelningarna uppdraga åt ledamot av utskottet eller avdelning eller åt befattningshavare, att på utskottets eller avdelnings vägnar fatta beslut i ärenden rörande ansökningar om stipendier, befrielse från eller nedsättning av vårdavgifter, bidrag till hemvård, konvalescentvård och

partiellt arbetsföra samt i personalfrågor, husmoderssemesterverksamhet ävensom verkställande av inköp och antagande av entreprenörer.

I Uppsala och Kopparbergs läns landstingskommuner finns *vid sidan av förvaltningsutskottet fristående hälso- och sjukvårdsstyrelse* (alt. 5). I förstnämnda landstingskommun finns den delegationsbestämmelsen för hälso- och sjukvårdsstyrelsen, att styrelsen äger uppdraga åt sitt presidium att fatta beslut i ärenden angående personalfrågor berörande personal inom den öppna vården.

Kopparbergs läns landsting har i särskilt beslut uppdragit åt landstingsdirektören att å förvaltningsutskottets samt hälso- och sjukvårdsstyrelsens vägnar fatta beslut i allmänna personalärenden. Han äger därutöver besluta om resor i förebyggande mödra- och barnavård samt om hemsjukvård.

För Örebro läns landstingskommuns *förvaltningsutskott föreligger i dess reglemente en delegationsklausul av innehåll, att förvaltningsutskottet äger uppdraga åt ordföranden, ledamöter eller på landstingskommunens kansli anställd befattningshavare att på utskottets vägnar mellan sammanträdena handlägga och besluta i ärenden rörande utfärdande av fullmakt att bevaka landstingets rätt inför domstol och andra myndigheter samt vid förrättningar av olika slag, rörande tjänstledigheter och liknande ärenden ävensom utgivande av bidrag enligt fastställda regler. Framställning eller yttrande till landstinget samt avgörande i ärende av principiell natur må dock inte beslutas annorledes än av förvaltningsutskottet samfällt. En allmän klausul är fogad till uppräknningen genom stadgandet, att på samma sätt må handläggas ärenden, som till art och betydelse är jämförliga med de uppräknade samt ärenden i övrigt av rutinmässig karaktär, som förvaltningsutskottet finner uppenbarligen vara av beskaffenhet att inte behöva prövas på sammanträde.*

För de fristående centrala organen, dvs. sjukvårdsstyrelsen, hälsovårdsstyrelsen, undervisningsnämnden och sociala nämnden, gäller i princip att de äger uppdraga åt ordföranden, ledamot eller tjänsteman på landstingskommunens kansli att besluta i vissa personalärenden.

Förvaltningsutskottets delegation av beslutanderätt i vissa ärenden har vid sidan av reglementet kompletterats med särskilda beslut. Sålunda har utskottet uppdragit åt landstingsdirektören eller annan befattningshavare att på grundval av gällande tjänstereglemente och kollektivavtal besluta om tillgodoräknande av tjänstetid m. m. Vidare har landstingsdirektören bemyndigande att anställa och entlediga viss lägre personal vid landstingskommunens centrala förvaltning ävensom att bevilja viss högre personal vid förvaltningen semester och tjänstledighet m. m. samt förordna vikarie för sådan personal. Den lägre kontorspersonalen beviljas ledighet av landstingskamreraren, som äger förordna vikarier inom denna personalgrupp. Liknande bemyndigande gäller för landstingsdirektören i fråga om viss personal vid landstingskommunens regionplanekontor och centraltvätt.

6. Förvaltningsutskottens information till landstingsmännen

Frågan om information till landstingets ledamöter om den landstingskommunala styrelsens verksamhet har i landstingslagen reglerats på så sätt, att förvaltningsutskottet årligen till lagtima möte skall avgiva berättelse över sin verksamhet under tiden från senaste lagtima möte (41 § LL). Det har i början av detta kapitel nämnts, att motsvarande regler saknas i kommunallagarna. I kommunalförbundsagen har föreskrift intagits att kommunalförbunds styrelse skall hålla förbundsmedlemmarna underrättade om den allmänna planläggningen av förbundets verksamhet samt om frågor av större ekonomisk eller organisatorisk räckvidd (14 § KFL). Avskrift av styrelsens protokoll skall efter verkställd justering tillställas förbundsmedlemmarnas styrelser (15 § KFL).

Efter vad utredningen kunnat finna, saknas i de för förvaltningsutskotten gällande reglementena föreskrifter om skyldighet att hålla de enskilda ledamöterna i landstingen löpande informerade om verksamheten inom den landstingskommunala styrelsen.

Inom tjugoen landstingskommuner erhåller dock efter särskilda beslut landstingets ledamöter enligt uppgifter till utredningen kontinuerligt förvaltningsutskottens protokoll. Ledamöterna av Södermanlands läns landsting erhåller löpande sammanställningar av protokollen medan ledamöterna av Kristianstads läns landsting får sammanställning vid utgången av första, andra och fjärde kvartalen. Förvaltningsutskotten i Blekinge och Norrbottens läns landsting sänder sina protokoll till de ledamöter som så begär.

Det kan även upplysas, att Örebro läns landsting låter trycka en kvartalsvis utkommande skrift »Landstingsnytt», som utsändes till såväl alla landstingskommunens förtroendemän som primärkommunala förtroendemän. Även länets tidningar samt vissa föreningar och organisationer erhåller »Landstingsnytt», vars upplaga är 3 000 exemplar.

I samband med utredningens muntliga överläggningar med olika representanter för landstingen, har på tal om informationen till ledamöterna på några håll understrukits, att de politiska partierna brukar hålla gruppsammanträden, varvid någon representant i förvaltningsutskottet brukar informera ävensom inhämta landstingsledamöternas uppfattning i olika frågor.

Slutligen bör nämnas, att det förekommer att viktigare utredningar rörande den landstingskommunala verksamheten tillställas landstingets ledamöter mellan landstingsmötena.

KAPITEL IV

Kritik mot landstinget och den landstingskommunala styrelsen m. m.

I *utredningens direktiv* har erinrats om att i förarbetena till 1954 års landslingslag uttalats, att det torde vara en allmän uppfattning, att den reglering landstingens organisation och arbets sätt fått i stort sett visat sig vara tillfredsställande och att lagstiftningen då alltjämt på det hela taget erbjöd ändamålsenliga former för verksamheten. Det är — heter det i direktiven — naturligt att bedömningen härav i dag kan vara en annan med hänsyn till den utveckling som skett det senaste årtiondet och de nya uppgifter, som väntar landstingen. Kritik mot landstingens organisation och verksamhetsformer har — sägs det vidare — inte heller saknats. Som exempel härpå angives i direktiven, att det man framför allt funnit otillfredsställande varit de praktiska svårigheterna för landstingsmännen att på några få dagar före det lagtima mötet sätta sig in i mångfalden av ärenden — ofta flera hundra — i vilka landstinget skall fatta beslut under den vecka mötet i allmänhet varar. Från denna synpunkt har det ansetts önskvärt, att landstingsmännen får tillfälle att mera kontinuerligt än nu följa den landstingskommunala förvaltningen. Fler landstingsmöten — exempelvis ett på våren och ett på hösten eller ett varje kvartal — skulle öppna sådan möjlighet. I samband därmed har enligt direktiven kritik även riktats mot beredningen av ärenden under landstingsmöte. Den knappa tiden medger inte att landstingsmännen hinner tränga in i ärendena särskilt då fråga är om fastställande av den alltmer invecklade utgifts- och inkomststaten. Landstinget skulle ha på detta sätt fått allt mindre möjlighet att träffa de reella avgörandena.

Departementschefen har för egen del anfört, att han anser kritiken i vissa avseenden befogad, särskilt som landstingens verksamhet i fortsättningen blir än mer omfattande än hittills. I första hand bör man tillse, att landstingets beslut inte sjunker ned till en ren formalitet. Av stor betydelse är att landstingsmännen får tillfälle att mer fortlöpande än nu behandla och debattera uppkommande frågor. Så kan t. ex. fler landstingsmöten hållas varje år. Lika angeläget är det enligt direktiven att beredningsutskotten under landstingsmötet får större möjlighet än f. n. att grundligt sätta sig in i och överväga ärendena. Beredningsutskotten skulle enligt direktiven lämpligen kunna tillsättas på sådan tid att de före landstingsmötet kunde få informationer om de ärenden, som skulle upptagas vid mötet. Andra frågor, som förtjänar att övervägas, är vilka möjligheter som finns att av-

lasta förvaltningsutskottet vissa uppgifter samt i vilken omfattning det skulle vara lämpligt att inom landstinget använda sig av heltidstjänstgörande förtroendemän, motsvarande exempelvis borgarråden i Stockholm.

Den kritik mot olika sidor av den landstingskommunala verksamheten, som omnämns i direktiven har bl. a. kommit till uttryck i *pressen*. Som exempel härpå kan, utöver vad direktiven innehåller, följande nämnas. I en tidningsledare (Västerbottens-Kuriren) kritiseras förvaltningsutskottet såsom utgörande ett organ, som arbetar utan insyn utifrån och som utnyttjar möjligheten att skärma av de ärenden det handlägger från offentlig debatt. Det heter bl. a. vidare, att de av länsbefolkningen valda landstingsmännen får nöja sig med att en månad i efterhand genom protokollsavskrift få veta, vad utskottet beslutat i landstingets namn. Att kommunala frågor redovisas offentligt och före beslut i fullmäktige finner alla självklart, men påpekas det i ledaren, frågor av stor vikt för hela länets befolkning handläggs och beslutas i förvaltningsutskottet utan någon annan offentlighet än att pressen i nåder kan få en kortfattad notis i efterhand.

I samband med offentliggörandet av förslaget om och de allmänna villkoren för överförandet av statens mentalsjukvård till landstingskommunalt huvudmannaskap uttryckes följande synpunkter i en tidningsledare (Östergötlands Folkblad):

»Landstingskommunernas övertagande av mentalsjukvården aktualiserar med ökad kraft en rad följdproblem. Övertagandet av mentalsjukvården kommer högst väsentligt att öka arbetsuppgifterna för de olika landstingskommunerna. Det nödvändiggör en omprövning av landstingens arbetsformer, vilka det redan tidigare har funnits anledning diskutera. En enda 'landstingsvecka' på hösten kommer inte att vara tillräcklig för att ledamöterna ordentligt skall kunna hänga med i arbetet och sakkunnigt följa de olika arbetsuppgifternas utveckling. Mera allmänt kommer det också att finnas behov av förtroendemän som på heltid kan ägna sig åt landstingsarbetet. I de flesta län kommer vi att behöva någon slags motsvarighet till de större primärkommunernas 'kommunalråd'.

Förhandlingsöverenskommelsen om huvudmannaskapet för mentalsjukvården blir alltså en mäktig drivkraft till omprövning av landstingsorganisationen i stort. Denna omprövning bör kunna göras på ett sådant sätt, att vi får till slutresultat ökad effektivitet och förstärkt betydelse för den kommunala demokratin.»

En annan tidning slutar sin ledare (Västernorrlands Allehanda) i ämnet med följande ord:

»Efter övertagande av två så stora uppgifter som provinsialläkarorganisationen och mentalsjukvården måste det till en förnyelse, som dels inne-

bär en ordentlig förstärkning av landstingens centrala förvaltning och dels skapar bättre betingelser för landstingsledamöterna att få ett reellt inflytande på verksamheten. Det blir fråga om en så väldig årlig budget och så många hundratals ärenden, att det inte räcker med att tingen samlas under en vecka för att formellt bekräfta vad förvaltningsutskotten gjort eller för det nya året beslutat sig för att göra.»

Slutligen kan i sammanhanget jämväl återges följande synpunkter (Blekinge läns tidning):

»Den 'idylliska' epoken med relativt begränsade arbetsuppgifter, tämligen låga utdebiteringar, ett sammanträde per år etc., lider mot sitt slut. Utvecklingen beklagas måhända på sina håll men det är knappast motiverat; en mera rationell fördelning av arbetsuppgifter mellan stat, landsting och primärkommuner är ofrånkomlig.»

I riksdagen har någon mer påfallande kritik mot landstingens och den landstingskommunala styrelsens organisation och arbetsformer inte kunnat iakttagas.

I samband med behandlingen av proposition nr 119 år 1954 med förslag till ny landstingslag förekom inte några i sammanhanget väsentliga motioner eller någon omfattande debatt. En mindre diskussion förekom i anledning av en motion med hemställan, att tidpunkterna för ingivande av framställningar och motioner till landstinget skulle ändras från den 1 juli och den 15 augusti till den 1 juni och den 15 juli.

Vid 1957 års riksdag ställdes en interpellation i andra kammaren av herr Olofsson till chefen för inrikesdepartementet angående protokollen vid bl. a. landstingets sammanträden. Interpellanten kritiserade, att protokollen var resultatprotokoll och inte diskussionsprotokoll. Särskilt var detta en nackdel, då interpellation framställdes i landstinget. Debatten i anslutning till dess besvarande refererades inte i landstingets protokoll, ehuru interpellationen intas i detsamma. Det ifrågasattes av interpellanten om detta vore tillfredsställande, då det kunde förekomma, att det efter debatten rådde delade meningar om vad som yttrats. I interpellationen efterlystes, om inrikesministern uppmärksammat detta och om han ville verka för en mera fullständig protokollföring under landstingssammanträdena.

I sitt svar anförde statsrådet bl. a. att det skulle vara tyngande och medföra praktiska svårigheter om i lag stadgades skyldighet för landstinget att föra diskussionsprotokoll. Statsrådet påpekade, att inget hindrade ett landsting att låta till protokollet anteckna en debatt, när skäl därtill ansågs föreligga. I städerna använde man sig exempelvis av stenografer, som upptog debatterna i stadsfullmäktige. På motsvarande sätt kunde även landstinget förfara, men det var enligt statsrådets uppfattning ej lämpligt att tvinga landstinget till att föra någon form av diskussionsprotokoll.

I sitt genmäle uttryckte interpellanten den förhoppningen, att det skulle för landstingen pekars på önskvärdheten av att man frivilligt åstadkom så fullständiga debattprotokoll som möjligt.

På *landstingshåll* har inte heller landstingets och den landstingskommunala styrelsens organisation och arbetsformer varit föremål för någon mer omfattande diskussion eller kritik. Inom några landsting har dock vissa hithörande spörsmål varit föremål för motioner och interpellationer.

Angående *landstingets organisation och arbetsformer* märks framför allt en motion härom till Älvsborgs läns landsting år 1960. Vederbörande motionärer påpekade, att landstingets verksamhet och arbetsuppgifter ständigt ökade, men tiden för landstingssammanträdena syntes ha varit oförändrad under en lång följd av år. Samma torde förhållandet vara beträffande beredningsutskottets antal m. m. Den enskilde landstingsledamoten var därför enligt motionärernas mening ej sällan nödsakad att ta ställning till frågor, varom erforderliga informationer ej kunnat inhämtas. Ökade möjligheter till studium av och kännedom om landstingets olika verksamhetsgrenar borde även beredas landstingets ledamöter. Detta kunde ske på olika sätt, bl. a. genom inval i ökad utsträckning av landstingets egna ledamöter i styrelser och direktions- ävensom genom studieresor och demonstrationer mellan landstingsmötena. Motionärerna hemställde därför, att landstinget skulle överväga att utöka antalet ordinarie sessionsdagar till åtminstone sex och att låta utreda lämpligheten av att utöka beredningsutskottets antal från nuvarande fyra till förslagsvis sex.

Förvaltningsutskottets finansavdelning, som tog del av motionen, påpekade, att de tryckta framställningarna till landstinget tillhandahölls ledamöterna på ett tidigare stadium än vad som förut varit fallet. Förvaltningsutskottets protokoll tillställdes alla landstingsledamöter i tryck ganska snart efter sammanträdena och annat tryck rörande de olika styrelsernas verksamhet distribuerades ävenledes. Till skillnad mot tidigare praxis motiverade numer de olika direktionerna och styrelserna mera ingående sina framställningar till landstinget. Studieresor till och besök vid landstingets anstalter och inrättningar företogs vid varje landstingssammanträde och vid vissa tillfällen dessemellan. Finansavdelningen påpekade även, att en utökning av antalet sessionsdagar vid landstingsmötet var helt beroende av landstingets egen inställning samt att landstinget enligt gällande arbetsordning självt för varje möte bestämde antalet beredningsutskott. Med hänsyn till växlande behov av beredningsutskott torde enligt finansavdelningen landstinget vid varje möte böra besluta om antalet beredningsutskott, antalet ledamöter i desamma samt fördelningen av ärenden dem emellan. Förslag om utskottets antal och sammansättning kunde väckas av varje ledamot vid landstingets första sammanträde.

Landstinget beslöt i enlighet med vederbörande beredningsutskotts hem-

ställan, vilken överensstämde med finansavdelningen förslag, »att landstinget måtte vid beslut om i motionen angivna frågor med hänsyn till vid olika tillfällen aktuella lägen pröva av motionärerna föreslagna åtgärder».

Frågan om remissdebatt under landstingsmöte har tagits upp av motionärer i två landsting under senare år. Sålunda anfördes i motion till Gotlands läns landsting år 1958, att det torde för många landstingsledamöter kännas som en brist att i landstingets arbetsprogram inte särskild tid avdelats för en landstingets remissdebatt. En sådan allmän debatt, med möjlighet att i ett större sammanhang ta upp skilda frågor från landstingets verksamhetsområde till överläggning och granskning, torde ligga i linje med den demokratiska idén om folkrepresentationens kontroll av offentlig förvaltning. Förvaltningsutskottet anförde i sitt yttrande, att enligt landstingslagen förelåg sådan möjlighet för ledamöterna och att något formligt beslut således icke behövde fattas av landstinget. Vederbörande beredningsutskott uttalade med hänvisning till förvaltningsutskottets yttrande, att motionen inte borde föranleda någon åtgärd, vilket blev landstingets beslut.

Även Gävleborgs läns landsting behandlade samma år en motion angående införande av remissdebatt med samma resultat som i Gotlands läns landsting. I en till ordföranden i Stockholms läns landstingskommuns förvaltningsutskott framställd interpellation vid 1962 års landstingsmöte, frågade en ledamot vilka åtgärder, som ordföranden ansåg omgående skulle kunna vidtagas för att förbättra landstingets arbetsformer. Med hänvisning till vidgade landstingskommunala uppgifter ansåg interpellanten landstingsorganisationen föråldrad. Som exempel på den kritik, vilken riktats mot landstingets verksamhetsformer, anförde interpellanten utan angivande av källa bl. a. följande lösryckta citat:

»Landstinget sammanträder en vecka varje år — varav i regel åtskillig tid går åt för resor i länet — för att klubba igenom anslagsbeviljande som rena pro forma-åtgärder.»

»Om ett organ i landstinget i någon av de närmaste månaderna tvingas fatta ett större kapitalkrävande beslut, så kan det dröja nästan ett år innan den anslagsbeviljande myndigheten får ta ställning till ärendet. Den enskilde medborgaren väljer en omdömesgill och ansvarsmedveten landstingsledamot, som har förstånds-gåvor att på förhand bedöma en fråga och inte på förmågan att vara efterklok.»

»Det är otillfredsställande att landstingsledamoten på några få dagar före det lagtida landstingsmötet skall läsa in landstingshandlingarna och grundligt sätta sig in i mångfalden av ärenden.»

»De beredningsutskott som sammanträder under landstingsveckan har endast kort tid på sig för överläggningar. Ledamöterna hinner inte tränga in i den alltmer invecklade utgifts- och inkomststaten.»

»Det är få förtroendemän som kan acceptera ett FU-uppdrag. Dessa har alltmer blivit av heltidskaraktär.»

Interpellanten efterlyste eljest bättre information, t. ex. genom en informationskrift om landstingskommunens verksamhet till länets invånare. Vidare pekades på möjligheten för landstinget att sammanträda oftare ge-

nom urtima mötens hållande. Landstingsledamöterna borde, när det gällde landstingshandlingarna, givas bättre och mer kontinuerlig information.

I interpellationssvaret, i vilket bl. a. hänvisades till att här föreliggande utredning pågick, tillbakavisade förvaltningsutskottets ordförande rent principellt den av interpellanten framförda kritiken. Ordföranden framhöll bl. a. att större delen av landstingsärendena var återkommande år från år och att de egentliga nyheterna för landstingsmännen att sätta sig in i var få. Urtima möten torde ej underlätta verksamheten. Möjligen skulle ett sammanträde i månaden efter primärkommunalt mönster underlätta något, men det skulle medföra »en mer avrundad budget» än landstinget var van vid att bestämma. Det framhölls dock, att nuvarande organisation inte var så olämplig som gjorts gällande. En anpassning av landstingets arbetssätt efter primärkommunalt mönster eller till riksdagens arbetssätt var inte tilltalande. Ordföranden underströk, att landstingskommunen var en specialkommun. Landstingskommunerna borde inte övertaga alltför många arbetsuppgifter från stat och kommun utan borde i stället behålla sin särprägel vid sidan av dessa. Dock ville ordföranden inte ställa sig avvisande till heltidsanställda förtroendemän. Om förvaltningsutskottet hade sådana skulle det kunna bli mer jämspelt med tjänstemannasidan. Med hänvisning till landstingsutredningen ansåg ordföranden inga större förändringar böra vidtagas i avvaktan på utredningens förslag.

Informationen till landstingets ledamöter från förvaltningsutskottets sida togs upp i en motion till 1957 års lagtima möte i Kalmar läns södra landstingskommun. Även ökad publicitet rörande den landstingskommunala verksamheten efterlystes. I motionen påpekades, att landstingets arbetsområde vidgats och att svårigheterna blivit allt större för den enskilde landstingsledamoten att under den vecka då landstinget var samlat sätta sig in i alla de frågor som förekommer. I anledning härav framlade motionärerna förslag dels om en allmän debatt som inledning till landstingets utskottsarbete, som enligt motionärerna borde ge förvaltningsutskottet tillfälle att redovisa för sitt fögderi under det gångna året, och dels om en ökad pressinformation med referat i ortspressen från förvaltningsutskottets sammanträden.

Förvaltningsutskottet delade motionärernas åsikt, att åtgärder borde vidtagas för att landstingsledamöter och allmänheten skulle bli väl informerade om landstingets arbetsuppgifter, men utskottet ansåg dock, att landstingets tryckta handlingar numer var så fylliga att såväl ledamöter som pressen borde få en god bild av landstingets verksamhet. Beträffande förvaltningsutskottets informationsverksamhet påpekade utskottet, att samtliga landstingsmän erhöll föredragningslistor till utskottets sammanträden samt att utskottets protokoll ditintills ej kunnat utsändas på grund av att kanslipersonalen varit otillräcklig. En allmän debatt om förvaltningsutskottets åtgärder fann utskottet varken erforderlig eller lämplig. Det påpekades, att utskottet varje år avgav sin verksamhetsberättelse, som efter att ha blivit

föremål för yttrande av vederbörande beredningsutskott behandlades av landstinget. Landstingsmännen kunde därvid rikta kritik mot de av förvaltningsutskottet vidtagna åtgärderna. Utskottet ansåg dock att motionen var värd beaktande och hemställde om bifall till densamma. Det beredningsutskott, som hade att bereda motionen, instämde i förvaltningsutskottets yttrande, som även bifölls av landstinget. Från och med år 1958 tillställs landstingets ledamöter förvaltningsutskottets protokoll.

Även i en motion till Västerbottens läns landsting år 1958 hemställdes om ökad information om landstingets och förvaltningsutskottets verksamhet. Med anledning härav beslöt landstinget i enlighet med vederbörande beredningsutskotts utlåtande att rekommendera förvaltningsutskottet att ytterligare utnyttja möjligheten att utsända handlingar, som var av intresse för ledamöterna. Förvaltningsutskottet anmodades även att överväga en förlängning av landstingsmötet. Enligt uppgift utsänder förvaltningsutskottet till ledamöterna i landstinget — förutom sina protokoll — numera vissa utredningar och liknande berörande den landstingskommunala verksamheten.

Förvaltningsutskottets organisation och arbetsformer har efter motioner varit föremål för utredning i två landstingskommuner.

Sålunda hemställdes i motion till 1958 års lagtima möte i Södermanlands läns landstingskommun, att landstinget skulle uppdraga åt förvaltningsutskottet att verkställa en förutsättningslös utredning rörande utskottets organisation samt uppdelning på avdelningar och därmed sammanhängande spörsmål. Utskottet borde därvid ta hänsyn till landstingets och därmed förvaltningsutskottets allt större arbetsuppgifter. Landstinget fattade beslut i enlighet med vad som föreslagits i motionen. Efter utredning beslutades vid 1959 års lagtima landstingsmöte sådan ändring av förvaltningsutskottets reglemente, att utskottet skulle äga utse en central byggnadskommitté samt äga delegera beslutanderätten till landstingsdirektören i flera ärenden än vad som dittills gällt.

Vid 1958 års lagtima möte beslutade landstinget i Göteborgs och Bohus län, att förvaltningsutskottets organisation fr.o.m. år 1960 skulle ändras från att vara ett utskott uppdelat på sjukvårdsstyrelse, hälsovårdsstyrelse och finansavdelning till ett odelat utskott tillika hälso- och sjukvårdsstyrelse. Samtidigt minskades det totala ledamotsantalet från femton till elva (från början föreslogs antalet till nio ledamöter). I en motion till 1959 års lagtima möte begärdes, att den dittillsvarande organisationsformen för förvaltningsutskottet med olika avdelningar ävensom antalet ledamöter skulle bibehållas. Som skäl härför anfördes bl. a. att en minskning av ledamotsantalet i den landstingskommunala styrelsen var olämplig, särskilt i en tid då man på allt sätt sökte intressera medborgarna för samhällsfrågor. De omfattande och allt fler uppgifterna för landstingskommunerna ökade svårigheterna för förvaltningsutskottets ledamöter att i detalj följa ären-

dena. Genom uppdelning av utskottet på avdelningar ernåddes ett djupare folkligt inflytande. En uppsplättning i handläggningen av de allmänna ärendena kom också enligt motionärerna till uttryck i primärkommunerna, både städer och landskommuner. Det var således vanligt såväl inom drätselkammare som kommunalnämnd att arbetet uppdelades på olika avdelningar. Erfarenheten hade visat, att detta var nödvändigt för att bereda största möjliga utrymme för de förtroendevaldas inflytande.

Landstinget avskog motionärernas framställning. Förvaltningsutskottet, som hade avstyrkt motionen, ansåg bl. a. det var mer betryggande, att förutsättningar skapades för att den ledande, samordnande och övervakande funktionen kunde fullgöras av ett odelat förvaltningsutskott, än att femton förtroendemän, fördelade på tre organ med olika verksamhetsgrenar och utan betryggande samordning, deltog i förvaltningen. Utskottet anförde bl. a.:

»Förvaltningsutskottets avdelningar arbeta fortfarande mycket självständigt, var och en inom sitt verksamhetsområde och avgöra i realiteten själva, vilka ärenden som — bortsett från budgetarbetets slutomgång — skola betraktas vara av sådan vikt, att de böra hänskjutas till utskottet in pleno. I praktiken måste det med nuvarande organisationsform vara så — att föredraga alla viktigare ärenden också inför utskottet in pleno, skulle göra administrationen tungrodd och försena ärendenas avgörande på ett olyckligt sätt. Vad beträffar sjukvårds- och hälsovårdsstyrelserna är för övrigt självständigheten i väsentliga avsnitt lagligen grundad, varför risk för kompetensvister skulle uppkomma, om utskottet in pleno skulle förbehålla sig rätten till slutgiltigt avgörande i större utsträckning än som nu är fallet.

Det finns sålunda med nuvarande organisationsform inga garantier för, att förvaltningsutskottet in pleno skall kunna skaffa sig den överblick och det grepp över hela förvaltningen som kräves för att reellt utöva den lagligen föreskrivna och praktiskt synnerligen betydelsefulla funktionen som landstingets ledande, samordnande och övervakande organ.

Det är sjukvårdsstyrelsen som omsätter den alldeles övervägande delen av landstingets medel och denna utskottsavdelning omhänderhar också de största konstruktiva uppgifterna. Finansavdelningen har också konstruktiva uppgifter, i första hand för yrkesutbildningen, men sysslar i övrigt i huvudsak med detaljfrågor av relativt ringa räckvidd — beträffande lönefrågorna sker som bekant alla större avgöranden i realiteten vid centrala förhandlingar. Hälsovårdsstyrelsens konstruktiva uppgifter har i allt väsentligt fullföljts och redan föreliggande principiella avgöranden ha i stort fixerat riktlinjerna för verksamheten. De ärenden styrelsen numera sysslar med, ligger därför till övervägande del på 'direktionsplanet', d. v. s. styrelsen utövar beträffande den öppna hälso- och sjukvården i stort sett samma funktioner som en lasarettsdirektion.

Av denna redogörelse för avdelningarnas arbetsuppgifter torde framgå, att svårigheterna att skaffa sig överblick och grepp över hela verksamhetsfältet äro minst för de i sjukvårdsstyrelsen placerade utskottsledamöterna och störst för de i hälsovårdsstyrelsen placerade. Endast i den mån den nu rådande mycket goda samförståndsandan betraktas som en säker tillgång, kan erforderliga garantier anses föreligga för att de i finansavdelningen och hälsovårdsstyrelsen placerade utskottsledamöterna över huvud taget skola kunna hålla sig à jour.

Utskottet anser det olyckligt, att diskussionen i detta ärende kan ge sken av, att ett motsatsförhållande råder mellan förtroendemännen och landstingets kansli. Så är alls icke fallet. Diskussionen är emellertid nödvändig för att fastslå, att omorganisationen icke syftar till att minska utan tvärtom öka förtroendemännens inflytande. Utskottet har dock den uppfattningen, att förtroendemannastyret bäst främjas genom en måttfull målsättning. Utskottet delar nämligen motionärernas uppfattning att landstingets uppgifter kommer att bli ännu flera och mera omfattande. Om förtroendemännen ha ambitionen att deltaga även i alla dessa avgöranden utan principiell betydelse, måste detta i en ännu större förvaltning än landstingets nuvarande leda till, att tillräcklig tid icke hinner ägnas åt det väsentliga — den ledande, samordnande och övervakande funktionen.

Beträffande motionärernas jämförelse med förhållandena i en primärkommun bör erinras om att en uppdelning av kommunens styrelse på olika avdelningar med självständig, omedelbart från drätselkamarreglementet härledd beslutanderätt, icke är tillåten enligt nu gällande kommunallag. Jämförelsen är även i övrigt missvisande — flertalet ledamöter i ett förvaltningsutskott ha så långa resvägar till sammanträdesorten, att de måste sätta till hela eller i varje fall större delen av en arbetsdag för varje sammanträde, varav följer, att det skulle bli alltför betungande för förtroendemännen att hålla sammanträden lika ofta — och ibland med kort varsel — som tillämpas i motsvarande organ inom ifråga om förvaltningen omfattning jämförbara primärkommuner. Ur demokratisk synpunkt måste det med hänsyn härtill vara mera betryggande, att förutsättningar skapas för att den viktigaste funktionen enligt ovan reellt kan fullgöras av nio förtroendemän i ett organ, än att femton förtroendemän, fördelade på tre organ med var sina verksamhetsgrenar och utan betryggande samordning, får deltaga i förvaltningen, eventuellt också nå något djupare i oväsentliga delar.»

För att få fram fler och mer påtagliga synpunkter på landstingets och den landstingskommunala styrelsens organisation och arbetsformer har landstingsutredningen vänt sig till *förvaltningsutskotten* för att efterhöra deras inställning till berörda spörsmål.

Angående *landstingets organisation och arbetsformer* kan först noteras de allmänna synpunkter som lagts härpå av förvaltningsutskottet i Väster-norrlands läns landstingskommun. Utskottet, som anser att landstingslagen ytterligare bör anpassas till kommunallagen, har anfört:

»Med hänsyn till den fortgående utvidgningen av landstingens arbetsuppgifter framstår det såsom önskvärt, att en större krets av landstingsledamöter beredes möjlighet till information om och inverkan på ärendenas slutliga avgörande än vad som nu är fallet.

Syftemålet kan nås på flera vägar.

1. En fortlöpande skriftlig information om förvaltningsutskottets åtgärder.
2. Landstingets beredningsutskott tar mera tid på sig vid beredningen av ärendena och beredes möjlighet att verka även mellan landstingets sammanträden.
3. Samma som under 2 ovan samt med flera landstingsmöten per år (regelbundna lagtima och urtima möten).
4. Ett omskapande av landstingens arbetsformer till något som i stort sett motsvarar primärkommunernas sätt att arbeta, med beredande och beslutande organ.

1. *Ökad information*

Inom många landsting ges landstingsledamöterna en omfattande information om förvaltningsutskottets fortlöpande arbete. Inom Västernorrlands läns landsting har sedan ett 10-tal år tillbaka förvaltningsutskottets utförliga protokoll (varje protokoll cirka 150 A 4-sidor) tillställts ledamöterna. Härigenom informeras ledamöterna, vilket medför att det fortlöpande arbetet utan svårighet kan följas. Något utrymme för initiativ från de landstingsledamöters sida som ej är med i förvaltningsutskottet ger systemet emellertid icke och frågorna kan inte påverkas eftersom information ges sedan frågorna behandlats i förvaltningsutskottet.

2. *Utökad tid för beredningsutskottens arbete*

Att döma av det utsända frågeformuläret har utredningen såsom en möjlighet tänkt sig att beredningsutskottet skulle ges mera tid till beredningen av ärendena.

Givetvis ger detta system ett större utrymme för en direkt personlig information, där ledamöterna skulle ha möjlighet att under flera dagar (före landstingsmötet) gå igenom ärendena.

Med ett bibehållande av nuvarande ordning, med i huvudsak ett landstingsmöte per år, torde en sådan förändring ge större möjlighet till information och påverkan av ärendena. Någon avgörande förändring torde dock ett sådant system knappast innebära, eftersom samtliga förslag färdigbehandlats av förvaltningsutskottet, varigenom partigruppernas företrädare tagit ställning till frågornas behandling. I praktiken torde vidare färdigställandet av de tryckta handlingarna i viss mån begränsa möjligheterna att lång tid före landstingsmötet sammanträda med beredningsutskottet.

3. *Utökad tid för beredningsutskottet och flera landstingsmöten per år*

En möjlighet att undvika det komprimerade arbetet under landstingsveckan vore givetvis regelbundna urtima möten, varigenom en del ärenden, som inte har ett omedelbart samband med utgifts- och inkomststaten, kunde föreläggas landstinget vid annan tidpunkt.

Förfaringssättet har praktiserats av några landsting, men synes knappast ha »slagit igenom».

Systemet torde dock — kombinerat med utökad tid för beredningsutskottens arbete — ge möjlighet till bättre information.

En avgörande fråga är givetvis de enskilda ledamöternas möjligheter att påverka ärendena innan de slutbehandlas i förvaltningsutskottet.

Systemet under punkt 2 och 3 ger få möjligheter härtill.

4. *Omorganisation efter primärkommunalt mönster*

Något hinder att förändra arbetsformerna i huvudsaklig överensstämmelse med det system som förekommer inom primärkommunerna föreligger knappast. Med nuvarande kommunikationer synes »landstingsfullmäktige» kunna sammanträda så många gånger per år, som man själva anser lämpligt.

Ledamöterna kunde uppdelas i beredande organ med ledamöter och suppleanter och med det antal centralt beredande organ som kan anses lämpligt (hälso- och sjukvårdsnämnd en eller två; undervisningsnämnd en eller två; socialt beredningsorgan och dyl.). Dessa organ skulle tjäna som beredande organ för »styrelsens» — förvaltningsutskottets slutgiltiga behandling av ärendena (vissa ärendegrupper kanske aldrig behövde gå upp i förvaltningsutskottet).

Efter förvaltningsutskottets behandling av ärendena går de vidare till landstinget, som torde kunna få arbetsmaterial för 2—4 sammanträden per år.

En förutsättning för att ett sådant system skulle kunna fungera är givetvis att personal och arbete från början upplägges för att passa in i systemet.

Detta system borde ge större möjlighet för de enskilda landstingsmännens initiativ och information men kräver större arbetsinsatser från personal.

Förvaltningsutskottets ställning som landstingskommunens styrelse kvarstår; möjligheterna för förvaltningsutskottet att oftare få sina förslag underställda det högsta beslutande organet bör ur demokratiska synpunkt vara en fördel, vilket medför att den omdiskuterade s. k. maktkoncentrationen hos förvaltningsutskottet minskas.

En på sådant sätt omändrad organisation för beredning och beslut kan möjligen göra de nuvarande beredningsutskotten överflödiga — liksom beredningsutskotten i primärkommunerna.

En ändrad arbetsordning för landstingen kan också ge länskommunen en helt annan möjlighet att såsom det politiskt tillsatta organet agera som företrädare för länsbefolkningen i frågor, som för närvarande i huvudsak ligger utanför de traditionella arbetsuppgifterna.

En förändring av arbetsformerna på här angivet sätt borde dock ge möjlighet att behålla beteckningen lagtima möte för sammanträdet på hösten när staten fastställs (den gamla och omtyckta beteckningen 'lagtima' möte skulle härigenom kunna få fortleva).»

En av de väsentligaste punkterna i den återgivna kritiken mot landstingets organisation och arbetsformer har varit, att *landstingets till ett sammanträde per år inskränkta verksamhet* inte ger de enskilda landstingsmännen möjlighet att kontinuerligt följa den landstingskommunala verksamheten. På utredningens frågor om landstingslagen bör innehålla möjlighet att på ett enklare sätt än nu kalla till landstingsmöte (19 § LL) och om utvidgad rätt bör införas att inkalla urtima möte (21 § LL) har flertalet förvaltningsutskott ställt sig avvisande.

Sexton förvaltningsutskott anser sålunda inte att det är nödvändigt med enklare regler för sammankallande av lagtima möte. Femton utskott, till övervägande del samma utskott som med nej besvarat den första frågan, ställer sig avvisande till enklare förfarande för sammankallande av urtima möte. Övriga förvaltningsutskott har emellertid föreslagit ändringar i berörda hänseenden.

Beträffande det lagtima mötet har en framflyttning av det mötet till slutet av oktober eller början av november framförts som önskemål av förvaltningsutskotten i sex landstingskommuner och som motivering härför har särskilt anförts att det enligt nuvarande ordning är svårt att medhinna budgetarbetet i tid till landstingsmötet. Fem förvaltningsutskott anser dock att behov föreligger av ett utökat antal lagtima landstingsmöten. Sålunda har förvaltningsutskotten i Uppsala, Södermanlands och Kronobergs läns landstingskommuner föreslagit, att det bör hållas två lagtima möten varje år, varav ett i oktober för fastställande av utgifts- och inkomststaten samt ett i mars eller april.

Förvaltningsutskottet i Jämtlands läns landstingskommun ifrågasätter dessutom om ej möjlighet föreligger att flytta det lagtima mötet till första halvåret, i vilket fall jämväl en omläggning av räkenskapsåret bör ske.

Älvsborgs läns landstingskommuns förvaltningsutskott har uttalat, att det bör övervägas, om det inte kan överlåtas på landstinget att självt bestämma om sina möten. Lagtexten bör utformas så att landstinget skall sammanträda minst en gång årligen, varigenom urtima möte inte skulle bli aktuellt i någon större utsträckning.

Beträffande bestämmelserna om *urtima möte* har följande synpunkter framkommit. Förvaltningsutskottet i Stockholms läns landstingskommun anser, att landstingsmännen bör beredas möjlighet att genom en aktion av något slag få till stånd urtima möte. En majoritet eller en viss kvot av ledamöterna bör kunna uppdraga åt förvaltningsutskottet att sammankalla urtima möte för behandling av viss angiven fråga. Örebro läns landstingskommuns förvaltningsutskott finner i likhet med andra förvaltningsutskott, att utskottet självt bör avgöra tidpunkten för sammankallande av urtima möte. Likaså anser man att förvaltningsutskottet bör ha möjlighet att bestämma sammanträdesort, då det i vissa fall kan vara lämpligare att landstinget sammanträder till urtima möte på annan ort inom landstingskommunen än residensstaden.

Ett tiotal förvaltningsutskott föreslår, att landstinget eller förvaltningsutskottet får bestämma inkallandet av urtima möte, när så påfordras.

Förvaltningsutskottet i Östergötlands läns landstingskommun anser, att begreppet urtima landsting bör utmönstras och i stället bör termen extra landsting införas. Rätten att påkalla dylikt extra landsting bör tillkomma förvaltningsutskottet, landstinget och länsstyrelsen. Förvaltningsutskottet bör sålunda ges laglig möjlighet att inkalla landstinget till extra landstingsmöte, när utskottet så anser erforderligt.

Till svar på utredningens fråga om önskvärdheten av en *utvidgad rätt att upptaga ärenden till behandling vid urtima möte* har elva förvaltningsutskott svarat nej. Övriga önskar en viss utvidgning. Sålunda anser förvaltningsutskottet i Kalmar läns norra landstingskommun att då synnerliga skäl föreligger bör annat ärende kunna upptagas till handläggning än det eller de som föranlett det urtima mötet. Förvaltningsutskottet i Stockholms läns landstingskommun går något längre och finner att ett fulltaligt och enhälligt landsting bör kunna medgivas rätt att vid urtima möte till behandling upptaga vilken fråga som helst.

Östergötlands läns landstingskommuns förvaltningsutskott menar, att landstinget ej bör vara bundet vid de ärenden, som angivits i kungörelsen om mötet utan skall äga rätt att — liksom nu gäller beträffande lagtima möte — senast å mötets första dag föreslå landstinget upptaga jämväl andra ärenden till behandling.

Förvaltningsutskottet i Värmlands läns landstingskommun anser att 21 § 3 mom. LL bör ändras så att vid urtima landsting sådana frågor kan företagas till avgörande som väckts av landstinget, förvaltningsutskott eller av enskild landstingsledamot.

Angående spörsmålet om *deltagandet i sammanträde* kritiserar ett tiotal förvaltningsutskott de nuvarande bestämmelserna att länsstyrelsen inkallar suppleant. Landstinget bör självt få ombesörja inkallelsen.

En likartad fråga togs upp av förvaltningsutskottet i Västmanlands läns landsting där man anser att länsstyrelsens uppgift att kalla äldste ledamoten till tjänstgöring enligt 26 § sista stycket LL bör upphöra.

Eljest har femton förvaltningsutskott ställt sig avvisande till en fråga från utredningen om närvarorätten vid landstingsmöte enligt 29 § LL bör utsträckas till andra än dem som är omnämnda i sagda bestämmelse ävensom till att närvarorätten även bör gälla beredningsutskottens sammanträden.

Flertalet förvaltningsutskott anser eljest i likhet med förvaltningsutskottet i Stockholms läns landstingskommun, att landstinget och dess utskott bör själva få bestämma, vilka personer som tinget eller utskottet önskar höra.

Förvaltningsutskottet i Blekinge läns landstingskommun föreslår att de personer, som avses i sista stycket 29 § LL, d. v. s. presidium i förvaltningsutskottet samt hälso- och sjukvårdsstyrelsen ävensom landstingsdirektören och landstingets revisorer, bör få deltaga i beredningsutskottens överläggningar.

Förvaltningsutskottet i Västernorrlands läns landstingskommun betonar att en viss ram för närvarorätten bör fastställas i landstingslagen vilket inte bör hindra landstinget från att kunna besluta om en utvidgning av närvarorätten.

I fråga om *tidpunkterna för väckande av förslag* till lagtima landstingsmöte som — efter vad ovan påpekats — diskuterades i samband med riksdagsbehandlingen av 1954 års landstingslag, har flertalet förvaltningsutskott föreslagit annan tid än den 1 juli respektive den 15 augusti, vanligen en eller ett par månader tidigare. Samtidigt har dock sju förvaltningsutskott framhållit att annan tidpunkt än den 1 juli som sista dag för nämnders ingivande av framställningar inte behöver föreskrivas i lagen eftersom förvaltningsutskottet äger rätt att bestämma annan tidpunkt. Övriga utskott anser att ifrågavarande tidpunkt bör fixeras till tidpunkter som varierar mellan den 1 april och den 1 juni. Två förvaltningsutskott anser, att statförslag bör ingivas senast den 1 juni och övriga senast den 1 juli.

Vad angår den för länsstyrelse, landstingsledamot och i princip även för förvaltningsutskottet gällande tidpunkten den 15 augusti såsom sista dag för väckande av förslag till lagtima landstingsmöte har sex förvaltningsutskott ej ansett skäl föreligga att ändra denna tidpunkt. Övriga utskott anser dock att man behöver mer tid att förbereda ifrågavarande framställningar samt för att möjliggöra ett tidigare färdigställande av landstingstrycket. Flertalet föreslår att den 15 augusti ändras till den 1 juli eller

den 15 juli. Även den 1 augusti har föreslagits ävensom så tidigt datum som den 15 maj jämte den 1 och 15 juni.

Det förvaltningsutskott (Södermanlands läns landstingskommun) som föreslagit den 1 april som sista dag för väckande av förslag från nämnders m. fl. sida anser att i dylikt fall motionsrätten böra gälla viss tid härefter, lämpligen till den 15 juni.

Några förvaltningsutskott har i anslutning till berörda spörsmål framfört speciella synpunkter. Förvaltningsutskottet i Jämtlands läns landstingskommun finner att frågan om tidsgränserna för väckande av förslag är beroende av tiden för det lagtima landstingsmötet. Kvarstår denna oförändrad finns enligt utskottet ej skäl att ändra bestämmelserna i 20 § LL.

Göteborgs och Bohus läns landstingskommuns förvaltningsutskott är inne på liknande tankegång men ifrågasätter om inte förvaltningsutskottet självt bör få bestämma tidpunkten beträffande ingivande av förslag från länsstyrelses respektive landstingsledamots sida liksom i fråga om vad som gäller för andra nämnder m. fl.

Sammanfattningsvis kan konstateras, att flertalet förvaltningsutskott önskar en längre tid för beredning och tryckning av förslag och framställningar än vad som är i princip fixerat i 20 § LL.

Den andra väsentliga frågan rörande landstingens organisation och arbetsformer är om *ett lämpligare beredningsförfarande* bör skapas. Utredningen har frågat förvaltningsutskotten, om de anser att den tid som nu anslås till beredningsutskottens arbete är tillräcklig. Inte mindre än fyra femtedelar av utskotten anser, att man redan nu har möjlighet att i princip anslå erforderlig tid till beredningsutskottens arbete genom att förlänga det lagtima mötet. Man ställer sig genomgående mycket negativ till den av utredningen framkastade tanken, att beredningsutskotten skulle träda i funktion före landstingsmötet.

Förvaltningsutskottet i Stockholms läns landstingskommun menar dock att möjlighet bör finnas för beredningsutskotten att för överläggning och information sammanträda vid annan tidpunkt än landstingsveckan.

Östergötlands läns landstingskommuns förvaltningsutskott finner att den tid som anslås till beredningsutskottens sammanträden inte kan anses tillräcklig. Om förvaltningsutskottet beredes möjlighet att behandla framställningar och motioner tidigare än nu sker, bör jämväl tillskapas möjlighet för beredningsutskotten att pröva ingivna framställningar redan före landstingsmötet. Man ifrågasätter även om inte härutöver förvaltningsutskottet bör ha laglig möjlighet att, när förvaltningsutskottet finner det lämpligt, inkalla beredningsutskotten för diskussion av betydelsefulla frågor.

Om två lagtima möten hålles varje år, bör beredningsutskotten enligt förvaltningsutskottet i Kronobergs läns landstingskommun utses vid första mötet på våren året efter kommunalval och sedan stå kvar under mandat-

perioden. Ärendena bör därvid vara landstingsmännen tillhanda senast en månad före sammanträdet. Beredningsutskottens ordförande skulle då äga rätt att före landstingsmötena kalla samman utskotten för behandling av de ärenden förvaltningsutskottet tilldelat respektive utskott. Utskottsutlåtandena skulle tillställas landstingsledamöterna senast en vecka före landstingsmötet.

Vad angår den *landstingskommunala styrelsen* har landstingsutredningen tillfrågat förvaltningsutskotten dels om delegationsrätten enligt 52 och 54 §§ LL bör utvidgas eller inskränkas dels ock om åtgärder bör vidtagas för att avlasta förvaltningsutskottet någon eller några av dess uppgifter enligt landstingslagen respektive enligt för utskottet gällande reglemente.

Ett tjugotal förvaltningsutskott framhåller att *delegationsrätten* inte bör utvidgas. Man anser att den delegationsrätt, som nu finns, täcker behovet och den bör inte inskränkas. Det understrykes bl. a. att de på grundval av delegation fattade besluten skall anmälas och om tendenser till missbruk skulle visa sig, kan fullmakten lätt inskränkas eller återkallas. Ett förvaltningsutskott — det i Östergötlands läns landstingskommun — ifrågasätter, om inte delegationsrätten enligt 54 §§ LL bör utvidgas så att delegation kan ske dels till landstingsman i allmänhet, dels landstingets befattningshavare, dels landstingsman och befattningshavare i förening, dels ock befintligt eller genom beslut av förvaltningsutskottet eller annan landstingskommunal nämnd tillskapat landstingskommunalt organ.

Förvaltningsutskottet i Malmöhus läns landstingskommun ifrågasätter om ej förvaltningsutskottet eller vederbörande organ självt bör besluta om delegationsrätt.

Förvaltningsutskottet i Södermanlands läns landstingskommun uttalar, att hänsyn till landstingskommunens växande arbetsuppgifter bör delegationsrätten i möjligaste mån utökas så att utskott och nämnder inte onödigtvis betungas med mera rutinbetonade ärenden. Lagtexten bör begränsas till ett konstaterande, att utskott, avdelning eller nämnd som avses i 53 § LL må äga uppdraga åt ledamot eller åt i landstingskommunens tjänst anställd befattningshavare att åt utskottets, avdelningens eller nämndens vägnar fatta beslut i sådana ärenden där detta befinnes lämpligt.

Jämväl på utredningens andra fråga om *författningsmässiga åtgärder för att avlasta förvaltningsutskotten* ställer sig drygt tjugotalet förvaltningsutskott avvisande. Förvaltningsutskottet i Örebro läns landstingskommun påpekar, att ett lämpligt sätt att nedbringa utskottets arbetsuppgifter till lämpliga proportioner är inrättande av särskilda centrala nämnder för beredning och förvaltning av uppgifter inom olika ärendegrupper såsom sjukvård, hälsovård, undervisning och social verksamhet. Södermanlands läns landstingskommuns förvaltningsutskott ifrågasätter om ej till 41 § LL lämpligen bör fogas en bestämmelse av innehåll, att landstinget i det för förvaltningsutskottet förutsatta reglementet utöver den fördelning på av-

delningar som medges i 52 § LL må uppdraga åt särskild nämnd att i stället för utskottet svara för vissa grupper av ärenden.

Förvaltningsutskottet i Västerbottens läns landstingskommun ställer sig positiv till tanken på att en avlastning av vissa ärenden från förvaltningsutskottet bör komma till stånd. Utskottet håller före, att förvaltningsutskottet bör befrias från löpande arbetsuppgifter av icke principiell natur.

Norrbottnens läns landstingskommuns förvaltningsutskott förhörde sig i anslutning till besvarandet av landstingsutredningens frågor hos landstingets samtliga sextiosex ledamöter om vad de ansåg borde beaktas vid en eventuell ändring av landstingslagen. Femton av ledamöterna besvarade förvaltningsutskottets förfrågan. Drygt hälften av dessa anser, att det bör hållas minst två lagtima möten per år. Två ledamöter har gjort ett uttalande med innehåll, att så länge ett landsting inte har behov av mer än ett sammanträde per år, bör detta hållas vid den tidpunkt, som anges i nuvarande lag, men på grund av landstingets vidgade arbetsuppgifter bör landstinget tillförsäkras rätt att hålla det antal landstingsmöten som anses erforderligt utan begränsning av förhandlingsämnen eller rätten att ingiva framställningar och motioner. Beträffande urtima möte anser eljest en ledamot att dylikt möte bör kunna sammankallas på framställning av annan nämnd eller styrelse än förvaltningsutskottet. På urtima möte bör kunna behandlas alla slags frågor, som faller under landstingets kompetens.

Det stora flertalet framhåller, att tiden för beredningsutskottens arbete enligt nuvarande ordning blir väl kort. Ett par av ledamöterna håller därför före, att beredningsutskotten bör få möjlighet att sammanträda viss tid före landstingsmötet.

En ledamot anser, att varje utvidgning av delegationsrätten som är möjlig bör eftersträvas medan övriga ledamöter finner den tillfredsställande. Heltidsanställda förtroendemän finner en ledamot vara ett sätt att avlasta förvaltningsutskottet. Ett par ledamöter vill i det framtida landstinget se en länsriksdag med ökat inflytande på näringslivet.

KAPITEL V

Utredningens överväganden och förslag

1. Allmänna synpunkter

Enligt direktiven skall landstingsutredningen undersöka, i vilken utsträckning ändrad organisation och ändrade arbetsformer för landstingskommunernas beslutande, förvaltande och verkställande organ är påkallade. I den mån gällande bestämmelser finnes otillfredsställande, bör utredningen undersöka vilka ändringar i nuvarande bestämmelser, som bör ske för att organisationen och arbetssättet skall få en så ändamålsenlig och enkel utformning som möjligt. Utredningen bör utmyнна i förslag till erforderliga lagstiftningsåtgärder. Någon detaljreglering bör inte ske utan landstingen bör liksom hittills kunna närmare utforma sin verksamhet efter eget bedömande.

Redan den expansion av landstingens uppgifter som f. n. kan överblickas utgör tillräckligt skäl för en översyn av landstingens organisation och arbetsformer. Det torde emellertid inte vara otänkbart, heter det vidare i direktiven, att en reform i dessa hänseenden kan sätta landstingen i stånd att åtaga sig än flera arbetsuppgifter. I vilken omfattning nya uppgifter framdeles bör åläggas landstingen är inte enbart en fråga om huruvida landstingen med hänsyn till organisation och arbetssätt kan handha uppgifterna, men de överväganden, som är påkallade ur andra synvinklar, synes böra göras i samband med översyn av bestämmelserna i fråga om varje ämnesområde för sig. Utredningen bör därför inte ta upp frågan, vilka konkreta nya uppgifter som landstingen efter en organisatorisk reform bör kunna åläggas. Däremot bör det enligt direktiven ingå i utredningsuppdraget att söka utforma organisationen och verksamhetsformerna så att landstingen blir i stånd att handha ytterligare uppgifter.

För att kunna göra de överväganden och förslag, varom direktiven talar, har landstingsutredningen i det föregående redogjort för innehållet i gällande rätt ävensom för praxis avseende landstingens och den landstingskommunala styrelsens organisation och arbetsformer. Ur jämförelsesynpunkt har samtidigt i tillämpliga delar erinrats om vissa bestämmelser gällande de borgerliga primärkommunerna och kommunalförbunden samt riksdagen, eftersom det i direktiven har påpekats, att förebilder inte saknas för en ändrad organisation och ändrade arbetsformer inom landstingen. Såväl kommunallagarna som riksdagsordningen har enligt direktiven ansetts erbjuda alternativ i dessa hänseenden.

Av den kritik mot landstingen och den landstingskommunala styrelsen som anförts i utredningsdirektiven ävensom av den kritik utredningen kunnat inhämta torde framgå, att några i grunden väsentliga anmärkningar inte riktats mot de landstingskommunala styrelseformerna. Landstingskommunernas i skilda sammanhang dokumenterade ändamålsenliga organisation och handhavande av särskilt hälso- och sjukvården ger enligt utredningens uppfattning vid handen, att landstingslagen i stort sett varit lämpad för sitt ändamål. Detta uttalande bör inte minst ses mot bakgrunden av den starka utveckling som den landstingskommunala verksamheten undergått, varom har erinrats i direktiven. Det förtjänar understrykas, att den landstingskommunala expansionen till stor del har genomförts med tillämpning av bestämmelser, som daterar sig från 1924 års landstingslag, och även av äldre bestämmelser. Det är också ett allmänt omvitnat faktum, att landstingskommunernas på det hela taget ändamålsenliga och smidiga förvaltning möjliggjorts genom att landstingen och deras verkställande organ haft stor frihet att utforma sin verksamhet efter vad som befunnits lämpligt och önskvärt med hänsyn till lokala förhållanden och behov. Detta har givetvis lett till varierande praxis i organisation och arbetsformer. Huruvida denna praxis till alla delar är förenlig med gällande landstingslag och med kraven på en utvecklingsbar organisation kommer att behandlas i det följande.

Om landstingslagen sålunda hittills utgjort ett lämpligt underlag för en tillfredsställande landstingskommunal förvaltning under stark expansion, finns det ingen anledning utgå ifrån, att den principiellt skulle vara mindre ändamålsenlig i samband med att landstingskommunerna nu i princip skall svara för samhällets totala hälso- och sjukvård, sedan de från staten år 1963 övertagit provinsialläkarväsendet och år 1967 väntas övertaga statens mentalsjukvård. De har själva i betydande utsträckning gått i författning om regionssjukvårdens kostnadskrävande uppbyggnad. Även inom yrkesutbildningens område har landstingskommunerna vidtagit betydande anordningar. Landstingslagen ger i stort sett landstingen möjlighet att ge den landstingskommunala verksamheten den utformning, som är erforderlig för de skilda landstingskommunala uppgifternas omhändertagande. Det torde vidare ej ha anförts några omständigheter tydande på att den nuvarande organisationen och arbetsformerna skulle vara olämpliga eller otjänliga för ytterligare uppgifter. Det förtjänar understrykas, att landstingslagen ger landstinget stor rörelsefrihet att besluta om sin samt den landstingskommunala styrelsens organisation och arbetsformer. Sålunda äger landstinget självt enligt gällande lag avgöra omfattningen av landstingsledamöternas deltagande i och ansvar för den landstingskommunala verksamhetens olika delar. Det sagda innebär emellertid inte, att såväl landstingets som den landstingskommunala styrelsens organisation och arbetsformer samt bestämmelserna härom till alla delar är lämpligt utformade.

I vissa hänseenden kan kritik riktas mot ändamålsenligheten i både lagbestämmelser och praxis. I det hela, vilket torde framgå av lämnade redogörelser, synes flertalet brister ligga på det formella planet, vartill kommer kritik mot förvaltningsutskottets dominerande ställning och bristande information m. m.

Landstingets och förvaltningsutskottets organisation och arbetsformer är — såsom de kommit till uttryck i 1954 års landstingslag — avhängiga av såväl tidigare lagstiftning och utvecklad praxis som av vissa av de för motsvarande enheter gällande bestämmelserna i kommunallagen. En vägledande princip för vår kommunala lagstiftning har varit, vilket för landstingskommunernas del i viss mån torde framgå av den i detta betänkande lämnade historiken, att våra kommuner bör åtnjuta största möjliga frihet att ordna sin förvaltning och sina verksamhetsformer med hänsyn till skiftande lokala behov. Landstingskommuner liksom andra kommuner fyller bäst sina många uppgifter som regionala samhällsorgan, om de åtnjuter frihet på det organisatoriska området. En alltför ingående reglering av deras förhållanden skulle kringskära deras självstyrelse. De minimimått av bestämmelser, som emellertid är erforderliga, bör enligt landstingsutredningens uppfattning i största möjliga utsträckning säkerställa den landstingskommunala självstyrelsen som sådan.

En viss likformighet i form och innehåll mellan de för landstingskommunerna och primärkommunerna gällande lagarna åstadkoms genom förra decenniets kommunallagstiftning. Här må erinras om att kommunallagskommittén i sitt betänkande IV med förslag till landstingslag m. m. (SOU 1952: 48) uttalade, att kommittén vid sin översyn av landstingslagen främst inriktade sig på att till landstingslagen överföra de nyheter av saklig eller formell art, som av kommittén tidigare föreslagits beträffande primärkommunerna (betänkande III med förslag till kommunallag m. m. SOU 1952: 14). Även i sådana ämnen beträffande vilka förslaget till kommunallag ej innehöll några direkta nyheter, hade kommittén, enligt vad den själv framhöll, strävat efter att närma landstingslagen till kommunallagen, för såvitt inte rådande olikheter ansetts verkligt motiverade.

I proposition nr 119 till 1954 års riksdag med förslag till landstingslag m. m. framhöll föredragande departementschefen att några remissinstanser vid behandlingen av betänkandet ifrågasatt om inte kommittén gått väl långt i sina strävanden att åstadkomma likformighet mellan kommunallagen och landstingslagen. Andra remissinstanser underströk emellertid vikten av att de grundläggande bestämmelserna för den landstingskommunala och primärkommunala verksamheten, där så kunde ske, gavs samma innehåll. Departementschefen påpekade i anslutning härtill, att han redan i proposition nr 210 till 1952 års riksdag med förslag till ny kommunallag m. m. givit uttryck åt den meningen, att en likformighet mellan de olika kommunalför-

fattningarna var värd att eftersträva. Någon erinran häremot restes inte vid riksdagens behandling år 1954 av förslaget till landstingslag.

Landstingsutredningen finner det för sin del angeläget att understryka betydelsen av den ståndpunkt, som intogs av kommunallagskommittén och statsmakterna i samband med tillkomsten av 1954 års landstingslag, att de grundläggande bestämmelserna för den landstingskommunala och primärkommunala verksamheten principiellt ges samma innehåll. Den ytterligare likformighet som härutinnan åstadkommits synes av allt att döma ha inneburit formella och praktiska fördelar för landstingen. Att för dessa införa helt ny organisation och arbetsformer, som skulle strida mot gällande och vedertagna bestämmelser för de borgerliga kommunerna, är enligt utredningens uppfattning varken av behovet påkallat eller önskvärt. Härav följer, att landstingsutredningen anser att bestämmelserna för den sekundärkommunala representationens organisation och arbetsformer i princip bör nära sammanfalla med de för kommunal- och stadsfullmäktige gällande bestämmelserna. Men det bör också hållas i minnet, att det råder principiella skillnader mellan sekundärkommuner och primärkommuner. Bortsett från att landstingskommunerna av tradition och andra orsaker till största delen kommit att i sin verksamhet handha hälso- och sjukvårdsuppgifter, bör vid en jämförelse eller en bedömning av organisation och arbetsformer beaktas den betydelsefulla faktorn, att landstingskommunen i allmänhet har en geografisk utbredning, som saknar direkt motsvarighet på den primärkommunala sidan. Till detta kommer sådana självklara faktorer som verksamhetsgrenarnas spridning inom området samt de kommunikationstekniska och demografiska faktorernas inverkan på landstingskommunens förvaltning av sina uppgifter, särskilt hälso- och sjukvården. Det är därför, enligt utredningens mening, inte utan vidare givet att de primärkommunala reglerna till alla delar är lämpliga för effektivt arbetande landsting och förvaltningsutskott.

Skiljaktigheterna skall dock ej överdrivas och det torde inte kunna utslutas, att landstingskommunerna i stort sett skulle kunna fungera efter samma lagbestämmelser som primärkommunerna. De storstäder som står utanför landstingsgemenskapen fungerar både som primär- och sekundärkommuner enligt primärkommunal ordning utan att deras »landstingsverksamhet» torde kunna sägas vara mindre ändamålsenligt ombesörjd än vad som är fallet i landstingskommunerna. Dessa båda primär- och sekundärkommuner uppvisar emellertid i sin verksamhet en mer heterogen bild än landstingskommunerna. De ombesörjer betydande förvaltningar för undervisningsväsende, socialvård, bostadsförsörjning, planväsende, gator, hamnar etc., vid vilkas sida hälso- och sjukvården ur förvaltningssynpunkt ej intager den särställning, som den erhållit inom landstingskommunerna. Denna särställning har manifesterats genom att det är i landstingslagen och inte i sjukvårdslagen som hälso- och sjukvårdsstyrelsens ställning som ledande

organ för verksamheten ifråga fastställt. Till vad nu framhållits kommer — liksom vad ovan sagts om primärkommuner i allmänhet — att de s. k. landstingsfria städerna har kommunområden, som inte bjuder problem av samma slag som landstingsområdena. Det finns således enligt utredningens uppfattning väsentliga skillnader mellan sekundärkommuner och primärkommuner även när dessa senare har funktioner som sekundärkommuner. Särskilt är detta förhållandet beträffande Stockholms stad. Det sagda gäller även de för kommunalförbund gällande bestämmelserna, i de fall dessa skiljer sig från kommunallagens regler. Härtill kommer att landstingskommunen i stor utsträckning bygger sin representation och verkställande styrelse på en hundraårig tradition och utveckling, mot vilken inte någon allvarligare kritik har kunnat riktas.

På anförda, allmänna skäl bör därför en översyn av landstingslagen i de delar denna reglerar landstingets och förvaltningsutskottets organisation och arbetsformer hållas inom ramen för den gällande lagstiftningen. Med hänsyn till önskvärdheten att likformighet mellan de olika kommunalförfattningarna bör eftersträvas, ligger det enligt utredningens uppfattning närmast till hands att pröva om det är möjligt att fortsätta den väg, på vilken man slog in genom kommunallagskommitténs förslag till 1954 års landstingslag. Ett fortsatt närmande av landstingslagens bestämmelser till vad som gäller i primärkommunerna bör åstadkommas men med bibehållande och utveckling av landstingets frihet att självt i största möjliga utsträckning reglera sin ävensom förvaltningsutskottets samt andra landstingskommunala organs organisation och arbetsformer.

I direktiven har — såsom ovan anförts — även anmärkts att riksdagsordningen erbjuder alternativ till nuvarande, berörda bestämmelser i landstingslagen. Av den anledningen har i de jämförande avsnitten rörande landstingets organisation och arbetsformer i tillämpliga delar erinrats om närmast jämförliga bestämmelser för riksdagens del. — Vidsträcktare aspekter må här antydast. En jämförelse mellan de kommunala representationernas och riksdagens organisation och verksamhetsformer skulle i och för sig vara intressant, om t. ex. en prövning skulle göras av landets totala styrelse och förvaltning. Särskilt torde detta kunna vara fallet vid en bedömning av gränsdragningen mellan statens och de olika kommunernas uppgifter, om en ändamålsenligare samhällsplanering och vidgad samhällsverksamhet skulle eftersträvas. En bestämd och klarare gränsdragning än vad som nu finnes mellan statens och kommunernas uppgifter har i olika sammanhang efterlysts, inte minst från landstingskommunalt håll. I förevarande utredning, där landstingets och den landstingskommunala styrelsens organisation och arbetsformer skall övervägas, hör enligt direktiven inte gränsdragningsfrågorna hemma, men landstingsutredningen har velat erinra om desamma inför den utveckling, som förestår i fråga om kommun- och länsindelning samt om eventuella nya uppgifter för de olika kommuntyperna. Det är

snarare dessa frågor ävensom kostnadsfördelningen mellan staten och landstingskommunerna, speciellt beträffande sjukvårdens finansiering, som har avgörande betydelse för om landstingskommunerna skall bli i stånd att handha ytterligare uppgifter inom exempelvis åldringsvården, yrkesutbildningen och regionala samhällsplaneringen. — Utöver vad härovan anförts om det tveksamma att införa nya organisations- och verksamhetsformer inom den landstingskommunala sektorn torde den av utredningen gjorda jämförelsen mellan landstingslagen och riksdagsordningen utvisa, att riksdagsordningen med tillhörande stadgar knappast bör eller kan ligga till grund för landstingets verksamhet. Denna slutsats stödes dessutom av att nu gällande riksdagsordning kommer att bli föremål för prövning i samband med statsmakternas behandling av författningsutredningens förslag till nytt statsskick (SOU 1963:16).

I sina överväganden och förslag utgår landstingsutredningen i det följande från de olika avsnitt, som behandlats i kapitlen om landstingets organisation och arbetsformer samt om den landstingskommunala styrelsen m. m. Det är följaktligen företrädesvis landstingslagens tredje kapitel om landstingsmöte och fjärde kapitel om landstingskommunens förvaltningsutskott och övriga nämnder, som kommer att behandlas. Övriga partier i landstingslagen berörs endast i den mån de påverkas av ställningstagandena i nu nämnda delar. Härtill kommer några redaktionella och formella ändringar, vilka redovisas i förslaget till ändringar i landstingslagen med tillhörande specialmotivering. Även 1962 års sjukvårdslag berörs av utredningens ställningstagande till sjukvårdsstyrelsens roll i den landstingskommunala styrelsen. Vissa ändringar föreslås därför även i denna lag. Utredningen föreslår, att lagändringarna träder i kraft den 1 januari 1966.

2. Landstingens organisation och arbetsformer

Landstingens storlek

En väsentlig faktor vid bedömningen av en ändamålsenlig organisation och lämpliga arbetsformer för landstinget är dess storlek. Utredningen har erinrat därom i sin översikt över landstingens organisation och arbetsformer (se sid. 20). För antalet landstingsmän finns i landstingslagen ingen maximigräns såsom för fullmäktige i kommunallagen (sextio) och kommunallagen för Stockholm (ett hundra). I förhållande till uppgifterna bör det enligt utredningen ses som tveksamt, att landstingskommunen skall ha en representation, för vars storlek i princip inte finns någon gräns. Jämför exempelvis Stockholms läns landsting med dess 115 ledamöter på 500 000 invånare, Stockholms stads 100 stadsfullmäktige på 800 000 invånare eller Göteborgs stads 60 stadsfullmäktige på 400 000 invånare. Inte mindre än fjorton landsting har 60 eller fler ledamöter. Antalet 60 leda-

möter förekommer i landstingskommun med 250 000 invånare, ett invånarantal som i annat sammanhang (betänkandet om regionsjukvården, SOU 1958:26) angetts som ett minimimått för en ändamålsenlig sjukvårdsorganisation under landstingskommunalt huvudmannaskap. Även om man tar i betraktande, att landstinget bör äga företrädare från olika delar av ett vidsträckt landstingsområde kan ledamotsantalet — speciellt i förhållande till uppgifterna jämförda med vad som exempelvis åvilar storstäderna — bli alltför stort.

Det kan ej anses ingå i utredningens direktiv att föreslå någon ändring av nu gällande bestämmelser beträffande antalet landstingsmän, men det synes utredningen önskvärt att bestämmelserna i fråga (10—12 §§ LL) blir föremål för särskild prövning. Framför allt är det önskvärt att detta sker för de landsting, vilkas landstingsområden för närvarande undergår en sådan markant folkökning, att antalet landstingsmän automatiskt ökar representationernas storlek så mycket, att de blir oformliga i förhållande till de landstingskommunala uppgifternas omfattning och innehåll. Spörsmålet bör, om inte förr, bli aktuellt vid den översyn av länsindelningen, som skall göras av särskilt tillkallad utredningsman och som kan få en avgörande betydelse för den landstingskommunala indelningen. Möjligen skulle en skala av samma typ som finnes för fullmäktige i primärkommunerna (5 § KL) kunna tjäna som förebild för landstingens del. Författningsutredningens förslag till nytt statsskick aktualiserar eljest landstingets ställning som valkorporation för valet till riksdagens första kammare.

Sammanträdesformer och sammanträdestider

Av grundläggande betydelse för landstingets verksamhet är bestämmelserna om sammanträdesformer och sammanträdestider (se sid. 21). Sammanträdesformerna, dvs. lagtima respektive urtima möte, har varit föremål för viss kritik på så sätt att det ifrågasatts, om inte landstinget bör sammanträda oftare än vad som nu är fallet (se sid. 102 och 103). Bakom denna uppfattning torde bl. a. ligga åsikten att förtroendemännens ställning därigenom skulle förstärkas samt bättre kontakt nås mellan landstinget och förvaltningsutskottet, den landstingskommunala styrelsen. Men även de alltmer omfattande landstingskommunala arbetsuppgifterna anses motivera fler landstingsmöten. Flertalet förvaltningsutskott anser dock, att det inte finns några skäl att ändra på nuvarande bestämmelse, att landstinget normalt skall sammanträda en gång årligen till lagtima möte första måndagen i oktober månad (19 § LL).

Landstinget har med denna bestämmelse en bunden sammanträdestid och sammanträdesform, från vilken undantag är medgivet i form av urtima möte. Sådant möte kan blott avse vissa bestämda ärenden och kan inte påkallas av landstinget eller förvaltningsutskottet förrän tidigast två

månader efter det lagtima möte avslutats (21 § 1 mom. LL). Landstingets sammankallande till urtima möte är förenat med vissa formaliteter, av vilka särskilt märkes, att kallelse skall utfärdas av länsstyrelsen (21 § 2 mom. LL). Förenklade former för inkallande av urtima möte och större frihet för detsamma ifråga om kompetens har efterlysts.

Praxis utvisar, att blott ett par landsting kan sägas ha satt urtima möten i system. I övrigt förekommer dylika möten sporadiskt och har dessutom efter 1955 års ingång inte alls förekommit hos en tredjedel av landstingen. Som regel torde de urtima mötena föränledas av större specialfrågor såsom utbyggnadsplaner inom sjukvården och liknande. Oaktat den betydande expansion som skett särskilt inom sjukvården har dock det övervägande antalet landsting tydligen ansett sig kunna besluta i dessa frågor med enbart ett lagtima möte om året och med urtima möte endast i undantagsfall.

Det finns enligt utredningens uppfattning anledning att överväga om det är förenligt med såväl det allmännas intresse som de enskilda landstingsmännens att landstinget exempelvis skall avgöra så viktiga frågor som landstingskommunens sjukvårdsärenden vid ett till några få dagar under en och samma vecka begränsat sammanträde. Med hänsyn till önskvärdheten av ett ökat inflytande på och intresse för frågorna från de enskilda landstingsledamöternas sida ävensom till de landstingskommunala uppgifternas tillväxt i antal och omfattning kan det i längden komma att visa sig mindre tillfredsställande, att landstinget blott sammanträder en gång årligen. Utredningen ifrågasätter om det finns anledning behålla det nuvarande sammanträdessystemet, som arbetsmässigt i stor utsträckning binder landstinget till allenast ett sammanträde och eljest inte erbjuder tillräckligt smidiga former för landstingets eget avgörande om ytterligare sammanträden.

De för fullmäktige i primärkommun gällande bestämmelserna (13 § KL) skulle möjligen erbjuda landstinget större frihet att välja sammanträdestider än för detsamma nu gällande bestämmelser. Kommunallagen förutsätter dock, att fullmäktige skall sammanträda mer än en gång årligen. En anpassning av reglerna för fullmäktige att gälla även för landstinget skulle ge detta möjlighet att lämpa sina sammanträden i förhållande till de expanderande landstingskommunala arbetsuppgifterna. Samtidigt skulle möjligheterna förstärkas för landstingets ledamöter att öva inflytande på angelägenheterna och överhuvud vinna ökad insikt i landstingskommunens förvaltning.

Emellertid måste i sammanhanget hållas i minnet, att landstinget — oavsett att landstingskommunens uppgifter f. n. främst består i sjukvårdens ombesörjande — med hänsyn till landstingsområdets geografiska utbredning och därmed sammanhängande lokala spridning av verksamhetsgrenarna inte kan sammanträda och arbeta på samma sätt som en primärkommunal fullmäktigförsamling. Det torde knappast vara praktiskt genomför-

bart eller ändamålsenligt att för landstingets del helt kopiera de för fullmäktigesammanträdena gällande bestämmelserna. Arbetsmässigt kan det enligt utredningens uppfattning vara till fördel att koncentrera landstingsarbetet till en eller flera perioder i stället för att införa den primärkommunala ordningen med sammanträden om några timmar å enstaka, särskilt utsatta dagar.

För utredningen framstår det som väsentligast, att landstinget kan sammanträda efter behov och så smidigt och verksamt som möjligt fullgöra sina åligganden med hänsynstagande till vad som ur offentlighetssynpunkt måste iakttagas. Enligt utredningens uppfattning bör det få ankomma på landstinget att självt i princip besluta, enligt vilken ordning det skall sammanträda. Utgifts- och inkomststatens samt utdebiteringssatsens fastställande kräver dock — liksom är fallet beträffande primärkommunens fullmäktige — att ett sammanträde härför fixeras i lagen till oktober månad. Landstinget bör sålunda alltfört i lag föreskrivas hålla minst ett möte, vid vilket representationen skall fastställa landstingskommunens utgifts- och inkomststat samt grunden för utdebitering av landstingssskatt. I anslutning till detta förslag om grundläggande frihet för landstinget att självt besluta om sina sammanträden vill utredningen, om än med tvekan, föreslå, att de nuvarande beteckningarna *lagtima och urtima möte* utgår och generellt sett ersättes med den i landstingslagen eljest använda beteckningen landstingsmöte. Uttrycket *urtima leder*, som kommunallagskommittén påpekade i sitt förslag till landstingslag, tanken på en sammankomst av mycket extraordinär och osedvanlig natur. Uttrycket skulle inte rimma med ett vidgat bruk att hålla fler landstingsmöten än ett om året.

För landstingsledamöter som även är riksdagsmän kan det bli till förfång om landstingsmöte till tiden skulle sammanfalla med riksdagens sammanträden. Landstinget får genom sin rätt att besluta om sina sammanträdesdagar möjlighet att ta den hänsyn till riksdagsarbetet, som kan bedömas nödvändig. Möjlighet finns för övrigt att utnyttja suppleanter, vilket författningsutredningen även föreslagit för riksdagsmän. Av betydelse är eljest, att det för många landstingsmän torde vara önskvärt, att oktobermötet fixeras att börja viss dag i månaden. Lämpligen bör denna dag fastställas i landstingets arbetsordning. Hinder bör inte föreligga att även tidpunkterna för andra landstingsmöten fastställs i arbetsordningen, något som kan vara praktiskt lämpligt, om ett landsting normalt vill sammanträda mer än en gång om året.

I och med att landstinget skall ha samma principiella frihet att besluta om sina sammanträden som fullmäktige bortfaller givetvis den nuvarande bestämmelsen, att *urtima möte* inte kan sammankallas av landstinget eller förvaltningsutskottet förrän minst två månader efter det *lagtima möte* avslutats. Förutom landstinget och förvaltningsutskottet bör också flertalet av landstingsledamöterna eller ordföranden i landstinget — i likhet med

ordföranden i fullmäktige — ha rätt att påfordra landstingsmöte. Flertalet ledamöter bör följaktligen kunna begära landstingsmötes sammankallande och ordföranden, då han finner det nödvändigt. Det finns inte något sakligt skäl, att landstingsledamöterna eller ordföranden i landstingskommunens representation inte skall inta samma ställning som fullmäktige eller fullmäktiges ordförande i primärkommunen eller i den dubbla primär- och sekundärkommunen. Landstingskommunens vidgade uppgifter och betydelse talar dessutom för att landstingets ledamöter och ordförande beredes ökat inflytande på representationens sammanträden. I detta hänseende finns ingen anledning till åtskillnad mellan landstingslagen och kommunallagen. Någon ändring bör inte ske i Kungl. Maj:ts rätt att omedelbart eller på framställning av länsstyrelsen förordna om landstingsmöte.

Någon tidsgräns för landstingsmötets varaktighet finns inte och det finns enligt utredningens uppfattning ingen anledning att införa några lagregler härom. Även i detta avseende bör landstinget ha full frihet att bestämma.

Sammanträdesort

Länets residensstad är i princip sammanträdesort för landstinget, om detta ej bestämmer annan ort (19 § LL, se sid. 25). Det senare är t. ex. fallet, då residensstaden ej ligger inom landstingsområdet. Inom primärkommunerna gäller den principen, att fullmäktige bestämmer sammanträdesstället.

Säkerligen är det för landstingskommunen praktiskt fördelaktigt att ha en bestämd sammanträdesort, men det kan ifrågasättas om det finns något sakligt skäl att i landstingslagen ha kvar länets residensstad som principiell sammanträdesort. Om det vid en framtida länsrevision tillkommer andra residensstäder i stället för de nuvarande, i vilka ett stort antal landstingskommuner under senare år uppfört särskilda förvaltningsbyggnader för sina kanslier, kan bestämmelsen ur praktisk synvinkel komma att te sig onödig. Landstinget bör vidare ha möjlighet att sammanträda å annan ort än den gängse. Utredningen anser därför, att landstinget enligt landstingslagen skall ha frihet att självt bestämma sammanträdesorten. I sak innebär inte detta förslag någon nyhet i förhållande till nu gällande bestämmelser.

Självfallet bör landstinget normalt sammanträda inom landstingsområdet, men det bör å andra sidan stå landstinget fritt att sammanträda på plats utanför landstingsområdet, där det av speciella skäl kan vara nödvändigt och ändamålsenligt. Utredningen anser att det kan vara lämpligt att en viss sammanträdesort bestämmas och anges i arbetsordningen för landstinget. Om landstinget av särskilda skäl inte lämpligen bör sammanträda på den plats som landstinget bestämt eller inte skulle kunna besluta om sammanträdesorten bör landstingets ordförande respektive vice

ordförande eller vid förhinder för dessa förvaltningsutskottet kunna bestämma sammanträdesplatsen.

Länsstyrelsens rätt att i extraordinära fall, dvs. vid farsot, naturkatastrof, krig eller krigsfara bestämma sammanträdesorten bör kvarstå oförändrad.

Kungörelse av sammanträde

Om landstinget skall bestämma tiden för landstingsmöte måste kungörelse av sammanträde ske (se sid. 26). Kungörandet av de kommunala organens sammanträden och tillkännagivandet i en eller annan form av de därvid fattade besluten avser att förläna verksamheten i kommunerna den offentlighet, som utgör en av grundprinciperna i den kommunala självstyrelsen. Bestämmelserna om kungörelseförfarandet för fullmäktiges del är så utformade, att de tjänar detta syfte (14 § KL). Denna allmänna offentlighetsprincip, som är godtagen för primärkommunerna, bör gälla i samma grad landstingskommunerna, vars medlemmar nu blott vid urtima möte erhåller kungörelse härom genom annonsering i en eller flera av länets mest spridda tidningar (21 § 2 mom. LL).

Skall landstinget ha frihet att bestämma sammanträdestider och sammanträdesort torde det för fullmäktige gällande kungörelseförfarandet böra göras tillämpligt på landstinget. Vad gäller kungörelse genom annonsering, är det rimligt, att denna sker i tidningar, som genom spridning inom olika grupper av landstingskommunens medlemmar bringar tillkännagivandet till de flestas kännedom. Liksom fullmäktige bör landstinget få bestämma om och i vilken omfattning tillkännagivande i tidning även skall innehålla uppgift om ärendena vid landstingsmöte.

Tillkännagivandet av sammanträde genom anslag på landstingskommunens anslagstavla (34 § LL) synes likväl vara mindre erforderligt för landstingens del än för fullmäktiges. Visserligen kan det med fog göras gällande, såsom skett i fråga om primärkommunerna, att det även för landstingskommunen skulle vara av betydelse, att kommunen med anslagstavlan fick ett publikationsmedel, över vilket den själv förfogade och som ständigt stod till buds. Med tanke på landstingskommunernas geografiska omfattning och uppgifter skulle kungörelse på dess anslagstavla, nu endast använd för tillkännagivandet av justeringar av landstingets och de landstingskommunala styrelsernas och nämndernas protokoll, få ringa effekt ur den publicitetssynpunkt, som skall tillgodoses i samband med kallelse till sammanträde. Skall kungörelse om landstingsmöte ske genom anslag kan det ur publicitetssynpunkt vara önskvärt, att anslagstavlor uppsattes på fler platser inom landstingskommunen än där exempelvis landstingskommunens kansli är beläget och där landstingskommunens anslagstavla nu regelmässigt torde vara uppsatt. Med beaktande av de synpunkter på

anslagstavla, som på sin tid anfördes av kommunallagskommittén, bjuder konsekvensen att kungörelseförfarandet inom landstingskommunen även omfattar anslag på dess anslagstavla.

Personlig kallelse till envar landstingsman blir nödvändig för varje möte, vilket nu är fallet vid kallelse till urtima möte. Det kan med andra ord inte vara tillräckligt att sammanträdesort och sammanträdestid anges i en arbetsordning.

Landstingskommunernas geografiska utbredning och alltjämt på många håll mindre goda kommunikationsmöjligheter motiverar en längre kungörelsetid för landstingets del än för fullmäktiges del. Den tid om minst fjorton dagar, som nu gäller för kallande till urtima möte, torde behövas för kungörelse genom både annonsering och personlig kallelse. Kortare kallelsetid torde dessutom inte vara att rekommendera vid ett bibehållande av suppleantsystemet. I brådskande fall bör dock kallelsetiden kunna få förkortas till en vecka.

Med hänsyn till samarbetet mellan länsstyrelse och landsting samt till landshövdingens eller dennes ställföreträdarens rätt att deltaga i landstingsmöte bör länsstyrelsen alltid underrättas om landstingsmöte.

Kungörelse om landstingsmöte bör liksom inom andra kommuner utfärdas av representationens ordförande.

Vad landstingsutredningen föreslagit om landstingets sammanträden leder i första hand till ändringar av 19 och 21 §§ LL såsom närmare framgår av förslaget till ändring i landstingslagen.

Deltagandet i sammanträde

I frågan om deltagandet i landstingssammanträde (se sid. 28) bör först något sägas om suppleantsystemet. Frågan om införandet av suppleanter för fullmäktige diskuterades ingående av kommunallagskommittén, som bl. a. framhöll, att suppleantsystemets användning i landstinget inte syntes kunna tagas till intäkt för införande av fullmäktigesuppleanter. Skälen till den skiljaktiga ordningen var att hänföra till landstingsområdenas storlek, vikten av att landstinget var fulltaligt under den korta tid, då det var församlat till arbete, och andra faktorer, som saknade motsvarighet i primärkommunerna.

Den anpassning som här i övrigt bedömts böra kunna ske till vissa primärkommunala regler utesluter ingalunda ett bibehållande av suppleanter för landstingsmän. Suppleantsystemet bör bl. a. kunna ses som en tillgång vid landstingets rekrytering av nya ledamöter. Angående suppleants tjänstgöring gäller för närvarande, att länsstyrelsen i förekommande fall inkallar suppleant till tjänstgöring vid landstingsmöte (22 § LL). Inkallandet av suppleant bör enligt utredningens mening anförtros landstingets ord-

förande, eller, vid hinder för honom, vice ordförande. Länsstyrelsen bör dock underrättas om inkallandet av suppleant.

Angående utomståendes närvarorätt (29 § LL) bör rätten för landshövding eller dennes ställföreträdare att deltaga i landstingets överläggningar ses mot den bakgrund av traditionellt samarbete, som alltsedan landstingets tillkomst präglat förhållandet mellan länsstyrelse och länsrepresentationen. Den ökade vikten av att olika länsorgan intensifierar samarbetet för att åstadkomma en bättre samhällsplanering gör, att bestämmelsens betydelse, enligt utredningens uppfattning, inte bör underskattas utan ses som en värdefull tillgång i kontakten mellan de båda förnämsta länsorganen.

Utöver landshövdingens närvarorätt i landstinget föreligger en annan väsentlig skillnad med avseende på utomståendes närvarorätt i landstinget och i fullmäktige. I den primärkommunala representationen äger ordförande eller vice ordförande i annan nämnd eller beredning än kommunens styrelse rätt att deltaga och yttra sig vid behandling av ärende, som beretts av nämnden eller beredningen (17 § KL). Inom landstinget är denna rätt begränsad till presidiet i landstingskommunens hälso- och sjukvårdsstyrelse. Motivet för att inte efterbilda den primärkommunala regeln helt var för kommunallagskommittén den, att landstingets kortvariga möten av praktiska skäl inte kunde tillåtas stå öppna för utomstående i samma utsträckning som fullmäktigesammanträdena. Landstingsutredningen vill för sin del ifrågasätta om motivet för den i landstinget inskränkta närvaro- och yttranderätten till alla delar alltjämt är bärande. Det skall inte förnekas, att det skulle kunna bli praktiskt besvärande för landstinget om ordförandena i det stora antalet landstingskommunala nämnder och beredningar skulle äga yttra sig i sina frågor under landstingsmöte. De praktiska svårigheterna bör dock inte överdrivas, i synnerhet inte om den principen skall gälla, att landstingets ledamöter skall kunna få ökad information och möjlighet att tränga in i ärendena. Detta kan uppenbarligen främjas, om den ansvariga ledningen för en landstingskommunal verksamhet har möjlighet att yttra sig i ärenden rörande förevarande verksamhet. Att denna rätt, efter vad som är känt, kan tillämpas vid fullmäktiges till några timmar på enstaka dagar förlagda sammanträden utan praktiska olägenheter gör, att landstingsutredningen för sin del håller före att ordförandena i landstingskommunens olika nämnder och beredningar skulle utan något förfång för landstinget kunna tillerkännas närvaro- och yttranderätt i sina frågor vid landstingsmöte. Utredningen anser det emellertid bör kunna anförtros åt landstinget att besluta rörande omfattningen av denna närvarorätt. Någon i lagen stadgad ovillkorlig rätt föreslås således inte. Det bör understrykas, att yttranderätten endast gäller av vederbörande nämnd beredda ärendens vidare behandling i landstinget.

En annan och i det hela mer väsentlig synpunkt på denna närvarorätt

kan läggas, nämligen den att landstinget nu i stor utsträckning tillsätter nämnder för verksamhetsgrenar, som inte är mindre viktiga än sjukvården; det må här erinras om yrkesutbildning och näringspolitiska planeringsfrågor m. m. Det bör enligt landstingsutredningens uppfattning ligga i linje med utvecklingen att närvaro- och yttranderätten vid landstingsmöte förstärkes. Det sagda äger även betydelse i det fall landsting kommer att anlita heltidstjänstgörande förtroendemän på poster som ordförande i andra nämnder än förvaltningsutskottet samt hälso- och sjukvårdsstyrelsen utan att vederbörande är landstingsman, exempelvis i en central byggnadskommitté eller liknande.

Det bör också kunna ifrågasättas om inte rätten för fullmäktige att efter särskilt beslut medgiva, att annan i kommunens tjänst anställd befattningshavare än den som innehar den ledande ställningen får tillhandagå fullmäktige med erforderliga upplysningar, jämväl är önskvärd för landstingets del. Avgörandet för dylik rätt att deltaga ligger helt i representationens händer och är avsett att av denna utnyttjas särskilt då man önskar erhålla uppgifter av teknisk, kameral eller annan speciell natur som svårigen kan lämnas av annan än fackman. Här bör erinras om att 1962 års sjukvårdslag medger landstingskommun att ställa en sjukvårdsdirektör i spetsen för sjukvårdens förvaltning under sjukvårdsstyrelsen (14 § SjL). Möjligheter att höra sådan tjänsteman inför landstinget torde böra finnas utan att tillgripa sådan utväg som att ajournera sammanträdet och låta vederbörande lämna upplysningar inför en enskild sammankomst av landstingsledamöter.

Landstingsutredningen föreslår följaktligen en sådan utformning av 29 § LL, att denna bestämmelse i berörda delar får i princip samma utformning som 17 § KL.

Ärendenas anhängiggörande

Vad angår ärendenas anhängiggörande vid landstingsmöte (se sid. 32) uppkommer först fråga om förslagsrättens omfattning (20 § 1 mom. LL). Någon anledning att ändra på densamma synes inte vara för handen även om i sammanhanget en viss skillnad föreligger mellan landstingslagen och kommunallagen. Fullmäktige skall sålunda meddela beslut i ärenden, som hänskjutits till dem av högre myndighet, varmed torde avses Kungl. Maj:t, centralt ämbetsverk och länsstyrelse (18 § KL). Vid lagtima landstingsmöte kan förutom Kungl. Maj:t av statliga myndigheter endast länsstyrelse väcka förslag. För att centralt ämbetsverk formellt skall kunna underställa landstinget ett förslag torde verket följaktligen behöva överlämna förslaget till Kungl. Maj:t eller länsstyrelsen för vidarebefordran till landstinget. Någon praktisk olägenhet härav torde emellertid inte finnas, i synnerhet inte som

de statliga myndigheterna i förekommande fall brukar vända sig till förvaltningsutskotten.

Ett spörsmål för sig är de förslag från främst enskilda organisationer och andra som insändes till länsstyrelsen för vidarebefordran till landstinget. Av den redogörelse som lämnats över praxis torde framgå hur olika sådana förslag behandlas. Landstingsutredningen vill för sin del understryka departementschefens uttalande i 1954 års proposition med förslag till landslingslag m. m. (sid. 84), att om länsstyrelsen överlämnar inkommen framställning till landstinget bör det klart framgå, att den har karaktär av länsstyrelsens förslag. Vill inte länsstyrelsen vidarebefordra framställningen som sitt förslag bör det, med meddelande härom, överlämnas till förvaltningsutskottet, på vilket det får ankomma att i vanlig ordning pröva om det skall föreläggas landstinget. Länsstyrelsens yttranden och förslag bör enligt landstingsutredningen alltid delgivas landstinget genom att intagas i landslingets handlingar så att de enskilda ledamöterna blir underkunniga om länsstyrelsens inställning till de ärenden som inkommit till landstinget från länsstyrelsen. Då det förekommer, att länsstyrelse till förvaltningsutskottets prövning överlämnar framställning utan tillstyrkan eller särskilt yttrande, bör enligt utredningens åsikt utskottet vid avslag på framställningen alltid redovisa detta till landstinget, exempelvis i utskottets verksamhetsberättelse. Även om det numer är mindre vanligt än förr att länsstyrelsen själv väcker egna förslag eller vidarebefordrar med tillstyrkan andras framställningar till landstinget, finner landstingsutredningen det vara önskvärt att denna förslagsrätt bibehålles.

Om landstinget skall vara betjänt av att kunna ha fler möten än ett om året, ligger det i sakens natur att rätten att väcka förslag vid andra landslingsmöten än det i oktober månad får samma omfattning som vid oktobermötet. Landstingsutredningen föreslår således, att det inte göres någon principiell skillnad i fråga om ärendenas anhängiggörande vid de olika landslingsmötena.

I samband med tillkomsten av 1954 års lag var den 15 augusti som sista förslagsdag föremål för diskussion, sedan det i en motion begärts att tidigare dag skulle föreskrivas. Även i samband med denna utredning har den 15 augusti i betraktande av det landstingskommunala budgetarbetets omfattning m. m. ansetts vara i senaste laget.

Om någon åtskillnad inte skall göras beträffande sätten att anhängiggöra ärende hos landstinget kan ifrågasättas nödvändigheten och värdet av de tidsgränser, som nu finns för förslags väckande. Avgörande för förslagens behandling vid landstingsmöte måste i princip vara att det angivits i kungörelsen om mötet. I det fall landsting kommer att sammanträda endast till möte i oktober månad synes det dock vara lämpligt att förslag till detta möte av länsstyrelse och förvaltningsutskott samt landstingsman fortfarande avlämnas senast den 15 augusti. Förvaltningsutskottets nuvarande möjlighet

att även därefter, dock senast fjorton dagar före mötets början, väcka förslag, bör givetvis inte rubbas. Visserligen har, som nyss nämnts, den 15 augusti ansetts vara i senaste laget för ärendes anhängiggörande, men utredningen finner att detta datum kan godtagas, särskilt som landstinget enligt utredningens förslag kan förlägga sitt möte till senare dag i oktober månad än vad som nu gäller.

Förslag av annan nämnd än förvaltningsutskottet till landstinget, aningen detta skall sammanträda till möte i oktober månad eller eljest, bör ingivas till förvaltningsutskottet å dag som utskottet bestämmer, om inte landstinget annorlunda föreskriver. Det bör i sista hand tillkomma landstinget att fatta beslut härom. Tiden för statförslagets ingivande bör dock bestämmas av utskottet (60 § LL). Särskilda lagbestämmelser torde inte erfordras för tidpunkt, då förslag till annat möte än i oktober skall ingivas av länsstyrelsen och förvaltningsutskottet samt landstingsledamot. För att förslag i motion skall kunna behandlas vid sådant möte erfordras, att ärendet i fråga angivits i kungörelsen om mötet och beretts enligt 30 § LL.

Utredningens förslag om sättet för ärendenas anhängiggörande har intagits i 21 § lagförslaget.

Ärendenas mångfaldigande

Av stor vikt för landstingets ledamöter är bestämmelsen, att de ärenden som skall förekomma vid lagtima möte skall tryckas och, såvitt ske kan, minst åtta dagar före mötets början översändas till ledamöterna i landstinget (20 § 2 mom. LL). Motsvarande bestämmelse finns inte beträffande förslagen till urtima möte (se sid. 39).

Landstingstrycket är inte enhetligt utformat och tiderna för dess utsändande varierar. I allmänhet synes förvaltningsutskotten i väsentliga delar kunna utsända landstingets handlingar mellan en månad och fjorton dagar före det lagtima mötets början. Det måste givetvis te sig önskvärt, att tingets ledamöter erhåller landstingets handlingar i så god tid som möjligt så att de hinner sätta sig in i ärendena. I syfte att underlätta detta har flera förvaltningsutskott strävat efter att successivt utsända handlingarna, något som utredningen för sin del finner böra ske i ökad omfattning. Vad nu sagts kan vara förenat med vissa svårigheter, men de torde kunna bemästras. Större resurser åt landstingskommunens kansli kan dock komma att bli erforderliga.

Det finns inte för närvarande någon lagbestämmelse, att ärendena till urtima möte skall mångfaldigas och tryckas. I praxis torde emellertid i regel så ske. Utredningen är av den uppfattningen att samma bestämmelser om mångfaldigande av ärendena bör gälla vid varje landstingsmöte.

I kritiken mot förvaltningsutskotten ingår bland annat krav på bättre information till landstingsmännen. Därvid har landstingshandlingarnas ut-

formning, vid sidan av tiden för deras utsändande, en given betydelse. Utredningen återkommer till detta i samband med informationsfrågornas behandling i följande avsnitt om den landstingskommunala styrelsen (se sid. 154).

Ärendenas beredning

Förutom frågan rörande ett eller flera landstingsmöten har spørgsmålet om annan form för ärendenas beredning (se sid. 39) varit föremål för visst intresse, vilket också framgår av utredningsdirektiven och av utredningens sammanställning i kapitel IV.

Kritiken mot beredningsförfarandet i landstinget har framförallt inriktats på det förhållandet att alltför kort tid under det till några få dagar begränsade landstingsmötet står till beredningsutskottens förfogande och att beredningsförfarandet lätt sjunker ner till en formalitet.

För landstinget gäller dubbelt beredningstvång, i det att de ärenden, som skall avgöras, dessförinnan skall vara beredda av *dels* den nämnd, dit ärendet efter sin beskaffenhet hör, eller av den eller de personer, som särskilt utsetts att mellan landstingets möten bereda ärendet, *dels* särskilt beredningsutskott under landstingets möte (30 § LL). Förvaltningsutskottet skall alltid ges tillfälle att yttra sig över ärende, som ej beretts av utskottet. Det dubbla beredningstvånget i landstinget saknar motsvarighet på den primärkommunala sidan. Fullmäktige är emellertid oförhindrade att inom sig tillsätta särskilda beredningsutskott, vilka dock ej är självständiga beredningsorgan ovanför kommunens styrelse. Landstingsutredningen vill här erinra om att landstingskommunerna under de gångna åren i inte ringa utsträckning — även om brister kan kvarstå eller accentueras i samband med den pågående utvecklingen inom det administrativa området — fått allt bättre organiserade och arbetande förvaltningsorgan. Detta gäller särskilt förvaltningsutskotten, som främst betjänas av landstingskommunernas kanslier. Ärendena till landstinget torde följaktligen regelmässigt kunna förutsättas få en grundlig och uttömmande beredning, innan de företagas till avgörande. Vidare torde det vara så, att ett mycket stort antal ärenden vid lagtima möte är från år till år återkommande ärenden av rutinmässig karaktär. Det är därför förstaeligt, om beredningsförfarandet under landstingsmöte på sina håll kan ha blivit en formalitet som befunnits utan sakligt värde. Bakgrunden till det dubbla beredningstvånget är eljest den, att landstingsledamöterna därigenom enligt kommunallagskommittén skall få tillfälle att mera ingående än vad som är möjligt under själva landstings- sammanträdet tränga in i föreliggande frågor. Betydelsen härav framhölls, eftersom landstingsledamöterna inte på samma sätt som fullmäktige kan följa förvaltningen mellan representationernas sammanträden.

I den mån landstinget sammanträdde oftare och beredningen av vederbörande nämnder och motsvarande vore fullt uttömmande och tillfredsställande, skulle motivet för det dubbla beredningstvänet väsentligen minska. Skulle landstinget sålunda sammanträda ofta och regelbundet samt landstingets ledamöter kontinuerligen tillställas förvaltningsutskottets protokoll, vilket nu är fallet i nästan alla landstingskommuner, skulle ledamöterna få möjlighet att hålla sig fullt informerade om alla de ärenden, som blir föremål för den landstingskommunala styrelsens behandling och beslut. Med hänsyn till landstingets organisation, arbetsformer och uppgifter är landstingsutredningen emellertid av den uppfattningen, att det dubbla beredningstvänet, som infördes genom 1954 års lagstiftning, bör bibehållas.

Det har i kritiken mot beredningsförfarandet framkastats, att beredningsutskotten, som utredningen i det följande vill kalla för *landstingsutskott* för att skilja dem från andra beredningar inom den landstingskommunala verksamheten, skulle kunna tillsättas viss tid före landstingsmötet. Landstingsutskotten skulle genom en dylik anordning kunna arbeta parallellt med förvaltningsutskottet och övriga nämnder. Därigenom skulle landstingsledamöterna få möjlighet till ökat inflytande och bättre insyn i landstingskommunens angelägenheter.

Om landstinget sammanträder oftare kan — som nyss antytts — behovet av kontinuerligt arbetande landstingsutskott synas mindre motiverat än om landstinget blott sammanträder en gång om året. Anses mer tid nödvändig för landstingsutskottens arbete och ledamöternas information kan landstinget enligt gällande bestämmelser låta utskotten få erforderlig tid till sitt förfogande genom att efter det konstituerande sammanträdet med val av utskotten samt remiss av ärendena till dessa besluta, att nästa sammanträde under mötet skall äga rum efter det antal dagar som i varje fall är erforderligt för utskottsarbetet. Kommer å andra sidan landstinget att sammanträda ofta och då endast en eller två dagar torde inte någon längre tid finnas tillgänglig för beredningsarbetet.

Med utgångspunkt från principen att landstinget skall ha största möjliga frihet att bestämma om sina arbetsformer har utredningen i fråga om beredningsförfarandet stannat för att låta även detta ske under de former, som landstinget finner lämpliga och ändamålsenliga. Den nu gällande bestämmelsen, att ärende ej må företagas till avgörande, innan det *under landstingets möte* blivit berett av särskilt utskott kan lämpligen ersättas med bestämmelsen, att ärende ej må företagas till avgörande, innan det blivit berett av särskilt utskott, som landstinget utsett bland sina ledamöter. Orden »under landstingets möte» skulle sålunda utgå. Härigenom ges landstinget möjlighet att besluta om och när landstingsutskotten skall träda i verksamhet. De skall sålunda kunna utses för en löpande tidsperiod som av landstinget bestämmes. Då utskottsmedlemmarna måste vara ut-

sedda bland landstingets ledamöter kan mandatperioden i landstingsutskott inte vara längre än högst fyra år. Efter landstingsval kan vakanser komma att uppstå i utskotten, om dessa utses för längre tid än för varje möte. Olägenheten härav bör emellertid kunna uppvägas av fördelarna att i övrigt ha permanenta beredningsutskott. Val av nya utskott måste under alla förhållanden ske efter ett landstingsval.

Landstingslagen innehåller inte några bestämmelser om landstingsutskottens organisation och arbetssätt. Det framgår också av redogörelsen för praxis, att formerna och arbetssätten starkt skiftar (se sid. 41). Även om uniformitet inte är nödvändig eller önskvärd samt de lokala behoven och önskemålen om smidighet i förfarandet skall tillgodoses, bör landstingen enligt utredningens uppfattning i ökad omfattning försöka länka in beredningsförfarandet i fastare former än nu och i bättre överensstämmelse med gällande rätt och utvecklingen inom den landstingskommunala verksamheten. Ehuru det inte föreligger skyldighet för landstingen att ha arbetsordningar för sina sammanträden synes det utredningen otillfredsställande, att man på sina håll arbetar efter arbetsordningar, som är anpassade till 1924 års landstingslag, eller helt saknar arbetsordningar.

Vad angår de olika typerna av landstingsutskott bör landstinget enligt utredningens mening reglera i sin arbetsordning, vilka utskott som skall tillsättas.

Väsentligt för de motiv som ligger till grund för beredningsförfarandet under landstingsmöte är att i princip alla landstingets ledamöter aktivt engageras i beredningsarbetet. Övervägande antalet landsting har också satt in sina ledamöter i beredningsarbetet eller i varje fall genom suppleantsystem försökt tillgodose önskemålet att så många som möjligt skall deltaga i det samma. Även om några landsting med nu gällande bestämmelser har ett mycket stort antal landstingsmän anser landstingsutredningen det böra ligga i linje med landstingets och de enskilda ledamöternas intresse att samtliga — med vissa nedan angivna undantag — sysselsätts i utskottsarbetet. För att undvika alltför stora landstingsutskott bör med fördel kunna övervägas att uppdelat ärendena på fler utskott så att varje landstingsman ges möjlighet att bli ledamot av något landstingsutskott.

Emellertid kan det ifrågasättas om inte inskränkning bör göras i vissa ledamöters deltagande i landstingsutskottens arbete. Många landsting har den regeln, att landstingets ordförande och vice ordförande inte skall deltaga i utskottsarbetet. I Malmöhus läns landstings arbetsordning har dessutom införts den regeln, att ledamot av förvaltningsutskottet inte bör vara ordförande i landstingsutskott.

Om det beaktas, att förvaltningsutskottet är, som det har uttryckts, »landstingskommunens regering», kan — oavsett om jämförelse här skulle kunna göras med riksdagsordningen eller inte — anföras lämplighetsskäl mot att förvaltningsutskottets ledamöter deltagar i landstingsutskottens

arbete. Härigenom skulle landstingsutskottens självständighet bättre markeras och mindre risk måhända uppstå för ett enbart formellt beredningsförfarande. Den kontakt som kan behövas mellan förvaltningsutskottet och landstingsutskotten bör ske genom rätt för landstingsutskotten att för upplysningars erhållande kalla ledamot av förvaltningsutskottet till sammanträde. Med tanke på det dubbla beredningsförfarandet framstår det nämligen för landstingsutredningen som tveksamt om ledamöterna i förvaltningsutskottet med dess i kommunala sammanhang i viss mån unika samt mycket självständiga och starka ställning bör deltaga i beredningen av frågor, vilka förvaltningsutskottet berett. I de mindre landstingen med relativt stora utskott kan emellertid ett hinder härför te sig opraktiskt. Vidare synes det utredningen olämpligt, att ordföranden och vice ordföranden i landstinget deltaga i utskottsarbetet under landstingsmöte.

Remissdebatt i landstinget är ej allmänt förekommande (se sid. 44). Det kan konstateras, att i den mån landstingets arbetsformer diskuterats på landstingssidan, har några gånger efterlysts bestämmelser härom. Landstingsutredningen vill för sin del uttala, att en remissdebatt kan vara ägnad att underlätta landstingsmännens arbete och främja intresset för landstingskommunens angelägenheter. Möjligen skulle en allmän remissdebatt kunna bidra till ett större, motsvarande intresse från allmänhetens sida. Varje landsting bör dock självt besluta i frågan.

Några spörsmål rörande landstingsutskottens sammanträden och verksamhet skall beröras. Det synes utredningen angeläget att utskottens organisation och arbetsformer blir mer reglerade än vad som nu är fallet. Därigenom bör en bättre stadga kunna åstadkommas åt utskottens arbete än vad som nu kan förmärkas. Lämpligen bör därför enligt utredningen de regler som gäller för förvaltningsutskottets och övriga nämnders sammanträden ävensom val av ordförande och kallelse av suppleant m. m. tillämpas på landstingsutskotten. De bestämmelser det här närmast är fråga om återfinnes i 42 § andra st., 44 § andra st. och 45—51 §§ LL.

Det är vidare av vikt att landstingsutskottens yttranden om möjligt mångfaldigas och i god tid tillställas landstingets ledamöter, innan ärendena i fråga skall behandlas av landstinget. Hänsyn måste därvid självfallet tagas till det merarbete, som därvid kan komma att åvila både utskotten och kanslierna. Slutligen torde i förekommande fall böra uppmärksammas, att landstingsutskott är ett beredande och inte beslutande organ. Landstinget kan alltså inte avstå sin beslutanderätt till ett landstingsutskott.

Interpellationsrätten

I likhet med vad som gäller beträffande närvarorätten vid landstingsmöte är rätten att ställa interpellation begränsad till förutom ordföranden i förvaltningsutskottet ordföranden i hälso- och/eller sjukvårdsstyrelsen (33 §

LL). I fullmäktige kan interpellation riktas överhuvud till envar ordförande i kommunal nämnd eller beredning (se sid. 51).

I överensstämmelse med vad som sagts angående närvarorätten för utomstående (se sid. 129) anser landstingsutredningen det vara av betydelse för möjligheterna att åstadkomma ett aktivare landstingsarbete, att interpellation skall kunna framställas till envar ordförande i landstingskommunal nämnd eller beredning. Det ankommer likväl på landstinget att besluta om interpellationen skall medgivas.

Närmare föreskrifter om förfarandet för avlämnandet av interpellation bör intagas i arbetsordningen. Enligt landstingslagen skall dock interpellation vara skriftligen avfattad och lämnas till landstingets ordförande senast första dagen av landstingets möte. Naturligtvis kan interpellation ingivas till ordföranden när som helst mellan landstingsmötena.

Landstingets sammanträden m. m.

Formerna för landstingets sammanträden m.m. (se sid. 53) överensstämmer i stort sett med vad som gäller för fullmäktiges del. De smärre skillaktigheterna av huvudsakligen formell natur torde kunna bibehållas oförändrade och saknar för övrigt betydelse i frågan om en ändamålsenligare organisation och bättre arbetsformer för landstinget.

Dock skall här ett spörsmål, som förts på tal i kapitel IV, tagas upp till behandling.

Vad angår landstingets protokoll ifrågasattes i en riksdagsinterpellation till chefen för inrikesdepartementet år 1957 om inte landstingsprotokollet borde redovisa de debatter, som fördes i landsinget. Statsrådet uttryckte i sitt svar den uppfattningen, att det skulle var tyngande och medföra praktiska svårigheter att i lag stadga skyldighet för landstingen att föra diskussionsprotokoll (34 § LL). Intet hindrade dock landsting från att exempelvis stenografiskt låta till protokollet anteckna en debatt, vilket också sker i vissa städers stadsfullmäktige. Med erinran om denna interpellation får landstingsutredningen uttala, att det uppenbarligen kan vara av intresse att i förekommande fall låta föra diskussionsprotokoll. Det bör ankomma på landstinget att bestämma därom.

Val av ordförande och vice ordförande

Å lagtima möte utser landstinget enligt 25 § LL bland tingets ledamöter en ordförande och en vice ordförande för tiden intill nästa lagtima möte. Då det ej är ovanligt, att de sålunda valda i samband med landstingsval avgår mellan två lagtima möten, har landsting kommit att stå utan ordförande och kanske även vice ordförande. Det har från landstingshåll ansetts som en olägenhet att vara bunden till att förrätta val enbart vid lagtima möte. Med utgångspunkt från vad utredningen i det föregående föreslagit

beträffande ordförandens funktioner och förutsättningarna för fler årliga landstingsmöten än ett, anser utredningen att landstinget bör kunna välja sitt presidium för en tjänstgöringsperiod om ett år vid vilket möte som helst under året. Bestämmelse härom bör intagas i arbetsordningen.

Om ordförande avgår mellan landstingets möten eller hans befattning eljest upphör skall enligt 26 § tredje st. LL vice ordföranden tjänstgöra som ordförande till nästa lagtima möte. Skulle även vice ordföranden avgå skall äldste landstingsledamoten tjänstgöra som ordförande. Utredningen föreslår, att vice ordförande skall tjänstgöra till det landstingsmöte som äger rum närmast efter ordförandens avgång. Vid det mötet skall fyllnadsval för den återstående delen av tjänstgöringstiden anställas. Även då vice ordförande eljest avgår, skall fyllnadsval anställas. Äldste ledamoten träder i funktion då varken ordförande eller vice ordförande finns eller de är förhindrade.

Arbetsordning

Slutligen vill utredningen ta upp frågan om landstingets arbetsordning. Enligt 38 § LL må landstinget i en arbetsordning meddela de föreskrifter, som — utöver vad i landstingslagen bestämmes — anses nödvändiga för landstingets sammanträden och ärendenas behandling. Föreskriften är ej obligatorisk, vilket den var före tillkomsten av 1954 års lag. Flertalet landsting har arbetsordningar, men i flera fall är dessa föråldrade eller tillämpas inte (se sid. 19). Utredningen har i det föregående på olika punkter angivit att närmare bestämmelser i berörda hänseenden bör angivas i arbetsordningen. Det gäller t. ex. tider för landstingsmöte och framförallt landstingsutskottens organisation och verksamhetsformer.

På grundval av vad som föreslagits och med hänsyn till konstaterad praxis synes det landstingsutredningen nödvändigt, att landstinget har en arbetsordning, i vilken bör inflyta de bestämmelser om organisation och arbetsformer som ankommer på landstinget självt att besluta. Härigenom torde bättre förutsättningar kunna skapas för ett ändamålsenligt landstingsarbete. Inte minst betydelsefull måste en arbetsordning vara för de enskilda ledamöternas möjlighet att kunna bedöma landstingets arbetssätt och vad detta fordrar. Landstingsutredningen föreslår sålunda, att arbetsordning obligatoriskt skall antagas av landstinget.

3. Den landstingskommunala styrelsen m. m.

Förvaltningsutskottets kompetens m. m.

Landstingsutredningen skall även utreda, i vilken utsträckning ändrad organisation och ändrade arbetsformer för landstingskommunernas förvaltande och verkställande organ är påkallade. Enligt direktiven förtjänar att

överbägas, vilka möjligheter som finnes att avlasta förvaltningsutskottet vissa uppgifter samt i vilken omfattning det skulle kunna vara lämpligt att inom landstingskommunen använda sig av heltidstjänstgörande förtroendemän, motsvarande exempelvis borgarråden i Stockholm. Däremot bör landstingskansliernas organisation och verksamhet inte behandlas av utredningen.

För att kunna göra den bedömning direktiven förutsatt har utredningen i sin redogörelse över den landstingskommunala styrelsen i kapitel III först redovisat de bestämmelser som finnes rörande den landstingskommunala styrelsens, dvs. förvaltningsutskottets kompetens (41 § LL) jämförd med motsvarande bestämmelser inom det primärkommunala området och i förekommande fall även den dubblerade kommuntyp, som stad utanför landstingskommun utgör.

Vad som framförallt kan sägas vara särpräglad för förvaltningsutskottet är, att det självständigt företräder landstinget mellan dess möten. Genom denna bestämmelse om ställföreträderskap, som tillkom redan vid 1924 års lagstiftning och som underströks vid behandlingen av förslaget till nu gällande landstingslag, äger förvaltningsutskottet en avsevärt starkare ställning än den primärkommunala styrelsen.

Organisationen av och arbetsformerna för den landstingskommunala förvaltningen i sin helhet har otvivelaktigt lett till att förvaltningsutskottet kommit att inta en dominerande ställning, som i vissa fall setts med kritiska ögon. Särskilt har kritiserats, att förvaltningsutskottets arbete och ställningstaganden i stor utsträckning undandragits insyn från de enskilda landstingsledamöternas sida och landstingets inflytande ävensom den offentlighet, som skall vara kännetecknande för all förvaltning. Speciellt har kritiken också velat uppmärksamma brister i utskottets information om sina åtgärder.

I det allmänna resonemang, som kan föras om den landstingskommunala styrelsens ställning som landstingskommunens »regeringsorgan», ett uttryck som i tidigare sammanhang använts vid revision av landstingslagen, bör beaktas, att dess ställföreträderskap i sista hand är beroende av landstingets beslut, bortsett från vad som kan vara föreskrivet i lag eller författning. I propositionen till 1954 års riksdag med förslag till landstingslag (nr 119) betonades möjligheten för landstinget att draga upp riktlinjer för befogenhetens omfattning genom att exempelvis uttryckligen delegera vissa befogenheter till förvaltningsutskottet (se sid. 60). En annan möjlighet är att landstinget — såsom förutsattes vid bestämmelsens tillkomst — fastställer direkta begränsningar för utskottets verksamhet. Efter vad landstingsutredningen kunnat finna har inte något landsting valt denna senare väg utan låtit förvaltningsutskotten inneha obegränsat ställföreträderskap. Självfallet har förekommit direktiv för förvaltningsutskottens handlande i ärenden, i vilka landstingen fattat särskilda beslut.

Det ligger sålunda i varje landstings händer att besluta om förvaltningsutskottets ställning som landstingskommunens styrelse utöver vad som är angivet i lag eller författning. Utskottets ansvar inför landstinget torde vara ett tillräckligt skydd mot missbruk från utskottets sida. Såvitt för utredningen är bekant har — i likhet med vad som senast konstaterats vid riksdagsbehandlingen av 1954 års lag — några olägenheter av betydelse av det hittillsvarande systemet inte givit sig tillkänna. Landstingsutredningen intager även i detta hänseende samma ståndpunkt som departementschefen och riksdagen år 1954, att det liksom hittills bör anförtros åt landstingskommunernas förtroendemän och i sista hand åt rättspraxis att med hänsynstagande till vad som är rimligt och ändamålsenligt dra upp gränserna för förvaltningsutskottets befogenheter i förevarande fall.

Vad angår utskottets allmänna uppgifter i övrigt finner utredningen även de vara ändamålsenligt reglerade i landstingslagen och kan för övrigt konstateras nära sammanfalla med de åligganden som är lagda på primärkommunens styrelse. Liksom denna skall förvaltningsutskottet vara ett ledande, initiativtagande och övervakande organ.

För åstadkommande av bättre arbetsformer och organisation åt landstinget och förvaltningsutskottet synes efter vad nu sagts förvaltningsutskottets uppgifter inte behöva omprövas i förhållande till vad som gäller inom primärkommunen. Dock skall här även beröras frågan om stad med stadskollegium (borgarrådsberedningen i Stockholm, som ej är stadens styrelse, skall behandlas längre fram). Motivet för stadskollegieinstitutet har varit att genom att avskilja drätsel förvaltningen till en drätselkammare (drätsel nämnd) medge de största städerna en avlastning för styrelsen och ge styrelsen möjlighet att ägna sig åt ledningen av stadens förvaltning.

För landstingskommunens del kan motsvarighet härtill på sätt och vis anses föreligga genom möjligheten att uppdelat utskottet på avdelningar, varom mera nedan. Av den anledningen och med tanke på landstingskommunernas uppgifter i allmänhet torde det knappast stå något att vinna genom tillskapandet av ett landstingskommunalt kollegieinstitut. Här må för övrigt erinras om att hittills endast Göteborg och Hälsingborg vid sidan av Stockholm infört stadskollegier.

Utredningen, som alltså finner att det inte tarvas någon ändring i bestämmelserna om förvaltningsutskottets åligganden i dess egenskap av landstingskommunens styrelse, vill också framhålla, att det sagda äger full tillämpning även om landstinget skulle sammanträda oftare än en gång årligen. Det är ändå i sista hand — vilket ånyo bör betonas — landstinget, som i princip beslutar om förvaltningsutskottets verksamhet mellan landstingsmötena.

Bestämmelsen om reglemente för utskottet bör kvarstå (se sid. 69). Motiven för kravet på reglemente kan nämligen alltjämt anses vara bärande. På den primärkommunala sidan föreligger reglementstvång för stadskolle-

gium med drätselkammare; reglemente i stad med dessa båda organ skall fastställas av Kungl. Maj:t. För annan kommunens styrelse skall reglemente fastställas av länsstyrelsen. Den frihet landstingen har att utan underställning anta reglemente bör enligt utredningen behållas.

Valbarhetsvillkor för ledamotskap

I 43 § LL regleras valbarhetsvillkoren för ledamöterna i förvaltningsutskottet (se sid. 62). De allmänna villkoren överensstämmer med dem som gäller för valbarhet till primärkommunens styrelse. En ej oväsentlig skillnad föreligger dock på så sätt, att enligt 32 § KL ej heller i kommunens tjänst anställd befattningshavare, som är chef för något till styrelsens förvaltningsområde hörande verk, må utses till ledamot eller suppleant i kommunens styrelse. (Enligt 32 § KLS må stadsfullmäktig, som är borgarråd eller chef för något till kommunalförvaltningen hörande verk, ej utses till ledamot eller suppleant i stadskollegiet.) Att motsvarande bestämmelse saknas i landstingslagen har sin grund i att kommunallagskommittén ansåg, att behovet av en dylik bestämmelse var väsentligt mindre i landstingskommunerna än i primärkommunerna.

Efter den utveckling som skett och som kan förväntas ske inom den landstingskommunala förvaltningen anser landstingsutredningen att det inte finns några bärande skäl att för valbarhet till förvaltningsutskottet ha villkor, som avviker från vad som gäller inom det primärkommunala området. I princip bör samma behörighetsregler gälla inom båda slagen av kommuner. Utvecklingen på det landstingskommunala området kan sålunda leda till ett ökat antal förvaltningsgrenar med självständiga chefer, underställda förvaltningsutskottet. Det kan exempelvis inte vara lämpligt, att en sjukvårdsdirektör skall kunna vara ledamot av förvaltningsutskott, som även är sjukvårdsstyrelse (se även nedan sid. 145).

Det är ej alldeles ovanligt att landstingets ordförande och vice ordförande jämväl bekläder presidiepost i förvaltningsutskottet. Något hinder härför finns inte lika litet som inom primärkommunerna. I Stockholm kan dock inte stadsfullmäktiges ordförande och vice ordförande bekläda motsvarande poster i stadskollegiet. Att införa motsvarande bestämmelse inom landstingskommunen synes ej erforderligt. Enligt utredningens mening kan likväl lämpligheten av att dessa förtroendeuppdrag förenas vara diskutabel, exempelvis om ordförandeskapet i förvaltningsutskottet är en heltidsysselsättning (jämför nedan sid. 151).

Förvaltningsutskottets sammanträden m. m.

Vad som i övrigt redovisats om förvaltningsutskottets sammanträden m. m. under jämförelse med motsvarande regler inom den primärkommunala styrelsen (se sid. 63) ger ej anledning till några kommentarer eller förslag till ändringar från utredningens sida.

Förvaltningsutskottets organisation och verksamhetsformer

Landstinget har — liksom i andra omnämnda spörsmål — stor frihet att organisera den landstingskommunala styrelsen. Betecknande i detta hänseende är inte minst det förhållandet, att förvaltningsutskottet, till skillnad mot den primärkommunala styrelsen, kan delas på självständigt arbetande och beslutande avdelningar (52 § LL; se sid. 64). En dylik organisation har införts inom flera landstingskommuners förvaltningsutskott. Till övervägande del har förvaltningsutskottens organisation och arbetsformer ordnats i enlighet med svenska landstingsförbundets förslag till normalreglementen för förvaltningsutskotten m. m. (se sid. 69). Vidare bör i sammanhanget märkas, att landstingskommunens ställning som sjukvårdshuvudman markerats genom att det i landstingslagen intagits principbestämmelser om att ledningen av landstingskommunens hälso- och sjukvårdande verksamhet skall handhas av hälso- och/eller sjukvårdsstyrelse (53 § LL; se sid. 65). Om landstinget finner det lämpligt, kan det besluta, att styrelsen skall utgöras av förvaltningsutskottet eller viss avdelning därav.

Inte mindre än femton förvaltningsutskott är tillika hälso- och sjukvårdsstyrelser (se sid. 72). Två förvaltningsutskott är delade på två avdelningar, vilka utgör hälsovårds- respektive sjukvårdsstyrelse (se sid. 76). I två andra förvaltningsutskott finnes en avdelning, som är både hälsovårds- och sjukvårdsstyrelse, samt en avdelning, som är finansavdelning (se sid. 77). Ett utskott är delat på tre avdelningar: hälsovårdsstyrelse, sjukvårdsstyrelse och finansavdelning (se sid. 78). Helt fristående gemensam hälso- och sjukvårdsstyrelse finns i två landstingskommuner, där således förvaltningsutskotten är odelade (se sid. 79). Fristående hälsovårdsstyrelser finns i tre landstingskommuner, av vilka den ena även har fristående sjukvårdsstyrelse (se sid. 79). De två andra har ett odelat förvaltningsutskott som också är sjukvårdsstyrelse. En landstingskommun, som har både fristående hälsovårdsstyrelse och sjukvårdsstyrelse, har ett odelat förvaltningsutskott samt utöver nu nämnda centrala organ särskild undervisningsnämnd och socialnämnd (se sid. 79). Särskilda reglementen har antagits för var och en av dessa styrelser och nämnder.

Efter beslut från landstingets sida eller genom föreskrifter i reglementena förekommer emellertid även andra organ inom eller under förvaltningsutskottet. Sålunda förekommer lönenämnder och byggnadskommittéer såväl inom som utom förvaltningsutskotten. Även andra organ finnes, såsom beredningsnämnder i Stockholms läns landstingskommuns förvaltningsutskott (se sid. 73), distriktsvårds- och andra nämnder i Norrbottens läns landstingskommun (se sid. 75) samt undervisnings- och andra nämnder i Jönköpings och Kristianstads läns landstingskommuner (se sid. 76).

Till detta kommer att ett ej ringa antal förvaltningsutskott anförtrotts uppgifter som styrelseorgan för landstingskommunalt lokala förvaltningar (se sid. 82). Vanligast är härvid, att förvaltningsutskottet är direktion för

ett eller flera sjukhus. Men det förekommer också att utskott är styrelse för barnhem, skolstyrelse och styrelse för rättshjälpsanstalt m. m.

Antalet ledamöter i förvaltningsutskottet samt hälsovårds- och/eller sjukvårdsstyrelsen skall vara minst fem (42 § och 53 § 1 mom. andra st. LL). Flertalet landsting väljer ett förhållandevis stort antal ledamöter i förvaltningsutskotten (se *bilaga 2*). Inte mindre än elva förvaltningsutskott har tio eller fler ledamöter. Det största utskottet är det i Stockholms läns landstingskommun med sexton ledamöter (antalet landstingsmän är 115). Som jämförelse kan nämnas förvaltningsutskottet i Hallands läns landstingskommun, som har tio ledamöter på ett antal av 41 landstingsledamöter. I båda fallen är utskotten även hälso- och sjukvårdsstyrelser. Det minsta förvaltningsutskottet finns i Gotlands läns landstingskommun, där antalet ledamöter är sex av 23 ledamöter i landstinget. På 22 landstingsmän har förvaltningsutskottet i Kalmar läns norra landstingskommun sju ledamöter. Av de 55 landstingsmännen i Södermanlands län är 14 ledamöter av förvaltningsutskottet, vilka är fördelade på hälsovårdsstyrelsen och sjukvårdsstyrelsen. I det fall förvaltningsutskotten är uppdelade på avdelningar har dessa ett minsta ledamötsantal av fem (Älvsborgs läns landstingskommun, vars 91 landstingsledamöter besätter femton platser i förvaltningsutskottet) och ett högsta om nio (den avdelning inom Malmöhus läns landstingskommuns förvaltningsutskott, som är hälso- och sjukvårdsstyrelse; utskottet har totalt femton ledamöter). Någon enhetlig praxis föreligger inte heller på detta område.

Den landstingskommunala styrelsen fick sin egentliga ställning som »regeringsorgan» redan genom 1924 års lagstiftning (se sid. 15). Den organisatoriska utformningen av förvaltningsutskottet med möjligheten att uppdelat arbetsuppgifterna på självständigt handlande avdelningar kan ur effektivitetssynpunkt vara till fördel för landstingskommunen. Denna uppfattning tycks råda inom ett tiotal landsting. Även om det är obestriddigt att förvaltningsutskottet såsom landstingskommunens styrelse skall inta en förhållandevis stark position kan emellertid fastslås att landstingen i gemen väljer så stora utskott, att det finnes flera utskott, i vilka var tredje eller var fjärde landstingsman är ledamot. I något fall är var åttonde landstingsman ledamot av förvaltningsutskottet. Bortsett från »skarven» mellan två valperioder är förvaltningsutskottens ledamöter nästan undantagslöst landstingsmän. Totalt sett visar det sig alltså att förvaltningsutskotten har en stark förankring i landstingen, vilket i viss mån kanske kan förklara, varför det som regel inte rests några större invändningar mot den landstingskommunala styrelsen. Landstingsutredningen finner för sin del att det med hänsyn till landstingskommunens uppgifter och utformning, geografiskt och befolkningsmässigt, inte finns några bärande skäl att frångå de nuvarande bestämmelserna om förvaltningsutskottets organisation och verksamhetsformer enligt 42 § och 44—52 §§ LL.

Bortsett från bestämmelsen om uppdelning av utskottet på avdelningar (52 § LL) överensstämmer nämnda paragrafer med motsvarande bestämmelser i kommunallagen.

Förvaltningsutskottet som nämnd för särskilda förvaltnings- och verkställighetsbestyr

Om således nu gällande bestämmelser för förvaltningsutskottets organisation måste anses tillfredsställande kan dock givetvis diskuteras, om landstingen kan bedömas ha utformat den landstingskommunala styrelsen efter vad som till alla delar är formellt riktigt och praktiskt ändamålsenligt. Framförallt med tanke på de vidgade uppgifter som kommer att läggas på landstingskommunerna bör det enligt utredningens mening vara landstingen angeläget tillse, att förvaltningsutskottets organisation blir sådan att den uppfyller de krav, som måste ställas på ett organ som skall leda förvaltningen av landstingskommunens angelägenheter och ha inseende över övriga nämnders verksamhet. Om förvaltningsutskottet eller avdelning därav skall kunna uppfylla detta liksom även kunna med uppmärksamhet följa de frågor som kan inverka på landstingskommunens utveckling och ekonomiska ställning erfordras att på utskottet inte lägges sådana uppgifter, som bör åvila nämnder för särskilda eller lokala förvaltnings- och verkställighetsbestyr. Förvaltningsutskottet eller avdelning därav bör sålunda enligt utredningens uppfattning inte utgöra nämnd för särskilda förvaltnings- och verkställighetsbestyr enligt 54 § LL. Utskottet bör alltså exempelvis inte vara direktion för sjukhus, barnhemsstyrelse, centralstyrelse för undervisning och vård av psykiskt efterblivna, skolstyrelse eller styrelse för rättshjälpsanstalt osv. (se sid. 82). Det är ett avsteg inte bara från en funktionell organisationsprincip utan även från landstingslagens motiv att lägga dylika uppgifter på förvaltningsutskottet eller någon av dess avdelningar, vilken enligt 52 § LL skall utföra förvaltningsutskottet tillkommande bestyr enligt 41 § LL.

Det sagda får än större tyngd i betraktande av de framtidsperspektiv inför vilka landstingskommunerna nu står: totalt huvudmannaskap inom sjukvården, ökade finansieringsproblem och ändrad landstingskommunal indelning för att nämna de idag mest påtagliga och skönjbara problemen inom den landstingskommunala sektorn.

Landstingskommunens sjukvårdsstyrelse

Av landstingskommunernas uppgifter intar som förut anförts hälso- och sjukvården en dominant ställning. Sedan den av landstingskommunerna bedrivna öppna sjukvården (distriktsvården o. d.) numer regleras enligt sjukvårdslagen och därmed underställts sjukvårdsstyrelsen, torde hälso- och sjukvårdsstyrelsens verksamhet i stort sett inskränka sig till handhavandet av

folktandvården. Av den tidigare lämnade redogörelsen framgår, att så gott som alla landsting förenat sjukvårdsstyrelsen med förvaltningsutskottet antingen ingående i utskottet som sådant, vilket är fallet i tre femtedelar av alla förvaltningsutskott, eller i avdelning inom utskottet. Denna organisation kan ha inneburit stora fördelar för ett fast och i helhetens tecken samlat grepp över den i landstingskommunens verksamhet dominerande sjukvården, varigenom förutsättningar skapats för en ändamålsenlig planering och förvaltning av densamma. Å andra sidan torde organisationen med en fristående sjukvårdsstyrelse (och i förekommande fall fristående hälsovårdsstyrelse) inte kunna sägas ha lett till en sämre sjukvårdsplanering och förvaltning än där allt varit samlat inom ett organ.

Sjukvårdsfrågornas dominans i den landstingskommunala förvaltningen har understrukits genom att föreskrifter om hälso- och sjukvårdsstyrelsen intagits i landstingslagen (53 § LL, se sid. 65). Genom att landstingslagen härigenom kommit att ge direkt föreskrift om ett förvaltningsorgan för en specialreglerad verksamhetsgren har en avvikelse skett från kommunalagarnas vanliga systematik. Samtidigt har emellertid föreskrifterna om sjukvårdsstyrelsens åligganden intagits i sjukvårdslagen. Reglerna för sjukvårdsstyrelse i stad, som ej deltagar i landstingskommun, är enbart intagna i nyssnämnda lag.

Landstingsutredningen föreslår, att alla bestämmelser om sjukvårdsstyrelse samlas i sjukvårdslagen och att de nuvarande reglerna i 53 § LL i princip överflyttas till 9 § Sjl. Detta innebär inte i sak något förminskande av sjukvårdens roll inom den landstingskommunala verksamheten utan bör ses såsom en ur systematisk synpunkt betingad ändring. Det bör ur landstingskommunal synvinkel kunna räcka med att i 53 § LL i fråga om sjukvårdsstyrelse hänvisa till 9 § Sjl.

Vad angår ändringen av sistnämnda paragraf bör densamma ej endast innehålla bestämmelserna om landstingskommunens sjukvårdsstyrelse i 53 § LL utan även skyldighet att kalla sjukvårdsdirektör. Det föreslås också, att efter landstingets bestämmande styrelsen skall kalla även den, som har att inför landstingskommunens styrelse, dys. förvaltningsutskottet, föredraga sjukvårdsärenden. Därigenom skulle landstingskommunens sjukvårdsstyrelse få samma ställning som motsvarande organ i s. k. landstingsfri stad. Om landstingen inför förtroendeposter av typ borgarråd eller stadssekreterare eller liknande får landstinget alltså möjlighet att låta sådan förtroendeman deltaga i sjukvårdsstyrelsens sammanträden.

Till skillnad mot vad som nu är fallet bör jämväl landstingsdirektör, om sjukvårdsdirektör inte finns, kallas till sammanträde med sjukvårdsstyrelse. Enligt 12 § Sjl skall landstingsdirektör *eller* sjukvårdsdirektör kallas till sammanträde med sjukhusdirektion. Denna valfrihet bör ändras därhän, att landstingsdirektör skall kallas till direktionssammanträde, om sjukvårdsdirektör inte finns. Självfallet utesluter inte vad nu sagts att lands-

tingsdirektören, även om sjukvårdsdirektör finns, deltagar i sjukvårdsstyrelsens eller direktionens sammanträden. Det synes utredningen självklart, att landstingsdirektören som landstingskommunens främste tjänsteman har möjlighet att följa sjukvårdsstyrelsens och direktionens ävensom andra landstingskommunala nämnders verksamhet genom att deltaga i deras sammanträden. Det bör emellertid ankomma på landstinget att besluta härom utöver vad nu föreslagits gälla enligt sjukvårdslagen.

Slutligen bör påpekas, att skyldigheten för sjukvårdsstyrelsen att kalla länsläkaren till sammanträde med landstingskommunal sjukvårdsstyrelse enligt 53 § 2 mom. LL kan samordnas med motsvarande skyldighet beträffande överläkare och provinsialläkare enligt 9 § 2 mom. Sjl. Genom här föreslagna ändringar upphäves nu rådande olikheter i sjukvårdslagen.

Utredningens synpunkter på den landstingskommunala styrelsen

Landstingsutredningen har ovan ansett sig böra ta avstånd från en sådan organisation av förvaltningsutskottet att det även skall handha särskilda förvaltnings- och verkställighetsbestyr. Det får emellertid ankomma på landstinget att bedöma i vad mån förvaltningsutskottet skall belastas med dylika bestyr ävensom utgöra sjukvårdsstyrelse. Oro för minskat inflytande samt minskade möjligheter att följa och leda det landstingskommunala arbetet har bl. a. kommit till uttryck i samband med den inledda reformen att till landstingskommunerna överföra statens mentalsjukvård (se sid. 102). I remissutlåtanden över förslaget om reformen (mentalsjukvårdsdelegationens betänkande III, »Mentalsjukvården. Planering och organisation», SOU 1958: 38) påpekades bl. a. att förvaltningsapparaten skulle svälla och förtroendemännens medverkan därigenom minskas, om ett överförande skulle ske. I proposition nr 171 år 1963 med förslag om landstingskommunernas övertagande av statens mentalsjukvård m. m. den 1 januari 1967 yttrade föredragande departementschefen bl. a., att med hänsyn till en vidgad planering kunde huvudmannaskapsreformen medföra att landstingskommunerna behövde utöka sin centrala förvaltningsapparat (prop. sid. 86). Den nuvarande landstingslagen gav dock uppenbarligen landstingen möjlighet att tillförsäkra oinskränkt och avgörande medverkan från förtroendemännens sida i olika styrelser och nämnder. Under erinran om landstingsutredningens uppdrag fann departementschefen anledning förvänta att eventuella olägenheter för landstingsmännens medverkan i handhavandet av landstingskommunernas angelägenheter komme att beaktas av landstingsutredningen.

Med hänsyn till den föreslagna mentalsjukvårdsreformen och landstingskommunernas övertagande av tjänsteläkarväsendet under år 1963 är det

enligt utredningens mening önskvärt, att landstingen överväger, huruvida det är lämpligt, att i förvaltningsutskottet jämväl samla den direkta ledningen och förvaltningen av den landstingskommunala hälso- och sjukvården. Här må exempelvis erinras om den organisation som givits den landstingskommunala styrelsen inom Örebro läns landstingskommun (se sid. 79). Inom denna finns en organisation, som i stort sett tillgodoser de av utredningen här framlagda synpunkterna. Förutom ett förvaltningsutskott, som är avlastat från den direkta förvaltningen av någon verksamhetsgren — men ändå utgör styrelse för vissa förvaltnings- och verkställighetsbestyr — finns fristående hälsovårdsstyrelse och sjukvårdsstyrelse ävensom fristående, centrala organ för undervisnings- och sociala ärenden. I reglementena för de olika centrala nämnderna har angivits deras befogenheter och åligganden samt sättet för hur dessa skall utövas och fullgöras. Genom denna organisation har landstinget synbarligen åstadkommit både en ändamålsenlig fördelning av landstingskommunens centrala administration under förvaltningsutskottets ledning och ett vidgat engagemang av landstingets ledamöter i landstingskommunens förvaltande och verkställande centrala organ. Inte mindre än 42 platser står till förfogande i de angivna organen för landstingets 61 ledamöter. Med hänsyn till att det ansetts önskvärt att visst samband skall hållas mellan förvaltningsutskottet och de andra nämnderna ingår f. n. enligt praxis i de senare två å tre ledamöter, vilka tillika är ledamöter av förvaltningsutskottet, som har nio ledamöter.

Även andra landstingskommuner har för sina förvaltningsutskott och andra centrala organ en organisation som till vissa delar påminner om den i Örebro läns landstingskommun. Så är fallet exempelvis i Jönköpings och Kristianstads läns landstingskommuner (se sid. 76). Norrbotten läns landstingskommun har nämnder, som är både beredande, beslutande och verkställande organ vid sidan av och under förvaltningsutskottet (se sid. 75). Anmärkningsvärt är att i nämnderna ingår både inom förvaltningsutskottet utsedda ledamöter och vissa angivna befattningshavare.

Det är viktigt att landstingen tillser, att det finns en klar kompetens- och ansvarsfördelning mellan förvaltningsutskottet och dess avdelningar samt andra styrelseorgan, som intar något slags dubbelställning såsom helt fristående från utskottet och avdelningar inom utskottet. Här må exempelvis erinras om de olika organisationerna för lönenämnder och byggnadskommittéer. Det skulle för landstingen vara en styrka om organisationen av de olika centrala organen kom till uttryck genom fullständiga reglementen och instruktioner. Tid efter annan återkommande särskilda beslut i organisations- och verksamhetsfrågor bör ske genom ändring av eller antagande av nya reglementen och instruktioner och inte i från dessa fristående beslut. Landstingsutredningen får dock åter betona, att det måste ankomma på varje landsting att självt besluta om organisationen av den landstingskommunala styrelsen så att denna blir utformad efter de

behov och krav, som skall tillgodoses inom varje särskild landstingskommun.

I de av svenska landstingsförbundet utarbetade normalreglementena för förvaltningsutskottet m. fl. finns föreskrift att beredning och föredragning inom utskottet (avdelning) sker av ordföranden eller på dennes uppdrag av en befattningshavare. Utskottet kan också uppdraga beredning och föredragning av visst ärende eller viss grupp av ärenden åt en eller flera särskilda ledamöter eller åt någon befattningshavare.

Beredningsnämnderna i Stockholms läns landstingskommuns förvaltningsutskott (se sid. 73) torde ha tillskapats i syfte att de skall bereda ärendena till förvaltningsutskottet, men samtidigt förefaller en sammankoppling ha skett mellan beredningsuppgifter och självständiga uppgifter som annars skall tillkomma avdelning inom förvaltningsutskott. I praktiken fattas besluten i beredningarna, varför förvaltningsutskottet i viss mån blivit ett konfirmerande och beslutsregistrerande organ.

I anslutning till vad nu nämnts bör erinras om borgarrådsberedningen i Stockholms stad (se sid. 87). Borgarrådsberedningens egentliga syfte har varit att tjäna som ett beredningsorgan till stadens styrelse, dvs. stadskollegiet. Borgarrådets särställning utmärks ej endast av att de skall bereda och föredraga ärenden i stadskollegiet utan även av att de är ordförande i de viktigare nämnderna, var och en inom sin s. k. rotel. Ordförandeskap i nämnd är i princip knutet till innehavet av borgarrådsuppdraget. I praxis har borgarrådsberedningen utbildats till ett självständigt beredningsorgan, hos vilket borgarrådets samfällda inflytande koncentrerats. Borgarrådsberedningen är i realiteten en sammanhållande organisation över Stockholms administrativa organ och har till följd härav i praktiken till stor del övertagit stadskollegiets lagfästa roll som stadens styrelse. Orsaken till denna utveckling har bl. a. angivits vara den att tyngdpunkten redan från början kom att läggas på borgarrådsberedningen genom borgarrådets nyssnämnda dubbla ställning, som möjliggör för borgarråden att från början följa ärenden inom respektive rotel.

Det finns enligt utredningens uppfattning ingen anledning att i landstingslagen införa bestämmelser om något slags »borgarrådsberedning» eller den typ av beredningar, som finns i förvaltningsutskottet i Stockholms läns landstingskommun. Landstingen bör ha frihet att själva bestämma om beredningen och föredragningen av ärendena i sina nämnder. Möjligheten att för sådana uppgifter anlita förtroendemän finns — såsom sagts — redan nu och lär tillämpas inom några landstingskommuner.

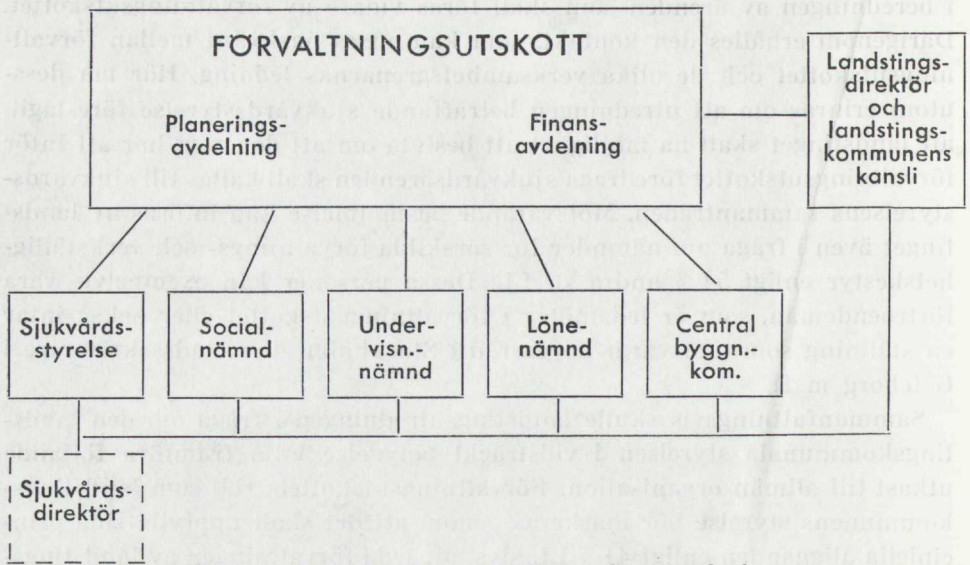
Om landstingsutredningen i sammanhanget skulle vilja hänvisa till en organisation, som skulle kunna vara lämplig, vore det den, att ordförandena i fristående sjukvårdsstyrelse, socialnämnd, undervisningsnämnd och lönenämnd samt central byggnadskommitté vore ledamöter av förvaltningsutskottet. De skulle därigenom inom var sin styrelse eller nämnd deltaga

i beredningen av ärenden som skall föras vidare av förvaltningsutskottet. Därigenom erhålles den kontakt, som kan anses önskvärd mellan förvaltningsutskottet och de olika verksamhetsgrenarnas ledning. Här må dessutom erinras om att utredningen beträffande sjukvårdsstyrelse föreslagit, att landstinget skall ha möjlighet att besluta om att den som har att inför förvaltningsutskottet föredraga sjukvårdsärenden skall kallas till sjukvårdsstyrelsens sammanträden. Motsvarande bestämmelse kan införas av landstinget även i fråga om nämnder för särskilda förvaltnings- och verkställighetsbestyr enligt 54 § andra st. LL. Dessa personer kan exempelvis vara förtroendemän, som är ledamöter i förvaltningsutskottet eller också intar en ställning som motsvarar borgarråd i Stockholm eller stadssekreterare i Göteborg m. fl.

Sammanfattningsvis skulle landstingsutredningen i fråga om den landstingskommunala styrelsen i vidsträckt betydelse vilja framföra följande utkast till allmän organisation. Förvaltningsutskottets roll som landstingskommunens styrelse bör markeras genom att det skall uppfylla sina principiella åligganden enligt 41 § LL, dvs. att leda förvaltningen av landstingskommunens angelägenheter och ha inseende över övriga nämnders verksamhet samt med uppmärksamhet följa de frågor, som kan inverka på landstingskommunens utveckling och ekonomiska ställning. För dessa i senare ledet angivna uppgifter kan tänkas att man i en större landstingskommun har ett utskott med två avdelningar, den ena för planerings- och lokaliseringsfrågor (»landstingskommunens utveckling») och den andra för finansärenden. För olika förvaltnings- och verkställighetsbestyr av de större verksamhetsgrenarna ävensom vissa större specialuppgifter bör finnas förslagsvis fristående sjukvårdsstyrelse (för all landstingskommunal hälso- och sjukvård; till dess förfogande kan ställas särskild sjukvårdsdirektör i enlighet med sjukvårdslagens bestämmelser), socialnämnd (kan exempelvis även vara barnhemsstyrelse), undervisningsnämnd (för skol- och kulturella frågor), lönenämnd (för löne- och pensionsfrågor o. d.) samt central byggnadskommitté (för de byggnadsfrågor, som ej anförtros lokal kommitté eller nämnd). Självfallet kan ytterligare nämnder tänkas, t. ex. för näringsfrågor eller liknande. Som ovan uttalats kan ordförandena i dessa nämnder, eller i varje fall en eller flera ledamöter, lämpligen vara ledamöter av förvaltningsutskottet. Det kan också bedömas lämpligt, att landstinget väljer ordförande och vice ordförande i här berörda nämnder för särskilda förvaltnings- och verkställighetsbestyr.

Den här skisserade organisationen, som främst torde vara tillämplig i de större landstingskommunerna och som skulle erbjuda det stora flertalet landstingsmän möjlighet att deltaga i någon central nämnds verksamhet, skulle schematiskt kunna tecknas på det sätt som framgår av vidstående bild.

Schematiskt tecknad organisation med exempel på en landstingskommunal styrelse m. m.

Arvodesanställda förtroendemän

Beträffande den i direktiven väckta frågan om förvaltningsutskottets arbete kan avlastas genom att använda sig av heltidstjänstgörande förtroendemän, motsvarande exempelvis borgarråden i Stockholm, vill utredningen till en början påminna om att landstinget — liksom primärkommunen — har möjlighet att mot arvode anlita heltidstjänstgörande förtroendemän (39 och 55 §§ LL). Så har också skett inom tre landstingskommuner. Förslag och utredningar härom torde f. n. vara aktuella i ytterligare ett par landstingskommuner. I redogörelsen för arvodesanställda förtroendemän (se sid. 83) har uppgifter lämnats om borgarrådsinstitutionen i Stockholm, vilken regleras enligt kommunallagen för Stockholm, och för systemet med stadssekreterare i Göteborg och kommunalråd i Malmö, vilkas funktioner och avlöningvillkor inrymmes under kommunallagen. Även inom andra primärkommuner, företrädesvis större städer, finns heltidstjänstgörande förtroendemän.

Säkerligen kan det inför den fortsatta utvecklingen inom landstingsförvaltningen komma att ställas större krav än för närvarande på förtroendemännens ökade engagemang och ledning av den landstingskommunala styrelsen. Med hänsyn till landstingskommunernas uppgifter men även olika geografiska utformning, vilka båda faktorer kan komma att undergå väsentliga förändringar, kan det tänkas lämpligt, att landstingen i större omfattning anlitar heltidstjänstgörande förtroendemän för att tillförsäkra den landstingskommunala förvaltningen bättre förankring i den genom all-

männa val tillkomna lekmannarepresentationen. Omfattningen och behovet av heltidstjänstgörande förtroendemän måste emellertid av självklara skäl bedömas av varje enskilt landsting. Utredningen har inte den uppfattningen, att det finns anledning att i landstingslagen införa bestämmelser härom utöver de nu gällande ersättningsbestämmelserna. I praktiken kan sålunda landsting redan nu införa ett system av heltidstjänstgörande förtroendemän på samma sätt och grunder som exempelvis stadssekreterarna i Göteborg och kommunalråden i Malmö, vilka i stor utsträckning kan anses motsvara borgarråden i Stockholm. Landstingen har även möjlighet att slå in på vägar liknande dem som beträffas i Malmöhus och Gävleborgs läns landstingskommuner. Även i Uppsala läns landstingskommun finns heltidstjänstgörande förtroendemän. Utöver vad som nyss sagts beträffande borgarrådsberedningen bör vad angår sysslorna som borgarråd i Stockholm framgå av redogörelsen, att dessa är i vissa hänseenden av mycket speciellt slag inom ramen för den åt Stockholm givna särlagstiftningen. Borgarrådets särställning markeras inte minst därigenom att de är ordförande i stadens viktigaste styrelser och nämnder samt har närvaroskyldighet i stadsfullmäktige.

Om landstingen i ökad utsträckning anlitar heltidstjänstgörande förtroendemän, vilka som en parallell till städernas heltidstjänstgörande kommunalråd exempelvis kan benämnas landstingsråd, är det enligt utredningens uppfattning nödvändigt att dylika poster ej inrättas med mindre än att deras ställning och uppgifter specificeras i särskilda instruktioner. Nödvändigheten härav bör ses mot den bakgrunden, att heltidstjänstgörande förtroendemän skall tillförsäkra framförallt förvaltningsutskottet inflytande på beredningen av ärendena till förvaltningsutskottet och landstinget ävensom — om utskottet skall avlastas från vissa beslutsuppgifter — på förvaltningsutskottets vägnar fatta beslut i vissa grupper av ärenden. Det bör här observeras, att, såsom kommer att framhållas i det följande, delegation av beslut inte kan ske samfällt till förtroendemän och befattningshavare. Det skall också framhållas, att de heltidstjänstgörande förtroendemännens uppgifter inte får sammanblandas med vad som bör åvila befattningshavare. Sker det, blir det både förvaltningsmässigt och landstingspolitiskt en konstruktion av ledningen för landstingskommunens angelägenheter, som inte rimmar med den kommunala självstyrelsens idé och innehåll. De verkställande och övriga förvaltningsmässiga uppgifterna skall sålunda ankomma på befattningshavare och inte på heltidstjänstgörande förtroendemän. Dessa bör i stället förbehållas att för förvaltningsutskottets eller andra nämnders räkning ansvara för beredningen av ärenden till respektive organ samt att mellan sammanträdena utöva den beslutanderätt som tillagts vederbörande ävensom att eljest tillse, att den landstingskommunala förvaltningen bedrivs i enlighet med de beslutande organens vilja och intentioner.

Delegationsrätten

Enligt 52 § tredje st. LL kan i reglementet för förvaltningsutskottet och dess avdelningar intagas bestämmelse om rätt för utskottet och avdelningen att delegera beslutanderätten i vissa grupper av ärenden till ledamot av utskottet eller åt i landstingskommunens tjänst anställd befattningshavare. Beskaffenheten av de ärenden, som skall delegeras, angives i reglementet. Beslut som fattas på grund av delegation skall anmälas vid utskottets eller avdelningens nästa sammanträde. Motsvarande bestämmelse gäller för hälso- och sjukvårdsstyrelse samt nämnd för särskilda förvaltnings- och verkställighetsbestyr (53 § 1 mom. tredje st. och 54 § tredje st. LL). Av den i kapitel III lämnade redogörelsen för delegationsrättens praxis (se sid. 91) framgår att denna har starkt skiftande former.

I några förvaltningsutskotts reglementen saknas dock delegationsklausul helt. Det torde inte vara ovanligt att förvaltningsutskott eller avdelning i vissa konkreta fall beslutar uppdraga åt ledamot och/eller befattningshavare att besluta i visst eller vissa ärenden. Detta förfarande tillämpas i ärenden, som ej finns upptagna i delegationsklausul. Formell rätt härtill saknas liksom allmän delegationsrätt från landstingets sida ej är möjlig enligt landstingslagen. Dess bestämmelse om delegationsrätt för ledamot av utskottet (eller motsvarande) *eller* befattningshavare har i stor utsträckning satts åt sidan genom att man delegerat beslutanderätten i vissa ärenden till både förtroendemän *och* befattningshavare i förening. Landstingsutredningen vill fästa uppmärksamheten på att sådan form av delegation inte bara är formellt oriktig utan även ur ansvarssynpunkt olämplig. Beslutanderätten skall sålunda delegeras antingen till förtroendeman eller befattningshavare i landstingskommunen. Delegation kan således ske till förtroendeman med tjänsteman som föredragande. Omfattningen av delegationsrätten skall angivas i reglementet för förvaltningsutskottet eller i landstingets beslut för hälso- och sjukvårdsstyrelsen eller annan nämnd enligt 54 § andra st. LL. Samtidigt torde böra observeras, att överlämnad beslutanderätt i princip inte kan överlåtas på annan. En landstingsdirektör, åt vilken förvaltningsutskottet enligt reglementet uppdragit att besluta i visst eller vissa ärenden, kan inte i sin tur överlåta beslutanderätten i dessa till annan med mindre än att denne är speciellt angiven i reglementet. Den som uppbär delegationsrätten skall fatta sitt beslut enligt dess innehåll i reglementet för förvaltningsutskottet eller i landstingets beslut beträffande andra nämnder. Här kan inflikas det påpekandet, att delegation inom förvaltningsutskottet eller dess avdelningar måste regleras enligt reglementet. Då reglementstvång inte föreligger för hälso- och sjukvårdsstyrelse skall delegationsrätten angivas i landstingets särskilda beslut härom. Lämpligheten av reglementen även för andra organ än förvaltningsutskottet har i det föregående understrukits av utredningen. Delegationsrättens omfatt-

ning bör enligt utredningens uppfattning av principiella skäl alltid regleras i reglemente, som fastställas av landstinget. Vidare bör här framhållas, att delegation inte torde få ske i ärende som enligt lag eller författning skall avgöras av landstinget eller förvaltningsutskottet.

Det förtjänar även nämnas, att delegationsinstitutet främst är avsett att tillämpas för ärenden av rutinmässig karaktär. Rutinärenden bör lämpligen kunna avgöras efter föredragning av tjänsteman inför ordföranden i förvaltningsutskottet eller andra organ. I princip torde uppräkningsreglementet av de ärenden, som skall omfattas av delegationsrätten, böra göras uttömmande, vilket också gjorts av flera landsting. Något hinder torde emellertid inte finnas för att — såsom också skett på sina håll — det till uppräkningsreglementet knytes en bestämmelse, att beslutanderätten därutöver får delegeras i ärenden, som till art och innebörd är jämförbara med de särskilt förtecknade ärendena. Av omständigheterna torde framgå, att det ej alltid är möjligt att i detalj uppräknas alla enskilda ärenden. En klar gräns mellan förvaltningsuppdrag i mera egentlig mening och överlåtelse av beslutanderätt kan ofta vara svår eller omöjlig att skapa.

Beslut på grund av delegation kan i vanlig ordning överklagas. Bortsett från att den delegerande myndigheten med hänsyn till nödvändigheten av registrering, information och kontroll naturligen bör ha vetskap om hur beslutanderätten utövas, är det med tanke på besvärshöjningen nödvändigt, att beslut fattat enligt delegation anmäles vid utskottets (motsvarande) nästa sammanträde. Lagbestämmelsen härom är tvingande. Besvärstiden löper sedan från dagen för anslaget om justering av förvaltningsutskottets eller motsvarande organs protokoll på landstingskommunens anslagstavla. Om den beslutande för särskilt protokoll över beslutet, räknas dock besvärstiden från dagen för anslaget om denna protokolljustering. Förvaltningsutskottet och övriga nämnder kan när som helst återkalla delegationen. Det är vederbörande organ som i sista hand skall avgöra om delegationsinstitutet skall tillämpas. Beslut, som fattas enligt delegationsklausul, kan ej återtagas.

I de önskemål om ändringar i landstingslagen som framförts från landstingshåll har beträffande delegationsrätten (se sid. 115) efterlysts enklare och av allt att döma vidsträcktare delegationsregler än de nuvarande. Utöver vad som i det föregående anförts vill utredningen framhålla, att de nuvarande lagreglerna ger landstinget möjlighet till en mycket vidsträckt delegationsrätt som på motsvarande sätt förekommer inom andra kommuntyper. Delegationsrättens utformning är i sista hand beroende av landstingets beslut.

I anslutning till vad nu sagts bör även erinras om att en avlastning kan ske därigenom att särskilda nämnder tillskapas för vissa ändamål och därvid tillerkännas beslutanderätt men även delegationsrätt inom sina uppgiftsområden, exempelvis sådana nämnder som lönenämnd, central byggnads-

kommitté, stipendiedelegation, upphandlingsdelegation osv. Då det förekommer enligt praxis att upphandlingsrätten delegeras utan särskilda bestämmelser om förfarandet vill utredningen erinra om nödvändigheten av att fasta upphandlingsnormer tillämpas, vilket lämpligen kan ske genom ett reglemente eller en instruktion för upphandlingens bedrivande för landstingskommunens räkning. Statens upphandlingskungörelse (SFS 496/1952) bör därvid kunna tjäna som förebild (jfr. allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 12 till 1963 års riksdag, i vilket betonas vikten av att upphandlingen i de olika kommunerna sker under betryggande former).

Landstingsutredningen vill slutligen i frågan om delegationsrättens utformning göra det uttalandet, att landstingen bör tillse att ärenden av principiell natur alltid avgöres av vederbörande utskott eller nämnd. Rutinärenden bör däremot i ökad omfattning kunna delegeras till förtroendeman, förslagsvis i första hand vederbörande ordförande, eller till befattningshavare.

Informationen till landstingsledamöterna

I det föregående har i några sammanhang berörts landstingsledamöternas tillgång på information om landstingskommunens förvaltning och angelägenheter. Förvaltningsutskottets informationsverksamhet är här av avgörande betydelse. Det är först och främst viktigt, att utskottet tillser att handlingarna till landstingsmöte tryckes och i så god tid som möjligt tillställs ledamöterna samt att handlingarna är rationellt och informativt utformade. Inom flera landstingskommuner har landstingsstrycket fått en betydande omfattning, vilket kan göra detta ohanterligt och svårläst. Detta torde kunna motverkas genom att i ökad omfattning låta intaga de till ärendena hörande mer tekniskt betonade eller i detalj gående uttalanden eller beskrivningar till en särskild bilaga om det anses erforderligt. Samtidigt är det av vikt, att de olika lokala och centrala nämndernas liksom förvaltningsutskottets framställningar och yttranden till landstinget blir både uttömmande och praktiskt utformade. Det bör sålunda t. ex. inte förekomma att en lasarettsdirektion överlämnar sitt statförslag i form av ett utdrag ur beslutsprotokollet, i vilket blott hänvisas till de olika utlåtanden, som ligger till grund för direktionens ställningstagande (exempelvis överläkarnas vid sjukhuset framställningar). Alla framställningar till landstinget bör vara motiverade av det ansvariga och anslagssökande organet. Landstingsutredningen anser för sin del det lämpligt, att landstinget beslutar om de riktlinjer som skall tillämpas för förslagens innehållsmässiga och praktiska utformning.

Av särskild betydelse är eljest den löpande informationen till landstingets ledamöter. Det framgår av förut lämnad redogörelse att det övervägande antalet förvaltningsutskott, efter beslut av vederbörande landsting, tillställer

landstingsledamöterna sina protokoll (se sid. 100). Samtidigt har frågan varit föremål för motioner och interpellationer (se sid. 109). Protokollen från förvaltningsutskotten måste förutsättas ge den enskilde landstingsledamoten i det hela en god bild över hur landstingskommunens angelägenheter förvaltas mellan landstingsmötena. Det må också erinras om att förvaltningsutskottet till landstinget skall avgiva berättelse över sin verksamhet under tiden från senaste lagtima möte (41 § LL.). Utredningen anser det värdefullt om verksamhetsberättelse alltjämt avges även om en väsentlig del av motivet för densamma kan anses bortfalla, om landstinget sammanträder ofta och kontinuerligt. Den nuvarande bestämmelsen härom bör i samband med sloandet av begreppet lagtima möte ersättas med en bestämmelse, att verksamhetsberättelse skall avgivas enligt landstingets bestämmande. Verksamhetsberättelse jämte kontinuerligt distribuerade protokoll från olika organ torde väl tjäna syftet att ge landstingets ledamöter tillfälle att fortlöpande följa den landstingskommunala styrelsens verksamhet. Med tanke på den kritik som kommit från tidningshåll, att förvaltningsutskottet beslutar utan insyn, vill utredningen påminna om att handlingarna till och protokollen från förvaltningsutskottet i princip är offentliga samt att förvaltningsutskottet ansvarar inför landstinget, i vars makt det ligger att besluta om ansvarsfrihet för utskottet och om dess befogenheter mellan landstingsmötena.

Det är också viktigt, att landstingets ledamöter har möjlighet att följa verksamheten i förvaltningsutskottets avdelningar ävensom de nämnder eller styrelser som centralt svarar för landstingskommunala verksamheter. Av den anledningen bör protokoll tillställas tingets ledamöter från fristående centrala organ såsom från sjukvårdsstyrelse, central byggnadskommitté, lönenämnd, undervisningsnämnd, socialnämnd, besvärnämnd eller andra dylika organ.

Protokollen bör utsändas kontinuerligen så snart de är justerade. Närmare föreskrifter om protokollens innehåll och avfattning utöver vad i landstingslagen föreskrives samt om deras distribution bör av landstinget regleras i vederbörande reglementen och instruktioner. Utredningen finner det således inte nödvändigt att införa lagbestämmelse om skyldighet att tillställa landstingsledamöterna protokoll från förvaltningsutskottets eller andra nämnders sammanträden.

Vad angår annan informationsverksamhet rörande landstingskommunens angelägenheter må framhållas det generella önskemålet att de beslutande och verkställande organen bedriver en lämpligt utformad informationsverksamhet, som varje landsting kan finna vara påkallad med hänsyn till lokala förhållanden och önskemål. Många landsting har spritt information om sin verksamhet genom filmer och filmband, som kommit till användning särskilt i undervisningens tjänst. I samband med firandet av landstingens hundraåriga tillvaro har under det senaste året flertalet

landsting utgivit historiker och upplysningsskrifter. Jämväl bör här uppmärksammas det initiativ som tagits av Örebro läns landsting att låta trycka en periodiskt utkommande broschyr, »Landstingsnytt», som utsändes ej endast till alla landstingskommunens förtroendemän utan även till förtroendemännen i primärkommunerna samt i vissa föreningar och organisationer ävensom till landstingskommunens tidningar.

I stor utsträckning företager landstingen under sina möten olika studieresor (se sid. 22). Utredningen vill för sin del understryka att dylika resor till landstingskommunala institutioner och verksamheter av landstingskommunalt intresse kan vara ägnade att främja de enskilda ledamöternas information om de landstingskommunala angelägenheterna. Särskild betydelse kan studieresorna ha för de olika landstingsutskottens beredningsarbete. Får dessa utskott en mer permanent karaktär torde de få mer tid än nu till sitt förfogande att göra erforderliga resor.

Till sist vill landstingsutredningen fästa uppmärksamheten på att en god information till de enskilda ledamöterna även kan ske genom att de politiska grupperna i landstinget regelbundet sammanträder.

Förslag till

Lag om ändring i landstingslagen den 14 maj 1954 (nr 319)

Härigenom förordnas, att 14, 15, 16, 19, 20, 21, 22, 25, 26, 29, 30, 33, 34, 38, 41, 43, 44, 53, 54, 60, 67 och 69 §§ landstingslagen den 14 maj 1954 skola erhålla lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)

14 §

Bliva de förhållanden, vilka legat till grund för landstingets beslut enligt 13 §, så ändrade, att jämkning däri påkallas till följd av stadgandena i 10—12 §§, eller finnes eljest sådan jämkning nödig, äger landstinget, på länsstyrelsens förslag eller efter inhämtande av dess yttrande, verkställa jämkningen; och skall, där ej sådant fall är för handen, som avses i 15 § första stycket och 16 § andra stycket, landstinget verkställa jämkningen vid *lagtima möte* året innan val av landstingsmän nästa gång äger rum eller, där Konungen så förordnar, vid *urtima möte* sist före april månads utgång det år valet förrättas.

(Föreslagen lydelse)

Bliva de förhållanden, vilka legat till grund för landstingets beslut enligt 13 §, så ändrade, att jämkning däri påkallas till följd av stadgandena i 10—12 §§, eller finnes eljest sådan jämkning nödig, äger landstinget, på länsstyrelsens förslag eller efter inhämtande av dess yttrande, verkställa jämkningen; och skall, där ej sådant fall är för handen, som avses i 15 § första stycket och 16 § andra stycket, landstinget verkställa jämkningen vid *landstingsmöte i oktober månad* året innan val av landstingsmän nästa gång äger rum eller, där Konungen så förordnar, vid *landstingsmöte* sist före april månads utgång det år valet förrättas.

15 §

Har beslut fattats om stads inträde i landstingskommun eller har förordnande meddelats, som föranleder, att landstingskommun eljest utvidgas, skall landstinget vid nästa *lagtima möte* eller, när Konungen så föreskriver, vid *urtima möte*, på

Har beslut fattats om stads inträde i landstingskommun eller har förordnande meddelats, som föranleder, att landstingskommun eljest utvidgas, skall landstinget vid nästa *landstingsmöte i oktober månad* eller, när Konungen så föreskriver,

(Gällande lydelse)

länsstyrelsens förslag eller efter inhämtande av dess yttrande, verkställa den jämkning i valkretsindelningen som må föranledas därav.

I fall — — — — — av jämkningen.

(Föreslagen lydelse)

vid *annat landstingsmöte*, på länsstyrelsens förslag eller efter inhämtande av dess yttrande, verkställa den jämkning i valkretsindelningen som må föranledas därav.

§ 16

Avskiljes område — — — — — sina befattningar.

Har förordnande meddelats, som föranleder, att område, som utgör del av en eller flera valkretsar, avskiljes från landstingskommun, skall landstinget vid nästa *lagtima möte* eller, där Konungen så föreskriver, vid *urtima möte*, på länsstyrelsens förslag eller efter inhämtande av dess yttrande, verkställa den jämkning i valkretsindelningen, som må föranledas därav.

I fall — — — — — av jämkningen.

Har förordnande meddelats, som föranleder, att område, som utgör del av en eller flera valkretsar, avskiljes från landstingskommun, skall landstinget vid nästa *landstingsmöte i oktober månad* eller, där Konungen så föreskriver, vid *annat landstingsmöte*, på länsstyrelsens förslag eller efter inhämtande av dess yttrande, verkställa den jämkning i valkretsindelningen, som må föranledas därav.

19 §

Till lagtima möte sammanträder landstinget utan särskild kallelse varje år den första måndagen i oktober månad i länets residensstad eller å annan ort, som landstinget bestämt.

1 mom. Landstinget sammanträder till landstingsmöte minst en gång varje år i oktober månad å dag, som landstinget bestämmer. Landstingsmöte skall ock hållas, när Konungen omedelbart eller på framställning av länsstyrelsen därom förordnar eller förvaltningsutskottet eller de flesta av landstingets ledamöter det begära eller landstingets ordförande finner det nödigt.

Vid landstingsmöte i oktober månad fastställles landstingskommunens utgifts- och inkomststat.

2 mom. Landstingsmöte skall hållas å ort, som landstinget bestämt.

(Gällande lydelse)

Då så till följd av utomordentliga händelser anses påkallat, må länsstyrelsen kunna utsätta *särskild sammanträdesort*.

(Föreslagen lydelse)

Då så till följd av utomordentliga händelser anses påkallat, må länsstyrelsen kunna utsätta *annan sammanträdesort än den landstinget fastställt*.

20 §

1 mom. *Kungörelse om landstingsmöte, innehållande uppgift om tid och ställe för mötet och de ärenden, som därvid skola behandlas, utfärdas av ordföranden eller, vid hinder för honom, av vice ordföranden.*

Kungörelsen skall minst fjorton dagar före mötet anslås å en av landstingskommunen på lämplig plats anordnad anslagstavla (landstingskommunens anslagstavla) och, därest landstinget så beslutat, jämväl annorstädes. Kungörelsen skall ock senast fjorton dagar före landstingsmötet delgivas envar landstingsman.

Därjämte skall tillkännagivande om tid och ställe för möte samt, därest landstinget så bestämt, om de ärenden, som skola behandlas, införas i en eller flera av de i landstingskommunen mest spridda tidningarna senast en vecka före landstingsmötet. Vid landstingsmöte före utgången av december månad avgöres för nästföljande kalenderår, i vilken eller vilka tidningar tillkännagivande skall införas. Därvid böra väljas sådana tidningar, som genom spridning inom olika grupper av landstingskommunens medlemmar bringa tillkännagivandet till de flestas kännedom. Har vid fattandet av beslut i ämnet förslag om tillkännagivandets införande i annan tidning

(Gällande lydelse)

än sådan, som omfattas av beslutet, varit under omröstning och därvid erhållit minst en tredjedel av de i omröstningen deltagandes röster, skall tillkännagivandet införas jämväl i denna tidning.

Den omständigheten att kungörelse om möte icke blivit anslagen an- norstädes än å landstingskommunens anslagstavla eller att tillkännagivande ej blivit infört i tidning utgör ej hinder för landstingsmötets hållande.

2 mom. Fordrar ärende så skyndsamt handläggning, att kungörande icke medhinner i den ordning, som stadgas i 1 mom., må landstingsmöte för ärendets behandling ändock hållas, därest senast en vecka före mötet kungörelse, innehållande uppgift som i sagda moment avses, anslagits å landstingskommunens anslagstavla och delgivits envar landstingsman.

3 mom. Kungörelse må, i stället för att delgivas landstingsman inom tid, som sägs i 1 eller 2 mom., översändas till honom med posten så tidigt, att den kan antagas komma honom tillhanda inom samma tid.

4 mom. Länsstyrelsen skall särskilt skriftligen underrättas om landstingsmöte.

20 §

1 mom. Rättighet att vid *lagtima möte* väcka förslag tillkommer länsstyrelsen, landstingskommunens förvaltningsutskott och annan dess nämnd samt ledamot av landstinget. Förslag skall avfattas skriftligen.

Förslag av annan nämnd än förvaltningsutskottet skall ingivas till

21 §

1 mom. Rättighet att vid *landstingsmöte* väcka förslag tillkommer länsstyrelsen, landstingskommunens förvaltningsutskott och annan dess nämnd samt ledamot av landstinget. Förslag skall avfattas skriftligen.

Förslag till landstingsmöte av annan nämnd än förvaltningsutskottet

(Gällande lydelse)

utskottet före den 1 juli, där ej annan tid bestämmes av utskottet.

I övrigt skall förslag avlämnas till landstingskommunens kansli senast den 15 augusti; dock må förvaltningsutskottet väcka förslag jämväl efter nämnda tid men ej senare än fjorton dagar före början av landstingets möte.

Vad nu är stadgat angående tiden för förslags avlämnande utgör icke hinder för landstinget att, då synnerliga skäl därtill föranleda, till behandling upptaga förslag, som blivit väckt senare, dock sist första dagen av landstingets möte.

Ej må förslag komma under behandling i annan ordning än nu nämnts, såvida icke förslaget hänskjutits till landstinget av Konungen eller härleder sig från och står i sammanhang med förut i behörig ordning väckt förslag.

2 mom. Till landstinget i behörig ordning inkomna förslag skola tryckas och, såvitt ske kan, minst åtta dagar före mötets början översändas till länsstyrelsen ävensom till samtliga landstingsmän.

Över de ärenden, som skola förekomma å mötet, skall förvaltningsutskottet upprätta föredragningslista, som skall utdelas på sätt i första stycket sägs.

21 §

1 mom. Till urtima möte sammanträder landstinget, då landstinget el-

(Föreslagen lydelse)

skall ingivas till utskottet senast å dag, som bestämmes av utskottet, där ej annan tid fastställts av landstinget.

I övrigt skall förslag till landstingsmöte i oktober månad avlämnas till landstingskommunens kansli senast den 15 augusti; dock må förvaltningsutskottet väcka förslag jämväl efter nämnda tid men ej senare än fjorton dagar före början av landstingets möte.

Vad nu är stadgat angående tiden för förslags avlämnande utgör icke hinder för landstinget att, då synnerliga skäl därtill föranleda, till behandling upptaga förslag, som blivit väckt senare och som ej angivits i kungörelsen om landstingsmötet, dock sist första dagen av mötet.

Ej må förslag komma under behandling i annan ordning än nu nämnts, såvida icke förslaget hänskjutits till landstinget av Konungen eller härleder sig från och står i sammanhang med förut i behörig ordning väckt förslag.

2 mom. Till landstinget i behörig ordning inkomna förslag skola tryckas och, såvitt ske kan, minst åtta dagar före mötets början översändas till länsstyrelsen ävensom till samtliga landstingsmän.

Över de ärenden, som skola förekomma å mötet, skall förvaltningsutskottet upprätta föredragningslista, som skall utdelas på sätt i första stycket sägs.

(Gällande lydelse)

ler förvaltningsutskottet för handläggning av vissa bestämda ärenden beslutar därom eller Konungen omedelbart eller på framställning av länsstyrelsen förordnar om sådant möte.

Urtima möte, som beslutas av landstinget eller förvaltningsutskottet, må ej äga rum förrän minst två månader efter det lagtima möte avslutats.

Har förvaltningsutskottet beslutat urtima möte, skall protokoll i ärendet överlämnas till länsstyrelsen.

Beträffande sammanträdesort för urtima möte skall vad i 19 § är föreskrivet med avseende å lagtima möte äga motsvarande tillämpning.

2 mom. Kungörelse om urtima möte, innehållande uppgift om tid och ställe för mötet och de ärenden, som därvid skola handläggas, utfärdas av länsstyrelsen. Kungörelsen skall minst fjorton dagar före mötet införas i en eller flera av länets mest spridda tidningar, varjämte samtliga landstingsmän skola inom samma tid särskilt underrättas om mötet.

3 mom. Vid urtima möte må ej andra ärenden företagas till avgörande än de, för vilkas handläggning landstinget blivit sammankallat, eller som länsstyrelsen enligt den om mötet utfärdade kungörelsen särskilt hänskjutit till landstingets prövning.

22 §

Avgår landstingsman — — — — — vallagen stadgas.

Inträffar för landstingsman eller behörigen kallad suppleant sådant hinder, att han ej kan inställa sig vid landstingsmöte, åligger det ho-

(Föreslagen lydelse)

landstinget för den i 19 § för-
skrivna bestämmelsen om urtima

Urtima möte, som beslutas av

landstinget eller förvaltningsutskottet, må ej äga rum förrän minst två månader efter det lagtima möte avslutats.

Har förvaltningsutskottet beslutat urtima möte, skall protokoll i ärendet överlämnas till länsstyrelsen.

Beträffande sammanträdesort för urtima möte skall vad i 19 § är föreskrivet med avseende å lagtima möte äga motsvarande tillämpning.

2 mom. Kungörelse om urtima möte, innehållande uppgift om tid och ställe för mötet och de ärenden, som därvid skola handläggas, utfärdas av länsstyrelsen. Kungörelsen skall minst fjorton dagar före mötet införas i en eller flera av länets mest spridda tidningar, varjämte samtliga landstingsmän skola inom samma tid särskilt underrättas om mötet.

3 mom. Vid urtima möte må ej andra ärenden företagas till avgörande än de, för vilkas handläggning landstinget blivit sammankallat, eller som länsstyrelsen enligt den om mötet utfärdade kungörelsen särskilt hänskjutit till landstingets prövning.

22 §
Avgår landstingsman — — — — — vallagen stadgas.

Inträffar för landstingsman eller behörigen kallad suppleant sådant hinder, att han ej kan inställa sig vid landstingsmöte, åligger det ho-

(Gällande lydelse)

nom att därom ofördröjligen under-
rätta *länsstyrelsen*, som till tjänst-
göring vid mötet inkallar den när-
mast i ordningen varande, till sådan
tjänstgöring förut ej inkallade supp-
leanten. Den, för vilken hinder upp-
kommit, åligger tillika att, så fort
ske kan, till landstingskommunens
kansli insända skriftlig anmälan om
hindret och dess beskaffenhet.

Uppkommer för landstingsman el-
ler suppleant, som inställt sig vid
landstingsmöte, sådant hinder, att
han ej vidare kan tjänstgöra vid mö-
tet, skall han ofördröjligen anmäla
hindret hos landstingets ordförande,
*vilken har att skyndsamt underrätta
länsstyrelsen. Länsstyrelsen inkallar
därefter ofördröjligen suppleant ef-
ter vad i andra stycket är sagt.*

25 §

*Sedan upprop ägt rum, utser
landstinget å lagtima möte bland
tingets ledamöter en ordförande och
en vice ordförande för tiden intill
nästa lagtima möte.*

Upphör under — — — — — vice ordförande.

26 §

*Den landstingsman, som bevisat
de flesta landstingsmöten, eller, där
två eller flera landstingsmän delta-
git i lika många möten, den av dem,
som är till levnadsåren äldst, för or-
det till dess ordförande blivit vald.
Inträffar under landstingsmöte sam-
tidigt förfall för både ordförande och
vice ordförande, utses under ordfö-
randeskap av den ledamot, som en-*

(Föreslagen lydelse)

nom att därom ofördröjligen under-
rätta *landstingets ordförande*, som
till tjänstgöring vid mötet inkallar
den närmast i ordningen varande,
till sådan tjänstgöring förut ej in-
kallade suppleanten, *varom länssty-
relsen skyndsamt underrättas*. Den,
för vilken hinder uppkommit, ålig-
ger tillika att, så fort ske kan, till
landstingskommunens kansli insän-
da skriftlig anmälan om hindret och
dess beskaffenhet.

Uppkommer för landstingsman el-
ler suppleant, som inställt sig vid
landstingsmöte, sådant hinder, att
han ej vidare kan tjänstgöra vid mö-
tet, skall han ofördröjligen anmäla
hindret hos landstingets ordförande,
*vilken har att omedelbart inkalla
suppleant efter vad i andra stycket
är sagt ävensom härom skyndsamt
underrätta länsstyrelsen.*

*Landstinget utser årligen för ett
år bland tingets ledamöter en ord-
förande och en vice ordförande.*

*Äro både ordförande och vice ord-
förande hindrade att inställa sig vid
landstingsmöte, äger landstinget ut-
se annan landstingsman att för till-
fället föra ordet. Intill dess så skett,
utövas ordförandeskapet av den till
tjänstgöringstiden äldste bland lands-
tingets ledamöter eller, där två eller
flera landstingsmän ha lika lång
tjänstgöringstid, av den bland dessa,*

(Gällande lydelse)

ligt vad nyss sagts skall anses såsom äldst, en av landstingets ledamöter att tjänstgöra som ordförande till dess förfallet upphört.

Vid samtidigt förfall för både ordförande och vice ordförande under den tid, då landstinget ej är samlat till möte, skall landstingets äldste ledamot tjänstgöra som ordförande till dess förfallet upphört.

Därest under tiden mellan landstingets lagtima möten ordföranden avgår eller hans befattning eljest upphör, skall vice ordföranden tjänstgöra som ordförande intill nästa lagtima möte. Skulle under samma tid jämväl vice ordföranden avgå eller hans befattning upphöra, skall landstingets äldste ledamot tjänstgöra som ordförande.

Länsstyrelsen kallar äldste ledamoten till tjänstgöring, varom ovan är stadgat.

(Föreslagen lydelse)

som är till levnadsåren äldst. Vid samtidigt förfall för både ordförande och vice ordförande under den tid, då landstinget ej är samlat till möte, skall landstingets äldste ledamot tjänstgöra som ordförande till dess förfallet upphört.

Avgår ordförande under den för honom bestämda tjänstgöringstiden eller upphör eljest hans befattning, skall vice ordföranden tjänstgöra som ordförande intill nästa landstingsmöte, då fyllnadsval anställs för den återstående delen av tjänstgöringstiden. Fyllnadsval skall jämväl anställas, då vice ordförande avgår eller hans befattning eljest upphör. Därest vice ordförande avgår eller hans befattning eljest upphör, då han tjänstgör som ordförande, skall landstingets äldste ledamot tjänstgöra som ordförande till dess fyllnadsval kan anställas.

29 §

Varje landstingsman — — — — — en röst.

Landshövdingen i — — — — — äldste avdelningschefen.

Vid landstingets sammanträden äger jämväl ordföranden eller vice ordföranden i förvaltningsutskottet, ändå att han icke är landstingsman, ävensom sådan i landstingskommunens tjänst anställd befattningshavare, som i 8 § andra stycket sägs, att vara tillstädes och deltaga i överläggningarna men ej i besluten. Sådan rätt tillkommer vidare ordföranden eller vice ordföranden i nämnd, varom förmäles i 53 §, vid

Vid landstingets sammanträden äger jämväl ordföranden eller vice ordföranden i förvaltningsutskottet, ändå att han icke är landstingsman, ävensom sådan i landstingskommunens tjänst anställd befattningshavare, som i 8 § andra stycket sägs, att vara tillstädes och deltaga i överläggningarna men ej i besluten. Sådan rätt tillkommer vidare efter landstingets bestämmande ordförande eller vice ordförande i annan

(Gällande lydelse)

behandling av ärende, som beretts av nämnden, ävensom vid besvarande av interpellation, som framställts till nämndens ordförande. Dylik rätt äger ock revisor vid granskning av den av honom avgivna revisionsberättelsen.

(Föreslagen lydelse)

landstingskommunal nämnd eller beredning vid behandling av ärende, som beretts av nämnden eller beredningen, ävensom vid besvarande av interpellation, som framställts till nämndens eller beredningens ordförande. Dylik rätt äger ock revisor vid granskning av den av honom avgivna revisionsberättelsen.

Efter därom av landstinget för varje fall fattat beslut må annan i landstingskommunens tjänst anställd befattningshavare än som avses i tredje stycket vara tillstades vid sammanträde för att tillhandagå landstinget med erforderliga upplysningar.

30 §

De ärenden — — — — — av utskottet.

Ärende må ej företagas till avgörande, innan det *under landstingets möte* blivit berett av särskilt utskott, som landstinget för ändamålet utsett bland sina ledamöter.

Val må — — — — — dess rättighet.

Ärende må ej företagas till avgörande, innan det blivit berett av särskilt utskott, som landstinget för ändamålet utsett bland sina ledamöter.

33 §

Vill landstingsman till ordföranden i förvaltningsutskottet eller nämnd, varom förmåles i 53 §, framställa interpellation i ämne, som tillhör landstingets handläggning, skall interpellationen, skriftligen avfattad, avlämnas till landstingets ordförande senast första dagen av landstingets möte. Landstinget beslutar utan föregående överläggning, huruvida interpellationens framställande skall medgivas. Lämnas sådant medgivande, bör interpellationen besvaras vid mötet.

Vill landstingsman till ordföranden i förvaltningsutskottet eller annan landstingskommunal nämnd eller beredning framställa interpellation i ämne, som tillhör landstingets handläggning, skall interpellationen, skriftligen avfattad, avlämnas till landstingets ordförande senast första dagen av landstingets möte. Landstinget beslutar utan föregående överläggning, huruvida interpellationens framställande skall medgivas. Lämnas sådant medgivande, bör interpellationen besvaras vid mötet.

34 §

Vid landstingsmöte — — — — — envar röstat.

Protokollet skall — — — — — landstingsmötets avslutande.

Senast å andra dagen efter det protokollet justerats skall justeringen och det ställe, där protokollet finnes tillgängligt, tillkännagivas å *en av landstingskommunen å lämplig plats anordnad anslagstavla (landstingskommunens anslagstavla)*. Tillkännagivandet skall vara försett med uppgift å den dag det anslagits. Det må ej avlägsnas före utgången av stadgad besvärstid. Bevis om dagen för justeringens tillkännagivande skall tillika åtecknas protokollet eller särskilt utfärdas.

Kungörelse om dagen för protokolljusteringens tillkännagivande med uppgift å det ställe, där protokollet finnes tillgängligt, skall ock ofördröjligen införas i en eller flera av *länets* mest spridda tidningar.

Senast å andra dagen efter det protokollet justerats skall justeringen och det ställe, där protokollet finnes tillgängligt, tillkännagivas å *landstingskommunens anslagstavla*. Tillkännagivandet skall vara försett med uppgift å den dag det anslagits. Det må ej avlägsnas före utgången av stadgad besvärstid. Bevis om dagen för justeringens tillkännagivande skall tillika åtecknas protokollet eller särskilt utfärdas.

Kungörelse om dagen för protokolljusteringens tillkännagivande med uppgift å det ställe, där protokollet finnes tillgängligt, skall ock ofördröjligen införas i en eller flera av *de i landstingskommunen* mest spridda tidningarna.

38 §

Landstinget *må* i en arbetsordning meddela de föreskrifter, som utöver vad ovan nämnts för landstingets sammanträden och ärendenas behandling anses nödiga.

Landstinget *skall* i en arbetsordning meddela de föreskrifter, som utöver vad ovan nämnts för landstingets sammanträden och ärendenas behandling anses nödiga.

41 §

Förvaltningsutskottet skall — — — — — finnas påkallade.

Det tillkommer förvaltningsutskottet vidare:

a) att, såsom — — — — — hos landstinget;

b) att, enligt — — — — — annan nämnd;

c) att ombesörja — — — — — åt annan;

d) *att till landstinget avgiva berättelse över sin verksamhet under tiden från senaste lagtima möte;*

d) *att till landstinget efter dess bestämmande avgiva berättelse över sin verksamhet;*

(Gällande lydelse)

e) att vårda — — — — — till utskottet;

f) att avgiva — — — — — beslut; samt

g) att i — — — — — landstingets beslut.

Förvaltningsutskottet har — — — — — på utskottet.

Förvaltningsutskottet äger — — — — — sådana upplysningar.

Landstinget skall — — — — — för förvaltningsutskottet.

(Föreslagen lydelse)

43 §

I avseende å valbarhet till ledamot eller suppleant i förvaltningsutskottet, verkan av valbarhetens upphörande och rätt till avsägelse skall vad i 8 § är stadgat om landstingsman äga motsvarande tillämpning.

I avseende å valbarhet till ledamot eller suppleant i förvaltningsutskottet, verkan av valbarhetens upphörande och rätt till avsägelse skall vad i 8 § är stadgat om landstingsman äga motsvarande tillämpning; *dock må utom personer, som avses i andra stycket av nämnda paragraf ej heller i landstingskommunens tjänst anställd befattningshavare, som är chef för något till utskottets förvaltningsområde hörande verk, utses till ledamot eller suppleant i utskottet.*

44 §

Ledamöter och suppleanter i förvaltningsutskottet väljas för fyra år, räknade från och med den 1 januari året näst efter det, då valet skett. Valet skall förrättas vid *det lagtima landstingsmöte, som hålles* året näst efter det, då allmänna val av landstingsmän ägt rum.

Ledamöter och suppleanter i förvaltningsutskottet väljas för fyra år, räknade från och med den 1 januari året näst efter det, då valet skett. Valet skall förrättas *vid landstingsmöte i oktober månad* året näst efter det, då allmänna val av landstingsmän ägt rum.

Avgår ledamot — — — — — av tjänstgöringstiden.

53 §

1 mom. Ledningen av landstingskommunens hälso- och sjukvårdande verksamhet skall, i den mån icke genom lag eller författning annorlunda föreskrives, enligt landstingets bestämmande utövas av en gemensam nämnd, kallad hälso- och sjukvårds-

Ledningen av landstingskommunens sjukvårdande verksamhet utövas av en sjukvårdsstyrelse enligt vad i 9 § sjukvårdslagen stadgas.

(Gällande lydelse)

styrelse, eller ock av en särskild hälsovårds- och en särskild sjukvårdsstyrelse.

Vad i 42—51 §§ är föreskrivet med avseende å förvaltningsutskottet skall äga motsvarande tillämpning beträffande nämnd, som här avses.

Styrelse må, om landstinget så beslutar, uppdraga åt ledamot av styrelsen eller åt i landstingskommunens tjänst anställd befattningshavare att å styrelsens vägnar fatta beslut i vissa grupper av ärenden, vilkas beskaffenhet skall i landstingets beslut angivas. Beslut, som fattas på grund av sådant uppdrag, skall anmälas vid styrelsens nästa sammanträde.

2 mom. Där landsting finner sådant lämpligt, må landstinget besluta, att styrelse skall utgöras av förvaltningsutskottet eller viss avdelning därav.

3 mom. Till sammanträde med styrelse skall förste provinsialläkaren kallas med rätt för honom att deltaga i överläggningarna men ej i besluten samt att få sin mening antecknad till protokollet.

4 mom. Angående hälso- och sjukvårdsstyrelsens verksamhet gäller i övrigt vad därom stadgas i lag eller författning.

(Föreslagen lydelse)

54 §

Om utseende — — — — — finnes stadgat.

För handhavande — — — — — finnas erforderliga.

Beträffande sådan nämnd, som avses i andra stycket, skall vad som är föreskrivet i 42 § andra stycket, 43 §, 44 § andra stycket samt 46—51 §§ med avseende å förvaltningsut-

Beträffande sådan nämnd, som avses i andra stycket, skall vad som är föreskrivet i 42 § andra stycket, 43 §, 44 § andra stycket samt 46—51 §§ med avseende å förvaltningsut-

(Gällande lydelse)

skottet ävensom i 53 § 1 mom. tredje stycket i fråga om hälso- och sjukvårdsstyrelse äga motsvarande tillämpning.

(Föreslagen lydelse)

skottet äga motsvarande tillämpning.

Nämnd må, om landstinget så beslutar, uppdraga åt ledamot av nämnden eller åt i landstingskommunens tjänst anställd befattningshavare att å nämndens vägnar fatta beslut i vissa grupper av ärenden, vilkas beskaffenhet skall i landstingets beslut angivas. Beslut, som fattas på grund av sådant uppdrag, skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

60 §

Förslag till utgifts- och inkomststat skall uppgöras av förvaltningsutskottet. För detta ändamål skola landstingskommunens övriga nämnder före den 1 juli, där ej annan tid bestämmes av förvaltningsutskottet, till utskottet ingiva sina särskilda statförslag för det nästföljande året.

Förslag till utgifts- och inkomststat skall uppgöras av förvaltningsutskottet. För detta ändamål skola landstingskommunens övriga nämnder till förvaltningsutskottet ingiva sina särskilda statförslag för det nästföljande året. Statförslagen skola ingivas senast å dag, som bestämmes av förvaltningsutskottet.

Landstinget upptager förslaget till utgifts- och inkomststat till granskning och fastställelse vid *sitt lagtima möte*. Därvid skola anslag till utgifter, om vilka landstinget icke tidigare fattat beslut, samt därmed sammanhängande frågor särskilt bliva föremål för överläggning och avgörande.

Landstinget upptager förslaget till utgifts- och inkomststat till granskning och fastställelse vid *landstingsmöte i oktober månad*. Därvid skola anslag till utgifter, om vilka landstinget icke tidigare fattat beslut, samt därmed sammanhängande frågor särskilt bliva föremål för överläggning och avgörande.

Den fastställda — — — — — landstingets protokoll.

67 §

Landstinget skall *vid lagtima möte* utse tre eller flera revisorer samt lika många suppleanter för granskning av det nästföljande årets förvaltning.

Landstinget skall *vid landstingsmöte före utgången av december månad* utse tre eller flera revisorer samt lika många suppleanter för granskning av det nästföljande årets förvaltning.

(Gällande lydelse)

Den, vilken ————— av granskningen.
 Revisorerna äga ————— beröra förvaltningen.
 Vad i ————— å revisor.
 Landstinget må ————— annan nämnd.

(Föreslagen lydelse)

69 §

Revisionsberättelse skall ————— för yttrande.

Berättelsen jämte inkomna yttran-
 den skall framläggas till granskning
 och avgörande hos landstinget vid
*det lagtima möte, vartill landstinget
 sammanträder året näst efter det re-
 visionen avser.*

Berättelsen jämte inkomna yttran-
 den skall framläggas till granskning
 och avgörande hos landstinget *vid
 landstingsmöte före utgången av
 oktober månad.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1966.

Specialmotivering till ändring i landstingslagen

14—16 §§

Benämningarna lagtima och urtima möte har ersatts med benämningarna landstingsmöte i oktober månad resp. annat landstingsmöte eller enbart landstingsmöte.

19 §

1 mom. motsvarar 19 § första st., 21 § 1 mom. första och andra st. LL.

2 mom. motsvarar 19 § första st. slutet och andra st. samt 21 § 1 mom. tredje st. LL.

Se i övrigt sid. 123 och 13 § KL.

20 §.

Kungörelsebestämmelserna för landstingsmöte ersätter i denna paragraf motsvarande bestämmelser om urtima möte enligt 21 § 2 mom. LL.

1—3 mom. är till största delen överensstämmande med 14 § KL under det att underrättelseskyldigheten till länsstyrelsen enligt 4 mom. närmast motsvarar liknande bestämmelser för överståthållarämbetets del i Stockholm (15 § sista st. KLS). Se i övrigt sid. 127.

Till skillnad mot vad som gäller i kommunallagen skall tillkännagivande i tidning inte ske i en eller flera av länets spridda tidningar utan i en eller flera av de i landstingskommunen mest spridda tidningarna. Vidare är kungörelseförfarandet fjorton dagar i stället för en vecka, vilket föreskrives i 14 § KL.

21 §

I bestämmelsen har sammanförts de regler, som skall gälla för väckande av förslag till både landstingsmötet i oktober månad, som ersätter det lagtima mötet, och övriga landstingsmöten. Bortsett från av förslaget betingade ändringar överensstämmer paragrafen i princip med nuvarande 20 § LL.

Till 1 mom. andra stycket anmärkes, att i fråga om tidpunkten för ingivande av statförslag bör förvaltningsutskottet äga bestämma dag härför. Se föreslagen ändring av § 60 samt sid. 130 f.

22 §

Bestämmelsen har ändrats därefter att landstingets ordförande i stället för länsstyrelsen skall inkalla suppleant för tillfällig tjänstgöring. Se i övrigt sid. 129.

25 §

Första stycket har ändrats i enlighet med utredningens förslag, att landstinget skall kunna välja sitt presidium vid vilket landstingsmöte som helst under året. Tjänstgöringsperioden, som är oförändrat ett år, bör fastställas i arbetsordningen. Val måste givetvis förrättas innan den bestämda tjänstgöringsperioden börjar. Se sid. 137 och 8 § promulgationslagen med specialmotivering (sid. 175).

26 §

Första stycket överensstämmer med 11 § tredje st. KL och nuvarande 26 § andra st. LL. Andra stycket har ändrats på så sätt att fyllnadsväl skall ske om landstingets ordförande eller vice ordförande avgår eller deras befattningar eljest upphör. Om landstinget t. ex. efter ett valår står utan både ordförande och vice ordförande måste landstingets äldste ledamot fungera som ordförande till dess fyllnadsväl ägt rum. Ett fyllnadsväl som förrättas samma år som ordinarie val skall företagas, kan förenas med detta. Är tjänstgöringsperioden exempelvis den 1 april—31 mars året därpå och ordföranden avgår i början på januari kan vid ett och samma landstingsmöte före den 31 mars förrättas både fyllnadsväl och ordinarie val. Länsstyrelsen skall inte längre kalla äldste ledamoten till tjänstgöring. Det kan göras av landstingskommunens kansli. Se sid. 138.

29 §

Denna paragraf har ändrats på så sätt att närvaro- och yttranderätt vid landstingsmöte i förekommande fall utsträckt till att efter landstingets bestämmande omfatta ordförande och vice ordförande i annan landstingskommunal nämnd än förvaltningsutskottet. Landstinget kan i sin arbetsordning reglera vilka ordförande och vice ordförande som skall ha rätt att närvara och yttra sig ävensom för varje särskilt fall besluta härom. Det torde vara lämpligt att åtminstone ordförandena och vice ordförandena i de centrala och eljest viktigare nämnderna tillförsäkras närvaro- och yttranderätt.

Vidare får annan befattningshavare än landstingsdirektören vara närvarande vid sammanträde för att lämna landstinget erforderliga upplysningar. Landstinget skall dock i varje fall fatta beslut härom. Se i övrigt sid. 129 f.

30 §

Om ändringen av andra stycket se sid. 133 f.

Landstingsutskottens organisation och verksamhet förutsättes skola reg-

leras i arbetsordningen för landstinget (38 § LL). Landstinget skall i denna föreskriva bestämmelser om utskottsorganisationen, ärendenas fördelning på utskotten, deras sammansättning, mandatperiodernas längd, begynnelse och slut, val av ordförande, sammanträden, beslutförhet, jäv och protokoll m. m.

Suppleant för landstingsledamot kan inte vara ledamot eller suppleant i landstingsutskott, eftersom utskotten — liksom nu är fallet — skall utses bland landstingets ledamöter.

33 §

Rätten att framställa interpellation har utsträckts att efter landstingets medgivande även omfatta ordförande i annan nämnd än förvaltningsutskottet. Detta är i överensstämmelse med motsvarande föreslagen ändring av 29 § LL. Jämför 23 § KL. Se i övrigt sid. 136.

34 §

De föreslagna ändringarna i denna paragraf är av redaktionell natur. Sålunda har bestämmelsen om landstingskommunens anslagstavla i tredje stycket överförts till 20 §. I fjärde stycket har i överensstämmelse med 20 § en eller flera av länets mest spridda tidningar ändrats till en eller flera av de i landstingskommunen mest spridda tidningarna.

38 §

Ordet »må» har ersatts med ordet »skall», varigenom landstinget blir skyldigt att antaga arbetsordning. Arbetsordningen bör framförallt reglera landstingsutskottens organisation och arbetsformer. Landstingets sammanträdesort kan t. ex. fixeras i arbetsordningen, i vilken också bestämmelse kan intagas om val av presidium. Se i övrigt sid. 138.

41 §

Pkt d). Landstinget skall bestämma om och hur verksamhetsberättelse skall angivas. Se sid. 155.

43 §

Efter mönster i 32 § KL har hinder för valbarhet utsträckts till befattningshavare som är chef för något till förvaltningsutskottets förvaltningsområde hörande verk. Se sid. 141.

44 §

Uttrycket »lagtima möte» har ersatts med »vid landstingsmöte i oktober månad».

53 §

Nu gällande detaljföreskrifter om hälso- och sjukvårdsstyrelsen har överförts till 9 § Sjl. Benämningen hälsovårdsstyrelse har utgått. Det möter inget hinder, att landstinget har en särskild hälsovårdsstyrelse, för vilken dock bestämmelserna i 54 § i tillämpliga delar blir gällande. I sak behöver detta inte medföra någon ändring för nu befintliga hälsovårdsstyrelser, vilkas befattning med den öppna sjukvården eljest upphört genom sjukvårdslagens tillkomst. Se sid. 144 f.

54 §

Fjärde stycket är tillkommet av formella skäl och ersätter tidigare hänvisning i tredje stycket till 53 § 1 mom. tredje stycket och reglerar delegationsrätten.

60 §

Tidsangivelsen den 1 juli för ingivande av statförslag har utgått, vilket är en konsekvens av ändringarna i 21 §. Det är förvaltningsutskottet som ensamt avgör när statförslagen skall ingivas. I sak innebär detta ingen ändring. Se i övrigt sid. 132.

67 §

Bestämmelsen att revisorerna skall väljas vid lagtima möte har ersatts med att valet skall ske vid landstingsmöte före utgången av december månad.

69 §

Dechargeprövningen föreslås bära ske vid landstingsmöte före utgången av oktober månad.

Förslag till
Lag om ändring i lagen om införande av landstingslagen
den 14 maj 1954 (nr 320)

Härigenom förordnas, att i lagen den 14 maj 1954 om införande av landstingslagen skola införas två nya paragrafer, betecknade 8 och 9 §§, av nedan angivna lydelse.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

8 §

Vid lagtima möte år 1965 skall landstinget utse ordförande och vice ordförande för tiden intill dess tjänstgöringsperioden börjar för den ordförande och vice ordförande, som skall väljas enligt den lydelse 25 § landstingslagen erhållit från och med den 1 januari 1966. Val enligt sagda paragraf av ordförande och vice ordförande i landstinget skall första gången äga rum år 1966.

9 §

Bestämmelserna om valbarhet enligt den lydelse 43 § landstingslagen erhållit från och med den 1 januari 1966 skola lända till efterrättelse vid val för tid, som infaller efter den 31 december 1965.

Specialmotivering till ändring i lagen om införande av landstingslagen

8 §

Eftersom landstinget skall ha frihet att självt besluta om tidpunkten för val av ordförande och vice ordförande måste denna övergångsbestämmelse för år 1966 finnas. Den innebär, att landstinget vid lagtima möte år 1965 bör besluta, när fortsättningsvis tjänstgöringsperioden för ordföranden och vice ordföranden under året skall börja. Vill landstinget utse ordförande och vice ordförande på våren, t. ex. att tjänstgöra den 1 april till och med den 31 mars året därpå, bör valet år 1965 omfatta tiden intill den 1 april år 1966. Landstinget kan sedan på möte före nämnda dag år 1966 välja ordförande och vice ordförande för tiden den 1 april t. o. m. den 31 mars året därpå. Det blir sålunda inte nödvändigt att sammanträda den 31 mars eller den 1 april för att förrätta valet. Även i framtiden har landstinget, som självt beslutar, när det skall sammanträda, möjlighet att utse ordförande och vice ordförande utan att sammanträdet härför behöver förläggas i omedelbar anslutning till en tjänstgöringsperiods slut.

9 §

Bestämmelsen motiveras av att hinder för valbarhet utsträckts till vissa befattningshavare enligt 43 § LL.

Förslag till

Lag om ändring i sjukvårdslagen den 6 juni 1962 (nr 242)

Härigenom förordnas, att 9, 11 och 12 §§ sjukvårdslagen den 6 juni 1962 skall erhålla lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

9 §

1 mom. Ledningen av landstingskommuns sjukvårdande verksamhet enligt denna lag utövas av sådan nämnd eller styrelse, som avses i 53 § landstingslagen och som här benämnes sjukvårdsstyrelse.

I stad, som ej tillhör landstingskommun, skall för ledningen av stadens sjukvårdande verksamhet enligt denna lag finnas en särskild sjukvårdsstyrelse. Ledamöter och suppleanter i sjukvårdsstyrelsens väljas av stadsfullmäktige till det antal fullmäktige bestämma. Antalet ledamöter må dock icke vara under fem. Valet skall vara proportionellt där-est det begäres av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser, ökat med 1. Om förfa-randet vid sådant proportionellt val är särskilt stadgat. Sker ej val av suppleanter proportionellt, skall till-rika bestämmas den ordning, i vil-ken suppleanterna skola inkallas till tjänstgöring.

2 mom. Till sammanträde med sjukvårdsstyrelse, vid vilket sjuk-

1 mom. Ledningen av landstingskommunens sjukvårdande verksamhet enligt denna lag utövas av en sjukvårdsstyrelse.

2 mom. Beträffande sjukvårdsstyrelse i landstingskommun skola be-stämmelserna i 42—51 §§ lands-tingslagen med avseende å förvalt-ningsutskottet ävensom 54 § fjärde stycket samma lag i fråga om där avsedd nämnd äga motsvarande till-lämpning, dock att det ej är erfor-derligt, att protokoll upptager annat än förteckning å närvarande leda-möter och beslutet i varje ärende.

Där landsting finner sådant lämp-ligt, må landstinget besluta, att sjuk-vårdsstyrelse skall utgöras av lands-tingskommunens förvaltningsutskott eller viss avdelning därav.

3 mom. För sjukvårdsstyrelse i annan stad, som ej tillhör lands-tingskommun, än Stockholm skola bestämmelserna i 31—42 §§ kom-munallagen avseende kommunens styrelse ävensom i 45 § andra och tredje styckena samma lag i fråga om där avsedd nämnd äga motsva-rande tillämpning, dock att det ej är

(Gällande lydelse)

vårdsärende av större vikt är avsett att förekomma, skall beroende på ärendes art kallas antingen en överläkare eller en provinsialläkare eller stadsdistriktsläkare med rätt för honom att deltaga i överläggningarna men ej i besluten samt att få sin mening antecknad till protokollet. Styrelsen skall för viss tid utse en överläkare och en provinsialläkare eller stadsdistriktsläkare inom sjukvårdsområdet att stå till förfogande för detta ändamål.

Till sammanträde med sjukvårdsstyrelse i stad som ej tillhör landstingskommun skola vidare kallas sjukvårdsdirektör, om sådan finnes, samt förste stadsläkaren eller motsvarande läkare, så ock efter stadsfullmäktiges bestämmande annan, som har att inför stadens styrelse föredraga sjukvårdsärenden. De äga deltaga i överläggningarna men ej i besluten samt få sin mening antecknad till protokollet.

3 mom. Beträffande sjukvårdsstyrelse i annan stad, som ej tillhör landstingskommun, än Stockholm skola bestämmelserna i 32—42 §§ kommunallagen avseende kommunens styrelse ävensom i 45 § andra och tredje styckena samma lag i fråga om där avsedd nämnd äga motsvarande tillämpning, dock att det ej är erforderligt, att protokoll upptager annat än förteckning å närvarande ledamöter och beslutet i varje ärende.

I fråga om sjukvårdsstyrelsen i Stockholm skola bestämmelserna i 51 § kommunallagen för Stockholm äga tillämpning, varjämte, utöver

(Föreslagen lydelse)

erforderligt, att protokoll upptager annat än förteckning å närvarande ledamöter och beslutet i varje ärende.

4 mom. Ledamöter och suppleanter i sjukvårdsstyrelsen i Stockholm väljas av stadsfullmäktige till det antal fullmäktige bestämma. Antalet ledamöter må dock icke vara under fem. Valet skall vara proportionellt därest det begäres av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser, ökat med 1. Om förfarandet vid sådant proportionellt val är särskilt stadgat. Sker ej val av suppleanter proportionellt, skall tillika bestämmas den ordning, i vilken suppleanterna skola inkallas till tjänstgöring. I övrigt skola bestämmelserna i 51 § kommunallagen för Stockholm äga tillämpning, varjämte skall gälla vad stadsfullmäktige med iakttagande av stadgandena i sagda lag föreskriva. Protokoll, som föres vid sjukvårdsstyrelsens sammanträde, behöver dock ej upptaga annat än förteckning å närvarande ledamöter och beslutet i varje ärende.

5 mom. Till sammanträde med sjukvårdsstyrelse skola kallas sjukvårdsdirektör eller, om sådan icke finnes, landstingsdirektör, länsläkaren eller förste stadsläkaren eller motsvarande läkare, så ock efter landstingets eller stadsfullmäktiges bestämmande annan, som har att inför landstingskommunens eller stadens styrelse föredraga sjukvårdsärenden. De äga deltaga i över-

(Gällande lydelse)

vad i 1 och 2 mom. sägs, skall gälla vad stadsfullmäktige med iakttagande av stadgandena i sagda lag föreskriva. Protokoll, som föres vid sjukvårdsstyrelsens sammanträde, behöver dock ej upptaga annat än förteckning å närvarande ledamöter och beslutet i varje ärende.

4 mom. Drives sjukhus gemensamt av landstingskommun och stad, som ej tillhör landstingskommun, eller av flera landstingskommuner eller städer, som nyss sagts, äger Konungen medgiva att särskild styrelse utses för att fullgöra de åligganden, som eljest ankomma på sjukvårdsstyrelse.

(Föreslagen lydelse)

läggningarna men ej i besluten samt få sin mening antecknad till protokollet.

Till sammanträde med sjukvårdsstyrelse, vid vilket sjukvårdsärende av större vikt är avsett att förekomma, skall beroende på ärendets art kallas antingen en överläkare eller en provinsialläkare eller stadsdistriktsläkare med rätt för honom att deltaga i överläggningarna men ej i besluten samt att få sin mening antecknad till protokollet. Styrelsen skall för viss tid utse en överläkare och en provinsialläkare eller stadsdistriktsläkare inom sjukvårdsområdet att stå till förfogande för detta ändamål.

6 mom. Drives sjukhus gemensamt av landstingskommun och stad, som ej tillhör landstingskommun, eller av flera landstingskommuner eller städer, som nyss sagts, äger Konungen medgiva att särskild styrelse utses för att fullgöra de åligganden, som eljest ankomma på sjukvårdsstyrelse.

11 §

1 mom. Närmast under — — — — — motsvarande befogenhet.

2 mom. Ledamöter och — — — — — till tjänstgöring.

3 mom. Den som — — — — — på direktion.

4 mom. Beträffande särskilt — — — — — tillämpning, nämligen

för direktion i landstingskommun vad i 43, 44 och 46—51 §§ landstingslagen är föreskrivet med avseende å förvaltningsutskottet och i 53 § 1 mom. tredje stycket samma lag i fråga om där avsedd styrelse samt

4 mom. Beträffande särskilt — — — — — tillämpning, nämligen

för direktion i landstingskommun vad i 43, 44 och 46—51 §§ landstingslagen är föreskrivet med avseende å förvaltningsutskottet och i 54 § fjärde stycket samma lag i fråga om där avsedd nämnd samt

(Gällande lydelse)

för direktion — — — — — avsedd nämnd.

För särskilt — — — — — lag föreskriva.

5 mom. Består direktion — — — — — varje ärende.

6 mom. Konungen äger — — — — — denna paragraf.

(Föreslagen lydelse)

12 §

Till sammanträde med direktio-
nen *skola landstingsdirektör eller
sjukvårdsdirektör* samt sjukhusdi-
rektör, styresman, chefsläkare och
sjukhusintendent kallas med rätt att
deltaga i överläggningarna men ej i
besluten samt att få sin mening an-
tecknad till protokollet.

Till sammanträde med direktionen
*skola sjukvårdsdirektör eller, om
sådan icke finnes, landstingsdirek-
tör*, samt sjukhusdirektör, styres-
man, chefsläkare och sjukhusinten-
dent kallas med rätt att deltaga i
överläggningarna men ej i besluten
samt att få sin mening antecknad
till protokollet.

Enahanda befogenhet — — — — — denna personal.

Vad sålunda — — — — — som direktion.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1966.

Specialmotivering till ändring i sjukvårdslagen

9 §

1 mom. Ändringen är av redaktionell art i och med att principerna för landstingskommunens sjukvårdsstyrelse intages i paragrafen (jfr 53 § 1 mom. första stycket gällande LL). I enlighet med 1 § 2 mom. SjL förstås här med landstingskommun även stad, som ej tillhör landstingskommun.

2 mom. Momentet motsvarar 53 § 1 mom. andra och tredje styckena samt 2 mom. gällande LL. Hänvisningen till 54 § fjärde stycket LL avser delegationsrätten och ersätter 53 § 1 mom. tredje stycket gällande LL.

Landstinget har alltjämt möjlighet att förena förvaltningsutskott och sjukvårdsstyrelse till ett organ.

3 mom. Momentet motsvarar gällande 1 mom. andra stycket och 3 mom. första stycket. Ändringen avser att hänvisning även gjorts till 31 § kommunallagen, vilket innebär att sjukvårdsstyrelsen i s. k. landstingsfri stad skall utses på samma sätt som kommunens styrelse och sjukvårdsstyrelse i landstingskommun. I sak torde det inte betyda någon ändring.

4 mom. I detta moment, som motsvarar 3 mom. andra stycket, regleras sjukvårdsstyrelsen i Stockholms stad. Med hänsyn till att kommunallagen för Stockholm inte innehåller några bestämmelser motsvarande 31 § KL har här återupprepats bestämmelsen om val av sjukvårdsstyrelsen, som nu finns i 1 mom. andra stycket.

5 mom. Enligt gällande 12 § SjL skall till sammanträde med direktion bl. a. kallas landstingsdirektör eller sjukvårdsdirektör. I 9 § 2 mom. andra stycket föreskrives nu att sjukvårdsdirektör i stad utanför landstingskommun skall kallas till sjukvårdsstyrelsen.

Det har ansetts riktigast, att landstingsdirektör eller sjukvårdsdirektör jämväl skall kallas till sjukvårdsstyrelse inom landstingskommun. Finns både landstingsdirektör och sjukvårdsdirektör föreligger skyldighet att kalla till sammanträde blott beträffande den sistnämnde. Självfallet innebär detta inget hinder för att jämväl kalla landstingsdirektör. Vidare har införts bestämmelse om att den som är föredragande i sjukvårdsärenden inför förvaltningsutskottet skall kallas till sjukvårdsstyrelsens sammanträden, om landstinget det bestämt. Parallellitet erhålles även här med nu gällande bestämmelse för sjukvårdsstyrelse i stad, som ej tillhör landstingskommun. I övrigt har blott redaktionella ändringar vidtagits, bl. a. därigenom att be-

stämelsen i 53 § 3 mom. LL om skyldigheten att kalla länsläkare flyttats hit.

6 mom. motsvarar nu gällande 4 mom.

Se i övrigt sid. 144 f.

11 §

Redaktionell ändring har gjorts på så sätt att hänvisningen till 53 § 1 mom. tredje stycket LL ändrats till 54 § fjärde stycket LL.

12 §

För att få överensstämmelse med 9 § 5 mom. har den nuvarande lydelsen, att landstingsdirektör eller sjukvårdsdirektör skall kallas till sammanträde, ersatts med bestämmelse, att landstingsdirektör skall kallas om sjukvårdsdirektör inte finns. Enligt hittills gällande bestämmelse finns nämligen formell möjlighet för direktion att välja om landstingsdirektör eller sjukvårdsdirektör skall kallas. Se sid. 145.

Sammanfattning

Enligt *direktiven* för landstingsutredningen skall utredningen undersöka, i vilken utsträckning ändrad organisation och ändrade arbetsformer för landstingskommunernas beslutande, förvaltande och verkställande organ är påkallade. I den mån gällande bestämmelser finnes otillfredsställande, bör utredningen undersöka vilka ändringar i nuvarande bestämmelser, som bör ske för att organisationen och arbetssättet skall få en så ändamålsenlig och enkel utformning som möjligt. Utredningen bör utmynna i förslag till erforderliga lagstiftningsåtgärder. Någon detaljreglering bör inte ske, utan landstingen bör liksom hittills kunna närmare utforma sin verksamhet efter eget bedömande. Redan den expansion av landstingens uppgifter som f. n. kan överblickas utgör tillräckligt skäl för en översyn av landstingens organisation och arbetsformer. Det torde emellertid inte vara otänkbart, heter det vidare i direktiven, att en reform i dessa hänseenden kan sätta landstingen i stånd att åtaga sig än flera arbetsuppgifter. I vilken omfattning nya uppgifter framdeles bör åläggas landstingen är inte enbart en fråga om huruvida landstingen med hänsyn till organisation och arbetssätt kan handha uppgifterna, men de överväganden, som är påkallade ur andra synvinklar, synes böra göras i samband med översyn av bestämmelserna i fråga om varje ämnesområde för sig. Utredningen bör därför inte ta upp frågan, vilka konkreta nya uppgifter som landstingen efter en organisatorisk reform bör kunna åläggas. Däremot bör det enligt direktiven ingå i utredningsuppdraget att söka utforma organisationen och verksamhetsformerna så att landstingen blir i stånd att handha ytterligare uppgifter.

För att kunna göra de överväganden och förslag, varom direktiven talar, har landstingsutredningen redogjort för — förutom några historiska utvecklingsdrag (kapitel I) — innehållet i gällande rätt ävensom för praxis avseende dels *landstingens* (kapitel II), dels ock den *landstingskommunala styrelsens organisation och arbetsformer* (kapitel III). Ur jämförelsesynpunkt har samtidigt i tillämpliga delar erinrats om vissa bestämmelser gällande de borgerliga primärkommunerna och kommunalförbunden samt riksdagen.

Av den *kritik* mot landstingen och den landstingskommunala styrelsen som anförts i utredningsdirektiven ävensom av den kritik utredningen kunnat inhämta och för vilken särskild redogörelse lämnats (kapitel IV) fram-

går att några i grunden väsentliga anmärkningar inte riktats mot de landstingskommunala styrelseformerna. I sina *överbäganden och förslag* (kapitel V) konstaterar utredningen inledningsvis, att det är ett allmänt omvittnat faktum att landstingskommunernas på det hela taget ändamålsenliga och smidiga förvaltning möjliggjorts genom att landstingen och deras verkställande organ haft stor frihet att utforma sin verksamhet efter vad som befunnits lämpligt och önskvärt med hänsyn till lokala förhållanden och behov. Detta har givetvis lett till varierande praxis i organisation och arbetsformer. Trots detta anser utredningen ej att landstingets och den landstingskommunala styrelsens organisation och arbetsformer till alla delar är lämpligt utformade. I vissa hänseenden kan emellertid kritik riktas mot ändamålsenligheten i både lagbestämmelser och praxis. I det hela synes flertalet brister ligga på det formella planet. Härtill kommer kritik mot förvaltningsutskottets dominerande ställning och bristande information till landstingets ledamöter.

Landstingsutredningen understryker betydelsen av den ståndpunkt, som intogs av kommunallagskommittén och statsmakterna i samband med tillkomsten av 1954 års landstingslag, att de grundläggande bestämmelserna för den landstingskommunala och primärkommunala verksamheten principiellt ges samma innehåll. Den likformighet som härutinnan åstadkoms, synes av allt att döma ha inneburit formella och praktiska fördelar för landstingen. Att införa helt ny organisation, som skulle strida mot gällande bestämmelser för de borgerliga primärkommunerna är enligt utredningens uppfattning varken av behovet påkallat eller önskvärt. Härav följer, att landstingsutredningen anser, att bestämmelserna för den landstingskommunala representationens organisation och arbetsformer i princip bör nära sammanfalla med de för kommunal- och stadsfullmäktige gällande bestämmelserna. Det är dock enligt utredningens mening inte utan vidare givet att de primärkommunala reglerna till alla delar är lämpliga för ett effektivt arbetande landsting och förvaltningsutskott. Det är sålunda utredningens uppfattning, att ett fortsatt närmande av landstingslagens bestämmelser till vad som gäller för primärkommunerna bör åstadkommas men med bibehållande och utveckling av landstingets frihet att självt i största möjliga utsträckning reglera sin ävensom förvaltningsutskottets samt andra landstingskommunala organs organisation och arbetsformer.

Om riksdagsordningen konstaterar utredningen att den gjorda jämförelsen mellan landstingslagen och riksdagsordningen torde utvisa, att riksdagsordningen med tillhörande stadgar knappast bör eller kan ligga till grund för landstingens verksamhet. I anslutning härtill erinrar utredningen om att frågorna om en klarare gränsdragning mellan statens och kommunernas uppgifter samt om kostnadsfördelningen mellan staten och landstingskommunerna, särskilt beträffande sjukvårdens finansiering, har avgö-

rande betydelse för spörsmålet om landstingskommunerna skall bli i stånd att handha ytterligare uppgifter.

I spörsmålet om *landstingens organisation och arbetsformer* påminner utredningen om att en väsentlig faktor vid bedömningen av en ändamålsenlig organisation och lämpliga arbetsformer för landstinget är dess storlek. I förhållande till uppgifterna bör det enligt utredningen ses som tveksamt, att landstingskommunen skall ha en representation för vars storlek i princip inte finns någon gräns. Det anses dock ej ingå i utredningens direktiv att föreslå någon ändring av nu gällande bestämmelser beträffande antalet landstingsmän, men det synes utredningen önskvärt, att bestämmelserna i fråga blir föremål för särskild prövning.

För utredningen framstår det som väsentligt, att landstinget kan sammanträda allt efter dess eget intresse och så smidigt och verksamt som möjligt fullgöra sina olika åligganden med hänsynstagande till vad som ur offentlighetssynpunkt måste iakttagas. Enligt utredningens uppfattning bör det få ankomma på landstinget att självt i princip besluta enligt vilken ordning det skall sammanträda. Utgifts- och inkomststatens samt utdebiterings-satsens fastställande kräver dock, liksom är fallet beträffande primärkommunens fullmäktige, att ett sammanträde härför fixeras i lagen till oktober månad. De nuvarande beteckningarna lagtima och urtima möte utgår och ersättes generellt sett med den i landstingslagen eljest använda beteckningen landstingsmöte. Det uttalas, att det kan vara önskvärt och praktiskt lämpligt, att oktobermötet fixeras att börja viss dag i månaden. Lämpligen bör denna dag fastställas i landstingets arbetsordning.

Förutom landstinget och förvaltningsutskottet bör till skillnad mot nu men i likhet med förhållandena i primärkommunen flertalet av landstingsledamöterna eller ordföranden i landstinget ha rätt att påfordra landstingsmöte. Kungl. Maj:t bör alltjämt ha rätt att omedelbart eller på framställning av länsstyrelsen förordna om landstingsmöte. Angående landstingets sammanträdesort föreslår utredningen, att det skall ankomma på landstinget att besluta härom. Länsstyrelsens rätt att i extraordinära fall bestämma sammanträdesort bör kvarstå oförändrad.

Eftersom landstinget får rätt att självt besluta om tiden för sina möten föreslår utredningen att bestämmelse införes om kungörelse av möte. Skall landstinget sålunda ha frihet att bestämma sammanträdestider och sammanträdesort, torde det för fullmäktige i primärkommun gällande kungörelseförfarandet enligt utredningens uppfattning böra göras tillämpligt på landstinget. Landstingsmöte bör således kungöras genom dels tillkännagivande i en eller flera av de i landstingskommunen mest spridda tidningarna, dels anslag å landstingskommunens anslagstavla, dels ock personlig kallelse. Kungörelse skall i princip ske senast fjorton dagar före möte. Liksom inom andra kommuner bör kungörelse om landstingsmöte utfärdas av representationens ordförande.

I stället för länsstyrelsen bör landstingets ordförande inkalla suppleant för landstingsledamot. Angående utomstående närvarorätt vid landstingsmöte föreslår utredningen, att denna utvidgas till att motsvara vad som gäller i fullmäktige, nämligen till alla ordförande i landstingskommunens olika nämnder och beredningar. Landstinget skall emellertid bestämma vilka ordförande som skall få denna rätt. Närvaro- och yttranderätten gäller allenast frågor berörande vederbörande nämnd.

Landstinget bör också ha samma rätt som fullmäktige att efter särskilt beslut medgiva att annan i landstingskommunens tjänst anställd befattningshavare än landstingsdirektören får tillhandagå tinget med erforderliga upplysningar.

Vad angår ärendenas anhängiggörande vid landstingsmöte finner utredningen ej anledning att ändra på förslagsrättens omfattning. Utredningen finner det sålunda önskvärt att länsstyrelsens förslagsrätt bibehålles. Om länsstyrelsen överlämnar inkommen framställning till landstinget bör det klart framgå, att det har karaktär av länsstyrelsens förslag. Vidare föreslår utredningen, att det inte bör göras någon principiell skillnad i fråga om ärendenas anhängiggörande i de fall landsting håller mer än ett möte årligen.

Förslag från länsstyrelsen, förvaltningsutskott och landstingsman till landstingsmöte i oktober månad bör fortfarande enligt utredningens mening avlämnas senast den 15 augusti. Förvaltningsutskottets nuvarande möjlighet att även därefter dock senast fjorton dagar före mötets början väcka förslag bör inte rubbas.

Förslag av annan nämnd än förvaltningsutskottet till landstinget skall ingivas till förvaltningsutskottet å dag som utskottet bestämmer, om inte landstinget annorlunda föreskriver. Utskottet bestämmer dock dag för ingivande av förslag till utgifts- och inkomststat.

Beträffande det i landstinget dubbla beredningsförfarandet erinras om att kritik har riktats mot det förhållandet, att alltför kort tid under det till några få dagar begränsade landstingsmötet står till beredningsutskottens förfogande och att beredningsförfarandet lätt sjunker ner till en formalitet. Det har i kritiken även framförts att beredningsutskotten skulle kunna tilläggas viss tid före landstingsmötet.

Med utgångspunkt från principen att landstinget skall ha största möjliga frihet att bestämma om sina arbetsformer har utredningen i fråga om beredningsförfarandet stannat för att låta även detta ske under de former, som landstinget finner lämpligt och ändamålsenligt. Det dubbla beredningstvånget anses dock böra bibehållas. Den nu gällande bestämmelsen, att ärende ej må företagas till avgörande, innan det under landstingets möte blivit berett av särskilt utskott föreslås ersättas med bestämmelsen, att ärende ej må företagas till avgörande innan det blivit berett av särskilt utskott, som landstinget utser bland sina ledamöter. Uttrycket »under

landstingets möte» bör sålunda utgå. Härigenom ges landstinget möjlighet att besluta hur och när beredningsutskotten, som utredningen vill benämna *landstingsutskott*, skall träda i verksamhet. De skall sålunda kunna utses för en löpande tidsperiod, som bestämmes av landstinget.

Väsentligt för de motiv som ligger till grund för beredningsförfarandet under landstingsmöte är, att i princip alla landstingets ledamöter alltid engageras i beredningsarbetet. Utredningen anser att det bör ligga i linje med landstingets och de enskilda ledamöternas intresse att samtliga ledamöter — med vissa undantag — sysselsätts i utskottsarbete. Landstingsutskottens självständighet skulle bättre markeras och mindre risk måhända uppstå för ett enbart formellt beredningsförfarande, om förvaltningsutskottens ledamöter inte deltagar i beredningsförfarandet. Den kontakt som kan behövas mellan förvaltningsutskottet och landstingsutskotten bör ske genom rätt för landstingsutskotten att för upplysningars erhållande kalla ledamot av förvaltningsutskottet till sammanträde. Det synes utredningen också otillfredsställande, om heltidssysselsatta och heltidsavlönade förtroendemän deltagar i beredningen av ärende, som dessa förut handlagt. Jämväl anser utredningen det mindre lämpligt, att ordföranden och vice ordföranden i landstinget deltagar i utskottsarbetet under landstingsmöte. Det ankommer på landstingen att tillse att landstingsutskottens organisation och arbetsformer blir såväl ändamålsenliga som ur ansvars- och självständighetssynpunkt oantastligt utformade.

Landstingslagen innehåller inte några bestämmelser om landstingsutskottens organisation och arbetssätt. Det framgår också av utredningens redogörelse för praxis, att formerna och arbetssätten starkt skiftar. Även om uniformitet inte är nödvändig eller önskvärd samt de lokala behoven och önskemålen om smidighet i förfarandet skall tillgodoses, bör landstinget enligt utredningens uppfattning i ökad omfattning försöka länka in beredningsförfarandet i fastare former än nu och i bättre överensstämmelse med gällande rätt och med utvecklingen inom den landstingskommunala verksamheten. Vad angår de olika typerna av landstingsutskott bör landstinget, enligt utredningens mening, reglera i sin arbetsordning, vilka utskott som skall tillsättas. Lämpligen bör de regler som gäller för förvaltningsutskottets och övriga nämnders sammanträden ävensom val av ordföranden och kallelse av suppleant m. m. läggas till grund även för landstingsutskotten. Det är vidare av vikt, att landstingsutskottens yttranden mångfaldigas och i god tid tillställs landstingets ledamöter innan ärendena i fråga skall behandlas av landstinget. I förekommande fall bör uppmärksammas, att landstingsutskotten är beredande och inte beslutande organ.

I överensstämmelse med vad som föreslagits beträffande närvarorätten föreslår utredningen att interpellation skall kunna framställas till envar ordförande i landstingskommunal nämnd eller beredning.

Utredningen föreslår att landstinget skall välja ordförande och vice ord-

förande för en tjänstgöringsperiod om ett år vid vilket möte som helst under året. Om ordföranden avgår skall vice ordföranden tjänstgöra till det landstingsmöte, som äger rum närmast efter ordförandens avgång, varvid fyllnadsval skall anställas.

På grundval av föreslagna ändringar i landstingslagen och med hänsyn till konstaterad praxis föreslår landstingsutredningen att landstinget obligatoriskt skall ha en arbetsordning, i vilken bör inflyta de bestämmelser om organisation och arbetsformer, som ankommer på landstinget att besluta.

Den landstingskommunala styrelsen utgöres av förvaltningsutskottet. Organisationen och arbetsformerna för den landstingskommunala förvaltningen i sin helhet har enligt utredningen otvivelaktigt lett till att förvaltningsutskottet kommit att inta en dominerande ställning, som i vissa fall setts med kritiska ögon. Det har bl. a. kritiserats, att förvaltningsutskottets arbete och ställningstaganden i stor utsträckning undandragits insyn från de enskilda landstingsledamöternas sida. Utredningen understryker dock, att utskottets ställning som ställföreträdare för landstinget mellan dess möten i sista hand är beroende av landstingets beslut, bortsett från vad som kan vara föreskrivet i lag eller författning. Det ligger sålunda i varje landstings händer att besluta om förvaltningsutskottets ställning som landstingskommunens styrelse. Utskottets ansvar inför landstinget torde vara tillräckligt skydd mot missbruk från utskottets sida.

Vad angår utskottets allmänna uppgifter finner utredningen dessa vara ändamålsenligt reglerade i landstingslagen och kan för övrigt konstateras nära sammanfalla med de åligganden som är lagda på den primärkommunala styrelsen.

Beträffande de allmänna valbarhetsvillkoren för ledamöter i förvaltningsutskottet föreslår utredningen att, i likhet med vad som gäller inom primärkommunens styrelse, befattningshavare som är chef för något till förvaltningsutskottets förvaltningsområde hörande verk ej må utses till ledamot eller suppleant i utskottet. Utredningen ifrågasätter i sammanhanget lämpligheten av att förtroendeuppdragen som ordförande och vice ordförande i landstinget förenas med t. ex. ordförandeskapet i förvaltningsutskottet, om detta uppdrag är en heltidssysselsättning.

Landstingsutredningen finner att det med hänsyn till landstingskommunens uppgifter och utformning, geografiskt och befolkningsmässigt, inte finns några bärande skäl att frångå de nuvarande bestämmelserna om utskottets organisation och arbetsformer. Bortsett från bestämmelsen om uppdelning av utskottet på avdelningar överensstämmer bestämmelserna med motsvarande regler i kommunallagen.

Med tanke på de vidgade uppgifter, som kommer att läggas på landstingskommunerna bör det dock, enligt utredningens mening, vara landstinget angeläget tillse, att förvaltningsutskottets organisation blir sådan att den uppfyller de krav som måste ställas på ett organ, som skall leda förvalt-

ningen av landstingskommunens angelägenheter och ha inseende över övriga nämnders verksamhet. Om förvaltningsutskottet eller avdelning därav skall kunna med uppmärksamhet följa de frågor, som kan inverka på landstingskommunens utveckling och ekonomiska ställning erfordras, att det på utskottet inte läggs sådana uppgifter, som bör åvila nämnder för särskilda eller landstingskommunalt lokala förvaltnings- och verkställighetsbestyr. Förvaltningsutskottet bör följaktligen inte vara t. ex. direktion för sjukhus eller barnhemsstyrelse eller liknande.

Vad angår ledningen av landstingskommunens sjukvårdande verksamhet föreslår utredningen att bestämmelserna om sjukvårdsstyrelse samlas i sjukvårdslagen i stället för i landstingslagen. Detta innebär inte i sak något förminskande av sjukvårdens roll inom den landstingskommunala verksamheten utan bör ses som en ur systematisk synpunkt betingad ändring. I samband härmed föreslås full överensstämmelse mellan sjukvårdsstyrelse i landstingskommun och stad, vilket bl. a. innebär att den som efter landstingets bestämmande har att inför förvaltningsutskottet föredraga sjukvårdsärenden skall kallas till sammanträde med sjukvårdsstyrelse. Om sjukvårdsdirektör inte finns skall landstingsdirektör kallas till sammanträde med sjukvårdsstyrelse respektive direktion.

Med hänsyn till den förestående mentalsjukvårdsreformen och landstingskommunernas övertagande av tjänsteläkarväsendet är det, enligt utredningens mening, önskvärt, att landstingen överväger, huruvida det är lämpligt att i förvaltningsutskottet jämväl samla den direkta ledningen av den landstingskommunala hälso- och sjukvården. Utredningen exemplifierar en organisation med olika landstingskommunala centrala nämnder för skilda verksamheter under förvaltningsutskottet: fristående sjukvårdsstyrelse, socialnämnd, undervisningsnämnd, lönenämnd och central byggnadskommitté. Ordförandena och/eller en eller flera ledamöter i dessa kan lämpligen vara ledamöter av förvaltningsutskottet, som i en större landstingskommun kan uppdelas på en avdelning för planering och en finansavdelning. Det är av vikt, att landstingen tillser, att det finns en klar kompetens- och ansvarsfördelning mellan förvaltningsutskottet och dess avdelningar samt andra styrelseorgan. Det bör sålunda för landstingen vara en styrka, om organisationen av de olika centrala organen kommer till uttryck genom fullständiga reglementen och instruktioner.

Utredningen anser att det ej finns anledning att utöver nu gällande ersättningsbestämmelser införa bestämmelser om heltidsavlönade förtroendemän. I praktiken kan landsting redan nu införa ett system av heltidstjänstgörande förtroendemän på samma sätt och grunder som skett i vissa städer.

Om landstingen i ökad utsträckning anlitar heltidstjänstgörande förtroendemän, vilka, enligt utredningen, exempelvis kan benämnas landstingsråd, är det nödvändigt, betonar utredningen, att dylika poster ej inrättas med mindre än att deras ställning och uppgifter specificeras i sär-

skilda instruktioner. Nödvändigheten härav bör ses mot bakgrunden, att heltidstjänstgörande förtroendemän skall tillförsäkra förvaltningsutskottet inflytande på beredningen av ärendena till utskottet och landstinget ävensom — om utskottet skall avlastas från vissa beslutsuppgifter — på förvaltningsutskottets vägnar genom delegation fatta beslut i vissa grupper av ärenden. Det framhålles också, att de heltidstjänstgörande förtroendemännens uppgifter inte får sammanblandas med vad som bör åvila befattningshavare. Sker det, blir det både förvaltningsmässigt och landstingspolitiskt en konstruktion av ledningen för landstingskommunens angelägenheter, som inte rimmar med den kommunala självstyrelsens idé och innehåll. De verkställande och övriga förvaltningsmässiga uppgifterna skall sålunda enligt utredningen ankomma på befattningshavare och inte på heltidstjänstgörande förtroendemän. Dessa bör i stället förbehållas att för förvaltningsutskottets och andra nämnders räkning ansvara för beredningen av ärenden till respektive organ samt att mellan sammanträdena utöva den beslutanderätt som tillagts vederbörande ävensom att eljest tillse att den landstingskommunala förvaltningen bedrives i enlighet med de beslutande organens vilja och intentioner.

I reglemente för förvaltningsutskottet och dess avdelningar kan intagas bestämmelse om rätten för utskottet och avdelningen att delegera beslutanderätten i vissa grupper av ärenden till ledamot av utskottet eller åt i landstingskommunens tjänst anställd befattningshavare. Delegationsrätten har betydelse i det fall ett förvaltningsutskott skall avlastas från rutinärenden. I stor utsträckning tillämpas skilda former av delegation, även om några av förvaltningsutskottens reglementen saknar delegationsklausul. Några förvaltningsutskott torde i speciella fall uppdraga åt ledamot och/eller befattningshavare att besluta i visst eller vissa ärenden. Detta förfarande tillämpas oavsett reglementenas bestämmelser. Formell rätt härtill finns inte, liksom allmän delegationsrätt från landstingets sida ej är möjlig enligt landstingslagen. Men det förekommer även enligt reglementen, att beslutanderätten delegerats till förtroendeman och befattningshavare i förening. Landstingsutredningen fäster uppmärksamheten på att sådan form av delegation inte bara är formellt oriktig utan även ur ansvarssynpunkt olämplig. Beslutanderätten skall delegeras antingen till förtroendeman eller till befattningshavare i landstingskommunen. Delegation kan ske till förtroendeman med tjänsteman som föredragande.

Delegationsrättens omfattning bör enligt utredningens uppfattning av principiella skäl alltid regleras i reglemente som fastställles av landstinget. Landstingsutredningen gör slutligen i fråga om delegationsrättens utformning det uttalandet, att landstingen bör tillse att ärenden av principiell natur alltid avgöres av vederbörande utskott eller nämnd. Rutinärenden bör där emot i ökad utsträckning kunna delegeras.

Förvaltningsutskottets informationsverksamhet är av avgörande bety-

delse, när det gäller landstingsledamöternas tillgång på upplysningar om landstingskommunens förvaltning och angelägenheter. Utredningen understryker vikten av att utskottet tillser, att handlingarna till landstingsmöte trycks och i så god tid som möjligt tillställs ledamöterna samt att handlingarna är rationellt och informativt utformade. Landstinget föreslås skola bestämma om avgivandet av verksamhetsberättelse. Denna berättelse jämte protokollen från olika organ torde väl tjäna syftet att ge landstingets ledamöter tillfälle att följa den landstingskommunala styrelsens verksamhet. Vad angår annan informationsverksamhet rörande landstingskommunens angelägenheter betonas det generella önskemålet om att de beslutande och verkställande organen bedriver en lämpligt utformad informationsverksamhet som varje landsting kan finna vara påkallad med hänsyn till lokala förhållanden och önskemål. Värdet av studieresor och sammanträden med de politiska partiernas olika grupper inom landstingen markeras även av utredningen.

De föreslagna ändringarna i landstingslagen och sjukvårdslagen föreslås träda i kraft den 1 januari 1966.

1		100 000			
2		100 000			
3		100 000			
4		100 000			
5		100 000			
6		100 000			
7		100 000			
8		100 000			
9		100 000			
10		100 000			
11		100 000			
12		100 000			
13		100 000			
14		100 000			
15		100 000			
16		100 000			
17		100 000			
18		100 000			
19		100 000			
20		100 000			
21		100 000			
22		100 000			
23		100 000			
24		100 000			
25		100 000			
26		100 000			
27		100 000			
28		100 000			
29		100 000			
30		100 000			
31		100 000			
32		100 000			
33		100 000			
34		100 000			
35		100 000			
36		100 000			
37		100 000			
38		100 000			
39		100 000			
40		100 000			
41		100 000			
42		100 000			
43		100 000			
44		100 000			
45		100 000			
46		100 000			
47		100 000			
48		100 000			
49		100 000			
50		100 000			
51		100 000			
52		100 000			
53		100 000			
54		100 000			
55		100 000			
56		100 000			
57		100 000			
58		100 000			
59		100 000			
60		100 000			
61		100 000			
62		100 000			
63		100 000			
64		100 000			
65		100 000			
66		100 000			
67		100 000			
68		100 000			
69		100 000			
70		100 000			
71		100 000			
72		100 000			
73		100 000			
74		100 000			
75		100 000			
76		100 000			
77		100 000			
78		100 000			
79		100 000			
80		100 000			
81		100 000			
82		100 000			
83		100 000			
84		100 000			
85		100 000			
86		100 000			
87		100 000			
88		100 000			
89		100 000			
90		100 000			
91		100 000			
92		100 000			
93		100 000			
94		100 000			
95		100 000			
96		100 000			
97		100 000			
98		100 000			
99		100 000			
100		100 000			

2. Förvaltningsutskottet

Ärenden och utredningar

Landstingskommunen

1. Jönköping

hälsöversiktstyrelse

sjukvårdsstyrelse

2. Kristianstad

sjukvårdsstyrelse

hälsöversiktstyrelse

BILAGA 1

Antalet invånare, valkretsar och landstingsledamöter
valperioderna 1959/62 och 1963/66

Landstingskommun	Valperioden 1959/62			Valperioden 1963/66		
	Antal invånare 1/1 1958	Antal val- kretsar	Antal leda- möter	Antal invånare 1/1 1962	Antal val- kretsar	Antal leda- möter
1	2	3	4	5	6	7
Stockholms läns	420 807	11	98	487 135	14	115
Uppsala »	164 581	4	39	169 959	4	40
Södermanlands »	222 965	6	54	230 354	6	55
Östergötlands »	267 904	7	64	266 634	7	65
Jönköpings »	281 558	8	69	286 331	8	70
Kronobergs »	159 088	5	39	159 072	5	40
Kalmar läns norra	91 830	3	23	89 927	3	22
» » södra	144 847	4	35	144 918	4	35
Gotlands »	56 099	3	23	53 662	3	23
Blekinge »	145 035	4	35	145 001	4	35
Kristianstads »	258 046	8	65	256 559	8	63
Malmöhus »	319 134	10	78	398 816	11	96
Hallands »	167 653	5	41	171 229	5	41
Göteborgs och Bohus »	213 349	6	50	224 730	6	53
Älvsborgs »	372 105	10	88	376 460	10	91
Skaraborgs »	248 895	7	60	249 873	7	60
Värmlands »	290 828	9	72	290 245	8	70
Örebro »	260 433	5	59	263 291	5	61
Västmanlands »	226 062	6	54	235 195	6	56
Kopparbergs »	283 801	9	70	286 557	10	73
Gävleborgs »	242 236	7	59	294 261	8	71
Västernorrlands »	289 512	9	72	283 302	9	70
Jämtlands »	142 860	5	35	137 617	5	35
Västerbottens »	239 945	8	61	238 581	9	63
Norrbottnens »	256 718	8	63	262 582	8	66
Samtliga lands- tingskommuner	5 766 300	167	1 406	6 002 291	171	1 469

¹ Inkl. Hälsingborgs stad

² Inkl. Gävle stad

BILAGA 2

Landstingskommunernas förvaltningsutskott samt hälso-
och sjukvårdsstyrelser m. m. år 1963

1. Förvaltningsutskottet är odelat och utgör tillika hälso- och sjukvårdsstyrelse.

<i>Landstingskommun</i>	<i>Antal ledamöter</i>	<i>Antal ledamöter i landstinget</i>
1) Stockholm	16	115
2) Östergötland	9	65
3) Kronoberg	9	40
4) Kalmar N	7	22
5) Kalmar S	9	35
6) Gotland	6	23
7) Blekinge	7	35
8) Halland	10	41
9) Göteborg o. Bohus	11	53
10) Västmanland	9	56
11) Gävleborg	9	71
12) Västernorrland	9	70
13) Jämtland	7	35
14) Västerbotten	11	63
15) Norrbotten	9	66

2. Förvaltningsutskottet är delat på två avdelningar, varav en utgör hälsovårds-
styrelse och en sjukvårdsstyrelse.

<i>Landstingskommun</i>	<i>Antal ledamöter</i>	<i>Antal ledamöter i landstinget</i>
1) Jönköping	12	70
hälsovårdsstyrelsen	6	
sjukvårdsstyrelsen	6	
2) Kristianstad	12	63
sjukvårdsstyrelsen	6	
hälsovårdsstyrelsen	6	

3. Förvaltningsutskottet är delat på två avdelningar, varav en utgör hälso- och sjukvårdsstyrelse och en finansavdelning.

<i>Landstingskommun</i>	<i>Antal ledamöter</i>	<i>Antal ledamöter i landstinget</i>
1) Södermanland	14	55
hälso- och sjukvårdsstyrelsen	7	
finansavdelning	7	
2) Malmöhus	15	96
hälso- och sjukvårdsstyrelsen	9	
finansavdelning	6	

4. Förvaltningsutskottet är delat på tre avdelningar, varav en utgör hälsovårdsstyrelse, en sjukvårdsstyrelse och en finansavdelning.

<i>Landstingskommun</i>	<i>Antal ledamöter</i>	<i>Antal ledamöter i landstinget</i>
1) Älvsborg	15	91
hälsovårdsstyrelse	5	
sjukvårdsstyrelse	5	
finansavdelning	5	

5. Förvaltningsutskottet är odelat. Fristående gemensam hälso- och sjukvårdsstyrelse.

<i>Landstingskommun</i>	<i>Antal ledamöter</i>	<i>Antal ledamöter i landstinget</i>
1) Uppsala		40
förvaltningsutskottet	8	
hälso- och sjukvårdsstyrelsen	7	
2) Kopparberg		73
förvaltningsutskottet	11	
hälso- och sjukvårdsstyrelsen	7	

6. Förvaltningsutskottet är odelat och utgör tillika sjukvårdsstyrelse. Fristående hälsovårdsstyrelse.

<i>Landstingskommun</i>	<i>Antal ledamöter</i>	<i>Antal ledamöter i landstinget</i>
1) Skaraborg		60
förvaltningsutskottet	10	
hälsovårdsstyrelsen	5	
2) Värmland		70
förvaltningsutskottet	9	
hälsovårdsstyrelsen	7	

7. Förvaltningsutskottet är odelat. Fristående hälsovårdsstyrelse, sjukvårdsstyrelse, undervisningsnämnd och socialnämnd.

<i>Landstingskommun</i>	<i>Antal ledamöter</i>	<i>Antal ledamöter i landstinget</i>
Örebro		61
förvaltningsutskottet	9	
hälsovårdsstyrelsen	7	
sjukvårdsstyrelsen	9	
undervisningsnämnd	10	
socialnämnd	7	

Förvaltningsrådet för utbildningsväsendet i Stockholm. Fästet tillhör arkivet för utbildningsväsendet i Stockholm.

Utbildningsväsendet i Stockholm
Förvaltningsrådet
Hälsövägen 1
S-141 85
Stockholm

KUNGL. BIBL.
30 JAN 1984
STOCKHOLM

NORDISK UDREDNINGSSERIE (NU) 1963

1. Øresunds-forbindelsen. 1. del.
2. Fiske och flottning i gränsvattnen mellan Finland och Sverige.
3. Opprettelse av »Nordens Hus» i Reykjavik
4. Samarbeid mellom de tekniske høyskoler i Norden.
5. Bolagsbeskattningen i Norden.

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1963

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Justitiedepartementet

Utlännings tillträde till offentlig tjänst. [7]
Författningsutredningen VI. Sveriges statskick. Del. 1. Lagförslag. [16] Del 2. Motiv. [17] Del 3. Motiv. Förslag till riksdagsordning. [18] Del 4. Bilagor. [19]
Bärgarlönens fördelning, sjöförklaring m. m. [20]
Förslag till lag om vissa gemensamhetsanläggningar m. m. [28]
Trafikmål. [27]
Utsökningsrätt II. [28]
Skadestånd I. [33]
Några valfrågor. [54]
Reviderat förslag till jordabalk m. m. [55]
Domstolsväsendet I. Rådhusrätternas förstatligande. [56]

Utrikesdepartementet

Utrikesförvaltningens organisation och personalbehov. [8]
Administrativ organisation inom utrikesförvaltningen. [4]
U-länder och utbildning. [84]
Kommersiellt och handelspolitiskt utvecklingsbistånd. [37]

Försvarsdepartementet

Försvarskostnaderna budgetåren 1963/67. [5]
Försvar och fiskerinäring. [81]

Socialdepartementet

Den statliga konsulentverksamheten på socialvårdens område. [30]
Arbetsföreläggande. [38]
Åldringsvårdens läge. [47]

Kommunikationsdepartementet

Tillfällig hastighetsbegränsning i motortrafiken under åren 1961 och 1962. [59]

Finansdepartementet

Preliminär nationalbudget för år 1963. [8]
Undersökning av taxeringsutfallet. [14]
Om åtgärder mot skatteflykt. [52]

Ecklesiastikdepartementet

En teknisk institution inom Stockholms universitet. [1]
1955 års universitetsutredning VII. 1. Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning. [9] 2. Universitetsväsendets organisation. [10]
Utbildning av lärare för jordbruk och skogsbruk samt fortbildning av lärare i yrkesämnen. [18]

1960 års gymnasieutredning. 1. Vägen genom gymnasiet. [15] 2. Kraven på gymnasiet. [22] 3. Specialutredningar om gymnasiet. [41] 4. Ett nytt gymnasium. [42] 5. Läroplan för gymnasiet. [43]
1958 års utredning kyrka—stat. 1. Religionens betydelse som samhällsfaktor. [26] 2. Kyrkor och samfund i Sverige. [39]
Lärare på grundskolans mellanstadium. [35]
Bättre studiehjälp. [48]
Fackskolan. [50]
Studiesociala utredningen. 1. Akademikernas skuldsättning. [44] 2. Studentrekrytering och studentekonomi. [53]
Organisatoriska åtgärder för rymdverksamhetens främjande. [61]

Jordbruksdepartementet

Listerlandets ålfisken. [32]
Utvecklingstendenser i modernt skogsbruk. [63]

Handelsdepartementet

Översättning av fördrag angående upprättandet av Europeiska ekonomiska gemenskapen och tillhörande dokument. [12]
Papper och annan skrivmateriel. [25]
Malmen i Norrbotten. [36]
Översättning av fördrag angående upprättandet av Europeiska kol- och stålgemenskapen. [57]
Svenska handelsflottans krigsförkluster under det andra världskriget. [60]

Inrikesdepartementet

Kommunalrättskommittén IV. Kommunalförbundens lånerätt. [2] V. Kommunal rennällningsavgifter. [29]
Indelnings- och samarbetsfrågor i Göteborgs- och Malmöområdena. [6]
Uppehållstillstånd m. m. för utländska studerande. [11]
Sjukhus och öppen vård. [21]
Mentalsjukhusens personalorganisation. Del I. Intervju och frekvensundersökningar m. m. [24]
Arbetslöshetsförsäkringen. [40]
Befolkningsutveckling och näringsliv i Jämtlands län. [45]
Yrkesmedicinska sjukhusenheter — behov och organisation. [46]
Kommittén för näringslivets lokalisering. 1. Aktiv lokaliseringspolitik. Bilaga I. [49] 2. Aktiv lokaliseringspolitik. Betänkande. [58] 3. Aktiv lokaliseringspolitik. Bilaga II. [62]
Landstingens organisation och arbetsformer m. m. [64]

Civildepartementet

De offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt. [51]